

Biznesa augstskola Turība

Kristīne Neimane

TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU CIVILPROCESĀ

PROMOCIJAS DARBS

Studiju programmā **Tiesību zinātne**

Darba autors: **Mg.iur. Kristīne Neimane**

Darba vadītājs: **Dr.iur. Inga Kudeikina**

Rīga, 2022

ANOTĀCIJA

Promocijas darbā “Tiesības uz taisnīgu tiesu civilprocesā” tiek pētītas civilprocesa likuma normas, to efektivitātes, kā arī kvalitātes pietiekamības pakāpe, lai personas varētu sekmīgi realizēt savas procesuālās tiesības, tostarp tās, kuras paredzētas vai ietvertas citos likumos, t.sk. Civilprocesa likuma regulējuma un citu normu savstarpējo saskaņotību. Šīs iespējas likumsakarīgi saistītas ar procesa efektivitātes paaugstināšanas un nodrošināšanas mehānismiem, jo īpaši tādiem, kuriem nav sodošs raksturs attiecībā pret personu. Kā viena no būtiskām civilprocesa efektivitātes paaugstināšanas iespējām – kvalitatīva lietas sagatavošanas stadija un tiesneša loma lietas sagatavošanas stadijā.

Promocijas darba mērķis ir, veicot civilprocesu regulējošo normu izpēti kopsakarā ar tiesību zinātnieku viedokļiem, Satversmes tiesas skaidrojumiem par procesuālo tiesību realizācijas nozīmi termina *atbilstošs process* tvērumā un tiesu praksi, konstatēt tiesiskā regulējuma nepilnības un piemērošanas problēmas, to cēloņus. Šim nolūkam tiek pētīti tie procesuālie instrumenti, kuri paredzēti efektivitātes veicināšanai, to attīstības tendences, kā arī izmaiņas Civilprocesa likumā ilgākā laika periodā, proti, no 2003. līdz 2021. gadam, kā arī negatīvie aspekti, kuru pamatā ir nepietiekams un/vai pretrunīgs regulējums, ar to saistītās problēmas tiesību pilnvērtīgai realizācijai. Problēmu ilustrācijai tiek minēti raksturīgākie tiesu nolēmumi, kā arī tiesību zinātnieku un citu autoru darbi, kuros tieši vai pastarpināti tiek apskatīta vai pētīta attiecīgā joma un/vai problēmjautājums pilnībā vai arī kādā tā daļā. Civilprocesa likuma attīstības tendenču izsecināšanai, kā arī izpratnes par tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļas “atbilstošs process” termina būtības un satura tulkojumiem autore pēta un analizē Satversmes tiesas spriedumos izteiktās atziņas un/vai skaidrojumus, lietās, kur tikušas skatītas personu konstitucionālās sūdzības par Civilprocesa likuma normu atbilstību Latvijas Republikas Satvermes 92. pantam.

Darba uzdevumu ietvaros tiek pētīti tie procesuālie instrumenti, kuriem ir vai var būt tieša ietekme uz procesa efektivitāti, kā arī šo instrumentu ietekme uz personas iespējām realizēt viņu procesuālās tiesības, izpētīt un analizēt tiesu praksi attiecībā uz lietu sagatavošanu, sagatavošanas sēdēm, tiesneša lomu lietas sagatavošanas procesa stadijā un tās turpmāku ietekmi uz procesa gaitu, kā arī ārpustiesas procesa ietekmi uz lietas gaitu tiesā. Autore darba ietvaros veic civilprocesuālo normu salīdzinošo analīzi ar līdzīgām vai identiskām normām ārvalstu civilprocesu regulējošās normās, t.sk. Baltijas valstu civilprocesa normās, citu Eiropas savienības un ārpus Eiropas Savienības valstu normās. Analīzes un salīdzināšanas rezultātā tiek izdarīti secinājumi par procesa efektivitāti veicinošo procesuālo instrumentu attīstības un pilnveidošanas turpmākām iespējām, t.sk. to pozitīvie un negatīvie aspekti.

Promocijas darbs sastāv no ievaddaļas un trīs teorētiski praktiskā pētījuma nodaļām, kā arī apakšnodaļām, kurās autore vispusīgi apskata pētījuma objektu un priekšmetu, izceļ problēmas, apskata identificēto problēmu ietekmi uz procesa efektīvu norisi un iespējām panākt civilprocesā sasniedzamo mērķus, kopsakarībā ar procesa tempu (ātrumu). Darba kopējais apjoms 150 lapas. Darba noslēgumā ietverti autores secinājumi un priekšlikumi, kas izriet no pētāmā objekta un ar to saistītajām un/vai identificētajām problēmām, savukārt konstatēto problēmu risinājumiem autore dod zinātniski pamatotus un precīzus priekšlikumus konstatēto problēmu novēršanai un procesa pilnveidošanai un pozitīvai attīstībai, savukārt konstatēto problēmu rašanās cēloņu identifikācija ļauj tos apzināt, izpētīt, kā arī nepieļaut līdzīgu vai identisku kļūdu un nepilnību ieviešanos likumā nākotnē, tādējādi uzlabojot normas kvalitāti un procesa gaitā sasniegto rezultātu kvalitāti.

Darba uzdevumu sasniegšanai autore izmanto atbilstoši izvēlētas teorētiskās zinātniskās pētniecības metodes, tādas kā vēsturiskā, analītiskā, kā arī salīdzinošā metode, deskriptīvā, kritiskās analīzes un problēmanalīzes metode, kā arī tiek piemērotas tiesību normu interpretācijas metodes: gramatiskā, vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode.

Atslēgas vārdi: civilprocess, taisnīga tiesa, procesa efektivitāte, tiesnesis civilprocesā, sagatavošanas sēde, ārpustiesas process, likumu harmonizācija.

ANNOTATION

The doctoral thesis “Right to a fair trial in civil proceedings” studies the norms and effectiveness of the civil procedure law, as well as the degree of quality sufficiency so that persons can successfully exercise their procedural rights, these opportunities provided for or included in other laws, incl. mutual coherence of the regulation of the Civil Procedure Law and other norms. These possibilities are naturally indicated by the mechanisms for increasing and ensuring the efficiency of the process, especially those that are not punitive in relation to the person. As one of the important opportunities to increase the efficiency of civil proceedings - the stage of preparation of a quality case and the role of the link in the stage of preparation of the case.

The purpose of the dissertation is to identify the shortcomings of legal regulation, the problems of its application and the identification of their causes by conducting a study of the rules governing civil proceedings in connection with the explanations of the Constitutional Court on the importance of the implementation of procedural rights, as well as analyzing the opinions of legal scholars and judicial practice. For this purpose, the author does research and examines the development and trends of procedural instruments that are designed to promote efficiency, as well as changes in the Civil Procedure Law over a longer period of time, that is, from 2003 to 2021, and the negative aspects of insufficient and/or contradictory regulation and related to those aspects problems. To illustrate the problems, the most typical court rulings are mentioned, as well as works of legal scholars and other authors, in which the relevant field and/or problem issue is directly or indirectly examined or studied in full or in part. In order to deduce the development tendencies of the Civil Procedure Law, as well as understanding the translations of the essence and content of the term “appropriate process” of the right to a fair trial, the author studies and analyzes the findings and/or explanations expressed in Constitutional Court judgments compliance with Article 92 of the Satversme (Constitution) of the Republic of Latvia.

Within the framework of the tasks, the procedural instruments that have or may have a direct impact on the efficiency of the process, as well as the impact of these instruments on a person's ability to exercise their procedural rights, research and analyze case law regarding case preparation, preparatory hearings, the role of a judge at the stage of the proceedings and its further impact on the course of the proceedings, as well as the impact of the out-of-court proceedings on the course of the case in court. Within the framework of the work, the author performs a comparative analysis of civil procedure norms with similar or identical norms in foreign norms regulating civil procedure, incl. In the norms of civil procedure of the Baltic States, norms of other European Union countries, as well as in the Russian Federation. As a result of the analysis and comparison, conclusions are made about

the further possibilities of development and improvement of procedural tools promoting the efficiency of the process, incl. their positive and negative aspects.

The doctoral thesis consists of an introductory part and three theoretical-practical research chapters, with subchapters, in which the author comprehensively examines the research object and subject, highlights problems, examines the impact of identified problems on the process and opportunities to achieve goals of the civil proceeding. The total volume of the work is 150 pages. At the end of the work the author's conclusions and proposals arising from the research object and related and / or identified problems are included, while the author gives scientifically substantiated and precise proposals for solutions to the identified problems and process improvement and positive development, while identification of the causes allows them to be identified, researched, as well as to prevent the introduction of similar or identical errors and shortcomings in the law in the future, thus improving the quality of the norm and the quality of the results achieved in the process.

To achieve the tasks, the author uses appropriate selected theoretical scientific research methods, such as - historical, analytical, as well as comparative method, descriptive, critical analysis and problem analysis method, as well as appropriate methods of legal norm interpretation, grammatical, historical, systemic and teleological method.

Keywords: *civil proceedings, fair trial, the efficiency of proceedings, judge in civil proceedings, preparatory hearing, out-of-court proceedings, harmonization of laws.*

АННОТАЦИЯ

В докторской диссертации «Право на справедливый суд в гражданском процессе» изучаются нормы закона о гражданском процессе и степень их эффективности и уровень качества для того, чтобы лица могли успешно реализовать свои процессуальные права, в том числе, те, которые предусмотрены в других законах. Также изучаются степень взаимного согласования процессуальных прав предусмотренных в Законе о Гражданском процессе и других взаимосвязанных норм. Эти возможности закономерно связаны с механизмами повышения и обеспечения эффективности процесса, особенно такими, которые не имеют наказательного характера по отношению к лицам. Одна из существенных возможностей повышения эффективности гражданского процесса- это качественная подготовительная стадия в деле и роль судьи на стадии подготовки дела на рассмотрение в суде.

Целью диссертации является выявление недостатков правового регулирования, проблем его применения и выявление их причин путем проведения исследования норм, регулирующих гражданское судопроизводство, в связи разъяснениями Конституционного Суда о значении реализации процессуальных прав, а также анализируя мнения ученых-правоведов и судебную практику. Для достижения цели автор занимается исследованием и изучением развития и тенденций процессуальных инструментов, призванных способствовать повышению эффективности, а также изменений в Гражданско-процессуальном законе за более длительный период времени, то есть с 2003 по 2021 год, и негативных аспектов недостаточного и/или противоречивого регулирования и связанных с этими аспектами проблем. Для иллюстрации проблем упоминаются наиболее характерные судебные решения, а также работы ученых- правоведов и других авторов, в которых прямо или косвенно рассматриваются и изучаются соответствующая область и/или проблемные вопросы полностью или частично. Для выводов о тенденциях развития Закона о Гражданском процессе, а также для понимания сущности и толкований содержания термина “подобаяющий процесс” как части права на справедливый суд, автор изучает и анализирует выводы и/или пояснения, высказанные в решениях Суда Сатверсме (Конституционного суда) по делам, в которых рассматривались конституционные жалобы лиц о соответствии норм Закона о Гражданском процессе 92 параграфу Сатверсме Латвийской Республики.

В рамках рабочих заданий изучаются те процессуальные инструменты, у которых есть или может быть прямое влияние на эффективность процесса, а также влияние этих инструментов на возможности лица реализовать их процессуальные права, изучить и

проанализировать процессуальную практику по отношению к подготовке дел, подготовительным заседаниям, роли судьи в подготовительной стадии дела и ее дальнейшего влияния на ход процесса, а также влияние внесудебного процесса на ход дела в суде. Автор в рамках работы над диссертацией производит сравнительный анализ похожих или идентичных норм в регулировании гражданского процесса в разных странах, в том числе, в нормах гражданского процесса стран Балтии, нормах других стран Евросоюза, а также в Российской Федерации. В результате анализа и сравнения делаются выводы о дальнейших возможностях развития и совершенствования инструментов, способствующих эффективности процесса, учитывая их положительные и отрицательные стороны.

Докторская диссертация состоит из вводной части и трёх разделов теоретически-практического исследования, в которых автор всесторонне рассматривает объект и предмет исследования, выделяет проблемы, рассматривает влияние идентифицированных проблем на эффективное протекание процесса и возможности достигнуть те цели, которые должны быть достигнуты в гражданском процессе, во взаимосвязи со скоростью процесса. Общий объем работы 150 страниц. В заключении работы включены выводы и предложения автора, вытекающие из исследуемого объекта и связанных с ним и/или идентифицированных проблем, в свою очередь для решения констатированных проблем автор дает научно обоснованные и точные предложения для устранения существующих проблем и совершенствования и положительного развития процесса, в свою очередь, идентификация причин возникновения выявленных проблем позволит их осознать, изучить, устранить, а также не допустить в будущем появление в законе похожих или идентичных ошибок и несовершенств, таким образом улучшая качество нормы и качество результатов, достигнутых в ходе процесса. Для выполнения поставленных задач автор использует подходящие подобранные методы научного исследования, такие, как исторический, аналитический, а также сравнительный методы; описательный метод; метод критического анализа и проблемного анализа, а также методы интерпретации правовых норм- грамматический, исторический, системный и телеологический методы.

Ключевые слова: *гражданский процесс, справедливый суд, эффективность процесса, судья в гражданском процессе, подготовительное заседание, внесудебный процесс, гармонизация законов.*

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	9
1. ATBILSTOŠS PROCESS - TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU SASTĀVDAĻA	24
1.1 Tiesību uz taisnīgu tiesu vēsturiskie un filozofiskie aspekti.....	26
1.2. Procesuālais taisnīgums – tā nozīme un izpaušme civilprocesā.....	33
1.3. Kasācijas instances pieejamības nozīme taisnīguma tvērumā.....	41
1.4. Judikatūras ietekme tiesību realizācijā.....	53
1.4.1. Judikatūras ietekme materiālo tiesību realizācijai.....	62
1.4.2. Judikatūras ietekme procesuālo tiesību realizācijai.....	70
2. TIESĪBU NORMU HARMONIZĀCIJAS NOZĪME CIVILPROCESĀ	75
2.1. Civilprocesa likuma 458. panta ceturtais daļas praktiskās realizācijas problēmas.....	77
2.2. Mazākuma akcionāru speciālo tiesību realizācija civilprocesā.....	82
2.3. Civilprocesa likuma 398.panta prasību un 73. nodaļas regulējuma pretrunas.....	86
2.3.1. Labprātīgās nekustamo īpašumu izsoles īpatnības un parādnieka tiesības.....	87
2.3.2. Civillikuma 2089.panta piemērošana nekustamo īpašumu labprātīgās izsolēs...	92
3. INSTRUMENTI CIVILPROCESA EFEKTIVITĀTEI	100
3.1. Civilprocesa principu sabalansētības nozīme procesa efektivitātei.....	101
3.2. Civillietas sagatavošana izskatīšanai: atsevišķa procesuālā stadija.....	107
3.3. Personas tiesības izstāties no procesa. Neīstā atbildētāja aizstāšana.....	139
3.4. Neīstā atbildētāja aizstāšana citu valstu civilprocesu regulējošās normās.....	146
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	154
LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	158

IEVADS

1. Pētījuma raksturojums, temata aktualitāte un zinātniskā novitāte, pētījuma objekts.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu¹ ikvienam tiek garantētas tiesības uz taisnīgu tiesu, kas civilprocesa ietvaros nozīmē atbilstošu procesu, t.sk. pieeju tiesai, tiesības uz motivētu spriedumu, utt. Civilprocess paredz personām to aizskarto un/vai apstrīdēto tiesību aizstāvību, kā arī ar likumu aizsargāto interešu aizstāvību tiesā kā to deklarē Civilprocesa likuma 1. pants², tāpēc īpaša nozīme ir tam, vai un kā, nonākot attiecīgā procesa ietvaros, personas spēs realizēt tām paredzētās procesuālās tiesības. Tajā pašā laikā svarīgs ir jautājums, cik detalizēti un skaidri procesuālās tiesības ir noregulētas normatīvajā aktā, kā tām būtu jābūt noregulētām, lai ar procesuālo normu palīdzību realizētu materiālo tiesību normās noteiktās tiesības. Procesuālo tiesību maksimālās realizācijas iespējām ir būtiska nozīme, lai varētu runāt par kvalitatīvu procesa norisi un procesa mērķa sasniegšanu. Procesuālo tiesību neapšaubāmi ir atjaunot aizskartās un/vai pārkāptās personu intereses un/vai tiesības, atrisināt un noregulēt strīdīgu civiltiesisko attiecību saskaņā ar likumu un panākt taisnīgumu. Neskatoties uz to, ka jautājumos par Civilprocesa likuma normu piemērošanu judikatūras un tiesu prakses materiālu apkopojumos doti skaidrojumi par normas saturu un būtību, kā arī šo procesu regulējošiem un vadošiem principiem, tomēr praktiskā pieredze, tiesu prakses materiāli un Civilprocesa likumā ieviesto grozījumu kopējās tendences pēdējo piecpadsmit gadu periodā liecina par to, ka procesa attīstība tomēr ir vērsta uz procesuālo normu komplicētības līmeņa paaugstināšanos un tādiem jaunievedumiem un/vai esošo normu grozījumiem, kas vērsti uz ierobežojumu vai sodu noteikšanu prāvniekiem, ko pamato ar procesa efektivitātes (ātruma) veicināšanas nepieciešamību un tiesu atslogošanu. Ieviestie grozījumi Civilprocesa likumā atsevišķos gadījumos izsauc ne tikai iekšējās pretrunas pašā Civilprocesa likumā, bet arī disharmoniju (pretrunas) ar materiālo tiesību normām un tajās noteiktajām personu tiesībām, kuras vajadzības gadījumā būtu jāspēj realizēt civilprocesa ietvaros, vēršoties tiesā. Autore darbā apskata prakses piemērus, kas raksturo pastāvošās problēmas, norādot uz konkrētiem to rašanās cēloņiem, t.sk. nepilnīgu un/vai pretrunīgu regulējumu, kas izsauc attiecīgo materiālo un/vai procesuālo tiesību realizācijas neiespējamību vai arī personu procesuālo tiesību ierobežojumus tādā pakāpē, ka nav iespējams runāt par efektīvu procesa norisi un tiesību izlietošanu pēc būtības. Autore vērš uzmanību, ka darbā apskatītās problēmas civilprocesa norises efektivitātes jautājuma tvērumā pastāv ilglaicīgi,

¹ Latvijas Republikas Satversme. Pieņemts 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis 43, 01.07.1993. Pēdējie grozījumi 04.10.2018.

² Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998.Latvijas Vēstnesis, 326/330, Pēdējie grozījumi 21.12.2021.

tomēr likumdevējs tās nav ne risinājis, ne arī novērsis, bet daudzos gadījumos pat radījis no jauna, savukārt jomas speciālisti nav pievērsušies problēmu identifikācijai, ne arī to analīzei pēc to saturiskās būtības. Civilprocesa likumā ieviestie grozījumi liecina, ka dominē tendences, kas vērstas uz procesuālo tiesību ierobežojumiem un procesuālo sankciju vairošanu, potenciālos prāvniekus *apriori* uzskatot par negodprātīgiem procesuālo tiesību izmantotājiem. Autore darbā norāda uz attiecīgajiem grozījumiem Civilprocesa likumā un to iezīmētajām attīstības tendencēm, kā arī grozījumu ieviešanas motivāciju un sekām. Tajā pašā laikā bez nepieciešamās ievēribas paliek tādi procesa ātrumu un kvalitāti veicinoši instrumenti kā civillietu sagatavošana izskatīšanai, tāpat ilgstoši netiek risinātas tās regulējuma nepilnības, kuras ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas paustajām atziņām un skaidrojumiem. Ņemot vērā, ka taisnīgs lietas noregulējums ir civilprocesa mērķis, autore darba ietvaros pēta taisnīguma kategoriju un tā izpausmi procesuālajās normās, Satversmes tiesas atziņās, likumdevēja un Augstākās tiesas spriedumos ietvertajos viedokļos un skaidrojumos. Autore identificē tendences un priekšstatus, kuru pastāvēšana autores skatījumā kavē pozitīvu civilprocesa normu pilnveidošanu un attīstību, tā vietā turpinot jau minētās negatīvās attīstības tendences. Autore pēta un analizē zinātniskajā doktrīnā paustos viedokļus par veidojošajiem principiem civilprocesā, to saturisko būtību, savstarpējo mijiedarbību, likuma normu kvalitāti un savstarpējo saskaņotību. Darbā ietverta salīdzinošā analīze ar citu valstu civilprocesa regulējošām normām, to procesuālo instrumentu un stadiju analīzi, kurus autore apskata un pēta šī darba ietvaros. Vēsturiskie aspekti un salīdzinošā analīze ietverta salīdzināšanas un procesuālo tiesību un stadiju attīstības izpētes nolūkā, jo autores darbs veltīts tieši Latvijas civilprocesa regulējošās normas uzlabošanai, pilnveidošanai un normu harmonizācijai.

Autore savā darbā vadās no pamatdomas, ka procesuālo tiesību normu uzdevums ir nodrošināt personām iespējas, izmantojot procesuālo regulējumu, rast efektīvu un kvalitatīvu tiesas aizsardzību, atbilstoši tam saturam, kas noteikts Civilprocesa likuma 1. pantā. Personu iespējas realizēt aizskarto vai pārkāpto civilo tiesību un/vai likumīgo interešu aizsardzību ir atkarīgas no tā, vai un cik sekmīgi norisināsies process tiesā. Procesa norises veids un kārtība tiek saistīta ar tādu kritēriju kā efektīvs vai neefektīvs. Šeit īsti vietā atziņa, kuru paudusi prof. V.Rijaveca (V.Rijavec) savā pētījumā par civilprocesa efektivitāti un taisnīgumu Slovēnijas normatīvajā regulējumā, norādot, ka: „(..) *pastāv cieša un neizbēgama saikne (attiecības) starp materiālajām normām un procesuālajām normām, tāpēc procesuālajam regulējumam (sistēmai) ir jārod kompromiss starp taisnīgumu starp pusēm un procesuālo efektivitāti.(..) materiālās tiesību normas ir tiktāl derīgas, ja procesuālās normas spēj nodrošināt to izpildi (..)*”³ Ja likumā ir

³ Rijavec, V. (2012). Efficiency versus Fairness in Civil procedure in Slovenia. Van Rhee, C.H., Uzelac, A.(red.). *Truth and Efficiency in Civil Litigation.Fundamental aspects of Fact-finding and Evidence-taking in a Comperative Context*. pp. 283. Cambridge-Antwerp-Portland, Intersentia, ISBN 978-1-78068-133-7.

noteiktas tiesības, tām jābūt praktiski izmantojamām, bet procesuālajām normām jānodrošina procesa sekmīga un paredzami skaidra norises gaita. Efektivitāti autore saista ne tikai ar paša procesa norises ātrumu, lai gan šis aspekts juridiskajā literatūrā un tiesu praksē tiek īpaši akcentēts, bet vairāk ar procesa norises kvalitāti un kvalitatīvu tā rezultātu, kas, ņemot vērā Latvijas Republikas Satversmes tiesas atziņas par civilprocesa mērķi, var rezultēties gan kā kvalitatīvs, t.i. objektīvs un taisnīgs spriedums strīdus lietā, gan kā tiesas lēmums mierizlīguma apstiprināšanai.

Promocijas darbā tiek pētīts, kādi tiesiski aspekti un kādā veidā ietekmē civilprocesa efektivitāti, un kā to veicināt, nelietojot pret prāvniekiem procesuālas sankcijas vai ierobežojumus, bet attīstot citu pieeju un virzienus, piemēram, uzlabojot un pilnveidojot tos procesuālos institūtus, kuri jau pastāv Civilprocesa likumā procesa efektivitātes nodrošināšanai un veicināšanai, tomēr nav tikuši attīstīti vai netiek pielietoti, t.i. civillietas sagatavošana izskatīšanai, sagatavošanas tiesas sēde. Darbā tiek pētītas attīstības tendences, kuras vērojamas, analizējot likumdevēja deklarētās koncepcijas, ieviesto procesuālo normu grozījumu faktiskos rezultātus un to ietekmi uz personu procesuālajām tiesībām, kā arī judikatūru, tiesu praksi un Satversmes tiesas spriedumus sakarā ar personu iesniegtajām konstitucionālajām sūdzībām par Civilprocesa likuma normu atzīšanu par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmei. Nolūkā izpētīt uzskatus par termina „atbilstošs process” saturu un viedokli par to, kas ir taisnīgi, raugoties no procesuālā viedokļa un procesuālo tiesību realizācijas iespējām, autore pievēršas Satversmes tiesas spriedumos izteiktajiem secinājumiem, atzinumiem, skaidrojumiem un argumentiem, kurus izvirza procesos pieaicinātās personas. Tāpat autore pievēršas argumentu izpētei, ar kuriem tiesu nolēmumos tiek apstiprinātas un/vai noraidītas personu pretenzijas par procesuālo tiesību ierobežojumiem, šo tiesību neesamību vai arī nerealizējamību. Identiski autore pievēršas Satversmes tiesas spriedumos ietvertās argumentācijas analīzei un Satversmes tiesas spriedumu ietekmes izvērtēšanai uz civilprocesuālo normu attīstības tendencēm. Identisku izpēti autore veic attiecībā uz Augstākās tiesas Senāta judikatūras ietekmi uz procesuālo tiesību realizāciju, zemāku instanču tiesu spriedumiem un civilprocesa norisi. Minēto avotu izpēte dod iespēju izsecināt, vai un kādā mērā personu izpratne par taisnīgu un atbilstošu procesu, saskan ar to, kādu to redz likumdevējs un/vai tiesa.

Promocijas darba pētījuma objekts ir tiesiskās attiecības civilprocesā. Savukārt **pētījuma priekšmets** ir atsevišķu procesuālo tiesību realizācijas un procesuālo stadiju izpēte civilprocesā, materiālo un procesuālo tiesību normu harmonizācija. Autore darba ietvaros veikusi civilprocesa normu izpēti, vadoties no kritērija „atbilstošs process” tvēruma, kas skaidrots Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumos, autore apskata tādas civilprocesa efektivitāti veicinošus instrumentus kā lietas sagatavošanas procesuālā stadija, sagatavošanas tiesas sēde, procesuālo tiesību ierobežojumi rakstveida procesā, u.c. Autore darbā iekļāvusi salīdzinošo analīzi, pētot identiskus vai

līdzīgus procesuālos instrumentus un/vai procesuālās stadijas ārvalstu civilprocesos, t.sk. pētot Lietuvas Republikas, Igaunijas Republikas, Čehijas Republikas, Slovākijas Republikas, Itālijas Republikas, Somijas, kā arī ārpus Eiropas Savienības valstu, t.i. Krievijas Federācijas civilprocesa kodeksu regulējumu, zinātnisko un skaidrojošo literatūru, monogrāfijas par procesuālo normu saturu un būtību, kā arī nacionālo un ārvalstu tiesību filozofu apsvērumus par tiesību saturisko nozīmi un attīstību kvalitatīvai pielietošanai praksē. Autore paskaidro, ka izvēlēto citu valstu praktiskās pieredzes un nacionālo normatīvo aktu izpēte salīdzināšanas nolūkā veikta, vadoties no tādiem apsvērumiem kā - vienota vai līdzīga vēsturiskā ietekme, vēsturiskā attīstība, *post-soviet* valstu specifika, tuvāko kaimiņvalstu normatīvā regulējuma savstarpējā recepcija. Itālijas Republikas civilprocesa regulējums izvēlēts, jo tā pieder pie romāņu-ģermāņu tiesību saimes, tās pamati veidojušies pārstrādāto seno romiešu tiesību ietekmē. Itālijā ir senas tradīcijas civiltiesību, civilprocesa kodeksu izstrādē un pilnveidē⁴. Minēto valstu civilprocesa regulējošo normu izpēti un šo valstu tiesību pētnieku viedokļus autore izmanto un analizē jautājumu par tiesneša lomu un sacīkstes principu civilprocesā, kā arī lietas sagatavošanas stadijas izskatīšanai nozīmi procesa efektivitātes veicināšanai. Tāpat autore izmanto salīdzināšanai un analīzei Latvijas Republikas kaimiņvalstu normatīvo regulējuma tāda procesuālā instrumenta kā neīstais atbildētājs izpētei un ieviešanai Latvijas civilprocesa regulējumā. Autore analizē tiesu praksi un judikatūru saistībā ar personu procesuālajām un materiālajām tiesībām, to izmantošanas iespējām, analizē Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumus jautājumos par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmei un tajos ietvertos skaidrojumus. Autore analizējusi un salīdzinājusi tiesību pētnieku un jomas profesionāļu viedokļus, secinājumus un juridiskās domas attīstības tendences civilprocesiālo normu pilnveidošanai un attīstībai.

Promocijas darba **zinātniskā novitāte.**

Autore paskaidro, ka attiecībā uz promocijas darba zinātnisko novitāti un nozīmi jāmin tas, ka jautājumi saistībā ar Civilprocesa likuma efektivitāti un harmonizāciju ar citām normām kompleksi nav pētīti. Autore identificē problēmu cēloņus un parāda, kā tie ietekmē personu procesuālo un materiālo tiesību pilnvērtīgu realizāciju. Autore identificētās problēmas pastāv ilgstoši, bet nav risinātas. Ar civilprocesa jautājumiem saistīti zinātniski-skaidrojoši raksti, mācību, kā arī skaidrojošā literatūra pieejama tādu autoru darbos kā prof. Dr.iur. V.Bukovskis „Civīlprocesa mācības gāmata” (1933.g. autora izdevums, atkārtoti izdots 2015.g.), K. Čakste „Civilprocess” (2016.g., izdevniecība SIA „Gāmata”), prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā „Civilprocesa likuma komentāri” (2016.g., izdevniecība Tiesu namu aģentūra), kā arī šo komentāru apkopojumu iepriekšējos

⁴ Birziņa, L.(2001). *Itālijas valsts un tiesību vēsture*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 101.-102.lpp.

izdevumus 2001.g., 2006.g. un 2012.gadā. Papildus jāpiemin to autoru darbi, kuros tiek dotas atsauces uz tiesu praksi un tās izpēti civiltiesību praktiskās realizācijas iespēju aspektā, tomēr nepievēršoties tieši civilprocesa normu analīzei, bet gan materiālo tiesību normās paredzēto tiesību realizācijai un ar šīm tiesībām saistītai tiesu praksei, kam ir nozīme tādā aspektā, lai izsecinātu procesā iegūto rezultātu un ar materiālo tiesību realizāciju saistītās problēmas, tā piemēram, E.Kalniņa „Privāttiesību teorija un prakse” (2005.g., izdevniecība „Tiesu namu aģentūra”), kurā autors atsaucās uz tiesu praksi dažādu, t.i. izlases veidā izvēlētu privāttiesisko jautājumu risināšanas piemēru uzdošanai un skaidrojumiem, kā arī tiesību tālāk veidošanas nepieciešamībai, likuma „robiem” un ar to saistītiem jautājumiem, tomēr neapskata civilprocesa problēmas no procesuālās efektivitātes skata punkta. Tāpat jāpiemin A.Grūtupa un E. Kalniņa „Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums” (2002.g. izdevniecība „Tiesu namu aģentūra”), kurā autori, skaidrojot ar lietu tiesībām un īpašuma tiesībām saistītos problēmjaudījumus, atsauces uz tiesu praksi un tajos atrodamos skaidrojumus par materiālo tiesību normu praktiskās realizācijas iespējām, kā arī V.Tihonova „Tiesu prakse civillietās” (2004., un 2013.g., izdevniecība „Tiesu namu aģentūra”), kur autors apskata, analizē un piemēru veidā min tiesu spriedumus dažādos civiltiesību jautājumos. Autore vēlas norādīt, ka minēto autoru darbi un pētījumu neapskata jautājumus par civilprocesa efektivitāti un nenorāda uz procesa pretrunām vai iekšējām nepilnībām, pretrunām vai nesavienojamību ar citām tiesību normām un tur paredzētajām procesuālajām tiesībām, tādējādi pieejamie darbi par civilprocesa jautājumiem un tiesu praksi civilprocesa institūtu apskata daudz šaurāk, t.i., atbilstoši katra konkrētā autora darba specifikai vai arī apskata to bez nepieciešamās kritiskās analīzes un salīdzinošiem vērtējumiem. Tāpat neviens no iepriekš minētajiem autoriem nepieskarās to aspektu izpētei un analīzei, kurus savā darbā pēta un analizē autore, t.i. iespēja realizēt procesuālās tiesības un kādi aspekti ietekmē šo tiesību realizāciju, procesa efektivitāti un kvalitatīvu rezultātu veicinošie instrumenti, kuriem nav sodošs raksturs, t.i. civillietas sagatavošanas stadija un tiesneša lomas pārskatīšana, Civilprocesa likuma harmonizācija ar citām normām, Civilprocesa likuma iekšējās pretrunas un regulējuma nepilnības. Autore savā pētījumā izmanto arī Dr. iur. Dainas Oses pētījumus un zinātniskos darbus, tādus kā „Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā”, „Liecnieka liecības kā pierādīšanas līdzekļa modernizēšanas iespējas, u.c., jo minētā autore padziļināti pēta civilprocesuālos jautājumus. D. Oses atziņas, apsvērumus un praktiskos pētījumus šī darba autore izmanto sava promocijas darba pamatošanai. Darbā autore norāda uz vairākiem nozīmīgiem procesuāliem instrumentiem, kuri iestrādāti Civilprocesa likumā, tomēr netiek izmantoti praksē, kā arī uz tādiem, kuri nav pietiekami procesuāli noregulēti (piem. iekšējās pretrunas pašā likuma regulējumā, procesuālo instrumentu neesamība, nepietiekams regulējums, u.tml.), tādējādi radot procesuālās situācijas (kāzus), kurām nepastāv risinājuma iespējas, bet no kurām vajadzētu spēt sekmīgi un vienkārši izvairīties - precizējot, uzlabojot un savstarpēji saskaņojot materiālās un

procesuālās tiesības, vienlaikus uzlabojot procesuālo vidi tā, lai maksimāli paaugstinātu procesa efektivitāti. Saistībā ar civillietas sagatavošanas stadijas attīstību, autore pēta tiesneša lomu un nozīmi lietas sagatavošanas stadijā, lai nodrošinātu procesa ietvaros pēc iespējas kvalitatīvu un ātru rezultātu.

Autores darbs izkristalizē negatīvās tendences un *post factum* rezultātus, kas izpaužas kā procesuālo tiesību ierobežojumi, ko izsauc regulējuma neesamība, procesuālās normas iekšējās pretrunas vai disharmonija ar citām normām, īpaši gadījumos, ja likumdevējs, izdarot grozījumus, nepietiekami seko tiesību normu savstarpējai harmonizācijai un to radītajām negatīvajām sekām, kā arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumu atziņām un Augstākās tiesas judikatūras ietekmei uz personu procesuālo un materiālo tiesību realizācijas iespējām. Autore paskaidro, ka šādā aspektā Civilprocesa likuma attīstības tendences un to ietekmējošie aspekti nav pētīti un analizēti, jo pretējā gadījumā autores darbā identificētās problēmas nepastāvētu. **Autore veic kompleksu problēmu identifikāciju, ņemot vērā visus ietekmes faktorus, parādot to praktisko izpausmi un cēloņus. Autore, vadoties no izsecinātajām problēmām, piedāvā noteiktus risinājumus problēmu novēršanai, līdz ar to darbam ir praktiska nozīme procesuālo tiesību realizācijas problēmu risināšanā, turpmākā to novēršanā, normas attīstības pilnveidošanā un efektivitātes veicināšanā.** Ņemot vērā, ka procesuālo tiesību uzdevums ir noteikta mērķa, t.i. taisnīga noregulējuma sasniegšana procesa norises ietvaros, tad autores darbā tiek apskatīts process kā būtiska sociāli nozīmīga kategorija un taisnīgums kā viena no šī procesa sastāvdaļām un mērķiem. Šādā aspektā autores darbs pēta taisnīguma izpratni, nozīmi un ietekmi uz procesu, kā arī saturisko piepildījumu, kas ietekmē procesuālās tiesību normas kvalitāti, kā arī autore iezīmē vēl citus virzienus, kuros būtu lietderīgi turpināt izpēti.

Pētījuma teorētiskā un praktiskā nozīme pastāv tajā, ka autores pētījumi attiecībā uz civilprocesa normu harmonizāciju ar citām tiesību normām, kā arī iekšējām Civilprocesa likuma normu pretrunām norāda uz ilglaicīgi pastāvošām procesa efektivitātes problēmām, kuras nav novērstas, bet daudzos gadījumos tiek *radītas* papildus, likumdevējam izdarot nepārdomātus grozījumus normatīvajā regulējumā. Materiālo un procesuālo normu savstarpējā saskaņotība un civilprocesa regulējošo normu efektivitāte, kā arī pašas normas kvalitāte ir būtiska, runājot par procesa efektīvu norisi un mērķu sasniegšanu. Saskaņā ar pirmskara Latvijas Universitātes docenta K. Čakstes skaidrojumiem : „(..) *Saskaņā ar vispārējo tiesību teoriju par tiesību avotu var būt likums, ieradums, tiesu prakse (Šveices ZGB), turpretim Civilprocesuālo tiesību, gandrīz vienīgais avots ir likums.(..)*”⁵. Darbā ietvertie pētījumi par to tiesību realizācijas iespējām, kuras paredzētas citos

⁵ Čakste, K. (2016). *Civilprocess. 1937.-1940.gada lekcijas*. Rīga : H.Neverževskis, SIA „Grāmata”, 34.lp.

likumos parāda problēmas, kuras izriet no normu savstarpējas saskaņotības (harmonizācijas) neesamības. Darbā detalizēti atspoguļots, kādi aspekti ir procesuālās normas nepilnību, t.sk. nepietiekama noregulējuma pamatā un rašanās cēloņus. Promocijas darbā tiek apskatīti un analizēti procesa efektivitāti un vienlaikus kvalitāti veicinošie instrumenti, kuriem nav sodošs raksturs, t.i. civillietas sagatavošanas posms (etaps) un tiesneša būtiskā loma un nozīme tajā, kā arī sagatavošanas tiesas sēdes nozīme lietas kvalitatīvā sagatavošanā un procesa efektivitātes veicināšanā, procesuālie instrumenti procesa uzlabošanai. Zinātniskā doma un pētījumi galvenokārt akcentējas uz atsevišķu procesuālo tiesību un/vai pienākumu vai procesuālo stadiju izpēti, nedodot vērtējumu un analīzi procesa norisei kopumā, īpaši tā sagatavošanas stadijai. Praktiskā darba nozīme ir tajā, ka autore darbā balstās uz prakses piemēriem, t.i. tiesu nolēmumiem, kuri parāda identificētās problēmas, to būtību un izpausmes. Praktiskie piemēri parāda gan normas nepilnības, gan pretrunas, t.sk. iekšējās un iespējamās piemērošanas grūtības vai formālismu, kas attiecībā uz procesā iesaistītajām personām izsauc tūlītējas negatīvas sekas. Autore identificē arī kompleksās problēmas, kuras nav tūlīt novēršamas ar grozījumiem normatīvajos aktos, bet kurām ir tieša ietekme uz procesuālo tiesību realizāciju un procesu regulējošās normas piemērošanu, kā arī attīstības tendencēm. Autore promocijas darba priekšlikumos min ierosinājumus, kuru ieviešana normatīvajā regulējumā veicinātu civilprocesa efektivitāti, izskaužot vismaz daļu no tām problēmām, kuras autore identificē un analizē promocijas darba ietvaros. Autores ierosinātie priekšlikumi civilprocesa efektivitātes uzlabošanai paaugstinātu procesa kvalitāti un veicinātu ne tikai taisnīga strīdus noregulējumu, bet arī personu uzticēšanos tiesai.

Promocijas darba mērķis, uzdevumi un pētījuma jautājums.

Promocijas darba mērķis ir, veicot civilprocesa regulējošo normu izpēti kopsakarā ar tiesību zinātnieku viedokļiem, Satversmes tiesas skaidrojumiem par procesuālo tiesību realizācijas nozīmi termina *atbilstošs process* tvērumā un tiesu praksi, konstatēt tiesiskā regulējuma nepilnības un piemērošanas problēmas, to cēloņus un sniegt zinātniski pamatotus priekšlikumus konstatēto problēmu risinājumam.

Promocijas darba mērķa sasniegšanai autore ir izvirzījusi sekojošus darba uzdevumus :

- 1) Izpētīt un analizēt civilprocesa kā sociāli nozīmīgu institūtu taisnīguma nodrošināšanā termina „atbilstošs process” tvērumā.
- 2) Izpētīt un analizēt sacīkstes, dispozitivitātes un procesa ekonomijas principu ietekmi uz civillietas sagatavošanu izskatīšanai procesuālo stadiju.

- 3) Izpētīt un analizēt Civilprocesa likuma harmonizāciju ar citām normām, to ietekmi uz tiesību efektīvu realizāciju, Civilprocesa likuma normu iekšējās (regulējuma) pretrunas un to ietekmi uz procesuālo un materiālo tiesību realizāciju.
- 4) Izpētīt un analizēt judikatūras ietekmi personu procesuālo un materiālo tiesību realizācijas iespējām tiesā.

Pētījuma jautājums: Kādi aspekti ietekmē civilprocesa efektivitāti un procesuālo tiesību pilnvērtīgu realizāciju tiesā ?

Promocijas darbā izmantotās pētījuma metodes un pētījuma teorētiskā un metodoloģiskā bāze.

Lai realizētu promocijas darbā izvirzītos uzdevumus un sasniegtu mērķi, autore balstās uz atbilstoši atlasītām zinātniski pētnieciskām metodēm un to pielietojumu pētniecības darbā. Pētījuma veikšanai izmantotas šādas zinātniskās pētniecības metodes :

- **Vēsturiskā metode** – Ņemot vērā, ka civilprocesa efektivitātes jautājums tiek apskatīts „atbilstoša procesa” un taisnīguma kategorijas tvērumā, kā arī civilprocesuālo tiesību kā sociāli nozīmīgu tiesību tvērumā, tad vēsturiskā metode tiek pielietota, lai iezīmētu filozofiskās domas par taisnīgumu attīstību un civilprocesuālo normu un principu vēsturisko attīstību. Tāpat šī metode izmantota, lai veiktu ieskatu cilvēktiesību, t.sk. tiesību uz taisnīgu tiesu attīstības pirmsākumiem un attīstību līdz mūsdienām. Kā arī, lai pētītu Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumu motivāciju jautājumos par civilprocesuālo normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam desmit – piecpadsmit gadu ilgā periodā..
- **Deskriptīvā metode** – izmantota, lai aprakstītu pētāmās problēmas saistībā ar civilprocesa efektivitāti veicinošo instrumentu izpēti un to attīstību, kā arī, lai aprakstītu pastāvošās, konstatētās problēmas, to rašanās cēloņus un sekas, kā arī ar atsevišķiem civilprocesa tiesību institūtiem saistītās problēmas, to ietekmi uz procesu kopumā, tiesību normu interpretāciju, kas ietverti tiesu spriedumos, kā arī zinātniskajā literatūrā. Deskriptīvā metode tiek pielietota, lai pētītu un aprakstītu civilprocesuālo normu regulējumu citu valstu procesuālajās normās, kuras autore pēta šī darba ietvaros, kā arī, lai uzrādītu Satversmes tiesas spriedumos izteikto atziņu praktiskās pielietošanas un ietekmes aspektus uz normas attīstības tendencēm un pilnveidošanu.
- **Dialektiskā metode** – izmantota, lai pētītu procesa attīstības tendences, dažādu viedokļu, skata punktu salīdzināšana, nolūkā rast risinājumus tiesību (procesuālo tiesību) pilnveidei. Saistībā ar dialektiskās metodes pielietojumu civilprocesa normu pētniecībai, tiek norādīts :

„(..) *civilprocesuālo tiesību pētniecībā dialektiskā analīze ir universāla zinātniski – pētnieciskā metode. Ar tās palīdzību civilprocesa normas tiek apskatītas kustībā un tiek ņemtas vērā procesa attīstības tendenču pretrunas. Dialektika dod iespēju pareizi noteikt problēmu un atrast risinājumus.(..)*”⁶ Termina dialektika skaidrojums ir sekojošs : (..) *filozofiska mācība par vispārējo saikni, vispārējiem attīstības likumiem dabā, dominantēm dabas un sabiedrības attīstībā un to iepazīšana, izsecinot iekšējās pretrunas un savstarpējo pretmetu cīņu, kas noved pie lēcienveidīgām izmaiņām no vienas kategorijas otrā(..)*”⁷

- **Salīdzinošā metode** – izmantota, lai pētītu un analizētu civilprocesa normas Latvijas Republikā un ārvalstīs, izsecinot kopējo un atšķirīgo, kā arī apskatot regulējuma efektivitātes jautājumus Lietuvas Republikas, Igaunijas Republikas, Slovākijas Republikas, Čehijas Republikas, Slovākijas Republikas, Itālijas Republikas un citu valstu civilprocesuālajās normās. Salīdzinošā metode tiek izmantota nacionālo un ārvalstu tiesību zinātnieku darbu jautājumos par civilprocesa nozīmi, būtību un normu attīstību izvērtēšanai un salīdzināšanai, kopsakarībā ar tiesu praksē atrodamiem skaidrojumiem, kā arī Satversmes tiesas skaidrojumiem un Eiropas kopienas rekomendācijām efektivitātes veicināšanai civilprocesā, tostarp arī tiesneša lomas un nozīmes izpētei civillietas sagatavošanas stadijā.
- **Analītiskā metode** – izmantota, lai identificētu būtiskākos problēmjaudājumus civilprocesā, kas saistīti ar civilprocesa normu un citu normatīvo aktu savstarpējo saskaņotību (harmonizāciju), procesu mijiedarbību, procesuālo tiesību izmantošanas iespējām, t.sk. pieeju tiesai, kā arī to procesuālo instrumentu izpēti, kuriem ir nozīme procesa efektivitātes paaugstināšanai un nav sodošs raksturs. Minētā metode tiek pielietota, lai izkristalizētu zinātniskā literatūra un/vai tiesu nolēmumos pausto argumentāciju, secinājumu vai atziņu iegūtos rezultātus, to praktisko ietekmi uz problēmu risinājumiem vai iespējamo tālāko attīstību.
- **Aspektu analīzes metode** – tiek izmantota, lai izpētītu tiesu prakses piemērus un nolēmumos minētos argumentus un to pamatojumu, lai apstiprinātu un/vai noliegtu noteiktu personas procesuālo tiesību esamību un/vai neesamību, kā arī, lai noteiktu procesuālo instrumentu neesamības radītās sekas.
- **Problēmu analīzes metode** – tiek izmantota, lai izpētītu problēmu rašanās iemeslus, cēloņus un apzinātu radītās sekas jautājumos, kas skar procesuālās tiesības, pienākumus, kā arī paša procesa rezultātā sasniedzamo mērķi un faktiskām iespējām to sasniegt.

⁶ Малешин, Д.Я. (2010). *Методология гражданского процессуального права*. Москва : Статут, 16-17.лpp.

⁷ Ожегов, С.И. (1990). *Словарь русского языка*. Москва : Русский язык, 168.лpp.

- **Kritiskās analīzes metode** – tiek pielietota, lai izvērtētu zinātniskās doktrīnas un skaidrojošās un/vai zinātniskās literatūras paustos viedokļus un skaidrojumus attiecībā uz civilprocesa normu pilnveidošanu, grozījumiem, sasniedzamiem rezultātiem, procesā valdošo un vadošo principu ietekmi, u.tml. aspektiem, kuriem ir nozīme procesa norisē un efektivitātes veicināšanā.
- **Tiesību normu interpretācijas metodes** – 1) gramatiskā (filoloģiskā) metode tiek pielietota, lai noskaidrotu tiesību normas vārdisko jēgu no valodas viedokļa; 2) vēsturiskās tulkošanas metode, lai noskaidrotu tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, kas ir bijuši tiesību normas rašanās pamatā vai tās grozījumiem attiecīgajā laika periodā; 3) sistēmiskā metode tiek pielietota, lai noskaidrotu pētāmās tiesību normas jēgu no tiesību normu savstarpējās sasaistes viedokļa, lai noteiktu normas juridisko saturu; 4) teleoloģiskā (jēgas un mērķa) tulkošanas metode tiek pielietota, lai noskaidrotu tiesību normas juridisko mērķi, pamatprincipus un sociālo mērķi.

Promocijas darba ietvaros veiktais pētījums balstīts uz Civilprocesa likuma normu aktuālās un vēsturisko redakciju izpēti un attīstību noteiktā laika periodā, kā arī regulējuma attīstības tendencēm, kādas novērojamas, ņemot vērā Satversmes tiesas spriedumus jautājumos par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmes 92.pantam, tiesu praksi un judikatūras skaidrojumus, tiesību doktrīnā paustos viedokļus, kā arī skaidrojošo literatūru un rakstus. Darbā galvenā uzmanība tiek pievērsta ar procesa efektivitāti saistītiem jautājumiem, kā arī procesuālo normu sabalansētību ar citām normām un tajos paredzētajām personu tiesībām, kas realizējamas civilprocesuālajā kārtībā. Darbā tiek pētīta un analizēta skaidrojošā un zinātniski-skaidrojošā un pētnieciskā juridiskā literatūra par atsevišķiem civilprocesuālo normu institūtiem, procesuālām stadijām, principiem, to savstarpējo mijiedarbību un ietekmi uz procesa norisi un personu tiesībām, kā arī tiesneša lomu civilprocesā lietas sagatavošanas stadijā, kā arī par civilprocesa norisi un būtību kopumā, t.sk. zinātniskās doktrīnas atzinumi un viedokļi. Pētījuma empīrisko bāzi veido Latvijas Republikas tiesu prakses materiāli, kā arī Augstākās tiesas Senāta atziņas un judikatūras apkopojumi lietās, kas attiecas uz pētāmām problēmām, Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi un tajos atrodamie skaidrojumi un viedokļi, t.sk. konstitucionālo sūdzību iesniedzēju paustie viedokļi par procesuālo normu taisnīguma izpratni. Darbā nepieciešamajā apmērā izmantoti statistikas dati un pētījumi, kā arī pašas autores prakses materiāli, rakstiskā aptauja par civillietu sagatavošanas stadiju un sagatavošanas sēžu rīkošanu tiesās, lai uzrādītu un paskaidrotu tās problēmas, kuras autore identificē darba ietvaros. Visi pētāmie avoti un materiāli kopumā uzrāda, identificē un izkristalizē galvenās problēmas, kurām autore pievēršas šajā darbā. Darbā analizētie jautājumi apskata procesa efektivitātes veicināšanu no cita skata punkta, t.i. nevis akcentējoties uz dažādu procesuālo tiesību liegšanu, ierobežošanu vai

izslēgšanu un procesuālo sodu piemērošanu, bet gan uz lietas sagatavošanas stadijas un ar to saistīto procesuālo aktivitāšu atbilstošu norisi, t.sk. un jo īpaši uzsverot tiesneša lomas nozīmi un to saistīto procesuālo instrumentu izmantošanu, tādu kā sagatavošanas sēde, tiesneša papildjautājumi sagatavošanas stadijā. Autores dotie piemēri un skaidrojumi uzrāda, ka civilprocesa efektivitāte līdz šim apskatīta no samērā šaura skata punkta un ar formālu pieeju, kas visai maz var sekmēt kvalitatīvu procesu. Problēmu un to cēloņu identifikācija, kā arī to ilgās pastāvēšanas laiks dos iespēju pārvērtēt un pārskatīt civilprocesuālo normu attīstības tendences, aktivizējot un pilnveidojot tos procesuālos instrumentus, kuri līdz šim nav tikuši izmantoti vai nav tikuši pielietoti efektīvi. Darba ietvaros konstatētās problēmas dos pamatu procesuālās normas uzlabošanai, veicinās padziļinātu izpratni par procesa norises kvalitātes nozīmi, savukārt identificēto problēmu cēloņi un rašanās pamati dos pamatu praktiskiem procesuālo tiesību normu uzlabojumiem, tiesību normu harmonizācijai, kā arī turpmākiem padziļinātiem pētījumiem šajā jomā, lai veicinātu civilprocesā attīstību, pilnveidi un tiesiskās vides uzlabošanu.

Promocijas darba struktūra veidota trīs nodaļās, ar apakšnodaļām, ievadu un secinājumu, priekšlikumu sadaļu.

Darba pirmajā nodaļā autore pievēršas termina „atbilstošs process” skaidrojumam un saturam, kā arī šī procesa praktiskajai izpaušmei procesuālās normas attīstībā un attīstības tendencēs. Nepieciešamajā apmērā autore pieskarās civilprocesa un tajā pastāvošo principu vēsturiskajai attīstībai, lai ieskicētu galvenās tendences, tiesību sociālajai funkcijai, tās nozīmi un likumam kā tiesiskas valsts pamatelementam. Taisnīgumam, kā procesa mērķim un arī nepieciešamajai kategorijai procesuālo tiesību izmantošanā. Pirmās nodaļas apakšnodaļās autore pēta un analizē Satversmes tiesas spriedumos, kas taisīti lietās par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmes 92.pantam ietvertos skaidrojumus un atziņas, kā arī pieaicināto personu viedokļus un konstitucionālo sūdzību iesniedzēju viedokļus, no kuriem tiek izsecināta personu izpratne par taisnīgumu un termina „atbilstošs process” būtību un saturu, kā arī iegūti jomas speciālistu viedokļi, to pamatojums, ko analizēt saistībā ar normas attīstības tendencēm. Vadoties no Satversmes tiesas spriedumos atrodamajiem skaidrojumiem un atziņām, autore izdara secinājumus par to praktisko ietekmi uz procesuālās normas attīstības tendencēm un virzieniem. Pirmās nodaļas noslēgumā autore pieskaras jautājumam par kasācijas instances nozīmi taisnīguma kā procesa mērķa sasniegšanai, kā arī identificē problēmas saistītas ar procesuālo tiesību izmantošanu kasācijas instancē, t.i. pieejas jautājumi kasācijas instances tiesai un to rašanās pamati, kas pretrunā ar Satversmes tiesas atziņām. Autore identificē procesuālo tiesību izmantošanas problēmas, kuras pastāv sakarā ar procesuālā regulējuma iekšējām pretrunām, t.i. regulējuma nepietiekamību vai neesamību un tā izsauktās sekas. Ņemot vērā Civilprocesa likuma 5. panta sesto daļu, autore „atbilstoša procesa” un taisnīguma

tvērumā pēta un analizē Augstākās tiesas Senāta nolēmumu ietekmi uz civilprocesa norisi un personu tiesībām, kā arī identificē problēmas, kas saistītas judikatūras maiņu.

Darba otrajā nodaļā autore pievēršas to jautājumu analīzei un izvērtēšanai, kas saistīti ar Civilprocesa likuma un citu normatīvo aktu savstarpējo harmonizāciju, kā arī paša Civilprocesa likuma iekšējo pretrunīgo regulējumu attiecībā uz dažām speciālo kategoriju lietām. Autore identificē procesuālā regulējuma neesamību, kas neļauj pilnvērtīgi izmantot Civilprocesa likuma 458.panta ceturtajā daļā paredzētās tiesības. Autore identificē problēmas cēloņus, t.i., ka regulējuma neesamība radusies likumdevēja ieviesto grozījumu rezultātā un ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas skaidrojumiem, kurus tā devusi savā 2008.gada 20.novembra spriedumā lietā Nr. 2008-07-01. Saistībā ar procesuālo normu harmonizāciju ar citās normās noteiktajām tiesībām autore pēta, – vai un kādas procesuālās iespējas ir prasītājiem, kuri darbojas uz likuma pamata citu personu interesēs, piemēram, mazākum akcionāri, kuri realizē tiesības paredzētas Komerclikuma 172.pantā. Autore identificē procesuālās problēmas, ar kādām saskarās attiecīgie prasītāji un identificē problēmu rašanās un/vai pastāvēšanas cēloņus, t.sk. likumdevēja grozījumus Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5) punktā. Autore vērs uzmanību, ka normatīvo aktu savstarpējai harmonizācijai ir ļoti liela nozīme, lai vispār runātu par civilprocesa efektīvu norisi un personu iespējām pilnvērtīgi realizēt tiesības, kādas paredzētas citos likumos. Savukārt sadaļā par Civilprocesa normu savstarpējo pretrunīgo (savstarpēji izslēdzošo) regulējumu un nepilnībām autore pievēršas jautājumiem par nekustamo īpašumu labprātīgām izsolēm un noteikto speciālo kārtību (Civilprocesa likuma 49.nodaļa) pieteikumu izskatīšanai, t.sk. Civillikuma 2089.panta prasību ievērošanas un izpildes praktiskajiem aspektiem un pretrunām ar Civilprocesa likuma 73.nodaļas regulējumu, analizē praktiskos piemērus, secinot, ka Civilprocesa likuma iekšējā regulējuma pretrunas, padara neiespējamu to tiesību realizāciju, par kuru ievērošanas un piemērošana nepieciešamību īpaši norādīts Civilprocesa likuma 49. nodaļā.

Darba trešajā nodaļā autore pievēršas to principu un kritēriju izvērtēšanai, kuriem ir ietekme uz procesa norisi un apskata to procesuālo instrumentu pilnveidošanu un paredzami būtu nozīme procesa efektivitātes veicināšanā, sabalansējot personu tiesības procesā, ar saprātīgu procesa norises periodu un procesa mērķi – taisnīguma nodrošināšanu. Nodaļā veikta tādu principu kā sacīkstes un dispozitivitātes izvērtēšana, to pozitīvo un negatīvo aspektu identifikācijas nolūkā, lai rastu sabalansētību un nodrošinātu, ka procesu noteicošie principi nedisonē ar procesa rezultātā sasniedzamo mērķi. Apakšnodaļās autore apskata un analizē procesa sadaļu lietas sagatavošanas stadija un ar to saistītos procesuālos instrumentus – civillietas sagatavošanas stadijas uzdevumi, tiesneša lomu tajā un likumā paredzētās darbības civillietas sagatavošanā, t.sk. sagatavošanas tiesas sēdes nozīmi un ietekmi uz procesu kopumā. Autore lietas sagatavošanas stadijas nozīmi apskata un

izvērtē arī saistībā ar lietu izskatīšanu rakstveida procesos, ar to saistītos procesuālo tiesību ierobežojumus un kopējo ietekmi uz lietas izskatīšanas gaitu un rezultātu. Šajā nodaļā autore pievēršas procesuālā instrumenta „neīstais atbildētājs” izpētei un nozīmei procesuālās efektivitātes veicināšanā, lai process sasniegtu savu mērķi un atrisinātu strīdus jautājumus pēc to būtības. Noslēgumā autore velta nodaļu salīdzinošai analīzei par procesuālā instrumenta „neīstais atbildētājs” pielietojumu citu valstu, t.sk. Baltijas valstu civilprocesos, lai izzinātu ar šī procesuālā instrumenta pilnveidošanu un pielietošanu saistītos problēmjaudājumus, kā arī praktisko nozīmi un pielietošanas īpatnības. Autore apskata arī prakses piemērus, kas parāda, ka procesuālā instrumenta ieviešana Latvijas civilprocesā būtu vēlama.

Darba noslēgumā ietverti autores izdarītie secinājumi un to pamatojums, kā arī autores priekšlikumi konkrētu problēmu risinājumam, kas novērtu konstatētos trūkumus, nepilnības, veicinot civilprocesa efektivitāti un sekmīgu norisi, nodrošinot procesa mērķi- taisnīga rezultāta sasniegšanu un dodot iespēju personām pilnvērtīgi izmantot procesuālos instrumentus savu likumīgo tiesību un interešu nodrošināšanai.

Promocijas darba rezultātu aprobācija. Autores publicētie zinātniskie raksti par promocijas darba tēmu.

- 1) The principles of civil procedures and instruments for the efficiency of the case hearing. The procedural sanctions. *5th International Multidisciplinary scientific conference on social science & arts SGEM 2018, Volume 18, issue 1.1., Austria, Vienna 19 – 21 March 2018. Pp.371–380, ISBN 978-619-7408-30-0; ISSN 2367-5659. <https://www.sgemsocial.org/index.php/elibrary?view=publication&task=show&id=1496>;*
- 2) Ārpusstiesas procesa nozīme kopīpašnieku tiesību nodrošināšanā un ietekme uz procesu tiesā. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XIX International Scientific conference April 19, 2018 "Latvia 100: expectations, achievements, and challenges", 19.04.2018. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 154 – 162 lpp. ISSN 1691-6069. <https://www.turiba.lv/storage/files/2018-xix-conference.pdf>*
- 3) Sagatavošanas tiesas sēdes nozīme civilprocesa efektivitātei. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XX International Scientific conference, April 26, 2019 "Human values in the digital age". 26.04.2019. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 109-123.lpp. ISSN 1691-6069 <https://www.turiba.lv/storage/files/2019-conference-xx.pdf>*
- 4) Replacement of the ineligible respondent - the procedural tool for efficiency and justice of civil litigation. Comparative analysis of civil procedure regulations in the Baltic States and Russian Federation. *6th International Scientific Conference "Social changes in the global*

- world''*, September 5-6, 2019, North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law; pp. 383-397; ISBN 978-608-244-647-9; <http://js.ugd.edu.mk/index.php/scgw/issue/view/172>;
- 5) The importance of efficiency of civil litigation and some problematic aspects between the Commercial Law and the Civil procedural law regulation in the Republic of Latvia. **11th International Scientific Conference, November 8, 2019 "Law in the business of selected member states of the European Union"**. University of Economics, Prague; pp.123-129, ISBN: 978-80-88055-08-2; https://kpep.vse.cz/wp-content/uploads/page/1940/KPEP_Sborn%C3%ADk-2019_fv.pdf
 - 6) Labprātīga izsoles tiesas ceļā procesuālās īpatnības, Civillikuma 2089.panta piemērošana un Satversmes tiesas skaidrojumi. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XXI International Scientific Conference, April 21, 2020, "Sustainable Economy. The Latvian story"*, 21.04.2020. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 51.-62.lpp. ISSN 1691-6069; <https://www.turiba.lv/storage/files/konference-2020.pdf>
 - 7) The accessibility of the Cassation Court and its role to provide fairness. The Cassation court procedure in the Republic of Latvia, problematic issues, and conclusions of the Constitutional court of the Republic of Latvia. **7th International Conference "Social Changes in the Global World"**. September 3, 2020, North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law, pp.139.-158., ISBN 978-608-244-767-4. The electronic version of the Proceedings: [file:///C:/Users/User/Downloads/Zbornik%20na%20trudovi_Mladi%20istrasuvaci%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Zbornik%20na%20trudovi_Mladi%20istrasuvaci%20(1).pdf)
 - 8) Considerations about the importance of a case preparatory stage in civil litigation in the scope of the Covid-19 pandemic situation. **8th International Conference "Social Changes in the Global World"**. September 2, 2021, North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law, pp.113-124., ISBN 978-608-244-838-1; Electronical version of the Proceedings: <file:///C:/Users/User/Downloads/Mladi%20istrasuvaci%20final%202021.pdf>

Uzstāšanās ar referātiem starptautiskajās zinātniskajās konferencēs.

- 1) Considerations about the importance of a case preparatory stage in civil litigation in the scope of the Covid-19 pandemic situation. **8th International Conference "Social Changes in the Global World"**. September 2, 2021, North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law.

- 2) The accessibility of the Cassation Court and its role to provide fairness. The Cassation court procedure in the Republic of Latvia, problematic issues, and conclusions of the Constitutional court of the Republic of Latvia. **7th International Conference "Social Changes in the Global World"**. September 3, 2020, North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law;
- 3) Labprātīgas izsoles tiesas ceļā procesuālās īpatnības, Civillikuma 2089.panta piemērošana un Satversmes tiesas skaidrojumi. **XXI International Scientific Conference, April 21, 2020, "Sustainable Economy. The Latvian story"**;
- 4) The importance of efficiency of civil litigation and some problematic aspects between the Commercial Law and the Civil procedural law regulation in the Republic of Latvia. **11th International Scientific Conference, November 8, 2019 "Law in the business of selected member states of the European Union"**. University of Economics, Pague;
- 5) Sagatavošanas tiesas sēdes nozīme civilprocesa efektivitātei. **XX International Scientific conference, April 26, 2019 "Human values in the digital age"**. Riga, „Turība” University;
- 6) Ārpustiesas procesa nozīme kopīpašnieku tiesību nodrošināšanā un ietekme uz procesu tiesā. **XIX International Scientific conference April 19, 2018 "Latvia 100: expectations, achievements, and challenges"**, Riga, „Turība” University.

1. ATBILSTOŠS PROCESS - TIESĪBU UZ TAISNĪGU TIESU SASTĀVDAĻA

Tiesības uz taisnīgu tiesu vispāratzītas kā vienas no cilvēka pamattiesībām, nostiprinātas gan nacionālo valstu konstitūcijās, gan starptautiskajos aktos, tādos kā ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija⁸, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija⁹, kurai Latvijas Republika pievienojusies 1997.gada 27.jūnijā un ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ar fakultatīvo protokolu (pieņemts 1966.gada 16.decembrī)¹⁰, kuram Latvijas Republika pievienojusies 1992.gada 14.aprīlī, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību harta¹¹, kas līdz ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009.gada 1.decembrī kļuva juridiski saistoša¹². Visi minētie akti deklarē un apstiprina personu tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesībām aizstāvēt savas tiesības un intereses, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pants runā pat par tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un tiesībām uz taisnīgu tiesu: „(..) *Ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, ievērojot nosacījumus, kuri paredzēti šajā pantā. Ikvienai personai ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, tiesību aktos noteiktā tiesā. Ikvienai personai ir iespējas saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību(..).*”¹³ Līdzīgi teikts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas¹⁴ (*angl.val.* European Convention on Human rights) 6.pantā. Latvijas Republikas Satversmes 92.pants¹⁵ nosaka: *Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens*

⁸ ANO Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija. Pieņemta un pasludināta ar Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra 217.a (III) rezolūciju. Latvija pievienojusies ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 04.05.1990. Deklarāciju “Par Latvijas Republikas pievienošanās starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”. Publicēts: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs 21, 24.05.1990., Cīņa 102., 12.05.1990. Iegūts: 05.09.2020. No: <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija>;

⁹ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieņemta 04.11.1950. Latvija pievienojusies 27.06.1997. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 143/144, 13.06.1997. Iegūts: 05.09.2020. No: <http://cilvektiesibas.org.lv/lv/database/eiropas-cilvektiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas2/>;

¹⁰ ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ar fakultatīvo protokolu. Pieņemts Ņujorkā 16.12.1966. Latvija pievienojusies 14.04.1992. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 61, 23.04.2003. Iegūts: 05.09.2020. No : <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-starptautiskais-pakts-par-pilsoniskajam-un-politiskajam-tiesibam-ar-fakultativo-protokolu-pienem>;

¹¹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemta Nica 08.12.2000. Iegūts: 05.09.2020. No: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>;

¹² Eiropas Komisija: Par pilsoņu pamattiesību ievērošanu. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 189, 02.12.2009. Iegūts: 05.09.2020. No: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/247190>

¹³ Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 47.pants. Pieņemta Nica 08.12.2000. Iegūts: 05.09.2020. No: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>;

¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieņemta 04.11.1950. Latvija pievienojusies 27.06.1997. Publicēts: “Latvijas Vēstnesis”, 143/144, 13.06.1997. Iegūts: 05.09.2020. No: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>

¹⁵ Latvijas Republikas Satversme, Pieņemta 15.02.1922., Valdības Vēstnesis, Pēdējie grozījumi: 04.10.2018. Iegūts:05.09.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>;

uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību. Saistībā ar pieeju tiesai Eiropas padome veikusi pētījumu, un, kā minēts vienā no zinātniski-pētnieciskajiem rakstiem: „(..) tiek atzīts, ka Eiropā nav koncepcijas un/vai doktrīnas problēmas jautājumos, kas attiecas uz pieejas taisnīgai tiesai uzlabošanu un ar to saistītiem mērķiem (ar pieeju tiesai saprotot likumīgo tiesību aizsardzību un lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā), tomēr problēmas ir konstatējamās tieši piemērošanā(..).”¹⁶ **Latvijas Republikas Satversmes tiesa skaidrojusi tiesību uz taisnīgu tiesu saturisko jēgu, cita starpā akcentējot, ka tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa ir atbilstošs process.** Latvijas Republikas Satversmes tiesa savā 2013.gada 21.oktobra spriedumā lietā Nr. 2013-02-01¹⁷ norāda: „(..) Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, tiesības uz pārsūdzību (skat. Satversmes tiesas 2008.gada 05.novembra spriedumu lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu un 2010.gada 17. maija spriedumu lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu)(..). Identiski Satversmes tiesa norāda savā 2010.gada 24.novembra spriedumā lietā Nr. 2010-08-01¹⁸ par Civilprocesa likuma 396.panta un 397.panta attiecīgo daļu atbilstību Satversmes 92.pantam. Saskaņā ar bijušās Satversmes tiesas tiesneses Dr.iur. I. Čepānes teikto: „(..)Tiesības uz taisnīgu tiesu ir pieskaitāmas pie nozīmīgākajām personas pamattiesībām. Šo tiesību attīstības pakāpe lielā mērā uzskatāma par priekšnoteikumu, lai persona spētu īstenot citas konstitūcijā vai likumos noteiktās tiesības. Tēlaini izsakoties, iespējams apgalvot, ka minētās tiesības ir pārējo tiesību „nodrošināšanas” atslēga(..).”¹⁹ Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas skaidrojumu – tiesībām uz pieeju tiesai jābūt “praktiskām un efektīvām”.²⁰ Termina „atbilstošs process” praktiskā izpausme procesu regulējošās normās ir būtiskā sastāvdaļa, bez kuras tiesību realizācija vispār nav iespējama vai ir tik komplicēta un pretrunīga, ka pielīdzināma faktiskai to neesamībai. Saskaņā ar Eiropas Padomes skaidrojumu par tiesu iestāžu pieejamību norādīts: “(..) Tiesu iestāžu pieejamība ir gan process, gan mērķis, un tā ir ārkārtīgi svarīga personām, kuras vēlas gūt labumu no citām procesuālajām un

¹⁶ Pinedo, Mendez M.E.(2011). Access to justice as Hope in the dark in search for a new concept in European law. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 1, No. 19, December, 2011. Iegūts: 27.12.2021. No: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_1_No_19_December_2011/2.pdf

¹⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2013.gada 21.oktobra Spriedums lietā Nr. 2013-02-01, Iegūts 24.05.2020 No [https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2013-02-01](https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2013-02-01)

¹⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 17.maija Spriedums lietā Nr. 2010-08-01, Iegūts: 24.05.2020. No: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2010-08-01](http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2010-08-01).

¹⁹ Čepāne, I., (2005). Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. *Jurista Vārds*, 27.09.2005. Nr.36 (391), 1 lpp.

²⁰ European Court of Human rights. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right of a fair trial (civil lamb)*, Updated of 31 August 2021, 27lpp. Iegūts: 12.02.22. No: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf

materiālajām tiesībām(..)”²¹. Autore savā pētījumā pievēršas to procesuālo stadiju un procesuālo situāciju izvērtēšanai, kuras uzrāda pastāvošās problēmas un to cēloņus.

1.1. Tiesību uz taisnīgu tiesu vēsturiskie un filozofiskie aspekti

Ieskatoties vēsturē, jāatzīmē, ka Latvijas Republikas Satversme tās pieņemšanas laikā 1922.gadā nesaturēja 8.nodaļu²² un tā stājās spēkā daudz vēlāk, t.i. 1998.gada 06.novembrī. Vēsturiskie materiāli liecina par to, ka Latvijas Satversmes Sapulce (LSS), kuras uzdevums bija Satversmes izstrādāšana, to bija iecerējusi veidot divās daļās: 1) valsts iekārta, 2) pamatnoteikumi par pilsoņu tiesībām un pienākumiem. Kā norādīts : „(..) *Šāda LR Satversmes struktūra atbilstu moderno konstitucionālo tiesību saturam(..)*”.²³ Tomēr, neskatoties uz šīm iecerēm, vēsturiski dokumenti liecina, ka Satversmes otrā nodaļa netika pieņemta, norādot sekojošus iemeslus : „(..) *kļūmīgā kārtā LR Satversmes otrā daļa trešā lasījuma balsojumā 1922.gada 05.aprīļa LSS sēdē tika noraidīta (62 deputātu balsis bija nodotas par, 6-pret un 62 deputāti atturējās. Likumprojekts tika noraidīts tādēļ, ka par Satversmes 2. daļu bija balsojis deputātu mazākums, un nevis tādēļ, ka vairākums būtu nostājies pret pilsoņu tiesību un pienākumu ietveršanu Satversmē. Atzīmēsim, ka paradoksālā kārtā Satversmes 2.daļas noraidījumu izsauca daudzu atturējušos deputātu neatbalstīti centieni panākt plašākas tiesības vairākās jomās(..)*”.²⁴ Neskatoties uz to, ka balsojuma rezultāti neļāva 1922.gadā pieņemt sagatavoto Satversmes 2.nodaļu, tomēr svarīgi atzīmēt, kādas tiesības un brīvības tajā bija paredzētas, t.i.: „(..) *Satversmes otrās daļas projektā paredzēja 30.pantu. Tajos tika formulēta visu Latvijas pilsoņu vienlīdzība likuma priekšā, neskatoties uz dzimumu un ticību, pasludināta kārtu likvidācija un titulu atcelšana. Projektā tika paredzētas daudzas svarīgas pilsoņu tiesības: personas un dzīvokļa neaizskaramība, sarakstes un telefona sarunu noslēpums, tiesības uz brīvu pārvietošanos valsts teritorijā un izceļošanu, dzimumu tiesību vienlīdzība laulībā. Netieši ar formulējumu „nāves sodi nepastāv” Satversmes 2.daļas likumprojekts atzina svarīgāko cilvēka tiesību uz dzīvību(..)*”.²⁵ Autores citētie avoti par Satversmes 2. daļas projektu nesatur norādes par tiesību uz taisnīgu tiesu esamību vai neesamību šī vēsturiskā dokumenta projektā, bet tiek norādīts, ka tajā netika iekļautas vairākas nozīmīgas konstitucionālo tiesību jomas, neskatoties uz to, ka LSS deputāti, izstrādājot Satversmi, lielākoties

²¹ Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību.(2016), Luksemburga: Eiropas Savienības publikāciju birojs, 16.lpp.

²² Latvijas Republikas Satversme 8.nodaļa, Pieņemta : 15.10.1998., Latvijas Vēstnesis Nr.308/312.

²³ Lēbers, D.A.(2000). *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000) Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm*. Rīga : Fonds Latvijas Vēsture, 165.lpp.

²⁴ Turpat., 165.lpp.

²⁵ Turpat., 166.lpp.

vadījās pēc Veimāras konstitūcijas (1919.g.) otrās daļas²⁶. Saistībā ar 1919.gada Veimāras Valsts konstitūciju nepieciešams atzīmēt sekojošo: „(..)1919.gada Veimāras Valsts konstitūcija kas ieviesa apritē sociālās pamattiesības, sniedz piemēru šādam pakāpeniskam izvērsumam. Tās 151.pantā ir runa par „cilvēka cienīgu eksistenci visiem”(..)”²⁷. Attiecībā uz Latvijas Satversmi atrodamas norādes, ka: „(..) par Latvijas Satversmi dažreiz sastopami apgalvojumi, ka par paraugu ņemta 1919.gada Vācijas valsts konstitūcija, kuru pieņēma Nacionālā sapulce Veimārā (..)kur tika nostiprināts visas tautas vēlēts prezidents, divpalātu parlaments un federatīva sistēma. Nekā tamlīdzīga Latvijā nebija un nav(..)”²⁸ Savukārt, komentējot vācu autoru Vildberga J.H., Messeršmita K.un L. Niedres monogrāfijas „Pilsonis tiesiskā valstī. Vācu konstitucionālo un administratīvo tiesību pamati” prof. Lezdiņš J. norāda, ka: „(..)Pamattiesības un cilvēktiesības, vai tie ir identiski jēdzieni? Grāmatas autori dod šādu atbildi : Pamattiesības un cilvēktiesības nav gluži viens un tas pats. Pamattiesības ir Vācijas Pamatlikuma garantētās subjektīvās tiesības. Turpretim cilvēktiesību jēdziens nav saistīts ar konstitucionālā likuma pozitīvismu. Cilvēktiesību sākotnējā ideja ir, ka katram cilvēkam piedzimstot(..) ir tiesības uz individuālo labumu – dzīvības, brīvības, veselības un īpašuma respektēšanu. Tā tika formulētas tiesības, kas saskaņā ar vispārēju tiesisku pārliecību veido cilvēka fiziskajai, ekonomiskajai un politiskajai eksistencei nepieciešamo minimālo standartu(..)”²⁹

Par cilvēktiesībām, zinātniski-skaidrojošajā literatūrā norādīts: „(..)Cilvēktiesību īpatnība, kas tās atšķir no citām subjektīvām tiesībām, ir tā, ka tās ir pamatotas tikai ar cilvēka eksistenci kā tādu un ir absolūti subjektīvas tiesības. Tāpēc cilvēktiesību pausto izpratni pagaidām varētu precizēt šādi : cilvēktiesības apzīmē prasījuma tiesības uz konkrētiem objektiem, ko personas, pamatojoties tikai uz to, ka ir cilvēki, vērš pret citām personām un kuru ievērošanu nepieciešamības gadījumā tie var panākt(..)”³⁰ Šeit vietā pieminēt I. Kantu kā vienu no cilvēktiesību un to saturiskās būtības skaidrotājiem. Saskaņā ar I. Kanta atziņām: “(..), Brīvība (neatkarība no kāda cita īstenotas piespiedošas patvaļas), ciktāl tā saskaņā ar vispārēju likumu var pastāvēt kopā ar kāda cita brīvību, ir šī vienīgā, sākotnējā tiesība, kas katram cilvēkam piemīt tikai tāpēc, ka viņš ir cilvēks”(Kant 1968, VI, 237.lpp). Šī cilvēktiesība ietver cilvēku iedzimto vienlīdzību un ir pamats pārējām, iegūtajām pozitīvajām tiesībām(..)”³¹. Džons Loks runāja par tiesībām uz tiesu savā lietā

²⁶ Lēbers, D.A.(2000). *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000) Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm*. Rīga : Fonds Latvijas Vēsture, 174.-175.lpp.

²⁷ Häbermäss, J. (2013). *Par Eiropas konstitūciju*. Rīga : SIA Apgāds „Zinātne”, 24.lpp.

²⁸ Eglītis, V. (2006). *Ievads Konstitūcijas teorijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 18.lpp.

²⁹ Lazdiņš, J. (2005). Pilsoņa tiesības un pienākumi demokrātiskā valstī. Recenzija par H.J. Vildberga, K. Messeršmita un L. Niedres monogrāfiju „Pilsonis tiesiskā valstī”. *Jurista Vārds*, 26.07.2005., Nr. 27., 8.lpp.

³⁰ Kēnigs, M. (2010). *Cilvēktiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 11.lpp.

³¹ Turpat. 21.-22..lpp.

kā vienu no dabiskajām tiesībām, norādot : „(..)visi indivīdi kā Dieva radības dabiskajā stāvoklī ir brīvi un vienlīdzīgi. Savas pašsaglabāšanās dēļ viņu rīcībā bija dabiskās tiesības, no vienas puses- tiesības uz dzīvību, brīvību un īpašumu (life, liberty, estate), no otras puses- tiesības spriest tiesu savā lietā. Ar sabiedrisko līgumu indivīdi savas tiesības spriest tiesu savā lietā gan nodeva sabiedrībai (..)”³². Par cilvēktiesību būtību no filozofiskā skata punkta, tiek skaidrots: „(..) Cilvēktiesību jēdziens ir fundamentāls un tikumiski ievirzīts jēdziens, kas balstās uz filosofiskiem priekšstatiem par humānismu un demokrātisku sabiedrību(..).Cilvēktiesību un brīvību jēdzieni nav tikai politiskās leksikas daļa. Tie pirmām kārtām ir filosofijas, dzīves izjūtas un kultūras jēdzieni. Cilvēktiesību koncepcijas jēgpilnais centrs ir cieņa.(..)”³³.

Autore iepriekš minētā sakarā akcentē, ka, apskatot zināmos un vispāratzītos cilvēktiesību un pamatbrīvību aktus, redzams, ka tie tomēr salīdzinoši jauni, savukārt apziņa par cilvēka pamattiesībām kā tādām un to esamību jāmeklē tālākā pagātnē. Autores skatījumā būtiskākais ir, ka šāda apziņa vispār radās un attīstījās, lai gan, vēsture liecina, ka cilvēki un viņu savstarpējās attiecības vienam ar otru, kā arī valsts-cilvēka attiecības pārdzīvoja attīstības periodus, kuri neliecināja ne par iejūtību, ne savstarpēju cieņu, sapratni un empātisku attieksmi līdzcilvēku vai valsts-cilvēka savstarpējās attiecībās. Par to, kā pašas cilvēktiesības ieguvušas pašreizējo vietu un nozīmi, norādīts: „(..) Cilvēktiesību pieprasīšana un ieviešana reti kad ir bijis miermīlīgs process. Cilvēktiesības radušās vardarbīgā, dažkārt revolucionārā cīņā par atzīšanu(..)”.³⁴ Skaidrojošā literatūra, aprakstot cilvēktiesību attīstības vēsturiskos aspektus un aizsākumus, norāda : „(..)pirmie cilvēktiesību formulējumi parādās 1215.gadā ar Anglijas Lielo Brīvības hartu (Magna Carta) (..)dabisko tiesību teorijas un 1688.-1689. gada revolūcijas bija iemesls Angļu tiesību hartas (Bill of Rights) pieņemšanai (1689), kurā iekļautas gan trīs Loka pamattiesības, gan aizliegtas pārmērīgas soda un drošības naudas, nežēlīgi un neparasti sodi(..) Lielās franču revolūcijas Cilvēka un pilsoņu tiesību deklarācija (1789) ietvēra domātāju Voltēra, Monteskjē, Ruso idejas (..) definēja dabiskās tiesības uz brīvību, īpašumu, drošību. Deklarācija ietvēra arī izteiksmes, preses un reliģijas brīvību, kā arī nevainīguma prezumpcijas ideju, nosakot, ka „ikviens tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr nav noteikts pretējais”(..) Neskatoties uz šiem dokumentiem, jāatzīst, ka 17.un18.gadsimtā tiesību jēdziens bija ierobežots, jo politiskās tiesības piemita tikai īpašniekiem, izslēdzot sievietes, bērnus, tumšādainos un tos, kuriem nav īpašuma. ASV šis tiesību jēdziens neaizkavēja pamat iedzīvotāju (indiāņu) iznīcināšanu(..)”.³⁵ Tomēr turpat līdzās jāmin arī ASV Augstākās tiesas tiesnesis periodā no1916.g.-1939.g. L.D. Brandaizs, kura

³² Kēnigs, M. (2010). *Cilvēktiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 19.lpp.

³³ Kūle, M., Kūlis, R.(1998). *Filosofija. Eksperimentāla mācību grāmata*. Rīga : .Zvaigzne ABC, 644.lpp.

³⁴ Turpat. 38.lpp.

³⁵ Ziemele,I. & autoru kolektīvs (2000). *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā* Rīga : SIA „Izglītības solī”, 10.-11.lpp.

ieguldījums cilvēktiesību veicināšanā, aizsardzībā un pilnveidošanā tiek atzīmēta līdz pat mūsdienām. L.D. Brandaiza (Brandeis L.) atziņas tiek uzskatītas par būtiskām un nozīmīgām, t.s. „dzīvās Konstitūcijas” veicināšanai un attīstībai. Kā norādīts monogrāfijā veltītā L.D. Brandaiza profesionālajai darbībai : „(..) L.D. Brandaizs pielika pūles, lai attīstītu t.s. „dzīvo Konstitūciju”, tajā nostiprināto vienlīdzības principu un darba tiesību garantijas, kā arī sociālās tiesības un sieviešu tiesības.(..)”³⁶ L.Brandaiza profesionālā darbība noritēja laikā, kad valsts vara būtiski ierobežoja personu politiskās, privātās tiesības un cilvēktiesības vispār. Viena no pamat atziņām, kuru izteicis L.D. Brandaizs ir : „(..) pats galvenais valsts amats – parastais pilsonis.”(..)³⁷ L.D. Brandaizs cilvēktiesību un brīvību nodrošināšanu redzēja politisko un sociālo tiesību harmonizācijā, savstarpējo pretrunu novēršanā, kā arī būtisku nozīmi piešķīra tiesībām brīvi paust savu viedokli un viedokļu dažādību uzskatīja par saprātīgu parādību valsts funkcionēšanai. Bet attiecībā uz *stare decisis* principa nozīmi un piemērošanu ir pazīstams L.D. Brandaiza izteiciens, ka: „(..) *stare decisis* nav nepielūdzama universālā komanda, bet parasti tā ir gudra politika(..)”³⁸Autore paskaidro, ka apzināti ietvēra plašus citātus, lai parādītu, ka to tiesību rašanās, pilnveidošanās un attīstība, kuras mūsdienās apzīmējam ar terminu „cilvēktiesības” un par kurām vairākumā gadījumu nepastāv šaubas lielākajai daļai no demokrātisko valstu pilsoņiem/iedzīvotājiem, tad ieskats vēsturē liecina par to, ka pati izpratne vai apjausma par šo tiesību esamību neradās uzreiz, tā bija jāizcīnā, bet vēsturiskajos dokumentos fiksētās cīņu liecības norāda to, ka saturiski tā bija cīņa par taisnīgumu. Cilvēce (vismaz daļa no tās) meklēja un vēlējās taisnīgumu, bija pagurusi no netaisnības, bet, tas tomēr bija *izlases* veida taisnīgums un arī tiesības. Netieši vēsturiskos dokumentos par cilvēktiesībām var saskatīt, ka bija izpratne un nepieciešamība (prasība) par taisnīgu, saprātīgu procesu tiesā, protams, ka tikai tādā aspektā, kādā tika saprasta tiesa un process attiecīgajā vēsturiskajā laika periodā. Savukārt, par to, ka šīs cīņas turpinājās vēl arī 20.gs. liecina tādi fakti, ka daudzās valstīs sekmīgi pastāvēja sieviešu diskriminācija un tām nebija vēlēšanu tiesības, kā arī tumšādaino diskriminācija ASV, kas izpaudās visās dzīves jomās un vēl šobrīd nav atrisināta, kā to uzskatāmi apliecina mūsdienu notikumi. Vēsturiskā izpratne par tiesību, t.sk. cilvēktiesību subjektiem bija pavisam citāda, nekā to saprotam mūsdienās, kas arī apliecina to, ka apjausma par šodien labi saprotamām un pat elementārām lietām vairākumam cilvēku nepiemita un bija sveša. Pieņemtās progresīvās deklarācijas, uz kurām atskatāmies mūsdienās, tomēr netraucēja realizēt nopietnus šo tiesību pārkāpumus attiecībā pret tiem cilvēkiem, kuri, atbilstoši *izlases tiesībām*, netika par tādiem uzskatīti, kā arī realizēt pret tiem

³⁶ Берлявский, Л.Г. (2016). *Конституционное право. Луис Брандаиз и развитие конституционного права Соединенных Штатов Америки*. Москва : Юрлитинформ, 3.lpp.

³⁷ Turpat. 179.-182.lpp.

³⁸ Legarre, S. (2017). *Respect for Judicial Precedent as a Limit on the Exercise of Public Power*, 3.lpp, Iegūts : 27.12.2021. No : <https://repositorio.uca.edu.ar/bitstream/123456789/9491/1/respect-judicial-precedent-limit.pdf>

vardarbību, varmācību un diskrimināciju. Minētā sakarā autore uzskata, ka īsti vietā būtu ieskatīties vēl tālākā pagātnē, kura tomēr spējusi atstāt mums nozīmīgas domātāju un filozofu liecības (darbus), bet tajos paustās domas un atziņas uzrāda precīzus, loģiski pamatotus secinājumus un slēdzienus par cilvēka būtību. Šādā aspektā jāmin Platona laikabiedrs Frasinahs³⁹, kurš uzskatīja, ka to, kas ir taisnīgums vienmēr nosaka pēc tā interesēm, kurš ir pie varas un stiprāks, bet par sliktu pilsoņiem un kalpiem, kuriem jāizpilda komandas. Tāpat Frasinahs norādīja, ka gan privātajās, gan publiskajās lietās taisnīgums vienmēr zaudē netaisnīgumam. Autore minētā sakarā secina, ka pēc savas saturiskās būtības tālākā cilvēces vēstures gaita un attīstība Frasinaha teikto apstiprināja pilnā mērā. Šajā ziņā svarīgi iezīmēt nelielu ieskatu tajā, ko domātāji un filozofi saprata ar tiesībām, kur tās meklēt un kā raksturot. Autores mērķis nav pievērsties padziļinātai šī jautājuma analīzei, bet gan ieskicēt tādas jau senseni izteiktās domas, kuras no mūsdienu realitātes skata punkta būtu vērts akcentēt, tā piemēram, D.A.Tumanovs darbā, kas veltīts tiesību būtībai un izcelsmes pamatojumam norāda: „(..) neskatoties uz dažādo viedokļu plurālismu tiesību skolu pretrunas pamatā veidoja tas, ka katra no tām citādi risināja jautājumu par to, kas ir tiesību būtība, t.i. vai tikai valsts noteiktas normas vai arī tiesības savā būtībā ir kaut kas plašāks un stāv ārpus valsts regulējuma(..)”.⁴⁰ D.A. Tumanovs apraksta dažādu domātāju pieeju jautājumam par tiesībām un dažus no tiem autore izvēlējās pieminēt šajā darba sadaļā kā īpaši raksturīgus, lai ieskicētu tās domāšanas un uztveres aprises, vadoties no kurām notikusi tiesību (un šajā tvērumā arī ieskatu par taisnīgumu) izpratne, proti: „(..) dabisko tiesību skolas piekritēji cenšas atrast tiesības nevis Dievā, bet gan cilvēka iedabā, tiesības – tas ir tas, kas pirmatnēji jau piemīt cilvēkam. G. Grocijs pieļauj, ka dabiskās tiesības – saprāta tiesības, kas dod pamatu izpratnei par to, kas ir morāli-ētisks un kas nē, un secīgi – kas ir Dievam tīkams un kas nē, jo viņš ir dabas izveidotājs. Savukārt, T.Hobss dabisko tiesību saturu identificē pilnīgi savādāk, norādot, ka cilvēks ir egoistisks un tāpēc pirmatnējā savstarpējā attieksme (dabiskais stāvoklis) ir „visu karš pret visiem” (..).”⁴¹ Vairāki autori, kuru darbus šī darba tapšanā pētījusi autore, ir pievērsušies tiesību teorijas jautājumiem un analīzei, atzīstot, ka jautājums par tiesību saturisko būtību un to, vai tās ir „rakstītā prāta” izpausmes veids, joprojām nav atrisināts un ir tikpat aktuāls, cik tas bija laiku iesākumā. Tajā pašā laikā autori norāda, ka nepastāv šaubas, ka tiesības funkcionē (tādā vai citādā formā) kā atsevišķs sociāls fenomens un tiek uzskatīts, ka tiesības, kas noteiktas ar likumiem un kurus piemēro tiesa ir pietiekama garantija vismaz formāla sociālā taisnīguma un pilsoņu vienlīdzības likuma priekšā ievērošanai. Ideāls šādu tiesību modelis tika uzskatīts par

³⁹ Халипов, В.Ф. (2005). *Энциклопедия власти; Платон Государство. Первая книга*. Москва: ООО “Академический Проект”, 705.lpp.

⁴⁰ Туманов, Д.А. (2008). *Пробелы в гражданском процессуальном праве*. Москва: Норма, 7.lpp.

⁴¹ Турпат, 8-9lpp.

likumu kā noteiktu noteikumu un procedūru sistēmu⁴². Autore sava darbā turpmākajās nodaļās pievērsīsies taisnīguma kategorijai un tā nepieciešamajām izpausmēm tieši civilprocesuālo tiesību realizācijā, līdz ar to ir derīgi nedaudz ieskicēt filozofisko pieeju tiesību būtībai.

Ņemot vērā to, ka autores pētījumu lokā ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā esošā termina – atbilstošs process satura skaidrojums, autore izziņas nolūkā meklēja šī termina vēsturisko attīstību un saturisko izpratni, jo, lai arī pētījumi par cilvēktiesību attīstības etapiem un attīstības tendencēm ir pieejama plaši, tomēr par termina „fair trial” (lat. val.- taisnīga tiesa) saturu un vēsturisko attīstību konkrētas norādes aprakstos nav atrodamas. Šajā sakarā jāatzīmē, ka visai interesants pētījums un skaidrojums par terminu „fair trial” atrodams Jana Langforda (Ian Langford) darbā „Fair trial : The history of an idea”. Tomēr, pirms apskatīt minētā autora darbā ietvertās atziņas par termina „fair trial” skaidrojumu, jānorāda, ka autors min dažas atziņas saistībā ar cilvēktiesību būtību, norādot : *(..) Vilijams Šulcs teicis, ka cilvēktiesības ir „...labākais veids, ko mēs pašreiz zinām, lai stāvētu pretim cietsirdībai un izveidotu piedienīgu sabiedrību...cilvēktiesības var būt arī untums (iedoma), kura rītā vairs var nebūt modē.”*⁴³. Citētais tiešā veidā raksturo visu iepriekš teikto attiecībā uz vēsturisko cilvēktiesību attīstību, ieviešanu un izpratni par tām, kuru sekas, t.sk. negatīvās, iesniedzas mūsdienās. J. Langfords arī norāda, ka : *„(..) Angļu valodas frāze taisnīgs tiesas process : „Ideja par taisnīgu tiesas procesu, ieņem centrālo vietu cilvēktiesību doktrīnā, ne tikai kā tiesības pašas par sevi, bet arī tāpēc, ka bez šīs vienas tiesības, arī visas pārējās tiek apdraudētas; ja valsts dod priekšroku netaisnīgam tiesas procesam, tad tai nav liegts tiesā ļaunprātīgi izmantot arī visas pārējās tiesības (Robertsons 2004 : taisnīga tiesa).”*⁴⁴ **Autores ieskatā svarīgi akcentēt izteikto domu, ka taisnīga tiesa ir centrālā cilvēktiesību doktrīnā tieši tāpēc, ka bez šīm tiesībām tiek nopietni apdraudētas pārējās.** J. Langfords izsaka domu, ka tas, ko saprotam ar terminu „cilvēktiesības” nav bijis kaut kas universāls, kā to ierasts uzskatīt, bet gan angļiski runājošo valstu kultūras sastāvdaļa, kas, laikam ejot tikusi „eksportēta” uz citām valstīm. Minētais autore norāda, ka termins „fair trial” jāapskata tajā vēsturiskajā situācijā, kurā tas sākotnēji radies un kas ar to tieši tika saprasts, t.i. tieši godīgums (angl.val.- integrity) procesā ir tas, kas nodrošina taisnīgu tiesas spriešanu, bet 19.-20gs. zaudējis savu nozīmi un nomainīts ar terminu „procesuālais taisnīgums” (angl.val. - procedural fairness). Uzmanības vērts ir tas, ka saskaņā ar J. Langforda pētījumiem vārda „fair” lietojums un izpratne par to, ko apzīmē ar „fair” vēsturiski ir būtiski mainījies. No minētā izdarīts nākamais secinājums, proti, ka termina „fair

⁴² Афонасин, Е. В., Дидикин, А. Б.(2006). *Философия права*. Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т.,7-8.lpp.

⁴³ Langford, I. (2009). Fair trial: The History of an idea. *Journal of the Human Rights, Volume 8 2009-Issue 1*, Iegūts: 06.09.2020. No: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14754830902765857;>

⁴⁴ Turpat;

trial”⁴⁵ vēsturiskā izpratne un saturs atšķirās no tā, ko mēs saprotam un apzīmējam ar to mūsdienās J. Langfords to pierāda ar lingvistiksiem pētījumiem attiecībā uz vārda „fair” nozīmi un pielietojumu senatnē. Autors norāda, ka apzīmējumu „fair” itin bieži varēja sastapt pavārgrāmatās, kur tiek lietoti apzīmējumi „fair water” (*autores piezīme: apzīmējums saskaņā ar vienu no senāk lietotajiem izteicieniem angļu valodā saprotams kā : skaidrs, nesasmērēts*⁴⁶) vai „fair cloth”. J. Langfords norāda : ”(..) Mēs varam izprast vārda nozīmi, izpētot ar kādiem vārdiem kopā to lietu, kas ir ap to, tas pazīstams kā izteiciens (vārdkopas)”(..) Šodien ir neiespējami runāt par „fair water” vai „fair cloth”. Mēs sakām „pure water” vai „clean cloth” (..).⁴⁷ J.Langfords nāk pie secinājuma : „(..) ja vārdu savienojums „fair water” nav pieņemams mūsdienās, tas mums norāda, ka vārda „fair” nozīme iespējams ir mainījusies.(..)”⁴⁸ J.Langfords norāda, ka pētot vārda „fair” pielietojumu tiesu prāvās un personu liecībās, kuru izpētei J.Langfords apskata 17./18.gs. pierakstus par tiesu procesiem, secinot, ka vārds „fair” tiek lietots, lai apzīmētu „derīgumu” (angl.val.- validity) un „korektumu” (angl.val.-correctness), kā arī, lai apzīmētu kaut kā atbilstību vai arī „brīvu no apmelojuma”, u.tml. Saskaņā ar J.Langforda pētījumiem, termins „fair trial” neparādās tādos agrīnajos tekstos, kuros, raugoties no loģikas, tam būtu bijis jāparādās, piemēram, par „fair trial” neraksta un to nepiemin ne Tomass Mors (Thomass More), ne arī tajā laikā pazīstamais un godājamais tiesnesis sers Edvards Koks (Sir Edward Coke). J.Langfords norāda, ka viņa izpētītie tiesu materiāli aptver 160 gadu ilgu periodu un liecina par to, ka izpratnei par „fair trial” kā arī šim terminam pirms 1835. gada tiesu procesos nav praktiski nekādas nozīmes. Tajā pat laikā, runājot par tiesību uz taisnīgu tiesu izpratnes aizsākumiem, citu autoru darbos tiek minēti tādi avoti kā 1215.gada Magna Carta Libertatum, kā arī Edvarda III *Halsbury Statutes*, uz ko dotas atsauces „Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII.nodaļa Cilvēka pamattiesības” skaidrojums pie Satversmes 92.panta, par tiesību uz taisnīgu tiesu aizsākumiem norādot sekojošo : „(..) Edvarda III *Halsbury Statutes*, kas noteica, ka nevienam nevar atņemt īpašumu un neviens nevar tikt notiesāts bez taisnīga [tiesas] procesa”(..)⁴⁹, autori akcentē, ka minētais tiek citēts no Clayton R.& Tomlinson H. kopdarba „Fair Trial Rights” (Oxford University press, 2006).

⁴⁵ Daugavvanags, A., Kļimoviča, N. (2008). *Angļu-latviešu juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: AVOTS, 461-462.lpp. **trial** –izskatīšana tiesā, tiesas prāva; tiesvedība; **fair trial** – taisnīga tiesas izskatīšana, tiesas izskatīšana, ievērojot procesuālās garantijas.

⁴⁶ Müller, V. K., (1977). *English-Russian Dictionary 53000 entries; Seventeenth Revised and Enlarged Edition*. pp.272. Moscow : Russian Language Publishers.

⁴⁷ Langford, I. (2009). Fair trial : The History of an idea. *Journal of the Human Rights, Volume 8 2009-Issue 1*, Iegūts : 06.09.2020. No: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14754830902765857>;

⁴⁸ Turpat;

⁴⁹ Balodis, R & autoru kolektīvs (2011). *Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 120lpp.

Noslēgumā jāatzīmē, ka ne visās valstīs to sadzīves un attiecību kultūra atbalsta strīdus risinājumus tiesā un pēc rakstītā likuma, jo tas netiek uzskatīts par atbilstošu vai t.s. *labo toni*. Minētais izriet no valstī dominējošās kultūras un izpratnes par taisnīgumu, tā identifikāciju un nodibināšanas veidiem. Tādējādi, ne visur tiesības uz taisnīgu tiesu vispār tiek saprastas vai uztvertas kā kaut kas pozitīvs. Tā piemēram, D. J. Malešins monogrāfijā⁵⁰ apskata dažādu tautu un kultūru izpratni par tiesāšanos un tiesībām vērsties tiesā, norāda „(..) *Daudzās valstīs sociālās un kultūras īpatnības veido pamatu tam, ka strīdi tiek risināti citādi, nevis ejot tiesā. Lai arī Japānā un Ķīnā tiesību sistēmas balstās uz Eiropas tiesību normām, neskatoties uz to pieturās pie principa „tiesības ir derīgas varvariem”. Konfuciānisma mācība negatīvi attiecas pret jebkuru tiesvedību. Konflikts jārisina pārrunu un piekāpšanās ceļā, ar mērķi saglabāt vispārējo harmoniju. Strīdu izšķiršana tiesā tiek uzskatīta par nespēju sekot konfuciānisma mācībai un tās pamatpostulātu pārkāpums.(..)*”⁵¹ No minētā secināms, ka ne visās tautās un kultūrās tiesības uz taisnīgu tiesu tiek uztvertas pozitīvi, tam pamatā ir pasaules un cilvēku savstarpējo attiecību uztvere, kopējie mērķi un filozofiskās mācības. Bet dotais ieskats anglo-sakšu un Eiropas kontinenta tautu kultūras attīstībā liecina, ka cilvēka pamattiesības un brīvības nav bijušas pašsaprotams, to iegūšana, atzīšana, apzināšana un izpratne radusies cīņas un pretnostatījumu rezultātā, tāpēc taisnīguma meklējumi un būtības noskaidrošana, t.sk. procesuālā taisnīguma nozīme ir un, visticamāk, saglabās savu aktualitāti arī turpmāk.

1.2. Procesuālais taisnīgums – tā nozīme un izpausme civilprocesā

Ņemot vērā, ka autore darbu velta civilprocesa efektivitātes veicināšanai un turpmākajās darba nodaļās apskata problēmas saistītas ar procesuālo tiesību neesamību, pretrunīgu regulējumu, vai normu savstarpēju disharmoniju, kas izsauc personu procesuālo un secīgi arī materiālo tiesību pilnvērtīgas izmantošanas neiespējamību, tad svarīgi atzīmēt, ka skaidrojumos pie Satversmes 92. panta norādīts : „(..) *tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām ir jābūt efektīvām, praksē saprātīgi īstenojamām, ne teorētiskām. Arī vienas garantijas efektivitātes trūkums var novest pie visa procesa netaisnīguma un netaisnīga rezultāta. Turklāt, lai konstatētu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, nav būtiski noskaidrot, vai pārkāpums konkrētajā gadījumā tiešām novedis pie netaisnīga rezultāta.(..)*”⁵² Juridiski-skaidrojošajā literatūrā, runājot par tiesībām uz taisnīgu tiesu, norādīts, ka tām jābūt efektīvām, kā arī ir atzīstama to būtiskā nozīme demokrātiskā sabiedrībā,

⁵⁰ Малешин, Д.Я. (2010). *Методология гражданского процессуального права*. Москва : Статут;

⁵¹ Turpat, 99.-100.lpp.

⁵² Turpat., 125.lpp.

akcentējot, ka : „(..) no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas nav pieļaujams interpretēt sašaurināti. Šīs tiesības veido vairāki savstarpēji saistīti elementi (no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošās garantijas un principi), kas katrs atsevišķi un visi kopā vērsti uz to, lai kopumā nodrošinātu taisnīgumu personu tiesību un likumisko interešu aizsardzībai tiesā(..)”⁵³. Taisnīguma nozīmi un saturu demokrātiskā un tiesiskā valstī, izsakot atsevišķās domas pie Satversmes tiesas 2017.gada 02.novembra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01⁵⁴, paudusi Satversmes tiesas tiesnese D.Rezevska, norādot: „(..)demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galīgais mērķis ir taisnīgums, tā nodrošināšana(..)”. Prof. K. Čakste, skaidrojot civilprocesa tiesību avotus, norāda: “(..)ir, ka dabiskās tiesības (ius naturale) pārākas par pozitīvām tiesībām, jo pirmās ietver sevī taisnības (aequitas) principu. Tādēļ, ja taisnība atrodas pretrunā ar pozitīvām tiesībām, priekšrocība dodama dabiskām tiesībām(..)”.⁵⁵ **No minētā secināms, ka taisnīgums identificēts kā vispārējais tiesību princips.** Bet, ieskatoties tiesību filozofijas skaidrojumos par taisnīgumu, atrodam sekojošas atziņas, piemēram, J. Broks norāda: „(..)Tiesība, kā specifiska cilvēka esamības struktūra neapšaubāmi radusies, cilvēkam tiecoties pēc taisnības(..)”,⁵⁶ un vēl, ka: „(..) noteikumi, normas un institūti sabiedrības skatījumā ir tiesiski vienīgi tad, ja tajos izpaužas un kaut kādā mērā īstenojas pretenzija uz taisnību (..)”.⁵⁷ O.Hefe norāda, ka: „(..) atbilstīgi bezpartejiskuma un savstarpējības pamatidejai taisnīguma priekšmets ir tādas kopdzīves veidošana, kas neizraisa priekšrocību un zaudējumu „sadalīšanu” pa dažādām grupām. Taisnīguma mērs pastāv distribuīvajā un vienlaikus kolektīvajā priekšrocībā: priekšrocībā ikvienam atsevišķi un visiem kopā(..)”.⁵⁸ Nešaubīgi, ka taisnīgums ir civilprocesa mērķis un procesa norises ietvaros jāapskata kā norises kārtības mērs, kas izpaužas kā sasniegts rezultāts jebkurā strīdīgā jautājumā, kuru tiesā savstarpēji risina divas vai vairākas personas. O.Hefe, par procesuālo taisnīgumu norāda: „(..) Tiesiskiem lēmumiem ir vajadzīgas skaidras procedūras. To pamatā ir taisnīguma principi, kas gandrīz visas kultūras neapšaubāmi attiecas uz cilvēces taisnīguma mantojumu(..)”.⁵⁹ **Autore īpaši vēlas izcelt minēto apzīmējumu skaidras procedūras, kam autore savā darbā velta vairākas nodaļas, apskatot procedūru neesamību, neatbilstību, nomas iekšējās pretrunas vai disharmoniju ar citām normām, identificējot ar to saistītās negatīvās sekas procesa dalībnieku tiesību pilnvērtīgai realizācijai.** Autores skatījumā,

⁵³ Balodis, R & autoru kolektīvs (2011). *Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 124.lpp.

⁵⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2017.gada 02.novembra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 Iegūts: 29.02.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-14-01_atseviskas_domas_Rezevska-1.pdf#search= ;

⁵⁵ Čakste, K. (2016). *Civilprocess*. Rīga : Haralds Neverževskis, SIA „Gāmata”, 35.lpp.

⁵⁶ Broks, J. (2008). *Tiesības filozofija. Doktrīnas, koncepcijas, diskursi*. Rīga : Biznesa augstskola Turība, 19.lpp.

⁵⁷ Turpat., 20. lpp.

⁵⁸ Hefe, O., (2009). *Taisnīgums. Filosofiskais ievads*. Rīga : Zvaigzne ABC, 29.lpp.

⁵⁹ Turpat, 45.lpp.

procedūru norises skaidrība un atbilstošu procesuālo instrumentu esamība ir priekšnoteikums materiālo tiesību realizācijai, kas tādejādi demonstrē procesuālo normu kvalitāti un saskaņotību, bet viss kopumā veido procesuālo taisnīgumu. Nešauboties par to, ka civilprocesa mērķis ir taisnīgs rezultāts, tomēr taisnīgumam paša procesa norisē ir tāda pati nozīme, bet civilstrīdos taisnīguma nozīmei tieši procesa norises gaitā sākotnēji ir lielāka nozīme, nekā taisnīgam rezultātam. Procesuālajam taisnīgumam ir tūlītēja ietekme uz to personu, kura meklē tiesas aizsardzību, kā arī procesa gaitā jebkuram procesa dalībniekam. Autore skatījumā procesuālo taisnīgumu neveicina koncepcijas, par kurām min Dr. habil. iur. K. Torgāna raksts⁶⁰ un tur dotie skaidrojumi, t.i., ka laika gaitā veiktajām izmaiņām civilprocesā, tieši procesa ātrums un tiesu atslodze bija pamatā lielākajai daļai veikto grozījumu, bet vēl prof. K.Torgāns skaidro, ka likumdevēja mērķis bijis ar grozījumiem vērsties pret prāvniekiem, kuri *apriori* pieņemti kā *vairākumā negodprātīgi*⁶¹. Attiecīgā pieeja nav pozitīvi virzīta un nevairo procesuālā taisnīguma attīstību, bet tieši otrādi. Autore turpmāk savā darbā pievēršas jautājumam padziļināti, norādot, ka civilprocesa attīstības tendences bijušas vērstas vairāk uz sodoša rakstura normu ieviešanu un procesuālo tiesību būtisku ierobežošanu vai liegšanu, ko attaisno ar procesa ātruma veicināšanas nepieciešamību. Šī tendence nav zudusi un autore to apskatīs turpmākajās darba nodaļās. Autore akcentē, ka taisnīguma nodrošināšanas koncepcijas un metodes civilprocesā ir bijušas dažādas, t.sk. pārstāvības ierobežojumu jautājumā taisnīguma arguments ir ticis izvirzīts kā galvenais. Lai ieskicētu attīstības tendences, jāieskatās vēsturē, aplūkojot pārstāvības ierobežojumus kasācijas instancē. Tā piemēram, sākot ar 01.04.2012.g., kad spēkā stājās grozījumi Civilprocesa likuma 465.panta pirmajā daļā,⁶² process kasācijas instancē norit rakstveidā, līdz ar to *pārstāvība* izpaužas kā kasācijas sūdzības parakstīšanas fakts, kam jāatbilst likumā noteiktajiem kritērijiem. Tomēr pastāv priekšvēsture, t.i.2003.gadā Satversmes tiesa skatīja konstitucionālo sūdzību par likumdevēja grozījumiem Civilprocesa likuma 82.panta piektajā daļā un 453.panta otrajā daļā. Ar savu 2003.gada 27.jūnija spriedumu lietā Nr. 2003-04-01⁶³ Satversmes tiesa atzina normas par neatbilstošām Satversmes 92.pantam. Uz šo spriedumu Satversmes tiesa atsaucās arī savos vēlākajos spriedumos, skatot personu sūdzības par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmei. Šeit jāpaskaidro, ka līdz 01.01.2003.g., Civilprocesa likuma 82.pants nesaturēja piekto daļu, bet Civilprocesa likuma 453.panta otrā daļa noteica, ka : *kasācijas sūdzību paraksta iesniedzējs vai viņa pilnvarots pārstāvis. Ja kasācijas sūdzību iesniedzis pārstāvis, sūdzībai*

⁶⁰ Torgāns, K.. (2017). *Civilprocess: attīstībā ar nebeidzamiem papildinājumiem. Jurista Vārds, 07.11.2017./Nr.46 (1000)*, 100.-101.lpp.

⁶¹ Turpat.

⁶² Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998.Latvijas Vēstnesis, 326/330, Pēdējie grozījumi 22.12.2021.

⁶³ *Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2003* (2005). Rīga : Tiesu namu aģentūra, 38.-49. lpp.

pievieno attiecīgu pilnvaru vai citu dokumentu, kas apliecina pārstāvja tiesības.⁶⁴ Likumdevēja 2003.gada 01. janvārī ieviestie grozījumi paredzēja, ka lietas kasācijas instancē persona var vest tikai ar zvērināta advokāta starpniecību, nosakot, ka arī kasācijas sūdzība jāparaksta zvērinātam advokātam. Būtībā šāda kārtība izslēdza personas iespējas turpināt lietu kasācijas instancē pašas spēkiem vai arī ar personas izvēlētu pilnvarnieku, kurš varēja būt diplomēts jurists un (piemēram) jomas speciālists. Ieviestais regulējums izveidoja situāciju, ka personai, ja tai bija nodoms realizēt procesuālās tiesības un iesniegt kasācijas sūdzību, procesa noslēguma stadijā bija jāsaņem algot advokāts, jātērē papildus līdzekļi, lai advokāts iepazītos ar lietas materiāliem, strīdus būtību un piekristu parakstīt kasācijas sūdzību, pat tad, ja tā būtu sagatavota, kā arī uzņemtos to aizstāvēt kasācijas instances tiesā, jo līdz 2012.gada 01.aprīļa grozījumiem Civilprocesa likumā, kasācijas instancē bija mutvārdu process. Svarīgi atzīmēt, ka kasācijas sūdzības pieņemšana nav obligāta. Augstākās tiesas Senāta Rīcības sēde, var atteikties no kasācijas sūdzības pieņemšanas. Lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, līdz ar to personas centieni un patērētie līdzekļi var izrādīties veltīgi. Atzīstot normu par neatbilstošu Satversmes 92.pantam, Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2003-04-01 norādīja „(..) jāpiekrīt pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka līdztekus advokātiem ir arī citas pietiekami kvalificētas personas, kuras var nodrošināt kvalificētu juridisko palīdzību (..)kā redzams no Saeimas stenogrammām, Juridiskās komisijas un citiem materiāliem, likumdevējs nav pietiekami izsvēris apstrīdēto tiesību normu nepieciešamību un to piemērošanas ietekmi, proti, nav izvērtēta saudzējošāku līdzekļu iespējamība legītīmo mērķu sasniegšanai. (..)”,⁶⁵ „(..)Tiesiskā valstī tiesības ne tikai jādeklarē, bet arī ir jānodrošina to praktiska īstenošana. (..)”.⁶⁶ Autore vēlas uzsvērt, ka Satversmes tiesas spriedumiem (to saistošajam spēkam) neapšaubāma ir ietekme uz tiesību normas tālāku attīstību, bet tā var būt gan ar pozitīvu ietekmi, gan negatīvu. Minētā sakarā atzīmējams, ka 2014.gada 04.janvārī likumdevējs Civilprocesa likuma 82.pantā ieviesa papildus jaunu sadaļu, paredzot, ka kasācijas instances tiesā personas savas lietas ved pašas vai ar advokāta starpniecību, bet 2017.gada 01.janvārī likumdevējs ieviesa grozījumus 453.panta otrajā daļā, nosakot, ka kasācijas sūdzību var parakstīt persona pati vai arī to paraksta zvērināts advokāts. Autore vēlas akcentēt, ka šobrīd procesuālā kārtība dod personai iespēju izvēlēties arī cita kvalificēta speciālista palīdzību, persona nav saistīta ar obligātiem noteikumiem izvēlē, jo persona pati var parakstīt kasācijas sūdzību. Minētais norāda, ka nozīmi zaudēja kādreiz izvirzītais arguments, t.i. kasācijas sūdzības kvalitāte, kas 2003.gadā tika minēta kā galvenais arguments, skaidrojot, kāpēc nepieciešams ierobežot personas pieeju kasācijas instancei, nosakot lietas vešanu tikai ar zvērināta advokāta palīdzību. Pārstāvības jautājums un tā saistība ar procesa efektivitāti un

⁶⁴ Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998.Latvijas Vēstnesis, 326/330, Pēdējie grozījumi 22.12.2021.

⁶⁵ *Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2003* (2005). Rīga : Tiesu namu aģentūra, 44-45 lpp.

⁶⁶ Turpat.,649 lpp.

taisnīgumu turpināja attīstīties, un Advokatūras dienu konferencē 2013.gadā toreizējais Augstākās tiesas priekšsēdētājs A. Bičkovičs savā runā⁶⁷ norāda: „(..) *nenoliedzami tiesu sistēma ir sabiedrības uzmanības centrā, un nerimstas apgalvojumi par nekvalitatīviem tiesu procesiem un no tā izrietošām problēmām(..)*”, bet Satversmes tiesa 2014.gada 07.februāra Spriedumā lietā Nr. 2013-04-01 norāda : “(..) *kvalificēta juridiskā palīdzība sekmē ne vien tās personas tiesību aizsardzību, kurai šī palīdzība tiek sniegta, bet arī visa tiesas procesa taisnīgu un efektīvu norisi*”(..).⁶⁸ Autores skatījumā, apgalvojums par advokāta nozīmi visa procesa taisnīgumā ir pārspīlēts, jo advokāts nav persona, kura nodrošina taisnīgumu visam procesam. Taisnīguma nodrošināšana ir tiesas uzdevums, bet tam ir nepieciešami procesuālie instrumenti, procesu regulējošo normu kvalitāte, kas ir likumdevēja uzdevums. Savukārt pie jautājuma par nekvalitatīviem procesiem autore vēl atgriezīsies, apskatot šo jautājumu detalizētāk. Tieslietu ministrijas 17.11.2016.g. Konceptuālajā ziņojumā „Par advokātu procesa ieviešanu atsevišķās civillietu kategorijās”,⁶⁹ kuru parakstījis toreizējais tieslietu ministrs Dz. Rasnačs, norādīts: „(..) *advokāta iesaistes paplašināšana civilprocesā mērķis ir stiprināt Satversmē nostiprinātas tiesības, nodrošinot pienācīgu tiesu sistēmas darbību, un attiecīgi – ātrāku, kvalitatīvāku lietu izskatīšanu vispārējās jurisdikcijas tiesā (..)*.”⁷⁰ Konceptuālajā ziņojumā cita starpā dota atsauce uz Satversmes tiesas 2014.gada 07.februāra Spriedumu lietā Nr. 2013-04-01. Autore uzsver, ka pārstāvības jautājuma kontekstā iespējams identificēt pamatnostādnes procesuālās normas tālākas attīstības virzieniem, ko apstiprina šajā darbā analizētie materiāli un ar 01.01.2019. spēkā esošais Civilprocesa likuma regulējums, t.i. 82.¹ pants, ar ko ierobežo personas tiesības izvēlēties pārstāvi civillietu vešanai tiesā. Autores skatījumā nav iespējams runāt par kvalitatīvāku lietas izskatīšanu, argumentējot to tikai ar advokāta iesaisti, jo lietas izskatīšanas kvalitāte tiesā veidā atkarīga no lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijas (Civilprocesa likuma 149.pants) un tiesneša uzdevumiem, ko autore analizēs nākamajās darba nodaļās. Ieskatam autore minēs nesenus prakses piemērus, kur civillietas gaita tiesā neliecina par kvalitāti vai ātrumu, neskatoties uz advokātu iesaisti, tā piemēram: civillietā Nr. C71229619 (šobrīd Vidzemes rajona tiesā), prasība iesniegta tiesā 2019.gadā un prasītājam dokumentus sagatavoja zvērināts advokāts, tikai Vidzemes apgabaltiesa spēja identificēt, ka prasība ir mantojuma prasība, bet prasības pieteikuma un tajā izteikto lūgumu formulējuma nepilnību dēļ Pirmās instances tiesa minēto nebija spējusi konstatēt

⁶⁷ Augstākās tiesas priekšsēdētāja I. Bičkoviča uzruna Advokatūras dienu konferencē “Tiesu procesu efektivizācija” 2013. gada 21. martā. Iegūts : 20.11.2021. No :

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjGyo2Zy6v0AhXjpIsKH TU7BWAQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Ffiles%2Fuploads%2Ffiles%2Fdocs%2Fuzrunas%2FAdvokatu%2520konferenciei%2520C21.03.2013.doc&usq=AOvVaw35XkGAB4H1ZOR2OuK8rc2u>

⁶⁸ Iegūts: 20.11.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-04-01_Spriedums.pdf

⁶⁹ Iegūts: 20.11.2021; No: http://tap.mk.gov.lv/doc/2016_12/TMKoncZin_171116_VSS_625.1872.doc

⁷⁰ Turpat; 3.lpp.

un atstājusi prasību bez izskatīšanas. Ar Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 21.01.2021.g. lēmumu lieta atgriezta 1.instances tiesā. Vēl svarīgi, ka šajā lietā tiesa pieņēma prasītājam pozitīvu lēmumu par prasības nodrošināšanu, bet zvērināts advokāts nebija izskaidrojis, ka tiesas lēmums par prasības nodrošināšanu, t.i. aizlieguma atzīmes ierakstīšana uz nekustamo īpašumu jāiesniedz reģistrācijai zemesgrāmatu nodaļījumā. Nākamais piemērs - civillietā Nr. C29435420 (*uzsākta 2020.g. nogalē; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā un 2022.g. janvārī pieņemts 1.instances tiesas spriedums*), kur tiesas sēde bija nozīmēta laicīgi un atbilstoši Civilprocesā noteiktajiem termiņiem, prasītāja pārstāvis zvērināts advokāts uz tiesas sēdi ieradās ar dokumentiem aptuveni 250 lapas svešvalodā, paziņojot, ka vēlas tos pievienot lietai, tie nav tulkoti, jo klientam neesot nauda tulkošanai, izmaksas nesamērīgas. Zvērināts advokāts nevarēja nosaukt nevienu Civilprocesa likuma normu, ar kuru pamatot lūgumu. Civilprocesa likuma 93.panta trešās daļas prasības šajā gadījumā arī netika ievērotas. Tiesa nepiemēroja procesuālās sankcijas. Sakarā ar iesniegto dokumentu apjomu, lietas izskatīšana tika atlikta. Nākamajā tiesas sēdē, kuras norises laiks un vieta bija pusēm zināma, jo tiesa to paziņoja iepriekšējās sēdes noslēgumā, prasītāja pārstāvis zvērināts advokāts ieradās ar jauniem dokumentiem (jau mazākā apmērā), bet arī svešvalodā, tiesas sēdē lūdza tos pievienot lietas materiāliem. Arī šoreiz netika ievēroti Civilprocesa likuma 93.panta trešās daļas termiņi. Tiesa nepiemēroja sankcijas un paziņoja, ka dokumentus svešvalodā nepievienos. Cits piemērs - civillietā Nr. C29262721 (*uzsākta 2021.g. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā*), prasītāju pārstāv zvērināts advokāts. Prasība iesniegta par prasītāja daļas (prasībā nav norādīts kādas tieši daļas) atzīšanu nekustamā īpašuma kopīpašumā, bet prasība celta tikai pret vienu no kopīpašniekiem. Prasībai nav pievienoti prasību pamatojošie dokumenti. Neskatoties uz visiem šiem trūkumiem un atbildētāja norādēm, ka prasība celta par nekustamo īpašumu, kas atrodas kopīpašumā, tiesa pieņēma prasību izskatīšanai, nerīkoja sagatavošanas sēdi, nav veikusi nekādas darbības lietas sagatavošanai un noteica tiesas sēdi prasības izskatīšanai 2022.gadā. Minētie prakses piemēri rāda, ka absolūts apgalvojums par to, ka procesa ātrumu, kvalitāti un taisnīgumu veicina tieši profesionāļa iesaiste, ir vismaz strīdīgs. Pārstāvība procesā ir pieejas tiesai sastāvdaļa, tādēļ personām tā visskaidrāk demonstrē procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līmeni, savukārt dažādi ierobežojumi un liegumi mazina pārliecību par procesuālā taisnīguma pastāvēšanu. Teiktā sakarā jāatzīmē, ka saskaņā ar Satversmes tiesas 2012.gada 01.novembra spriedumu lietā Nr. 2012-06-01 noteikts: (*..) privātpersona savas tiesības var aizstāvēt nevis tādā kārtībā, kādā tā vēlas vai kādu subjektīvi uzskata par lietderīgāko, bet gan tādā kārtībā, kādu noteicis likumdevējs(..)*).⁷¹ Tādējādi jautājums par likumdevēja noteikto kārtību un tās atbilstību t.sk. taisnīguma izpratnei un kritērijiem ir tas, kura aktualitāte nav

⁷¹ Pleps, J., Pastars, E. & Plakane, S. (2021). *Konstitucionālās tiesības*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 233.lpp.

mazinājusies. Konstitucionālo sūdzību saturs par Civilprocesa likuma regulējuma atbilstību Satversmes 92.pantam parāda, kur un kā personas saskata likumdevēja ieviesto ierobežojumu netaisnīgumu, kā tas izpaužas. Autore šo jautājumu detalizētāk apskatīs nākamajā apakšnodaļā.

Izpratne par *taisnīguma* būtību katrai personai var būt sava, kā arī šādas izpratnes var nebūt vispār. Tāpēc *taisnīguma* kā kategorijas un jēdziena papildījums pēc būtības ir ļoti apjomīgs un tiecas iziet ārpus to jautājumu loka, kuru regulē civilprocess un tajā piemērojamie principi. Tomēr *taisnīgumam* ir kopēja sociāla funkcija, bet kopējo kolektīvo izpratni par *taisnīgumu* sabiedrībā ietekmē attiecīgās sabiedrības visvairāk pieņemtais dzīvesveids un modelis, parašas, vēstures mantojums un pieredze, u.tml. faktori. Svarīgi pievērst uzmanību tādām jēdzieniem kā *taisnības izjūta* un tās nozīmei. Par taisnības izjūtu tiek norādīts juridiskajā literatūrā tieši saistībā ar pilsoni un tā tiesībām demokrātiskā valstī, ar likumu un tiesiskumu saistīto taisnīguma jēdzienu. Piemēram, Vildbergs J.H., Messeršmits K. skaidro: „(..) *Tā kā taisnības izjūta reaģē uz likuma normu pārkāpumiem, tā skar procesu un procesuālās tiesības(..) Vispirms bija un ir procesuālās normas, tikai tad radās un ir materiālās tiesības...Mūsu taisnības izjūta reaģē uz tiesību normu pārkāpumiem, un tādēļ ar drošu roku, kā to var vērot ikdienā, tā norāda, kad sastopamies ar netaisnību. Tas nenozīmē, ka taisnības izjūta ir pretrunā likuma paklausībai(..)*”.⁷² Savukārt R.Cipeliuss norāda: “(..)*Visa tiesiskas valsts reprezentatīvās demokrātijas sistēma kalpo tikai tiesiska risinājuma atrašanai, ko atbalstītu tautas vairākuma taisnīguma izjūta(..)*”.⁷³ Tāpat jāatzīmē atziņa, ka: “(..) *likuma pastāvēšana pati par sevi vēl nenodrošina taisnīgumu, jo likums var būt pieņemts netaisnīgā ceļā vai arī ietvert noteikumus kas runā pretī taisnīgumam(..)*”.⁷⁴ Attiecībā uz tiesu darbības nozīmi un tiesas spriešanu, tiesību zinātnieki norādījuši: “(..)*Tiesa lemj juridiskus jautājumus, vadoties pēc likuma, nevis lietderības apsvērumiem. Ar minēto pazīmi tiesu darbība atšķiras ne tikai no izpildvaras darbības, bet arī no likumdevēja darbības(..). Tiesas spriešana notiek noteiktā (speciālā) procesuālā formā, kam raksturīga procedūru detalizēta reglamentācija lietas izskatīšanai un kam jānodrošina maksimālā garantija patiesības noskaidrošanai, iespēja ieinteresētajām pusēm ņemt aktīvu dalību tiesas procesā, iespēju novērst tiesas kļūdas augstākstāvošās instancēs(..)*”.⁷⁵ Autores viedoklis ir, ka iepriekš citētais iezīmē tos virzienus un bāzes pamatus, kuri būtu ņemami vērā procesuālās normas pilnveidošanā, t.sk. veicinot procesuālo taisnīgumu, šim nolūkam izmantojot tādas procesa efektivitāti veicinošus instrumentus, kuri nav orientēti uz metodisku procesuālo tiesību ierobežošanu, prāvnieku

⁷² Vildbergs, J.H., Messeršmits, K.(2004). *Pilsonis tiesiskā valstī. Vācu konstitucionālo administratīvo tiesību pamati*. Rīga: EuroFaculty, 15.lpp.

⁷³ Cipeliuss, R. (2001). *Tiesību būtība*. Rīga: Latvijas Universitāte, 123.lpp.

⁷⁴ Pleps, J., Pastars, E. & Plakane, S. (2021). *Konstitucionālās tiesības*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 167.lpp.

⁷⁵ Бутнев, В.В., Тарусина, Н.Н. (2015). *Очерки по теории гражданского процесса. Монография*. Москва : Проспект , 41.-42 lpp.

sodīšanu, tiesību liegšanu. Autores ieskatā ir pilnībā jāatsakās no koncepcijas un pieņēmuma, par kuru norādīja prof. K.Torgāns, proti, ka prāvnieki vairākumā negodprātīgi (skat. 35.lpp.). Autores ieskatā, šīs koncepcijas piemērošana Civilprocesa likuma attīstībā un pilnveidošanā paredzami nodrošina tikai negatīvas attīstības tendences. Noslēgumā jāatzīmē, ka attiecībā uz tiesību normu efektivitāti un nozīmi zinātniski-pētnieciskajos darbos rodams skaidrojums: „(..)tiesību zinātnē un praksē visnopietnākā uzmanība jāpievērš tiesību efektivitātes psiholoģiskajiem aspektiem, tiesību kā sociāli-garīgam regulatoram, kā kultūras un nacionālās mentalitātes produktam un personas psiholoģiskai struktūrai – pasaules uzskatiem (redzējumam), vajadzībām, ideāliem, sociālajām vajadzībām, vērtību kategorijām(..).”⁷⁶ Autores skatījumā no dotā citāta izriet, ka tiesību kā tādu vērtējamās ietekmes sfēras ir visai plašas un minētais būtu jāņem vērā tiesību normu, t.sk. procesuālo tiesību normu pilnveidē. Autore izsaka viedokli, ka cita starpā šāda pieeja un domāšana attiecīgajās kategorijās novestu pie izvērstākas izpratnes par taisnīguma izpausmi normatīvajā regulējumā, t.sk. un jo īpaši procesuālo normu regulējumā, kas, iespējams, palīdzētu izvairīties no tāda veida problēmām, kādas autore identificē un apskata savā darbā. Apkopojot iepriekš analizēto, autores skatījumā, nepaliek vieta šaubām, ka taisnīguma kategorijai un tiesībām un taisnīgu tiesu ir īpaša nozīme visu pārējo cilvēktiesību sekmīgā nodrošināšanā un aizstāvībā, tādējādi arī tiesas process, t.sk. tiesas un tiesneša uzdevumi, kā arī personas tiesības/pienākumi procesā, ir apskatāmi tajā skaitā caur taisnīguma prizmu. Autore jau norādīja, ka Satversmes tiesas spriedumiem ir ietekme uz procesuālo normu, tās attīstību. Kā norāda J. Pleps :”(..) demokrātiskā tiesiskā valstī konstitūcijas principu un normu saturu noteic konstitucionālās tiesas judikatūra; tos nevar iztulkot un piemērot pretēji konstitucionālās tiesas lemtajam.(..)”⁷⁷Savukārt konstitucionālo sūdzību saturs parāda, kur un kā personas saskata likumdevēja ieviesto ierobežojumu netaisnīgumu. Tāpat autore pamatoja, ka taisnīgums ir ne tikai civilprocesa mērķis, bet arī kategorija, kuru jāievēro paša procesa norisē – procesuālais taisnīgums. Pienākumu sekot taisnīgai procesa norisei Civilprocesa likums uzliek tiesai (tiesnesim), jo saskaņā ar Civilprocesa likuma 9.panta otro daļu – *tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot tām piešķirtās tiesības savu interešu aizsardzībai*. Vadoties no minētajiem apsvērumiem, autore uzskatīja, ka skaidrojumus un viedokļus par taisnīguma izpratni lietderīgi meklēt Satversmes tiesas spriedumos lietās, kurās lemti jautājumi par Civilprocesa likuma normu atbilstību Satversmes 92.pantam. Autores ieskatā konstitucionālo sūdzību iesniedzēju paustais viedoklis un viedokļa pamatojums praktiski nekļūdīgi parāda personu izpratni par taisnīguma kā kategorijas un vērtību mēra saturu. Kā rāda novērojumi, tieši par likumdevēja grozījumiem par pieeju kasācijas instancei tiek iesniegtas visvairāk

⁷⁶ Жинкин, С.А. (2009). *Монография. Психологические проблемы эффективности права*. Санкт Петербург : Юридический центр Пресс, 3.lpp.

⁷⁷ Pleps, J. (2012). *Satversmes iztulkošana*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 43lpp.

konstitucionālās sūdzības. Šis fakts liecina, ka kasācijas instances pieejamībai ir nozīme taisnīguma nodrošināšanā un tas attiecas gan uz procesuālā taisnīguma, gan materiāli-tiesiskā taisnīguma nodrošināšanas iespējām. Nākamo nodaļu savā darbā autore velta šim jautājumam, apskatot personas pieeju kasācijas instancei taisnīguma tvērumā un tā nozīmi procesuālā taisnīguma nodrošināšanā.

1.3. Kasācijas instances pieejamības nozīme taisnīguma tvērumā

Ņemot vērā, ka autore promocijas darba ietvaros akcentē taisnīguma nozīmīgumu kā būtisku procesa mērķi, kā arī to, ka personas taisnīgumu vēlas saskatīt arī procesa norisē, ne tikai lietas izspriešanā pēc būtības, par ko izvērsti tika minēti iepriekšējā nodaļā, turpinot izpēti, šajā apakšnodaļā autore pievērsīsies argumentiem un kritērijiem, kādi atrodami personu sūdzībās Satversmes tiesai lietās par pieeju kasācijas instancei un procesa norisi. Autore pievērsīsies Civilprocesa likuma regulējuma analīzei kasācijas sūdzības pieņemšanas/nepieņemšanas procedūrai un vērtēšanas kritērijiem, kurus likuma ietvaros piemēro Augstākā tiesa, lemjot par iesniegtās kasācijas sūdzības pieņemšanu vai atteikumu pieņemt. **Autores pārliecība ir, ka procesuālais regulējums (procedūra) personu pieejai kasācijas instances tiesai ir īpaši nozīmīga, lai demonstrētu sabiedrībai un katram vienam tās indivīdam, ka tiesas procesa norise orientēta uz taisnīguma nodrošināšanu un sasniegšanu ikvienā atsevišķā lietā, kas nāk tiesas priekšā.** Tāpēc īpaši nozīmīgs ir jautājums par tādu procedūru esamību likumā, kuras to uzskatāmi atspoguļo, kā arī ir praktiski pielietojamas. Bet, ja procedūru pamatā esošās pamatnostādnes tomēr ir vairāk orientētas pret katru vienu sabiedrības locekli, kā arī tad, ja pieejas procedūras tiesai šajā līmenī uzskatāmi demonstrē, ka pieeja ir stipri limitēta vai problemātiska, tas nevaro un nestiprina sabiedrības uzticību tiesai kā taisnīguma nodrošinātājai. Prasība pēc taisnīguma bija un ir aktuāla. Autore minētā sakarā vēlas atzīmēt salīdzinoši senu zvērināta advokāta, lektora A. Bitāna rakstu „Senāta loma Civillikuma 5. panta piemērošanā”,⁷⁸ kur autors uzdod jautājumu, – vai tiešām pašreizējais Civilprocesa likums (*autores piebilde*: domāts 2004.g redakcijā) padara neiespējamu pieņemt taisnīgu spriedumu? Autors norāda uz Civillikuma 5.panta iztulkojuma un piemērošanas nepieciešamo pārbaudi noteiktu kategoriju lietās Senāta līmenī, ko Senāts atsakās darīt. A. Bitāns akcentē, ka Senāts ir tuvināts revīzijas tipa tiesai, ko pamato ar Civilprocesa likuma 473.panta un īpaši tā otrās daļas esamību likumā (*autores piebilde*: *Civilprocesa likuma 473.pana redakcija nav grozīta, kāda tā bija A.Bitāna raksta tapšanas laikā, tāda ir 2021.gadā*). **A. Bitāns norāda, ka Senāts ir tiesīgs pārbaudīt arī citus svarīgus**

⁷⁸ Bitāns, A. (2004). Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā. *Jurista Vārds*, 27.07.2004. Nr. 28 (333);

pārkāpumus, kurus puses nav pamanījušas, bet kas senatoriem kā pieredzējušiem juristiem nedrīkstētu paslīdēt garām, kā arī to, ka ir jāveicina tiesas un visas sabiedrības lielāka izpratne par taisnības apziņu un vispārīgiem tiesību principiem. No minētā izsecināms, ka prasība pēc taisnīguma pastāvēja 2004.gadā un jau toreiz izsauca jautājumus par taisnīguma nodrošināšanu un Senāta uzdevumiem, lai gan tā laika regulējums kasācijas sūdzības iesniegšanai un pieejai kasācijas instances tiesai bija prasību ziņā vienkāršs, tā kā 2004.gadā Civilprocesa likums nesaturēja 464.¹ pantu. Starp minēto rakstu un autores darba tapšanas laiku pagājuši septiņpadsmit gadi, tomēr maz ticams, ka ir mazinājusies nepieciešamība un prasība pēc taisnīguma, drīzāk otrādi. Senāta statistika, kā arī Civilprocesa likuma regulējums pieejai kasācijas instancei rāda komplicētu ainu, ko autore turpinās analizēt tālāk šajā nodaļā.

Lai runātu par to, kādu taisnīgumu jānodrošina un kā interesēs būs šis taisnīgums, kuru jānodrošina kasācijas instancei, autore dos nelielu, koncentrētu ieskatu kasācijas instances tiesas uzdevumos un tendencēs, kādas tās pazīst un vēsturiski izveidojušās Vācijā, Francijā un Krievijā. Autores ieskatā šo valstu kasācijas instances tiesvedības principi un pašas kasācijas instances tiesas uzdevumi ir pietiekama, lai gūtu priekšstatu par kasācijas instances tiesas nozīmi, kā arī, lai izdarītu secinājumus par to, kādas attīstības tendences Civilprocesa likums Latvijā aizguvis no visu minēto valstu pieredzes un izvērtētu to, vai sasniegtais rezultāts atzīstams par tādu, kas nodrošina kasācijas instances tiesas uzdevumu izpildi un kādus riskus šī sistēma vai kārtība sevī ietver. Tā sauktā klasiskā kasācija saistīta ar Franciju, kas savas saknes aizgūst, recipējot, attīstot un pilnveidojot romiešu procesuālo tiesību institūtus. Kā norādīts zinātniski-pētnieciskajā un mācību literatūrā par kasācijas instances tiesu: “(..) *klasiskie varianti juridiskai tiesu nolēmumu pārbaudei ir revīzija un kasācija. Par klasiskiem tos var saukt tāpēc, ka tie izcēlušies pamatos no romiešu tiesībām un to ietekmes. Sākotnējie šo normu avoti romiešu tiesību procesuālajās tiesībās saukti supplicatio un retractatio. Romiešu tiesību recepcijas rezultātā un tālāk attīstoties un pilnveidojoties nacionālajās Francijas un Vācijas procesuālajās tiesības tika izveidoti kasācijas un revīzijas institūti tiesu spriedumu pārsūdzībai un pārbaudei (..)*”⁷⁹ Apskatot Francijas procesuālo tiesību normu, t.i. tieši kasācijas instances tiesas nozīmi un būtību, atzīmēts, ka : “(..) *kasācijas institūts, kurš attīstās Francijā, iesākumā galvenokārt kalpo politisku mērķu sasniegšanai, t.i. vienotību un noteiktību likuma piemērošanā.... kasācijas instances tiesai ir jāizskata tikai jautājums par konkrētā nolēmuma likumību; tas dod strīdus pusēm iespēju izlabot tiesas pieļautās kļūdas likuma normas piemērošanā un skaidrošanā, nodrošinot vienveidību un pastāvīgumu tiesu praksē, bet nav uzskatāma par lietas izskatīšanu trešās instances tiesā, jo tā*

⁷⁹ Борисова, Е.А. (2017). *Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам. Учебное пособие*. Москва НОРМА Инфра-М, 251-252 lpp.

nenodarbojas ar lietas izskatīšanu pēc būtības (..),⁸⁰Attiecībā uz Vācijas kasācijas instances darbību norādīts, ka : “(..) patstāvīgā tiesu nolēmumu pārbaudes institūcijas izveidošanās un formēšanās Vācijā notika laikā, kad veidojās Vācijas Impērija (1871.g.). Vācijas Civilprocesa kodekss tika pieņemts 1877.gada 30.janvārī, bet revīzijas instances tiesa nodibināta 1879.gadā... (..). Un vēl, ka : “(..) viens no revīzijas instances tiesas izveides pamatiem bija franču kasācijas modeļa nepieņemamība, jo tas liedza kasācijas instances tiesai izlabot tiesas kļūdas. Lai novērstu šo neērtību, Vācijas civilprocesa kodekss ieviesa revīzijas procesu trešās instances tiesas darbībā, piešķirot tiesai tiesības atcelt pieņemto tiesas nolēmumu un tā vietā pieņemt jaunu(..)”⁸¹ Rezumējot ieskatu kasācijas un revīzijas instances tiesas izveidē un šīs tiesu instances uzdevumos, to būtībā, tiek norādīts uz sekojošām atšķirībām, t.i.: „(..) kasācijas instances tiesas darbības mērķis bija galvenokārt publisko interešu aizstāvība, bet revīzijas instances uzdevums bija – savstarpēja sabalansētība starp publiskām un privātām interesēm. (..).”⁸² Tiek arī norādīts, ka, laikam ejot, šīs atšķirības vairāk nav stingri novērojamas un gan kasācijas, gan revīzijas instanču tiesu darbība ir tuvinājusies, proti : „(..) kasācijas un revīzijas instances tiesu mērķi ir maksimāli tuvinājušies. Kasācija un revīzija „tūrā” veidā vairāk neeksistē. Kasācijas un revīzijas instanču tiesu darbība pirmām kārtām vērsta uz valsts interesi attiecībā uz vienveidīgu un pareizu tiesību normu piemērošanu un tulkošanu.(..)”⁸³. Uz kasācijas instances tiesas darbības nozīmi publiski-tiesisko interešu nodrošināšanai, t.sk. vienveidīgai likumu piemērošanai, norādīts arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumos lietās, tomēr autore apšaubā, ka pastāvošais Civilprocesa regulējums pieejai kasācijas instances tiesai veicina taisnīgumu vai vispār ir orientēts uz tā sasniegšanu.

Ne vienmēr pirmās un apelācijas instances tiesa spēj panākt taisnīgu spriedumu lietā, un bieži vien nonāk pretrunās. Tam var būt dažādi ietekmes faktori vai to kopums, piemēram, lietas sagatavošanas izskatīšanai procesa stadijas neesamība, kas Latvijas civilprocesa norisē ir viena no būtiskākajām problēmām. Jāatzīmē, ka sprieduma pareizību (piemērojamo materiālo un procesuālo normu pareizu tulkojumu) bieži vien ietekmē nepietiekami kvalificēta attieksme pret izskatāmo lietu (cilvēciskais faktors, u.tml.), prāvnieku inertums, kā arī pretrunīgs piemērojamo materiālo un/vai procesuālo normu skaidrojums un/vai regulējums, neviennozīmīga tiesu prakse un/vai judikatūra izskatāmajā strīdus lietā. Visi šie aspekti vai kāds no tiem var izsaukt prāvnieka, kurš zaudējis apelācijas instancē, vēlmi izmantot procesuālo iespēju iesniegt kasācijas sūdzību. Saskaņā ar Civilprocesa likumu,

⁸⁰ Turpat 251-252 lpp;

⁸¹ Борисова, Е.А. (2017). *Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам. Учебное пособие*. Москва НОРМА Инфра-М, 252 lpp.

⁸² Turpat, 254.lpp.

⁸³ Turpat, 255, 256.lpp.

prāvnikiem ir tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, ja abi vai kāds no tiem uzskata, ka apelācijas instances tiesa, izspriežot lietu, piemērojusi neatbilstošas materiālo tiesību normas un/vai tās nepareizi tulkojusi (Civilprocesa likuma⁸⁴ 10.sadaļa, 56. nodaļa, sākot no 450.panta), vai arī pieļāvusi procesuālo tiesību normu pārkāpumu. Latvijas Republikas Satversmes tiesa ierosinājusi ievērojamu skaitu lietu par Civilprocesa likumā noteikto regulējumu pieejai kasācijas instances tiesai. Autore šīs nodaļas ietvaros pievērsīsies Satversmes tiesas spriedumos izteiktajiem atzinumiem, viedokļiem, to analīzei un salīdzināšanai. Vienā no pēdējām sūdzībām, kuru skatījusi Latvijas Republikas Satversmes tiesa un taisījusi spriedumu 2020.gada 12. martā lietas Nr. 2019-11-01⁸⁵ par Latvijas Republikas Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta⁸⁶ pirmajam teikumam, **Satversmes tiesa cita starpā norādīja, ka kasācijas instances tiesas galvenais mērķis ir publiski tiesiskās intereses–tiesiskuma principa īstenošana**, kā arī jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību, bez tam kasācijas instances tiesas sniegtā tiesību normu analīze ir nozīmīgs instruments vienveidīgas judikatūras veidošanā. **Vēl Satversmes tiesas spriedumā norādīts par taisnīgumu un tiesiskumu kā mērķiem, uz kuru sasniegšanu vērsta kasācijas instances tiesas darbība.** Kasācijas sūdzības iesniegšana ir civilprocesa sastāvdaļa, bez tam daudzējādā ziņā personu izpratnē tā saistīta ar zināmu sabiedrības priekšstatu par kasācijas instanci kā taisnīguma nodrošinātāju. Autore sliecas domāt, ka personu (sabiedrības) izpratne par taisnīgumu un tā izpausmes veidiem var būtiski atšķirties no tā, ko ar taisnīgumu saprot Augstākā tiesa, lemjot par kasācijas sūdzības pieņemšanu/nepieņemšanu, vai Satversmes tiesa, izskatot konstitucionālo sūdzību. Procedūra un kritēriji kasācijas instances tiesvedības ierosināšanai demonstrē šīs instances pieejamību. Autores ieskatā personu sūdzības Satversmes tiesai par attiecīgajām Civilprocesa normām kasācijas tiesvedības ierosināšanai uzskatāmi demonstrē, ka personas taisnīgumu vēlas redzēt arī procesa norisē un šī iemesla dēļ personu tiesību ierobežojumi pieejai kasācijas instancei tiek uzskatīti par tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārumu, bet sūdzībās paustie viedokļi parāda personu izpratni par taisnīgumu, t.sk. arī procesuālo taisnīgumu, kuru ilgstoši ignorēt nebūtu saprātīgi, tomēr tendences ir pretējas. **Kā minēts, Satversmes tiesas spriedumi un tajos izteiktās atziņas nenoliedzami ietekmē normatīvā akta turpmāko attīstību**, līdz ar to autores ieskatā kasācijas instances tiesas pieejamība Latvijā personām var kļūt vēl sarežģītāka, nekā tā ir šobrīd, jo Satversmes tiesa lielākā daļā ir akceptējusi likumdevēja ieviestos ierobežojumu kritērijus pieejai kasācijas instances tiesai.

⁸⁴ Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 326/330, Pēdējie grozījumi 22.12.2021.

⁸⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 12. marta spriedums lietā Nr. 2019-11-01. Iegūts: 23.05.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/313203-par-civilprocesa-likuma-464-panta-4-1-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-92-panta-pirmajam-teikumam>;

⁸⁶ Latvijas Republikas Satversme. Pieņemts 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis 43, 01.07.1993. Pēdējie grozījumi 04.10.2018.

Personu sūdzības Satversmes tiesā par Civilprocesa likuma normām, kas regulē kasācijas tiesvedību, t.sk. kasācijas sūdzības nepieņemšanas pamatus, tiek iesniegtas visai bieži. 2013.gada 21.oktobrī Satversmes tiesa taisīja spriedumu lietā Nr. 2013-02-01,⁸⁷ kurā iesniegta sūdzība par Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrās daļas 2) punkta atbilstību Satversmes 92.panta pirmajam teikumam. Saskaņā ar tajā laikā spēkā esošo likuma redakciju, 464.¹ panta otrās daļas 2) punkts noteica: „(..) *Ja kasācijas sūdzība formāli atbilst šā panta pirmajā daļā minētajām prasībām un ja apelācijas instances tiesa nav pieļāvusi šā likuma 452.panta trešās daļas noteikumu pārkāpumu, senatoru kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību arī šādos gadījumos [...] 2) nerodas šaubas par apelācijas instances tiesas sprieduma tiesiskumu, un izskatāmajai lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā.(..)*” Darba autore uzskata, ka jāakcentē daži argumenti, kurus izvirzīja konstitucionālās sūdzības iesniedzēji, cita starpā norādot: „(..) *Ar apstrīdēto normu esot noteiktas senatoru kolēģijas tiesības bez jebkāda pamatojuma atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību arī tad, ja kasācijas sūdzība atbilst visām Civilprocesa likuma 450.-454.panta prasībām. (..) Likumā garantētās tiesības uz sprieduma pārsūdzēšanu kasācijas instances tiesā nevarot tikt atņemtas, balstoties uz senatoru kolēģijas atzinumu par šaubu neesamību.(..)*”. Vēl iesniedzēji norādīja: „(..) *šādas Senāta rīcības sēdes tiesības var radīt tādu situāciju, ka atsevišķi prettiesiski spriedumi tiek atzīti par tiesiskiem, jo tie netiek skatīti pēc būtības(..)*”.⁸⁸ Autore skatījumā citētais parāda taisnīguma izpratnes pamatus, kā tos saprot un redz indivīdi, kur katrs viens ir sabiedrības loceklis. Proti, pamatmotīvs ir spēt pilnvērtīgi izlietot procesuālās tiesības, kādas paredzētas likumā, kā arī šīs tiesības nepadarīt atkarīgas no absolūti subjektīviem aspektiem, piemēram, šaubām, kā arī maksimāli novērst prettiesisku spriedumu stāšanos spēkā. Pēc tam, kad 2012.gada 15.martā tika pieņemti grozījumi Civilprocesa likumā, lietu izskatīšanai kasācijas instances tiesā un ar to identificētajiem problēmjautājumiem izvērstu analīzi referātā deva G.Zemrībo, norādot: „(..) *Šo grozījumu rezultātā pamatoti rodas jautājums, vai Latvijā vispār ir saglabājusies lietu izskatīšana kasācijas kārtībā un vai Senāts vispār šodien ir uzskatāms par tiesu(..)*”.⁸⁹ Tajā pašā laikā G.Zemrībo norāda uz Senāta darbības nozīmīgumu taisnīguma nodrošināšanā, sakot: „(..) *Bez tam lietas izskatīšana Senātā arī dod papildus garantiju apelācijas instances sprieduma likumīgumam*

⁸⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2013-02-01. Iegūts: 10.06.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/261180-par-civilprocesa-likuma-464-1-panta-otras-dalas-2-punkta-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-92-panta-pirmajam-teikumam>;

⁸⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2013-02-01. Iegūts 10.06.2020. No :<https://likumi.lv/ta/id/261180-par-civilprocesa-likuma-464-1-panta-otras-dalas-2-punkta-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-92-panta-pirmajam-teikumam>;

⁸⁹ Zemrībo G. (2012). Referāts. Kasācijas instances regulējums civilprocesuālajā likumdošanā un no tā izrietošās problēmas. *Nolasīts 2012.gada 14. decembrī Tieslietu ministrijas rīkotajā konferencē par civilprocesa aktualitāšu jautājumiem*. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf; 12.-17.lpp.

un taisnīgumam(..).”⁹⁰ Dažādās izpratnes par taisnīgumu identificēšanai autore uzskata par nepieciešamu citēt tos argumentus, kurus Satversmes tiesai lietā Nr. 2013-02-01 iesniegusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa un Satversmes tiesa atreferējusi spriedumā, proti: „(..) Augstākā tiesa norāda uz nemitīgi pieaugošo Civillietu departamentā saņemto un neizskatīto lietu skaitu, pauž uzskatu, ka apstrīdētā norma esot saprātīgs, samērīgs, loģisks un konsekvents solis, kas palīdz nodrošināt Civillietu departamenta pienācīgu darbu. (..) apstrīdētā norma veicina civilprocesa efektivitāti un procesuālo ekonomiju. (..) Augstākā tiesa norāda, ka Satversmes tiesa lietā Nr. 2007-22-01 esot vēlējuma izteiksmē ietvērusi priekšlikumu par apstrīdētās normas ieviešanu(..).”⁹¹ No minētā secināms, ka attiecīgās normas ieviešana tikusi iniciēta ar Satversmes tiesas zināmu līdzdalību. Autore iepriekš darbā minēja Satversmes tiesas spriedumos ietvertu atziņu ietekmi uz Civilprocesa likuma tālākās attīstības tendencēm, likuma kvalitāti, personu pieeju tiesai, tāpēc šeit jāuzsver, kā tieši Satversmes tiesa izteica vēlējumu par tiesību normas pilnveidošanu, proti, savā 2008. gada 02.jūnija spriedumā lietā Nr. 2007-22-01 **18.3.punktā Satversmes tiesa norāda:** „(..) Normatīvo regulējumu vienmēr var pilnveidot. Īpaši tas nepieciešams gadījumos, kas saistīti ar pamattiesību nodrošināšanu. Satversmes tiesa vērs uzmanību uz to, ka Civilprocesa likumā vajadzētu precizēt tiesisko regulējumu, kas noteic Senāta rīcības sēdes kompetenci, lemjot par lietas nodošanu izskatīšanai kasācijas kārtībā(..).”⁹² Satversmes tiesa ierosina, kādā veidā attiecīgā norma būtu uzlabojama un pilnveidojama, t.i. sprieduma 18.3. punktā minēts: „(..) Administratīvā procesa likuma 338.¹ pantā ir konkretizēti gadījumi, kas varbūt par pamatu atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību administratīvā procesa ietvaros. Senatoru kolēģija atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību, ja kasācijas sūdzība neatbilst noteiktām Administratīvā procesa likuma prasībām vai iesniegta par tiesas spriedumu, kas saskaņā ar likumu nav pārsūdzams. Tāpat senatoru kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, ja jautājumā par kasācijas sūdzībā norādīto materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumiem attiecībā uz šo tiesību normu interpretāciju un piemērošanu Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumos citās līdzīgās lietās ir izveidojusies judikatūra un apelācijas instances tiesas spriedums atbilst tai. Kasācijas tiesvedība tiek atteikta arī tad, ja nerodas šaubas par apelācijas instances tiesas sprieduma tiesiskumu un izskatāmajai lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā(..).”⁹³ **Likumdevējs Civilprocesa likumā Satversmes tiesas vēlējuma**

⁹⁰ Turpat;

⁹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2013-02-01. Iegūts: 10.06.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/261180-par-civilprocesa-likuma-464-1-panta-otras-dalas-2-punkta-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-92-panta-pirmajam-teikumam>;

⁹² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 02.jūnija spriedumu lietā Nr. 2007-22-01, Iegūts: 19.07.2020. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf

⁹³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija spriedums lietā Nr.2007-22-01. Iegūts 19.07.2020. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf

izteiksmē ieteikto normu ieviesa praktiski nemainīgā redakcijā, ko minēja arī G.Zemrībo, izsakot kritiku. Tādējādi secināms, ka pati Satversmes tiesa iniciējusi tādu normu ieviešanu civilprocesā, par kuru tiek iesniegtas konstitucionālās sūdzības. Minētais liek domāt, ka personas ne tikai ir neapmierinātas ar ierobežojumiem, bet arī uzskata tos par netaisnīgiem un tādiem, kas ierobežo personu tiesības, kuras ir garantētas Satversmes 92.pantā. Minētais liecina, ka personu izpratne par *atbilstošu procesu* un to regulējošo normu saturu būtiski atšķiras no Satversmes tiesas vai Augstākās tiesas redzējuma. Vēl atzīmējams, ka Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija spriedumā lietā Nr. 2007-22-01 ietvertais piemērs un atsauce uz regulējumu, kāds kasācijas sūdzību pieņemšanai vai atteikumam pieņemt noteikts Administratīvā procesa likumā, vērtējams piesardzīgi, ņemot vērā to, ka administratīvo procesu tiesā regulē citi principi, t.sk. *ex officio* princips ir nostiprināts Administratīvā procesa likuma 103.panta otrajā daļā.⁹⁴ Nav šaubu, ka civilprocesā darbojas citi principi, īpaši sacīkstes un dispozitivitātes, tādējādi process tiesā administratīvajā lietā un civillietā norisinās atšķirīgi.

Iepriekš citētie Augstākās tiesas argumenti saistībā ar apstrīdētās normas, t.i. Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrās daļas 2) punkta atbilstību Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un normas jēgu, pēc autores domām, jāapskata pavisam no cita aspekta, proti, Augstākā tiesa paskaidrojumos Satversmes tiesai norādīja, ka Augstākajā tiesā nemitīgi pieaug saņemto lietu skaits, turklāt, tā ir kasācijas instances tiesa, kura identificē personu augsto neapmierinātību ar lietu izskatīšanas rezultātiem apelācijas instances tiesā. Attiecīgais secinājums norāda, ka civillietu izskatīšanas kvalitāte apelācijas instances tiesās ir jāpārbauda, noskaidrojot, vai un kāpēc spriedumi izsauc personu augstu aktivitāti kasācijas instancē, meklējot taisnīgumu. Attiecībā uz spriedumu kvalitāti Dr.iur. D. Ose 2016.gadā publicētā rakstā saistībā ar tiesisko vidi un tās kvalitāti Latvijā, norāda, ka: „(..) ir spriedumi, kuri uzrakstīti ļoti labi, ir argumentēti un saprotami, atsaucoties gan uz doktrinālajām atziņām, gan judikatūru, taču var atrast arī tādus spriedumus, kuros pierādījumu vērtēšana ir visai formāla, bez pietiekamas argumentācijas(..).”⁹⁵ Bet 2021.gadā zvērināts advokāts M. Melķisis norāda: „(..) jautājumus raisa tieši veids, kādā tiek īstenots tiesas pienākums balstīt pierādījumu novērtēšanu uz loģikas likumiem, kā arī veids, kādā norādes par izdarīto secinājumu neatbilstību loģikas likumiem tiek ietvertas tiesu nolēmumos(..).”⁹⁶ Autors papildus uzsver, ka likuma „Par tiesu varu” 17. pantā noteiktā pienākuma izpilde – noskaidrot objektīvo patiesību, ir iespējama tikai tad, ja pierādījumu novērtēšana civillietā notiek, stingri balstoties uz

⁹⁴ Administratīvā procesa likums. Pieņemts 25.10.2001.Latvijas Vēstnesis, 164, Pēdējie grozījumi 11.11.2021.

⁹⁵ Ose, D. (2016). *Lai identificētu problēmas tiesu vidē, nepietiek ar sajūtām un nepatiku; (raksts)*, Iegūts: 17.09.2021. No: <https://www.delfi.lv/news/versijas/daina-ose-lai-identificetu-problemas-tiesu-vide-nepietiek-ar-sajutam-un-nepatiku.d?id=47457335>

⁹⁶ Melķisis, M.(2021). Par loģikas likumu izmantošanu civilprocesā. *Jurista Vārds*, Nr. 27 (1189) 06.07.2021., 5.lpp.

loģikas likumiem. Šeit vēlreiz jāatgriežas pie jau minētās bijušā Augstākās tiesas priekšsēdētāja I. Bičkoviča 2013. gada runas (skat. 36. lpp.), kurā minēts par nekvalitatīviem procesiem. Apzīmējumu *nekvalitatīvs* var attiecināt arī uz tiesu spriedumiem, ko zināmā mērā apliecina Augstākās tiesas Senātā izskatīto un atcelto vai grozīto spriedumu statistika. Piemēram, 2016. gadā kasācijas kārtībā atteikts skatīt 76% lietu, bet 2017. gadā 68% lietu, t. i. nav pieņemtas izskatīšanai kasācijas kārtībā 835 lietas, bet no pieņemtajām tikai 69 lietās spriedums atstāts negrozīts, bet 264 atcelts vai grozīts⁹⁷. 2018. gadā atteikts pieņemt 69% lietu,⁹⁸ bet no pieņemtajām spriedums atcelts vai grozīts 230 gadījumos un tikai 82 palika negrozīts. Kopā saņemto lietu skaits kasācijas instancē 2018. gadā bija 1025 lietas. Savukārt 2019. gada statistika liecina, ka 524 lietās, jeb 62% atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību, bet no pieņemtajām lietām 83 lietās spriedums atstāts negrozīts, un 215 lietās spriedums atcelts pilnībā vai daļā. 2020. gada Senāta darbības statistika uzrāda līdzīgus rezultātus, proti, no 1053 lietām 799 atteiktas pieņemt izskatīšanai, bet no pieņemtajām 46 gadījumos spriedums atstāts negrozīts, bet 204 gadījumos atcelts pilnībā vai daļēji.⁹⁹ No minētā autore secina, ka kasācijas instances tiesas darbības rādītāji saglabā būtisku procentuālu pārsvaru lietās, kuras vispār netiek pieņemtas skatīšanai, savukārt izskatīšanai pieņemtajās lietās pārsvarā ir gadījumi, kad tiesas spriedumi tiek atcelti pilnībā vai daļēji. Tādējādi varētu pieļaut, ka nekvalitatīvu procesu (*jo tiesas spriedums ir procesa gala produkts*) lielā mērā nodrošina arī paši tiesneši. Raugoties no taisnīguma aspekta, dotie statistikas rādītāji būtu jāvērtē kā tādi, kas signalizē problēmas tieši jautājumā par tiesu darba kvalitāti un secīgi arī taisnīgu rezultātu iespējamības koeficientu izspriestajās lietās. Jāatzīmē, ka labi motivēts spriedums, kurā izsvērti visi argumenti un pretargumenti, kā arī dots to juridiskais vērtējums, palīdz personām saprast lietas būtību un neizsauc neizpratni. Par motivēta sprieduma nozīmību civilprocesā taisnīguma nodrošināšanai Satversmes tiesas prakses apkopojumā norādīts: „(..) *motīvu norādīšana tiesas nolēmumā ir viens no līdzekļiem, kas ļauj personai pārliecināties, ka tā ir uzklusīta un tās sniegtie argumenti izvērtēti*(..),”¹⁰⁰ bet attiecībā uz taisnīguma principa ievērošanu Satversmes tiesas atziņās norādīs: „(..) *motīvu norādīšana tiesas nolēmumā sekmē arī vienveidīgas tiesu prakses veidošanu. Tādējādi tiek nodrošināta taisnīguma principa ievērošana, tiesiskā noteiktība un veicināta sabiedrības uzticēšanās tiesām*(..).”¹⁰¹ **Autores skatījumā sprieduma kvalitāte ļoti**

⁹⁷ Dati iegūti: 03.01.2022. No:

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/2017/AT%20Kopejje%20raditaji%202017_GALA-2.PDF

⁹⁸ Dati iegūti: 13.06.2020. No :

http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/2018/AT%20Kopejje%20raditaji%202018_GALA_v2.pdf;

⁹⁹ Dati iegūti 03.01.2022. No : <https://www.at.gov.lv/lv/tiesvediba/statistika/2020>;

¹⁰⁰ *Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Tiesības uz taisnīgu tiesu (2020), Apkopojums.* Rīga : Tiesu namu aģentūra, 81.lpp.

¹⁰¹ Turpat, 81. lpp.

lielā mērā atkarīga no tā, kā ir notikusi lietas sagatavošana izskatīšanai, vai un kā tiesnesis iedziļinājies lietā, kuru izskata. Šajā aspektā autore vēlas akcentēt lietas sagatavošanas stadijas nozīmi un iedzīvināšanas nepieciešamību, ko autore apskata sava darba turpmākajās nodaļās.

Ar spriedumu lietā Nr. 2013-02-01¹⁰² Satversmes tiesa atzina Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrās daļas 2.punktu par atbilstošu Satversmes 92.panta pirmajam teikumam, norādot, ka kasācijas princips ir publiski tiesiska rakstura princips, jo tas ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu piemērošanu un iztulkošanu visā valstī, un, ka Latvijā pastāvošā kasācijas institūta būtiska nozīme ir publiski tiesiskajām interesēm. Identiski Satversmes tiesa norādīja arī 2003.gada 27.jūnija spriedumā lieta Nr. 2003-04-01, papildus atsaucoties uz Latvijā zināmā pirmskara profesora V. Bukovska norādēm, Satversmes tiesa sprieduma 2.1.punktā raksta: „(..) *Atšķirībā no padomju laika kasācijas modeļa Latvijā tagad pastāvošā kasācijas institūta būtiska iezīme ir tā, ka kasācijas instancē izšķirošā nozīme ir nevis pušu interesēm, kas pietiekami aizsargātas, lietu pēc būtības caurlūkojot pirmās divās instancēs, bet gan publiski tiesiskajām interesēm. Kasācijas instancē tiek skatīti tikai questiones iuris, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību.*”¹⁰³ Lai būtu vispusīga pieeja jautājumam un iespēja salīdzināt t.s. padomju laiku kasācijas tiesvedības principus, autore minēs dažus no pieejamā faksimilizdevuma 1978.gadā publicētajām, t.s. padomju civilprocesuālajām tiesībām. Saistībā ar kasācijas instances tiesas uzdevumiem, tiek skaidrots: „(..) *kasācijas tiesvedībai ir arī specifiski, tikai šai civilprocesa stadijai raksturīgi uzdevumi. Pirmkārt, kasācijas instances tiesām ir jāpārbauda pirmās instances tiesu spriedumu un lēmumu likumība un pamatotība, jāizlabo to pieļautās kļūdas, kas radušās, izskatot un izspriežot civillietas pēc būtības. Tiesas sprieduma likumību un pamatotību kasācijas instances tiesa pārbauda gan pēc lietā esošajiem materiāliem, gan arī pēc papildmateriāliem, ko iesniegušas puses vai citas personas, kas piedalās lietā. (..) Otrkārt, kasācijas instances tiesai jāseko, lai zemākstāvošās tiesas, realizējot jurisdikciju civillietās, vienveidīgi un pareizi piemērotu materiālo un procesuālo tiesību normas, stingri ievērotu tiesvedības kārtību. Kasācijas instances tiesas, piemēram, sistemātiski pēta un apkopo tiesu praksi, lai novērstu kļūdas zemākstāvošo tiesu darbā, kā arī lai uzlabotu pašu kasācijas instances tiesu darbību. (..) tiesu nesaista kasācijas sūdzībā vai protestā minētie argumenti, un tai jāpārbauda lieta pilnā apmērā. Izskatot lietu kasācijas kārtībā, tiesai jāpārbauda, vai pirmās instances tiesas spriedums ir likumīgs un*

¹⁰² Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2013-02-01. Iegūts: 03.08.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-02-01_Spriedums.pdf#search=

¹⁰³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 27.jūnija spriedums lietā Nr. 2003-04-01, skat. punktu 2.1. Iegūts : 03.08.2020. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2003-04-01_Spriedums.pdf

pamatots kā pārsūdzētajā, tā nepārsūdzētajā daļā, kā arī attiecībā uz personām, kas nav iesniegušas sūdzības.(..).¹⁰⁴ Autore skatījumā minētie kasācijas instances tiesas uzvedumi, kādi tie pastāvēja ilgāku laiku atpakaļ, tomēr uzrāda zināmu taisnīgumu. Autore, iepriekš citējot A.Bitāna rakstu publicētu 2004.gadā, akcentēja, ka A.Bitāns izcēlis tieši šādu taisnīgumu un ar to saistītu noteikta veida Augstākās tiesas Senāta darbību. Savukārt, iedziļinoties Satversmes tiesas secinājumos uz kasācijas instances tiesas nozīmi un būtību, autore nāk pie atziņas, ka katras vienas personas (kas arī ir sabiedrības loceklis) iespējami prettiesiskais un/vai nepareizais rezultāts tās civilajā strīdā pēc būtības nav nozīmīgs sabiedrībai. Autore ļoti vēlētos kļūdīties, bet tieši šādu secinājumu izdarīšanai vedina grozījumi procesuālajā normā, to raksturs un tendences, t.sk. Satversmes tiesas spriedumi, konceptuālie ziņojumi, u.tml.. Minētais noved pie nākamā secinājuma, ka taisnīgums tajā saturiskajā izpratnē, kādu to definē Latvijas Republikas Satversmes tiesa, Augstākās tiesas Senāts un likumdevējs tomēr netiek saistīts ar izpratni par to, ka arī katra atsevišķā persona un tās lieta ir nozīmīga, ka tajā būtu jānovērš iespējamā netaisnība vai nelikumība, un ka tas arī attiecās uz visu sabiedrību kopumā. Vai arī, ka taisnīgums tiek uzskatīts par sasniegtu, ja personas lieta izskatīta divās tiesu instancēs (vienalga kāds būtu rezultāts). Bet, ņemot vērā Augstākās tiesas Senāta autoritāti, autore sliecas domāt, ka gan taisnīguma nodrošināšanā, gan vairošanā Augstākās tiesas Senātam ir plašas iespējas un tām būtu pozitīva ietekme personu uzticības tiesai vairošanā. Savukārt pretējas sekas rodas, ja sabiedrībā dominē pārlicība par to, ka taisnīgumu nevar panākt, ka tiesa attālinās no sabiedrības un katra viena tās indivīda, t.sk. no juridiska rakstura problēmām, atsakoties meklēt taisnīgu risinājumu, ko aizbildina ar vispārīgām sabiedrības interesēm. Vēl novērojams, ka citu likumdevēja mērķu sasniegšanai (*piemēram, kā minēts Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2013-02-01 - tiesas atslodze, Senāta atbrīvošana no nepamatotu sūdzību izskatīšanas, u.tml.*), tiek ieviesti ierobežojoši procesuālie instrumenti, kas formāli ļauj noritēt procesam, tomēr padara to bezrezultatīvu, kā arī materiāli negatīvu, jo samaksātā drošības nauda personai netiek atmaksāta. Autore uzsver, ka nevienā no iepriekš apskatītajiem Satversmes tiesas spriedumiem nav norādīts, kas tieši tiek saprasts ar taisnīgumu un ko šī kategorija ietver. **Tāpat minētajos spriedumos nav dota atbilde, ko iegūst sabiedrība, ja tā liedz katram vienam tās loceklim nepieciešamības gadījumā atrast taisnīgumu, t.i. strīda risinājumu kasācijas instances tiesā.** Kāpēc un ar ko sabiedrības ieguvums tiek uzskatīts par lielāku tad, ja attiecīgās personas lieta vispār netiek skatīta un (ļoti iespējami) pret to pieņemtais spriedums ir netaisnīgs un/vai nepareizs? Zinātniski-pētnieciskajā literatūrā par civilprocesuālajām tiesībām, to saturu un būtību, tiek norādīts: „(..) *katra viena sabiedrības indivīda (personas) tiesību pārkāpums nevar būt vienaldzīgs visai sabiedrībai*

¹⁰⁴ Rozenbergs, J., Briģis, I.(2010). *Padomju Civilprocesuālās tiesības*. Rīga : 1978.gada grāmatas faksimilizdevums, Zvaigzne ABC, 212-213 lpp.

kopumā (..)”¹⁰⁵ Bet tiesību pētnieces un daudzu zinātnisko darbu autores R.Verkerk darbā par taisnīgumu un samierināšanas nozīmi procesā norādīts, ka daudzi veiktie pētījumi (t.sk.aptaujas) par to, kādu procesa norisi (domāts civilprocesa) personas uzskata par taisnīgu, t.i., ja procesa norise demonstrē augstu uzmanības pakāpi un attiecas pret personu kā pilntiesīgu sabiedrības locekli.¹⁰⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa saistībā ar procesuālo taisnīgumu Attiecīgā pieeja un izpratne nav sveša arī Latvijas zinātniskajā domā, piemēram, zvērināts advokāts un lektors A.Bitāns, atsaucoties uz Beimutu G., norāda: „(..)apelācijas instances tiesas spriedumu pārbaude Senātā ir ļoti nozīmīga. Ne tikai tāpēc, lai nodrošinātu kvalitatīvu un saprotamu tiesas spriedumu, bet arī tāpēc, lai prāvnieku attiecībās būtu iespējams vieglāk nodibināt attiecību samēru, vieglāk radīt taisnības stāvokli(..)”.¹⁰⁷ Bet Dr.iur. I.Kudeikina un Dr.iur. S.Kaija pētījumā par kasācijas instances tiesas nozīmi tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā, norāda, ka ikvienam, kura lieta izskatīta kasācijas instances tiesā, vajadzētu būt pārliecinātam, ka tiesas spriedums ne tikai atbilst normatīvajam regulējumam, bet, ka tas ir arī demokrātisks – balstīts un taisnīgumu un atbilst cilvēka pamattiesībām.¹⁰⁸

Autore akcentē, ka iepriekš iezīmētās negatīvās tendences pieejai kasācijas instances tiesai turpina attīstīties (*kas, domājams, ir tiešās sekas tam, ka likumdevēja koncepcija ir apstiprināta ar Satversmes tiesas spriedumiem*). Šobrīd Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešā daļa nosaka veselu kritēriju kopumu, kurus jāpārvar sūdzībai, proti, kasācijas sūdzība netiks pieņemta, ja lietai nebūs būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā, kā arī mantiskos strīdos tad, ja daļa par kuru spriedums tiek pārsūdzēts ir mazāka par EUR 2000.00. Par Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešās daļas atbilstību Satversmes 92.pantam tika iesniegta sūdzība Satversmes tiesā, bet arī šoreiz Satversmes tiesa ar savu 2020.gada 12.marta spriedumu lieta Nr. 2019-11-01¹⁰⁹ atzina normu par atbilstošu Satversmes 92.panta pirmajam teikumam, bet pieaicināto personu, t.sk. Saeimas, Tieslietu ministrijas, Tiesībsarga, izteiktajos viedokļos galvenais arguments norādīts - *kasācijas instances tiesas atbrīvošana no maznozīmīgu lietu skatīšanas*. Pieaicinātā persona zvērināts advokāts Dr.iur. Lauris Rasnačs norādījis : „(..) vērtējot to, vai šis mērķis ir uzskatāms par leģitīmu, jāņem vērā arī tiesību virsvadības princips, kas par

¹⁰⁵ Dolova, M.O. (2018). *Evolution of Russian doctrine of civil procedural law* . Moscow : „Городец”, 33.lpp.

¹⁰⁶ Verkerk, R. (2010). Procedural Fairness and Compliance. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Enforcement and Enforceability – Tradition and Reform*. Antwerp-Oxford-Protland, Intersentia, pp. 259., ISBN 978-94-000-0073-5

¹⁰⁷ Bitāns, A.(2007). Senāta loma civilprocesā un izskatot prasības par nemantisko kaitējumu. *2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums „Civilprocesa aktuālie jautājumi”*. Rīga :Tiesu namu aģentūra, 86.lpp.

¹⁰⁸ Kudeikina, I., & Kaija, S. (2020). Certain Aspects of Proceedings in Cassation Instance in Ensuring a Fair Trial to a Person. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 241. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p241>

¹⁰⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 12.marta spriedums lietā Nr. 2019-11-01. Iegūts: 13.06.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/313204-par-civilprocesa-likuma-464-1-panta-tresas-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-91-panta-pirmajam-teikumam-un-92-pan...>;

vienu no elementiem noteic tiesības uz taisnīgu tiesas procesu. Pretrunīgu augstākās tiesu instances spriedumu pastāvēšana jau pati par sevi neatbilstot šim principam. Tā kā apstrīdētā norma radot atšķirīgu attieksmi un palielinot pretrunīgu spriedumu pieņemšanas iespējamību, tās atbilstība tiesību virsvadības principam varot tikt apšaubīta(..).¹¹⁰ Autore pievienojas iepriekš citētajam, bet, apskatot jautājumu no taisnīguma tvēruma, nākas secināt, ka izpratne par šīs kategorijas saturu un nozīmīgumu demokrātiski-tiesiskā sabiedrībā Latvijas likumdevēja, tiesību piemērotāja, kā arī Satversmes tiesas uztverē vairāk iezīmējas kā neskaidra vai pat izzudusi, vai arī saturs vairs neatbilst terminam. **Teiktā sakarā īpaši jāatzīmē Satversmes tiesas tiesnešu A. Laviņa un J. Neimaņa atsevišķās domas pie 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01, kur Satversmes tiesas tiesneši norāda, ka apstrīdēto normu nevar atzīt par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmei,** ietverot izvērstu skaidrojumu (skat. atsevišķo domu 3.2.-3.5.punktos) un secinot: „(..)apstrīdētā norma pieļauj to, ka tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību pat tad, ja pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs(..).”¹¹¹Tāpat Satversmes tiesas tiesneši norāda: (..) likumdevējam bija jāņem vērā, ka Latvijā pastāvošā personas pamattiesību nodrošināšanas sistēma ievērojami atšķiras no Centrāleiropas valstu sistēmas. Proti, pēc tam, kad tiesvedība ir noslēgusies vispārējās jurisdikcijas tiesā, lietas dalībnieki ir tiesīgi vērsties konstitucionālajā tiesā, lai tā pārbaudītu, vai ar tiesību normu piemērošanu konkrētajā lietā nav pārkāptas personas pamattiesības. Latvijas tiesiskajā sistēmā personām šādas tiesības nav paredzētas. Tādēļ vēl jo vairāk likumdevējs nedrīkstēja ieviest tādu kārtību, ar kuru radīta iespēja nepārbaudīt civillietā pieņemtā sprieduma pareizību(..).”¹¹² Rezumējot autore secina, ka apskatītais jautājums visā tā kompleksitātē nav vienkāršs, tāpēc tā pētniecība būtu turpināma, īpaši ņemot vērā konstatētās attīstības tendences. Autore skatījumā katrs viens sabiedrības indivīds sagaida (autore skatījumā tam arī ir visas tiesības uz to paļauties), ka individuālā strīda, tiesību aizskārums vai pārkāpuma gadījumā iespējama tā izskatīšana tiesā, rodams skaidrs un taisnīgs risinājums, kas veido pamatu kopējā taisnīguma veicināšanai un šādā aspektā arī personu uzticībai tiesu sistēmai kopumā. Nodaļā tika apskatīta kasācijas instances tiesas pieejamība no taisnīguma nodrošināšanas skata punkta, t.i. kādi ir kasācijas sūdzības pieņemšanas/nepieņemšanas kritēriji, kā attīstījušās tendences, kuras dominē

¹¹⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 12.marta spriedums lietā Nr. 2019-11-01. Iegūts: 13.06.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/313204-par-civilprocesa-likuma-464-1-panta-tresas-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-91-panta-pirmajam-teikumam-un-92-pan...> skat. 7.punktu

¹¹¹ Satversmes tiesas tiesnešu A.Laviņa un J.Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-11-01. Rīgā, 2020.gada 27.martā, Iegūts: 27.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/07/2019-11-01_Atseviskas_domas_Lavi%C5%86%C5%A1_Neimanis.pdf#search=

¹¹² Satversmes tiesas tiesnešu A.Laviņa un J.Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-11-01. Rīgā, 2020.gada 27.martā, Iegūts: 27.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/07/2019-11-01_Atseviskas_domas_Lavi%C5%86%C5%A1_Neimanis.pdf#search=, skat. punktu 6.2.1.

un ietekmē normu šodien, tomēr, autore uzsver, ka pastāv arī cita rakstura problēmas kasācijas sūdzības iesniegšanai, kuru pamatā ir civilprocesu regulējošās normas nepilnības, kuru rašanās cēloņus autore pēta un analizē sava darba 2.1.nodaļā.

1.4. Judikatūras ietekme tiesību realizācijā

Civilprocesa likuma 5. panta sestā daļa ieviesta ar likuma grozījumiem pieņemtiem 2004.gada 07.aprīlī, kas stājās spēkā 01.05.2004. **Judikatūru faktiski rada Augstākā tiesa un tai ir tieša ietekme uz personu procesuālajām un arī materiālajām tiesībām**, t.i. kā tiesa spriedīs lietu un kā tiks piemērotas procesuālās normas procesa gaitā. Minētā sakarā nozīmīgi apskatīt judikatūras ietekmi taisnīguma tvērumā, īpaši tāpēc, ka tas ir procesa galaprodukts, kas satur juridiska rakstura atziņas un skaidrojumus, bet tajos atspoguļojas arī izpratne par to, kas ir taisnīgums tiesas redzējumā un kā ikreiz notiek tā nodrošināšana. Judikatūras mērķis ir tiesību normu vienveidīga piemērošana un iztulkošana, tāpēc autores ieskatā jāuzsver tāda raksturīga Augstākās tiesas Senāta darbības iezīme kā judikatūras maiņa. Raugoties no taisnīguma viedokļa, šī iezīme izceļama kā īpaši bīstama. Ar judikatūras maiņu paredzami tiek *izdzēsta (atcelta)* iepriekšējā pieeja, tās vietā dodot jaunu, iespējams, pat diametrāli pretēju skaidrojumu vai viedokli par piemērojamo normu. Minētais liek izdarīt secinājumu, ka to personu lietas, kuras izspriestas pēc *iepriekšējās (vecās)* judikatūras savā būtībā (*vismaz*) ir netaisnīgas, kā arī otrādi. Identisku rezultātu ar judikatūras maiņu var panākt arī tajās lietās, kuras vēl tikai atrodas procesā.

Saskaņā ar termina „judikatūra” skaidrojumu, kas pieejams Eiropas Savienības e-tiesiskuma portālā, norādīts: “(..) ar terminu „judikatūra” apzīmē tiesu spriedumos un atzinumos sniegtas juridiskas atziņas un principus. Izskatot lietas, tiesa interpretē tiesību aktus, un šī interpretācija veido judikatūru(..).”¹¹³ **Vadoties no minētā, jāpieņem, ka judikatūras maiņa pēc savas saturiskās būtības ir interpretācijas un/vai atziņu maiņa.** Termina „judikatūra” skaidrojumi ir visai dažādi, uz ko norādījis Dr. hist.V. Blūzma: „(..) termins „judikatūra” ir aizgūts no vācu *Judikatur*, kas savukārt cēlies no latīņu *iudicare* – tiesāt, spriest(..), un vēl, ka *E.Levita* judikatūras termina skaidrojumu kritizējis prof. *K.Torgāns*, norādot, ka judikatūra sastāv vien no publicētiem nolēmumiem (..) uzsverot tēzi, ka „ne paši nolēmumi kopumā, bet gan tur ietvertās atziņas par tiesībām ir tas, kas interesē(..).”¹¹⁴ Kā autore minēja, grozījumi Civilprocesa likuma 5.pantā stājās spēkā 01.05.2004.šādā redakcijā: *Piemērojot tiesību normas, tiesa ņem vērā*

¹¹³ Iegūts : 22.11.2021. No : https://e-justice.europa.eu/content_case_law-11-lv.do

¹¹⁴ Blūzma, V. (2011). Judikatūras kā tiesību avota evolūcija salīdzinošās jurisprudences aspektā. *Aktuālās tiesību realizācijas problēmas. Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums, 2011.* 216.lpp. Iegūts :22.11.2021. No : https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-69_2011_Akt-ties-realiz-probl.pdf

judikatūru. Apmēram gadu pēc attiecīgo grozījumu Civilprocesa likumā ieviešanas J.Neimanis publicē rakstu, kurā min, ka likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” (reģ.500) anotācijā un Saeimas sēžu stenogrammās nav iekļauti sīkāki paskaidrojumi par šo tiesību normu, bet tā iekļauta pēc tieslietu ministra A. Aksenoka priekšlikuma.¹¹⁵ Tāpat J.Neimanis norāda, ka Latvijā judikatūra nav saistoša *de iure*, lai gan tiesām regulāri tai būtu jāseko, kā arī autors norāda, ka tikai atsevišķu precedentu veidi Latvijā ir saistoši *de iure* : Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visām tiesām un Augstākās tiesas Senāta sniegtais likuma tulkojums, kas izteikts tiesas spriedumā, ir obligāts tiesai, kas skata šo lietu no jauna.¹¹⁶ J.Neimanis arī norāda, ka likumdevēja griba, doma un pamatojums attiecīgās normas, t.i. Civilprocesa likuma 5. panta sestās daļas ieviešanai, nav konstatējams. Likuma „Par tiesu varu” 28.⁶ pantā¹¹⁷ norādīts, ka Augstākā tiesa veido judikatūras bāzi, bet bāzē iekļaujāmās ziņas un atlases kārtību pēc saskaņošanas ar Tieslietu ministriju nosaka Augstākās tiesas priekšsēdētājs (minētā likuma panta piektā daļa). Likumā nav teikts, ka judikatūra var tikt mainīta, kā arī nav paredzēts, kādā veidā tiek risināti jautājumi, ja judikatūras maiņa notiek procesā, kad tiesa izskata lietu pēc būtības vai taista spriedumu. Autore nav vienīgā, kas nonākusi pie secinājuma, ka nepastāv regulējums attiecībā uz judikatūru un/vai tās maiņu. Tā piemēram, G. Sniedzīte norāda : „(..) *Izvērtējot Latvijā spēkā esošo procesuālo jautājumu normatīvo regulējumu, jāsecina, ka Latvijas normatīvajos tiesību aktos nav ietvertas normas, kas tiešā veidā veicinātu judikatūras stabilitāti un kvalitatīvu attīstību un paredzētu īpašu apsvēršanu, lai mainītu līdzšinējās tiesnešu tiesības.(..)*”.¹¹⁸ Šī darba autore minēto jautājumu apskata, raugoties no tādas personas procesuālo tiesību viedokļa, kuras lietas iznākums var kļūt atkarīgs no iepriekš neparedzama gadījuma, kas var iestāties saistībā ar judikatūras maiņu. G. Sniedzīte, atsaucoties uz Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 04. februāra spriedumu lietā Nr. 2002-06-01, norāda, ka tiesu nolēmumi, kas pieņemti, ievērojot tikai augstāku tiesu instanču lēmumos dotos tiesību normu skaidrojumus, var izrādīties netaisnīgi, ja tiesnesim netiek ļauts atkāpties no augstākas tiesas agrākos lēmumos noteiktā.¹¹⁹ Šeit jāpaskaidro, ka Satversmes tiesa 2003.gada 04. februāra spriedumā lietā Nr. 2002-06-01¹²⁰ lēma par likuma „Par tiesu varu” 49.panta otrās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gada 03.decembrim), kas noteica sekojoši: *Plēnums pieņem*

¹¹⁵ Neimanis, J.(2005). Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds*, 08.03.2005. Nr. 9 (364);

¹¹⁶ Turpat.

¹¹⁷ Likums „Par tiesu varu”. Pieņemts 15.12.1992. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs*, 1/2, 14.01.1993.Pēdējie grozījumi 10.12.2020;

¹¹⁸ Sniedzīte, G.(2013). *Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 301.lpp.

¹¹⁹ Turpat, 294.lpp.

¹²⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003.gada 04. februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01.Iegūts: 30.12.2021. No ; https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf

*tiesām saistošus izskaidrojumus par likumu piemērošanu,*¹²¹ atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83.pantam. Minētais Satversmes tiesas spriedums atzīmējams ar to, ka Latvijas Republikas Saeima (likumdevējs) atbildes rakstā Satversmes tiesai paskaidroja, ka piekrīt tam, ka plēnuma lēmumu saistošais raksturs ir pretrunā ar varas dalīšanas principu.¹²² Par Satversmes tiesas 2003.gada 04.februāra spriedumu lietā Nr. 2002-06-01, E. Oļševskis norāda, ka patiesi svarīgas ir tās atziņas, kas šajā spriedumā liktas Latvijas nacionālās tiesību sistēmas pamatā, norādot, ka Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2002-06-01 atzinusi: „(..)ievērojot tiesas spriešanas uzdevumu-atrast patiesu un taisnīgu lietas risinājumu–tiesnesis izskatāmās lietas ietvaros novērtē konkrētās lietas apstākļus(..)”.¹²³ Autore tālāk šajā nodaļā parādīs zināmā mērā paradoksālu situāciju, kas ir attīstījusies divdesmit gadu laikā un ir šodienas realitāte, proti, **Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas faktiskā ietekme uz tiesu darbu un tiesas spriešanu identiska tai, kuru Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003. gada 04. februāra spriedumā lietā Nr. 2002-06-01 atzina par neatbilstošu Satversmes 1. un 83.pantam.** Minēto apliecina tiesu nolēmumu saturs un argumentācijas pamatojums, kā arī Augstākās tiesas spriedumi, juridiskā literatūra un citi avoti, ko autore apskata šīs nodaļas turpinājumā.

Judikatūras būtība un paredzamība judikatūras maiņas apstākļos.

Latvijas tiesību sistēma piekrīt romāņu-ģermāņu tiesību saimei, ņemot vērā tās vēsturisko attīstību un atrašanos kontinentālajā Eiropā. J.Neimanis norāda: „(..) *Latvijas tiesību sistēma vēsturiski ir piederējusi romāņu-ģermāņu tiesību saimei.(..)*”¹²⁴ Zinātniski–pētnieciskajā literatūrā norādīts, ka romāņu-ģermāņu tiesību sistēmai raksturīgs, ka tajā galvenā un noteicošā loma ir likumam. Romāņu-ģermāņu tiesību sistēma no citām atšķiras ar to, ka tiesību akti ir strukturēti un sakārtoti, bet pašas tiesības balstās uz taisnīguma un saprāta principiem.¹²⁵ (*pasvītrojums mans- K.N.*) Tāpat tiek norādīts, ka vairākumā valstu, kas pieder romāņu-ģermāņu tiesību sistēma tiesas precedents kā tiesību avots tiek uzskatīts par sekundāro tiesību avotu.¹²⁶ Salīdzinot dažādu nacionālo valstu pieeju tiesu precedentam un tā izmantošanai, tiek minēts, ka, piemēram, Francijā apelācijas instances tiesa tiesīga noraidīt tādu tiesību pamatojumu, kas balstās tikai uz agrāk pieņemtiem tiesu

¹²¹ Likums „Par tiesu varu”, Pieņemts : 15.12.1992, *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs*, 1/2, 14.01.1993.Pēdējie grozījumi 10.12.2020. Attēlotā vēsturiskā redakcija no : 01.01.2002.-02.12.2002. Iegūts: 30.12.2021. No : <https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu>

¹²² Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003.gada 04. februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01. Iegūts: 30.12.2021. No; https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf, *skat. sprieduma 5.punktu.*

¹²³ Oļševskis, E.(2016). Judikatūra un precedentu tiesības. *Jurista Vārds*, 10.05.2016. Nr. 19 (922), 25.lpp.

¹²⁴ Neimanis, J. (2004). *Ievads tiesībās*. Rīga : zvērināts advokāts Jānis Neimanis, 66.lpp.

¹²⁵ Абгулаев, М. И., Комаров, С.А. (2003). *Проблемы теории государства и права. Проблемы методологии. Общество и государство. Общество и право*. Санкт-Петербург: Питер,529.lpp.

¹²⁶ Ляшков, С.В. (2014). *Монография. Значение постановлений пленума Верховного суда Российской Федерации в Гражданском процессе.*, Москва: ООО ИД "Библио-глобус", 46.lpp.

spriedumiem, jo „tiem nav atbilstošs likumīgs pamats”, bet Vācijas tiesību sistēmā precedents (*prajudiz*) parasti nozīmē jebkuru iepriekš pieņemtu tiesas nolēmumu, kam būtu jebkāds sakars ar izskatāmo lietu.¹²⁷ Tādējādi ir pareiza arī pirms vairāk kā divdesmit gadiem tapušajos zinātniski-pētnieciskajos darbos atrodamā atziņa, kas izteikta, salīdzinot tiesnešu lomu un dalību tiesību veidošanā, t.s. *Common law* valstīs un *Civil law*¹²⁸ valstīs, norādot, ka mūsdienās nebūtu pareizi apgalvot, ka tiesnesis t.s. *Civil Law* sistēmas valstīs ir tikai likuma piemērotājs, jo tiesīb-rades funkciju un secīgi piemērošanos mainīgajiem apstākļiem var realizēt, pielietojot t.s. „vispārējās klauzulas” (*oriģināltekstā norādīts „general clauses”*), kas dod tiesnesim visai plašu rīcības brīvību.¹²⁹ Minētais tiek pastiprināts ar Francijas Civilprocesa kodeksā ietverto regulējumu, norādot, ka saskaņā ar minētā kodeksa 4.pantu, tiesnesis ir vainojams atteikumā spriest tiesu, ja atsakās skatīt lietu, aizbildinoties ar to, ka likums „klusē”, ir neskaidrs vai nepietiekams.¹³⁰ Citi autori, kas pievērsušies tiesu prakses un tiesu precedenta būtības jautājumiem, min vēl vienu aspektu, kam būtu vērts pievērst uzmanību, t.i., ka daudzu praktizējošo juristu un arī tiesnešu izpratnē tiesu prakse un tiesas precedents ir faktiski pielīdzināms likumam vai pat stāv augstāk par likumu.¹³¹ Lietuvas Republikas tiesību pētnieki un pasniedzēji, runājot par tiesu praksi (tiesu precedentu) kā tiesību avotu, norāda, ka: „(..) *Lietuvā tiesu prakse-tiesas precedents par tiesību avotu tiek atzīts saskaņā ar Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 2006.gada 28.marta spriedumu(..)*.”¹³² D. Malešins pētījumā par civilprocesa modernizāciju Krievijas Federācijā norāda: “(..)*vadošie skaidrojumi* (angl.val. *guiding explanations*), kurus izdod augstākas instances tiesa izriet no t.s. (angl.val. lietots *Soviet era*), kad tiesām bija pienākums aizpildīt likuma robus, bet tas nav raksturīgi šodienas situācijai. Tiesa ir neatkarīga, pakļauta likumam, no tā izriet aizliegums rīkoties saskaņā ar „vadošiem skaidrojumiem”, tomēr faktiskā situācija rāda, ka tas netraucē tiesas izmantot „vadošos skaidrojumus” spriedumu pamatošanai¹³³.

Tomēr minētais nepaskaidro, kas ir judikatūras maiņa, kā tā radusies, kādas sekas tā izsauc vispārējai tiesiskajai noteiktībai un taisnīgumam, ar kādiem līdzekļiem iespējams neutralizēt

¹²⁷ Turpat, 42.-43.lpp.

¹²⁸ *Civil Law* sistēma tiek saukta arī kā Kontinentālā vai Romāņu-ģermāņu tiesību sistēma; Termina skaidrojums iegūts : 30.12.2021. No : <https://www.law.lsu.edu/clo/civil-law-online/what-is-the-civil-law/>

¹²⁹ Yu Seon Bong (1999). The Role of the Judge in the Common Law and Civil Law systems : The Cases of the United States and European Countries. *International Area Review*, Vol.2, No.2 Fall 1999, pp.8. Iegūts : 30.12.2021. No : <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/223386599900200203>

¹³⁰ Turpat;

¹³¹ Samsonov, N.V. (2019). On the place and significance of judicial practice and legal precedent in Russian civil procedural law. *Vestnik of Saint Petersburg University. Law* 2: 293–310, Iegūts: 30.12.2021. No: <https://doi.org/10.21638/spbu14.2019.207>

¹³² Beinoravičius, D., Vainiutė, M.(2016). Īss pārskats par tiesību avotiem Lietuvā. *Jurista Vārds*, 10.05.2016. Nr. 19 (922), 23.lpp.

¹³³ Maleshin, D. (2010). Russian Civil Procedure: an exceptional mix. „*Civil Procedure Review*”, V.1., Nr.1 mar./jun., 2010., 110.lpp. Iegūts : 08.01.2022. No : www.academia.com datubāzes lejupielādes

paredzami negatīvās sekas attiecībā uz katru vienu personu, kuru, pastāvot zināmiem priekšnoteikumiem, attiecīgā situācija var skart. Jomas profesionāļu diskusijās par judikatūras nozīmi, Dr.iur. D.Apse norāda, ka: „(..) *vēlama dziļāka judikatūras jēdziena satura attīstības pēctecības izpēte Latvijā, jo īpaši saistībā ar judikatūras maiņas nepieciešamības pamatojumu(..)*.”¹³⁴ Autore jau minēja, ka judikatūras maiņa, izmaina pieeju tiesību normas saturiskajai jēgai, vienalga, vai tas attiecināms uz materiālo vai procesuālo tiesību normu. Iespējamā judikatūras maiņa paredzami var izsaukt un veicināt nevienlīdzību un pretrunas, turklāt, judikatūras maiņas *iestāšanās laiku* nav iespējams paredzēt, tā iestājas uzreiz. Civilprocesa likums tā pašreizējā redakcijā, t.i. uz promocijas darba tapšanas laiku, neparedz nevienu procesuālo instrumentu, kuru personas varētu izmantot, lai pieprasītu pārskatīt lietu, ja Augstākās tiesas Senāta judikatūras maiņa radītu tām labvēlīgākas sekas, nekā *agrākā (vecā)* judikatūra. Autore vēlas izcelt vēl vienu būtisku aspektu, t.i., ka par judikatūras piemērošanu, pat, ja tā ir tiešā pretrunā ar likumu, ne arī par tās maiņu nevar iesniegt konstitucionālo sūdzību, tādas iespējas nav, līdz ar to nepastāv aizsardzības instrumenti.

Mainīga judikatūra arī neveicina taisnīgumu, jo pati par sevi darbojas pret principu, ka „līdzīgas lietas jāizspriež līdzīgi”. Un vēl, – vai visas ārēji līdzīgās lietas ir arī saturiski/faktoloģiski līdzīgas, protams, nē. Tādējādi *līdzība* autores ieskatā var būt tikai virspusēja, bet nevis pēc jautājuma būtības vai specifiskām detaļām. Savukārt civillietu izspriešanā nozīme ir katras konkrētās lietas saturam, apstākļiem, faktiem, utt. Ir apšaubāms, vai ar mainīgu judikatūru var sasniegt vienlīdzību un/vai tiesisko noteiktību. G.Zemrībo 2012.gadā, izsakot šaubas par likumdevēja ieviestajiem grozījumiem lietu izskatīšanai kasācijas instancē, tostarp faktiski pārrakstīto (kā norāda G.Zemrībo) Administratīvā procesa likuma 388.¹ pantu, papildus norādījis, ka Senāta judikatūra nav nekas nemainīgs un pats Senāts savu judikatūru ir vairākkārt grozījis.¹³⁵ G. Sniedzīte norāda: „(..) *Tiesiskā noteiktība paredz, ka tiesai ir pienākums pamatot savu spriedumu ar tiesību normām un personai ir jāspēj zināmā mērā paredzēt sagaidāmos tiesas apsvērumus. Sprieduma paredzamības apsvērums ir balstīts vienlīdzības principā, kas noteic, ka līdzīgas lietas ir jāizspriež līdzīgi(..)*.”¹³⁶ **Autore citētā sakarā uzsver, ka persona nevar mainīgas judikatūras apstākļos paredzēt sagaidāmos tiesas apsvērumus, tas attiecas ne tikai uz materiālo tiesību normu piemērošanu, bet, kā rāda prakses piemēri, arī uz procesuālo normu piemērošanu. Mainīgas**

¹³⁴ Apse, D. (2016). Stabila judikatūra nav mūžīga. *Jurista Vārds*, 10.05.2016. Nr. 19 (922), 21.lpp.

¹³⁵ Zemrībo, G. (2012). Referāts. Kasācijas instances regulējums civilprocesuālajā likumdošanā un no tā izrietošās problēmas. *Nolasīts 2012.gada 14. decembrī Tieslietu ministrijas rīkotajā konferencē par civilprocesa aktualitāšu jautājumiem*. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf; 14.lpp.

¹³⁶ Sniedzīte, G. (2013). *Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 266.lpp.

judikatūras apstākļos tiesību noskaidrošanu vai paredzamo to piemērošanu nevar panākt arī ar t.s. *atbilstošas konsultācijas* saņemšanu, kā to saistībā ar likumdevēja pieņemto normu skaidrības un konkrētības pakāpes izvērtēšanu norādījusi Satversmes tiesa savos spriedumos. Piemēram, 2006. gada 20. decembra spriedumā lietā Nr. 2006-12-01¹³⁷ 16. punktā Satversmes tiesa, atsaucoties uz Latvijas Republikas Satversmes 90. pantu, norāda: „(..) *Tikai persona, kas zina savas tiesības, spēj tās efektīvi īstenot un – nepamatota aizskārums gadījumā – aizstāvēt taisnīgā tiesā(..)*”, bet 2011. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2010-60-01,¹³⁸ kur Satversmes tiesa atsaucās uz savu 2006. gada 20. decembra spriedumu lietā Nr. 2006-12-01., sprieduma 12.2. punktā Satversmes tiesa norāda: „(..) *Lai konstatētu, vai personām bija radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu, ir jāizvērtē, vai to paļaušanās uz apstrīdēto normu ir likumīga, pamatota un saprātīga un vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties(..)*”. No minētā izriet, ka paļauties var tikai uz kaut ko tādu, kas ir „*pietiekami noteikts un nemainīgs*”, tomēr attiecīgās Satversmes tiesas atziņas izteiktas saistībā ar likumdevēja izdotajiem aktiem, bet attiecībā uz judikatūru (*kas nav likumdevēja izdots akts*) attiecīgie kritēriji nedarbojas. Eiropas tiesnešu konsultatīvā padome 2017. gadā paudusi sekojošu viedokli: „(..) *atšķirīgu nolēmumu pieņemšana, īpaši pēdējā tiesu instancē, var izraisīt taisnīgas tiesas prasības pārkāpumu, kas nostiprināts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmajā daļā. (..)*”¹³⁹ Savukārt Lietuvas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētājs G. Kryževičius 2010. gadā, uzstājoties konferencē, norādīja: „(..) *Augstākā tiesa ir ne tikai tiesību vienveidīgas interpretācijas un piemērošanas garantētāja, bet ar sabiedrībai sniegtu stabilitātes izjūtu, noteiktību, prognozējamību, ar saviem ieskatiem palīdz arī likumdošanai un tās attīstībai, kā arī dod nozīmīgu ieguldījumu tiesību kultūras veidošanā(..)*”¹⁴⁰

Tātad, no minētā jāsecina, ka vienveidīga interpretācija un piemērošana sniedz stabilitāti, noteiktību un prognozējamību, tomēr jautājums ir, – vai mainīgas judikatūras apstākļos tas ir iespējams. Uzstājoties jau minētās konferences ietvaros prof. Dr.h.c. Assessor E. Levits norādīja līdzīgi, t.i.: „(..) *Judikatūras ievērošana arī rada sabiedrībai tiesisku drošību un paredzamību, kā arī nostiprina tiesiskā valstī nepieciešamo sabiedrības paļāvību uz valsts institūciju un it sevišķi*

¹³⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-12-01_Spriedums.pdf

¹³⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2010-60-01. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-60-01_Spriedums.pdf

¹³⁹ Indrūna, Z., (2018). *Latvijas Senāta Spriedumu birojs. Latvijas Senāta atziņas par Civillikuma normu piemērošanu (1938.-1940)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 14.lpp.

¹⁴⁰ Kryževičius, G. (2010). Augstākās tiesas loma Lietuvas tiesu prakses attīstībā. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris, 13.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf

*tiesu darbības taisnīgumu. (..)*¹⁴¹ **Autore akcentē, ka no teiktā izriet vismaz viens tiešs un loģiskā balstīts secinājums, t.i., ka mainīgās judikatūras apstākļos nevar veidoties tiesiskā drošība vai paredzamība.** Saistībā ar judikatūras nozīmi un praktisko piemērošanu E. Levits norāda vēl konkrētāk, proti: „*(..)Spriežot tiesu un veidojot judikatūru, tiesnesis ir neatkarīgs, bet nav brīvs. Tiesnesis ir saistīts ar tiesībām, ar juridisko metodi un ar judikatūru.(..) Kad tiesnesis spriež tiesu, tad ir tikai divi varianti: vai nu viņš seko esošajai judikatūrai, vai rada jaunu judikatūru (..)Turpretī, ja tiesa spriež citādāk, tad – vienalga, pareizi vai nepareizi, pārliecinoši vai nepārliecinoši – tā veido jaunu judikatūru.(..)Tas nozīmē, ka tiesu praksē tiesu nolēmumi lielākoties ir judikatūras piemērošana, jo tādi gadījumi, kad tiesai pēc būtības jāspriež kas jauns, kad tai kāda faktiskā situācija juridiski jāizvērtē pirmo reizi (t.s. hard case), ir samērā reti.(..)*”¹⁴² Autore, vadoties no iepriekš dotajiem skaidrojumiem, kopsakarībā ar laika ritumā apstiprinātiem faktiem, kas izpaužas tiesu darbībā, t.i., pamatojot spriedumus, norāda, ka Latvijas situācijā pastāv vertikāla kustība (no augšas, uz leju), kuras ietvaros pēc būtības nepastāv jaunrade, bet notiek tikai tās judikatūras piemērošana, kuru rada (nosaka) Augstākā tiesa. Doto situāciju (visticamāk) rada daudz diskutētā Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrās daļas 1.punktā paredzētā Augstākās tiesas Senāta tiesība nepieņemt kasāciju, ja spriedums atbilst judikatūrai, bet, ja spriedums neatbilst judikatūrai, tad, loģiski spriežot, būtu pamats pieņemt kasāciju un spriedumu atcelt. Tāpēc pilnīgi vietā ir S.Osipovas izteiktā doma, ka : „*(..) tiesības ir tas, ko augstākas tiesu instances ir atzinušas par tiesībām – līdz nākamajām tiesu prakses izmaiņām(..)*”¹⁴³ Šī problēma ir sena, piemēram, jau 19.gs. poļu izcelsmes profesors G.F. Šeršeņevičs par zemāku instanču tiesu pakļaušanos Senātam, rakstīja: „*(..)tiesu prakse verdziski ķer katru kasācijas departamenta aizrādījumu, cenšoties savu darbību samērot ar Senāta uzskatiem... Cīņa tiesas priekšā nenotiek ne pēc loģikas, ne zināšanām par konstitūciju un likumiem, ne arī runas un skaidrošanas prasmi, bet tikai ar atsaucēm uz kasācijas nolēmumiem.(..)*”¹⁴⁴ Jautājums par mainīgās judikatūras savienojamību ar taisnīgumu, paredzamību vai tiesisko drošību iegūst īpašu nozīmi, jo norāda uz to, ka jebkuras vienas civillietas ietvaros, kura atrodas tiesas izskatīšanā, mainoties judikatūrai (*autore jau minēja, ka tas var notikt jebkurā brīdī, ko nav iespējams iepriekš paredzēt*) strīdus jautājumā par materiālo tiesību normu vai pat procesuālo tiesību normu piemērošanu, tiesa piemēros jauno (izmainīto) judikatūru. Tālāk

¹⁴¹ Levits, E. (2010),. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris, 32.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No:

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf

¹⁴² Levits, E. (2010). Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris, 32 - 33.lpp. Iegūts : 30.12.2021. No :

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf

¹⁴³ Osipova, S. (2016). Tiesiska valsts vai „tiesnešu valsts”. *Jurista Vārds, 05.07.2016./Nr.27 (930)*, 12-15.lpp.

¹⁴⁴ Шершеневич Г.Ф.(2003). Наука гражданского права в России. Москва: Статут, 241лpp.

analizētie Augstākās tiesas Senāta piemēri prakses pamatos teikto, bet pirms apskatīt konkrētos piemērus, jāatzīmē, Asoc.prof. Dr.iur. D.Rezevska redzējums par judikatūru pausts 2010.gadā: „(..)Tiesiskās sistēmas avots ir suverēns, līdz ar to suverēns nosaka to, kādā tiesiskajā sistēmā viņš dzīvos, kādi vispārējie tiesību principi noteiks šīs tiesiskās sistēmas saturu. Likumdevēja funkcija ir mēģināt pierakstīt suverēna jau iepriekš noteiktās tiesību normas (kas objektīvi jau pastāv tiesību sistēmā nerakstītā veidā un spēj atrisināt jebkuru strīdu starp suverēna locekļiem), lai atvieglotu suverēnam dzīvi(..)Bet likumdevējs ne vienmēr ir spējīgs to izdarīt, viņam mēdz gadīties kļūdas, viņš mēdz kaut ko neparedzēt, un tajā brīdī, atbilstoši mūsdienu varas dalīšanas teorijas izpratnei, kā likumdevēja darba korigētājs un korektors iestājas tiesu vara, kura tad meklē tiesību sistēmā jau iepriekš pastāvošo tiesību normu, kuru suverēns jau ir sev paredzējis, bet likumdevējs nav paspējis verbalizēt vai ir verbalizējis to neatbilstoši(..).”¹⁴⁵ Citiem vārdiem – tiesa izpilda likumdevēja uzdevumus, ja likuma nav (nav rakstītā likuma vai tajā nav regulējuma) vai tas ir neatbilstošs. Ja likuma nav vai tajā nav regulējums, tad situācija neizsauc jautājumus, jo tiesai ir jāizspriež lieta, tomēr citādi ir ar gadījumu, ko apzīmē ar terminu „neatbilstošs”. Dr. iur. I. Kronis norādījis: „(..)tajos gadījumos, kuros nav likuma, kas regulē strīdīgo attiecību, tiesa piemēro likumu, kurš regulē līdzīgas tiesiskās attiecības, bet, ja arī šāda likuma nav, – vadās pēc tiesību vispārējiem principiem un jēgas (CPL 5. panta piektā daļa)(..).”¹⁴⁶ Nākas atzīmēt M. Cappelletti zinātniskos pētījumus 80-to gadu sākumā, jo riskus saistītus ar D.Rezevska 2010.gadā deklarēto tiesas uzdevumu, tiesību zinātnieks analizējis jau 1981.gadā, cita starpā norādot: „(..) ja tiesnesim ir brīvība savus nolēmumus balstīt un nerakstītiem un pilnīgi nenoteiktiem taisnīguma priekšrakstiem, tad viņa aktivitātes nevar skaidri nošķirt no neierobežota likumdevēja (ang.val. *boundless legislator*), un vēl: (..) ja tiesnesis ir likumdevējs, tad tā ir mīna zem demokrātijas fundamentālās idejas par varas dalīšanu (..).”¹⁴⁷ Citētais autors norāda, ka tā ir nopietna dilemma, bet to nāksies izprast, jo tā ir laikam raksturīgā iezīme, kā arī pats autors neiestājas pret domu, ka tiesnesis zināmā mērā ir tiesību radītājs, norādot, ka likums ir mīts un tāpēc nepieciešama tā interpretācija, lai to piemērotu katrā attiecīgajā gadījumā, tāpēc tiesas interpretācija un arī materiālo tiesību interpretācija vienmēr ir arī tiesībrade¹⁴⁸. Vēl jāpiemin, ka jautājumā par to, – vai

¹⁴⁵ Rezevska, D. (2010). Judikatūra kā tiesību avots : izpratne un pielietošana. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris, 29.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf

¹⁴⁶ Kronis, I. (2021). Likumības princips civilprocesā: formālas lietu vešanas kārtības pamats civillietās. *RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES*, 2021 Nr. 1 (19), 113.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/4266/1/Socrates-19_09_Kronis_110-119.pdf.

¹⁴⁷ Cappelletti, M. (1981). The law-making power of the judge and its limits : A comparative analysis. *Monash University Law Review*, Vol8, Septembrer, '81, pp.8. Iegūts: 30.12.2021. No: <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/MonashULawRw/1981/8.html>

¹⁴⁸ Turpat, pp. 41.

tiesnesis ir tiesību radītājs Lielbritānijas Lordu Palātas tiesnesis Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill, norādījis, ka pastāv četras „skolas”, kur pirmā no skolām pilnībā noliedz to, ka tiesnesis ir tiesību (likumu) radītājs; otrā skola atzīst, ka tiesnesis varētu radīt likumu, bet mudina no tā atturēties un norāda uz zināmas piesardzības ievērošanu, jo ir nepieņemami no konstitūcijas viedokļa, ka divi neatkarīgi avoti (*autores piebilde: angl.val.lietots - sources*) vienlaikus rada likumus. Trešā skola, kas tiek atpazīta kā tāda, pie kuras pieder vairākums modernā *common-law* tiesneši, atzīst, ka tiesneši ir tiesību (likumu) radītāji, tā ir atbilstoša tiesas funkcija, katras konkrētās izspriežamās lietas ietvaros. Bet ceturrtā skola ne tikai atzīst, ka tiesneši rada likumus, bet īpaši izceļ šo lomu un akcentē šīs tiesības izlietot ikvienā gadījumā, kad likums traucē vai kavē spriest tiesu kādā individuālā lietā.¹⁴⁹ Savās lekcijās Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill izklāstījis tradicionālo pieeju tiesas lomai, proti, tā balstās trīs pamat pozīcijās, t.i. varas dalīšanas princips - likumdevējam jāpieņem tādi likumi, lai varētu realizēt labu valsts pārvaldību, bet izpildvaras uzdevums ir praktiskā šo likumu piemērošanā, bet tiesas uzdevums ir neskaidrību gadījumā tulkot un piemērot tiesību normas, atbilstoši Parlamenta pieņemtajam likumam, bet tiesnešiem nav tiesību kaut ko tajā mainīt.¹⁵⁰ Ļoti precīzi saistībā ar *common-law* tiesību sistēmas valstīm un tiesnešu kā tiesību radītāju (likumu radītāju) lomu izteicies ASV Augstākās tiesas tiesnesis Antonin Scalia, norādot, ka tā ir realitāte, kura jāatzīst, ka tiesneši faktiski *common-law* tiesību sistēmas valstīs „rada likumu” un katrā štatā tā ir sava¹⁵¹ (*autores piezīme : A.Scalia darbā runāts t.sk. par ASV tiesību sistēmas jautājumiem*). Autore iepriekš izklāstīto minēja salīdzināšanas nolūkā, tāpēc, ka zinātniski-pētnieciskajos darbos par tiesību attīstību un tālākveidošanos Eiropā, pausts uzskats par anglo-sakšu (*common-law*) un romāņu-ģermāņu tiesību sistēmu tuvināšanos un konverģenci, citu starpā par to rakstījis arī Francijas Kasācijas tiesas priekšsēdētājs un augstākais tiesnesis G.Canivet (G.Canivet).¹⁵² Tajā pašā laikā tuvināšanās un konverģence nenozīmē, ka neturpina pastāvēt būtiskas atšķirības. Tā norāda autori, kuri pēta Eiropas Savienības vienoto civilprocesu un ar to saistītus jautājumus, akcentējot, ka – *nacionālo valstu procesuālie likumi ir daļa no valsts tiesību sistēmas tradīcijas, kas ataino pārliecību (redzējumu) par pareizāko neregulējumu, lai nodrošinātu tiesu sistēmas darbību, procesa ātrumu un taisnīgus spriedumus (..) EU dalībvalstu*

¹⁴⁹ Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill (1997). *The Judge as Lawmaker: an English perspective*. Iegūts : 27.12.2021. No : <http://www.nzlii.org/nz/journals/NZLRFSP/1997/11.pdf>

¹⁵⁰ Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill (2005). *The Judges :Active or Passive. Maccabean Lecture in Jurisprudence*. Read at Cardiff Law School 27 October, 2005, Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2026/pba139p055.pdf>

¹⁵¹ Scalia, A. (2012). *Common-Law Courts in a Civil-Law system : The Role of United States Federal Courts in Interpreting the Constitution and Laws (essay)*, Iegūts: 30.12.2021. No: https://masonlec.org/site/files/2012/05/Rao_Scalia-essay.pdf

¹⁵² Canivet, G. (2003). The Interrelationships Between Common Law and Civil Law. „*Louisiana Law Review*”, Volume 63, Number 4, Summer 2003.,pp.937-944. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5995&context=lalrev>

procesuālais regulējums lielā mērā atšķiras un šīs atšķirības var būt fundamentālas.(..)”¹⁵³ Tāpēc D.Rezevskas 2010.gadā dotie skaidrojumi ir likumsakarīgās un loģiskās attīstības nākamās stadijas tam procesam, par ko 1981.gadā runāja M.Cappelletti. Neskatoties uz iepriekš analizēto un citēto autoru viedokļiem, ir apšaubāms, ka suverēns Latvijā, kuru D.Rezevska norādīja kā tiesiskās sistēmas avotu, vēlējās, lai Augstākās tiesas Senāts 2009.gadā *anulē* Civillikuma 1. panta piemērošanu kopīpašuma dalīšanas un izbeigšanas lietās. Tādējādi, ar tiesas dalību, tika izveidota bāze tādai tiesību izlietošanai un piemērošanai pret kuru Augstākās tiesas Senāts iestājās pēc desmit gadiem, t.i. 2019.gadā, mainot judikatūru.

1.4.1. Judikatūras ietekme materiālo tiesību realizācijai

Runājot par judikatūras ietekmi uz personu materiālo tiesību realizāciju, visspilgtāk iezīmējas kopīpašuma izbeigšanas/dalīšanas lietas un citi ar kopīpašnieku tiesībām/pienākumiem saistītie jautājumi. Judikatūras un judikatūras maiņas sekas kopīpašuma lietās skaidri iezīmē tendenci, par kuru autore norādīja iepriekš, proti, ka Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas faktiskā ietekme uz tiesas spriešanu identiska tai, kuru Latvijas Republikas Satversmes tiesa ar 2003. gada 04. februāra spriedumā lietā Nr. 2002-06-01¹⁵⁴ atzina par neatbilstošu Satversmes 1. un 83.pantam. Cita starpā jāatzīmē, ka teikto apstiprina arī tie konstatējumi, kurus Augstākās tiesas Senāts paudis savā 2019.gada 17.decembra spriedumā lietā SKC-259/2019 un kura izvērstai analīzei autore pievērsīsies tālāk šajā nodaļā. Augstākās tiesas Senāta judikatūras maiņa vairākkārt skārusi kopīpašnieku tiesības un to izmantošanas iespējas, t.sk. tās ierobežojot vai koriģējot. Kā spilgtākie piemēri minami Augstākās tiesas Senāta skaidrojumi par Civillikuma 1. panta nepiemērošanu kopīpašuma dalīšanas lietās, kā arī jautājumos par pirmpirkuma un izpirkuma tiesību izmantošanu, kur jāuzsver Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 21.septembra lēmums lietā Nr. SKC-1089/2011,¹⁵⁵ kas ir judikatūras maiņa jautājumā par atteikumu no pirmpirkuma tiesību izmantošanas ierakstīšanu zemesgrāmatā. Ar minēto lēmumu Senāts atkāpās no prakses, kas tika piemērota no 2005.gada, piemēram, 2005.gada 09.februāra lēmums lietā Nr. SKC-128, uz kuru Augstākās tiesas Senāts atsaucās arī savā 2010.gada 26.maija lēmumā lietā SKC-838.¹⁵⁶ Par judikatūras maiņas sekām pirmpirkuma tiesību izmantošanas jautājumā Dr.iur. I.Kudeikina izteikusi viedokli, ka svarīga ir darījumu izpildes nosacījumu vienveidība un norāda, ka

¹⁵³ Vernadaki, Z. (2013). Civil procedure Harmonization in. the EU : Unravelling the Policy Considerations. *Journal of Contemporary European Research, Volume 9, Issue 2*, pp.303. Iegūts: 27.12.2021. No: <file:///C:/Users/User/Downloads/lis1md,+Journal+manager,+297+Vernadaki.pdf>

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003.gada 04. februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf,

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi (2012). Rīga: Latvijas Vēstnesis, C-257lpp.

¹⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 26.maija lēmums lietā Nr. SKC-838. Iegūts :03.08.2020. No: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/lejupielades>

nepieciešami grozījumi Civillikumā un Zemesgrāmatu likumā, risinot ar kopīpašuma tiesībām saistītos jautājumus.¹⁵⁷ Par pirmpirkuma tiesību saturisko būtību un nozīmi kopīpašumā juridiskajā literatūrā dots skaidrojums, ka: „(..)kopīpašnieku pirmpirkuma tiesība vērsta uz to, lai izvairītos no svešu personu „ienākšanas” kopīpašumā bez pārējo kopīpašnieku piekrišanas (sk. Rey, N 653). (..) kopīpašniekiem nevar būt vienalga, kas ir viņa līdzbiedrs (..).”¹⁵⁸ Savukārt Latvijas Republikas Satversmes tiesa lietā Nr. 2011-01-01,¹⁵⁹ kurā lēma par Civillikuma 1068. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam, norādīja, ka kopīpašums kā īpašuma veids ir sens, bet nav zaudējis savu nozīmi un aktualitāti. Tāpēc var atzīt, ka kopīpašuma gadījumā mēs runājam par komplicētu īpašuma veidu un tiesībām, kuru nodrošināšanai būtu jābūt skaidrām procedūrām, bet, ja procedūru nav vai tās ir nepilnīgas un neskaidras, tad judikatūras skaidrojumiem. Tomēr līdz šim nav konstatējama ne procedūru skaidrība, ne arī judikatūras pozitīva ietekme. Šeit jāatzīmē, ka līdz 2011.gada judikatūras maiņai Senāta akceptētā pieeja jautājumam par atteikuma izmantot pirmpirkuma tiesību ierakstīšanu zemesgrāmatā deva iespēju veidot zināmu noteiktību, dodot personām iespēju fiksēt atteikšanos no šīs tiesības, īpaši ņemot vērā, ka pirmpirkuma tiesību izmantošanas procesuālā kārtība, kā arī šo tiesību aizsardzības iespējas tieši pirmpirkuma tiesību izteiksmē ir vājas, jo Civillikuma 1073.pantā noteiktā kārtība neparedz, kur un kā pirmpirkuma tiesīgais varētu pieteikt savas tiesības, šī procedūra pilnībā atstāta atsavinātāja godprātībai, bet Zemesgrāmatu likums¹⁶⁰ neprasa, lai persona vienlaikus ar nostiprinājuma lūgumu iesniegtu ticamus pierādījumus, ka tā izpildījusi Civillikuma 1073. pantā noteiktos pienākumus vai arī tiesīgo personu iepriekš izdotus atteikumus šo tiesību izmantošanai, tādējādi pirmpirkuma tiesīgo kopīpašnieku tiesību neievērošana atsavinātājam nerada negatīvas sekas, bet izpirkuma tiesības izmantošanas procedūras, par ko arī doti Augstākās tiesas Senāta skaidrojumi, nosaka pavisam citu, t.i. komplicētāku procedūru, kuras norisē konstatējamās materiālās un procesuālās normas regulējuma pretrunas. Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 21.septembra lēmums lietā Nr. SKC-1089/2011 uz likuma pamata pastāvošās pirmpirkuma tiesības atzina par saistību tiesību, bet par šo tiesību pastāvēšanas fiksēšanu zemesgrāmatu ierakstos Senāta skaidrojumi balstās uz 2011.gada 21. septembra lēmumu, un 2018.gada Latvijas Republikas Augstākās tiesas sagatavotajā apkopojumā par Zemesgrāmatu likuma piemērošanu norādīts: “(..) saistību tiesības nostiprināmas zemesgrāmatā tikai tādos izņēmuma gadījumos, kad

¹⁵⁷ Kudeikina, I. (2013). Kopīpašums: novitātes tiesu praksē. *RSU Zinātniskā konference 2013.gada 21. un 22. martā*. Iegūts: 07.01.2022. No: <https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Zin%C4%81tnes%20departaments/VIII%20sekcija/kopipasums.pdf>

¹⁵⁸ Grūtups, A., Kalniņš, E. (2002). *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 270-271.lpp.

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 25.oktobra Spriedums lietā Nr. 2011-01-01; Iegūts : 19.02.2018. No : <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search%5Bnumber%5D=2011-01-01>

¹⁶⁰ Zemesgrāmatu likums. Pieņemts 22.12.1937. *Ziņotājs* 16/17, 29.04. 1993. Pēdējie grozījumi 16.11.2021.

tas noteikts likumā (piemēram, Civillikuma 2057., 2063., 2126.pants)(..)”¹⁶¹ Salīdzinājumam jāatzīmē, ka Čehijas Republikā likumdevējs ieviesis grozījumus Čehijas Republikas Civillikuma¹⁶² kopīpašuma jautājumos un pirmpirkuma tiesību izlietošanā, t.sk. attiecībā uz nekustamo īpašumu kopīpašnieku pirmpirkuma tiesībām noteikts, ka tās ierakstāmas zemes reģistrā, piešķirot šīm tiesībām *in rem* raksturu, vairojot kopīpašnieku tiesību noteiktību¹⁶³ Savukārt Lietuvas Republikas Civilkodeksa¹⁶⁴ 4.79.panta otrā daļa nosaka, ka nekustamā īpašuma, kas atrodas kopīpašumā atsavinājuma gadījumā paziņojums kopīpašniekam par atsavināšanu nosūtāms caur notāru, bet gadījumā, ja pirmpirkuma tiesīgais nav pieteicies termiņā¹⁶⁵ vai atteicies, tad kopīpašnieks, kurš piedāvājis pirmpirkuma tiesības, tiesīgs atsavināt savu daļu jebkurai trešai personai. **Vēl būtiska atšķirība pastāv tajā, ka Lietuvas Civilkodekss paredz personai tiesības celt prasību par pirmpirkuma tiesību piešķiršanu.** Lietuvas Civilkodeksa 4.79.panta trešā daļa nosaka, ja nav ievērota likumā noteiktā kārtība pirmpirkuma tiesību piedāvāšanai kopīpašniekam, tad kopīpašnieks, kura tiesības pārkāptas, trīs mēnešu laikā tiesīgs celt prasību tiesā un lūgt pārvest tiesības pirkt no pircēja uz kopīpašnieku. Tādā kārtā materiālā tiesību norma paredz veidu, kādā kopīpašnieks tiesā var aizstāvēt un prasīt tieši pirmpirkuma tiesības realizāciju. Vēl atzīmējams, ka Lietuvas Republikas Civilkodeksa 4.79. panta ceturtā daļa nosaka kopīgu atbildību par likumā noteikto pirmpirkuma tiesību ievērošanu gan kopīpašniekam, kurš atsavina savu daļu, gan arī pircējam, kurš vēlas to iegādāties. Minētie citu valstu piemēri norāda, ka pirmpirkuma tiesību realizācijas un aizstāvības mehānismi ir vismaz divejādi. Dr. iur. I.Kudeikina promocijas darbā veltītā kopīpašuma jautājumiem, norādījusi: “(..)Šobrīd tiesību akti neparedz speciālu tiesvedību lietās, kas izriet no kopīpašuma tiesiskajām attiecībām. Kopīpašnieku strīdos lielāks uzsvars jāliek uz strīdu noregulēšanu pirms tiesas (..)”.¹⁶⁶ Tātad, no minētā izdarāms secinājums, ka rodot efektīvākus risinājumus, piemēram, pirmpirkuma tiesību izmantošanas nodrošināšanai, varētu samazināt (piemēram) izpirkuma prasību celšanu tiesā, īpaši ievērojot, ka esošās normatīvā regulējuma pretrunas un nepilnības, nevarētu tikt uzskatīts kā līdzvērtīgs kopīpašnieka tiesību

¹⁶¹ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse par zemesgrāmatu likuma piemērošanu. (2006-2018). Iegūts : 07.01.2022., No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas> lejupielādes, 16.lpp.

¹⁶² Czech Republic: Law 89/2012, the Civil Code of the Czech Republic [Czech Republic], Publicēts:03. 02. 2012.. Iegūts:07.01.2022. No: <https://www.refworld.org/docid/5da57dd04.html>

¹⁶³ Janku, M.(2014). Statutory Pre-Emption Right as Changed by the New Civil Code. *Enterprise and the Competentive Enviroment 2014 conference, ECE2014, 6-7 March 2014, Brno, Czech Republic.* pp264. Iegūts: 07.01.2022. No:<https://www.sciencedirect.com> lejupielādes. DOI:10.1016/S2212-5671(14)00343-8.

¹⁶⁴ Civil code of the Republic of Lithuania. Adopted on: 18.07.2000. Law No. VIII-1864. Last amended on April 12, 2011, No XI-1312. Iegūts: 11.02.2018. No: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.245495>

¹⁶⁵ *Autores piebilde* -Lietuvas Republikas Civilkodeksā attiecībā uz nekustamiem īpašumiem termiņš ir viens mēnesis.

¹⁶⁶ Kudeikina, I. (2015). *Kopīpašuma institūta problemātika darījumos ar nekustamo īpašumu.* Promocijas darbs. 131.lpp. Iegūts: 18.12.2021. No: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Kudeikina_disertacija_DRUKAI.pdf

aizsardzības instruments. Jautājumā par izpirkuma tiesību izlietošanu Augstākās tiesas Senāts ir devis skaidrojumus, un šī pieeja ir noturīga. Atsaucoties uz Civilprocesa likuma 337.panta otrās daļas 3.punktā noteikto, Augstākās tiesas Senāts 2008.gada 16.aprīļa spriedumā lietā Nr. SKC-159/2008¹⁶⁷ (skat. 6.4. punktu) norāda, kādi priekšnoteikumi nepieciešami, lai atzītu, ka tiek izmantota izpirkuma tiesība. Jautājumā par priekšnoteikumiem izpirkuma tiesības izlietošanai K.Loboda, atsaucoties uz jau minēto spriedumu, norāda: *(..) Kā redzams, AT Senāts atzīst tiesību aktos noteikto kārtību, kādā ir realizējama izpirkuma tiesība, un atkāpes no šīs kārtības nav pieļaujamas.(..)*.¹⁶⁸ Tomēr fakts, ka judikatūra šajā jautājumā pagaidām ir nemainīga, neizslēdz problēmas pastāvēšanu procesuālās un materiālās tiesību normas regulējumos, kā arī nerisina to. Civillikuma 1384.pants paredz, ka izpircējam jāiemaksā ieguvējam visas summas, kādas nosauc Civillikuma 1388. pants, tomēr visas summas nav iespējams noskaidrot iepriekš, ko pierāda arī Civilprocesa likuma 45.nodaļas regulējums, t.i. 338.pants. Tāpat izpircējam nav zināms,– kur iemaksāt summas, piesakot savu tiesību (t.i. procesa stadijā līdz tiesai), jo Civillikums to nenosaka. Civillikuma 1384. pants nosaka, ka summas **iemaksājamas tiesā, ja pircējs atteicies tās saņemt**. Jāņem vērā, ka Civillikuma 1384.pants, runājot par visu summu samaksu, dod atsauci uz Civillikuma 1388.pantu, kas nozīmē, ka visas summas, kas tūliņ' jāsamaksā ietver arī tās, kuras nosaka Civillikuma 1388.pants. Kā jau autore norādīja, daļu no Civillikuma 1388.pantā norādītajām summām izpircējs nevar noskaidrot. Civilprocesa likums satur 45. nodaļu „Nekustamā īpašuma izpirkšana”, kas ir sevišķā tiesāšanās kārtība, **bet Civilprocesa likuma 337.pants neprasa izpircējam, lai tas iesniedz pierādījumus par to, vai pircējs atteicies pieņemt summas samaksu**. Gramatiski tulkojot Civillikuma 1384.pantu, lai persona vērstos tiesā, tai jābūt pierādījumiem, ka ieguvējs atteicies summu pieņemt, savukārt juridiskajā literatūrā atrodams skaidrojums, ka izpirkuma tiesība uzreiz jārealizē caur tiesu, norādot uz Civilprocesa likuma 45. nodaļu¹⁶⁹. Minēto neapstiprina Civillikums, jo tajā nav noteikts, ka izpirkuma tiesība jāpieteic Civilprocesa likuma 45.nodaļā noteiktajā kārtībā, turklāt tas ir pretrunā ar prof. K.Torgāna pētījumiem par Civilprocesa likuma 45. nodaļas piemērošanu praksē. Tā piemēram, prof. K.Torgāns norāda: *„(..) pētot šīs nodaļas normu piemērošanu praksē, jākonstatē, ka nav zināma neviena lieta par nekustamā īpašuma izpirkšanu, kas pēc būtības izskatīta sevišķās tiesāšanās kārtībā. Turpretī ir samērā daudz lietu, kas izskatītas prasības tiesvedības kārtībā. (..)*”.¹⁷⁰Tāpat prof. K.Torgāns arī norāda: *„(..) lietas izskatīšana Civilprocesa likuma 45. nodaļas*

¹⁶⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2008 (2009). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 118.lpp.

¹⁶⁸ Loboda, K.(2017). Izpirkuma tiesību izmantošana. *Jurista Vārds*, 18.08.2017. Nr. 32 (884), 31.lpp.

¹⁶⁹ Grūtups, A., Kalniņš, E. (2002). *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 273. lpp.

¹⁷⁰ Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 352.lpp.

kārtībā praksē parasti nozīmē nevis īsāku un vienkāršotu procedūru nekustamā īpašuma izpirkšanai, bet gan garāku un sarežģītāku tiesvedību(..) Lai izvairītos no šādām situācijām, praksē izpirkuma tiesības atzīšanu jau no paša sākuma tiek lūgts izskatīt prasības tiesvedības kārtībā(..).¹⁷¹ Tādējādi redzama problēmas daudzslāņainība, kur judikatūras ietekme ir viens no aspektiem, tomēr tas neizsauc absolūtu tiesību realizācijas neiespējamību vai neaizsargātību, lai gan rada noteikta veida un rakstura problēmas pirmpirkuma tiesīgajiem un izpirkuma tiesīgajiem.

Ar daudz nopietnāka rakstura problēmu kopīpašuma jautājumos saskaramies jau pieminētā judikatūras gadījumā, t.i. Civillikuma 1. panta piemērošana un Augstākās tiesas Senāta diametrālās viedokļu maiņas kopīpašuma izbeigšanas jautājumos. Ar savu 2004.gada 14.janvāra spriedumu lietā nr. SKC-5/2004 Augstākās tiesas Senāts akcentēja Civillikuma 1. panta nozīmi un piemērošanas iespējamību kopīpašuma dalīšanas jautājumu izlemšanā, norādot sekojoši: „(..) *Konstatētie apstākļi pie prasības noraidīšanas atbilst Civillikuma 1.pantā ietvertajam norādījumam, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības, kas ir spēkā civiltiesībās kopumā, t.i., labas ticības principam, jo “Senātam katru reizi pārbaudāms juridisks jautājums, vai tiesa pareizi nospraudusi pēc labas ticības konkrētas tiesības robežas un pareizi noteikusi tiesību saturu” (M.Krons. Civillikuma pirmais pants // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937.g., Nr.2). Labas ticības princips nozīmē to, ka katram savas subjektīvās tiesības jāīsteno un subjektīvie pienākumi jāizpilda, ievērojot citu personu pamatotas intereses. Tātad Civillikuma 1.pants pieprasa, lai civiltiesisko attiecību dalībnieki rēķinātos viens ar otru un ņemtu vērā pretējās puses intereses. Tas palīdz novērst gadījumus, kuros civiltiesību subjekti savas tiesības izmanto vai pienākumus izpilda neattaisnojamā veidā vai neattaisnojamu mērķu sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burla, taču pretēji to īstajiem mērķiem. Tāpēc saskaņā ar labas ticības principu personai var tikt liegta subjektīvo tiesību izlietošana vai subjektīvo pienākumu izpilde, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar likuma mērķi un konkrētās lietas apstākļiem ir atzīstamas par svarīgākām(..).”¹⁷² Pilnīgi pretēju nostāju Augstākās tiesas Senāts ievieš 2009.gadā. Ar 2009.gada 25.februāra spriedumā lietā Nr. SKC-54 Augstākās tiesas Senāts, atsaucoties uz tiesību doktrīnu, norāda: „(..)Kopīpašuma dalīšanas veidus reglamentē Civillikuma 1075.pants, kas nosaka: „Ja 1074.pantā norādītā dalīšanas gadījumā kopīpašnieki nevar vienoties par tās veidu, tad tiesa, raugoties pēc dalāmā priekšmeta īpašībām un lietas apstākļiem, (..)” [10.3] Saskaņā ar Civillikuma 1075.pantu atbildētāja A. G. norādījusi kopīpašuma dalīšanas veidu – atdot visu lietu viņai, ar pienākumu samaksāt J. P. viņa daļu naudā.*

¹⁷¹ Turpat, 353.lpp.

¹⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2004.gada 14. janvāra Spriedums lietā Nr. 5/2004. Iegūts : 03.08.2020. No: <https://m.juristavards.lv/doc.php?id=84942&show=true>;

*Apelācijas instances tiesa, noraidot pretprasību, atzinusi, ka atbildētājas prasījums neatbilst Civillikuma 1074.pantam, jo pretēji Civillikuma 1.pantā ietvertajam labas ticības principam atbildētāja pieprasa prasītāja izstumšanu no kopīpašuma un saskaņā ar šo principu atbildētājas subjektīvo tiesību izlietošana ir ierobežojama. Senāts uzskata, ka apelācijas instances tiesa nepareizi tulkojusi Civillikuma 1074.pantu, kas neatbilst norādītās tiesību normas hipotēzei par to, ka katrs kopīpašnieks var katrā laikā prasīt dalīšanu. Turklāt šis materiāltiesiskais prasījums nav pakļauts noilgumam (sk. A.Grūtups, E.Kalniņš, Civillikuma komentāri, Tiesu namu aģentūra, 2002., 275.lpp.). Civillikuma 1.pants, kuru piemērojusi tiesa, nosaka, ka tiesības un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Senāts uzskata, ka tiesa nepamatoti piemērojusi Civillikuma 1.pantu, jo atbildētājas rīcību, ceļot pretprasību par kopīpašuma sadali atbilstoši vienam no Civillikuma 1075.pantā paredzētajiem sadales veidiem, nevar atzīt par pretēju labai ticībai. Tiesa nav ņēmusi vērā, ka Civillikuma 1074., 1075.pantā norādītie konflikta risinājumi nav abstrakti. Labas ticības principu nevar uzskatīt par tiesai dotu pilnvarojumu katras tiesiskas situācijas risinājumu pielāgot vispārīgiem taisnīguma apsvērumiem, brīvi grozot no likuma vai tiesiskā darījuma izrietošās tiesiskās sekas (sk. K.Balodis, Labas ticības princips mūsdienā Latvijas civiltiesībās, Jurista vārds, 03.12.2002).(..)’’¹⁷³ Autore uzsver, ka speciāli tiek dots plašs citāts no sprieduma motīvu daļā ietvertā pamatojuma, kur Senāts motivē, kāpēc Civillikuma 1. panta piemērošana kopīpašuma lietu izspriešanā nav piemērojama un pat nav pareiza. Autore īpaši akcentē, ka Senāta sprieduma motivācijā mainās tikai atsaucis uz tiesību doktrīnā paustajām atziņām vai viedokļiem, kas, jāatzīmē, var diametrāli atšķirties dažādiem autoriem, tādējādi būs pilnīgi citāds iegūtais rezultāts. Salīdzinot Senāta sprieduma motivāciju 2004.gada 14. janvāra spriedumā lietā Nr.SK-5,¹⁷⁴ ar motivāciju, kāda minēta 2009.gada 25. februāra spriedumā, **jāsecina, ka 2009.gada spriedumā nav minēts neviens arguments, kurš atspēkotu Civillikuma 1.panta vispār saistošo un attiecināmo spēku uz civiltiesībām kopumā, tāpat iztrūkst Senāta skaidrojumi par to, kurā brīdī savu saistošo spēku zaudēja vai tika atceltas vispārējais tiesību princips - neizmanto savas tiesības neattaisnojamā veidā un neattaisnojamu mērķu sasniegšanai, kā arī nepieļaujāmība rīkoties pēc likuma burta, bet pretēji tā jēgai un garam. 2009.gadā Augstākās tiesas Senāts neuzskatīja, ka personu kopīpašuma strīdu izspriešanā tiesai būtu jāņem vērā Civillikuma 1.pantā teiktais, ne arī to, ka šajā pantā ietvertās vērtību un vērtēšanas kategorijas ir instruments, lai taisnīgi izspriestu lietu, liedzot tām personām, kuru darbība ir pretēja labai ticībai, panākt formālo rezultātu, nerēķinoties ar citu personu pamatotām tiesībām un likumīgām interesēm.***

¹⁷³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 25. februāra spriedums lietā SK-54. Iegūts : 03.08.2020. No: <http://www.at.gov.lv> downloadlawfile lejupielādes

¹⁷⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2004. (2005). Rīga: Latvijas tiesnešu mācību centrs, 115-199lpp.

Jāakcentē, ka šāda pieeja ir pilnīgā pretrunā ar taisnīguma definīcijām un taisnīguma saturisko jēgu, par kuru autore detalizēti minēja sava darba iepriekšējās nodaļās.

Nemot vērā, ka Civillikums pieņemts 1937.gadā un nav piedzīvojis būtiskas izmaiņas sadaļā par kopīpašuma tiesisko regulējumu, kā arī Civillikuma 1.pants nav saturiski grozīts, autores ieskatā ir derīgi pieminēt likuma radīšanas, pieņemšanas laikā izteiktās atziņas par Civillikuma 1. panta īpašo nozīmi un saturisko jēgu, proti : „(..) *Latvijas 1937.gada Civillikums latviešu tautai tagad sniedzot „Tautas taisnību”, pēc kuras tā tik ilgi ilgojusies un kura tik ilgi „zem netaisna likuma ledus segas kvēloja” - pat arī ja šī netaisnība esot vispārēja un ne tikai vienīgi latviešu problēma, jo vienmēr esot pastāvējušas dažādas taisnības, un taisnība vienmēr esot atšķirīgi piemērota. Šo ceļu uz jauno tautas taisnību vislabāk atspoguļojot jau aplūkoto Civillikuma 1.pants. Šis vispārīgi piemērojama pamatprincips., šī kategoriskā prasība saskaņā ar tieslietu ministra Apsīša domām, „skanot un mudinot” cauri visam Latvijas Civillikumam (..)*”.¹⁷⁵ Autores promocijas darba tapšanas laikā Augstākās tiesas Senāts 2019.gada 17. decembrī taisīja spriedumu lietā SKC-259/2019,¹⁷⁶ ar kuru atkāpās no 2009.gada 25. februāra spriedumā lietā Nr. SKC-54/2009 noteiktās interpretācijas, norādot: „(..) *tiek radīts nepareizs priekšstats, ka kopīpašuma dalīšanas lietās viens no nozīmīgākajiem civiltiesību principiem nav jāievēro (..)*”.¹⁷⁷ Lai arī Augstākās tiesas Senāta spēja pēc desmit gadus ilga perioda saskatīt iepriekšējās, t.i. **vecās** judikatūras radītās sekas, tomēr tas nedod atbildi uz jautājumu, kas, kad un kādā veidā novērsīs negatīvās sekas tajās *n-tā* skaita lietās, kuras tika izspriestas tiesās šo desmit gadu laikā, un kurās faktiskie apstākļi bija identiski vai lielā mērā līdzīgi. Šis jautājums ir atklāts. **Viss minētais kopsakarībā parāda, ka Latvijas specifiskajā gadījumā zemāku instanču tiesas *akli* piemēro Augstākās tiesas Senāta judikatūru, ir gatavas atteikties pat no likuma un civiltiesību principiem, ja tas būs saskanīgi ar judikatūru.** Augstākās tiesas Senāts 2019. gada 17.decembra spriedumā lietā SKC-259/2019 secina, ka apelācijas instances tiesa lietas izskatīšanas gaitā bija atzinusi par ticamiem atbildētāju uzrādītos prasītāja rīcības patiesos iemeslus, bet, atsaucoties uz to, ka kopīpašuma dalīšanas lietās Civillikuma 1.pantā ietvertais princips nav piemērojams vispār, prasību par kopīpašuma izbeigšanu apmierinājusi, bet 1. instances tiesa sprieduma pamatošanai atsaukusies uz Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 25. februāra spriedumu lietā Nr. SKC-54/2009. Autores pašas praktiskā pieredze liecina identiski, tā piemēram, 2017.gada 03. maijā Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa taisīja spriedumu lietā Nr. C04271614 (*prakses piemērs anonimizētā*

¹⁷⁵ Švarcs, F.(2011). *Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 268.lpp.

¹⁷⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2019. gada 17. decembra Spriedums lietā SKC-259/2019. Iegūts: 30.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile> lejupielādes

¹⁷⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2019. gada 17. decembra Spriedums lietā SKC-259/2019. skat.7.4. punktu spriedumā.

veidā pievienots promocijas darba pielikumā), kur autore pārstāvēja vienu no atbildētājiem. Arī lietā Nr. C04271614 tika piesaukts Civillikuma 1. pants, norādot uz to, ka prasītājs vēlas izbeigt kopīpašumu, kurā pats labprātīgi un tikai pirms neilga laika iestājies. Tiesa, atsaucoties uz Augstākās tiesas Senāta 2009.gada spriedumu lietā SKC-54/2009, nolēma prasību apmierināt un šīs lietas gaita identiski virzījās arī apelācijas instancē, bet 2018.gada 19.jūnijā Augstākās tiesas Senāts atteica ierosināt kasācijas tiesvedību. Autores skatījumā būtiski atzīmēt, ka tiesa spriedumā atsaucās uz Civillikuma 5.pantu, norādot, ka tiesai, izvēloties dalīšanas veidu, ir jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem. Autore šo piemēru min, jo tas, papildus jau minētajai lietai SKC-259/2019 un tur fiksētajam, parāda, ka zemāko instanču tiesās notiek *akla* judikatūras piemērošana. Tādējādi var secināt, ka Augstākās tiesas Senāts ar judikatūru var *izslēgt* normatīvā akta panta vai tā daļas piemērošanu, bet zemāko līmeņu tiesas tam pakļausies. Ja iepriekš minētais būtu vienīgais piemērs, tad to varētu fiksēt kā izņēmumu, **bet Augstākās tiesas Senāta darbība aptver arī procesuālo normu piemērošanas skaidrojumus**, tādējādi Civilprocesa likuma normu praktiskā piemērošana atkarīga no tā, – vai Augstākās tiesas Senāts par vienu vai otru Civilprocesa likuma normu pieņēmis skaidrojošus nolēmumus.

Desmit gadu periods bez Civillikuma 1. panta kopīpašuma dalīšanas lietās izsauca noteiktas sekas, par ko, piemēram, liecina M. Pančenko izvērstais raksts laikrakstā „Jurista Vārds”. Autors tajā asi kritizē Augstākās tiesas Senāta spriedumu lietā SKC-259/2019 un tam sekojošos, deklarējot (*autores piebilde – no raksta kopējā satura izriet, 1937.gada Civillikums, īpaši tā 1. pants, neesot leģitīms*), ka 1937.gada Civillikums tika pieņemts K.Ulmaņa autoritatīvas diktatūras laikā, kas neatbilst Latvijas Republikas Satversmei, kas tikusi deklaratīvi apturēta 1934.gada 15.maijā, savukārt Civillikuma 1. panta darbība atjaunota ar 1992.gada 07.jūlija Latvijas Republikas Augstākās Padomes pieņemto likumu, t.i. pirms 1993.gada 06.jūlija, kad uz pirmo sēdi sanāca Latvijas Republikas 5.Saeima¹⁷⁸. Autores viedoklis iepriekš apskatītā jautājuma sakarā ir, ka Augstākās tiesas Senāta judikatūras *spēks* izsauc ne tikai pozitīvas, bet arī negatīvas sekas, bet šobrīd nav risinājums tam, kā novērst negatīvās sekas. Dotajā gadījumā iepriekš citētās M. Pančenko domas no vienas puses apliecina, ka Civillikuma 1. pantam ir ļoti būtiska nozīme civiltiesisko attiecību noregulēšanā un taisnīguma nodrošināšanā, bet no otras puses tas parāda, kādus rezultātus radījusi Augstākās tiesas Senāta judikatūra.

¹⁷⁸ Pančenko, M.(2021). Civillikuma 1.panta vājums un spēks. *Jurista Vārds, Domnīca/Brīvais mikrofons, 21.01.2021*. Iegūts: 03.01.2022. No: <https://juristavards.lv/mikrofons/161-civillikuma-1-panta-vajums-un-speks/>

1.4.2. Judikatūras ietekme procesuālo tiesību realizācijai

Kā jau autore norādīja, Augstākās tiesas Senāta nolēmumi ietekmē ne tikai materiālo tiesību normu realizācijas iespējas, bet arī procesuālo tiesību realizāciju. Runājot par Augstākās tiesas Senāta nolēmumu ietekmi uz procesuālajām tiesībām un to realizāciju, atzīmējams, ka ilgu laiku Augstākās tiesas Senāts pieturējās pie zināmā mērā drastiskas pieejas, norādot, ka drošības naudas iemaksa nepareizā kontā, ir pamats nepieņemt sūdzību, par ko tieši norādīts Augstākās tiesas mājas lapā¹⁷⁹, ar atsaucēm uz rīcības sēžu lēmumiem lietās SKC-1132/2016, SKC-1741/2016, SKC-537/2019, SKC-1059/2019. Šo situāciju likumdevējs (ne Augstākās tiesas Senāts) novērsa ar 2021.gada 25.marta grozījumiem Civilprocesa likumā, kas stājās spēkā 2021.gada 20.aprīlī, ieviešot Civilprocesa likumā 43.³ pantu, bet līdz tam ar procesuālā ātruma nodrošināšanas nepieciešamību, tika skaidrota tiesību liegšana arī pie nejauša gadījuma situācijām (piemēram, kļūda konta numurā). **Līdzīgi kā gadījumā ar Civillikuma 1.panta (ne)piemērošanu, jautājumu par maksājamām valsts nodevām kopīpašumu strīdos Augstākās tiesas Senāts risina ar 2020.gada 28. janvāra kopsapulces lēmumu,**¹⁸⁰ bet Civilprocesa likumā vēl līdz šim izmaiņas nav ieviestas. Lai arī Augstākās tiesas Senāta 2020.gada 28. janvāra kopsapulces lēmumam ir pozitīva ietekme, tomēr autore tajā saskata stipru līdzību ar plēnuma lēmumu. Valsts nodevas samaksa ir bāzes pozīcija, kas ietekmē personu pieeju tiesai (Civilprocesa likuma 129.panta otrās daļas 1. punkts). Normām par valsts nodevas samaksu jābūt skaidrām, saprotamām un iepriekš zināmām, tās nevar būt atkarīgas no tā, kad un vai Augstākās tiesas Senāts izdos skaidrojumu vai pieņems nolēmumus.

Turpinot apskatīt Augstākās tiesas Senāta judikatūras ietekmi uz procesuālās normas piemērošanu, īpaši jāatzīmē 2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr.SKC-97/2020,¹⁸¹ ar kuru Augstākās tiesas Senāts faktiski *izslēdza* no tālākas piemērošanas Civilprocesa likuma 203.panta pirmo un otro daļu, paplašināja apelācijas iesniegšanas iespējas, kā arī *ieviesa* jaunus termiņus (*30 dienas un 15 dienas, kas izriet no Civilprocesa likuma 423.panta pirmās daļas un 424.panta trešās daļas*), deklarējot, ka personai ir iespēja iesniegt pretapelācijas sūdzību par 1. instances tiesas spriedumu pat tad, ja persona to nav pārsūdzējusi apelācijas kārtībā. Cita starpā Augstākās tiesas Senāts faktiski pateica, ka arī Civilprocesa likuma 415.pants, ar tur noteikto procesuālo termiņu

¹⁷⁹ Iegūts: 22.01.2022. No : <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/nepareiza-konta-ieskaitita-drosibas-nauda-ir-pamats-blakus-sudzibas-nepienemsanai-9967?year=2020&month=03>

¹⁸⁰ Iegūts: 17.01.2022. No:

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesnesu_kopsapulcu_lemumi/CLD_28_01_2020_kopsapulces%20lemums.pdf

¹⁸¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr.SKC-97/2020. Iegūts : 27.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-tiesu-lietam/ar-pretapelācijas-sudzību-var-parsudzēt-spriedumu-ari-dala-kura-nav-parsudzeta-ar-apelācijas-sudzību-10056?>

(20 dienas) nav ņemams vērā, jo personai neiestāsies negatīvās sekas, kā to paredz Civilprocesa likuma 415.panta trešā daļa, proti - apelācijas sūdzību, kas iesniegta pēc termiņa notecēšanas, nepieņem un atdod iesniedzējam. Minētajā 2020. gada 29.aprīļa lēmumā netiek konkretizēts, kur un kad Augstākās tiesas Senāts ir publicējis judikatūru attiecībā uz Civilprocesa likuma 203.panta pirmās un/vai otrās daļas vai 415.panta tulkojumu, vai 424.panta piemērošanu, savukārt žurnāls „Jurista Vārds” 2020.gada 12. maijā minēto informāciju publicē rubrikā „Jaunami”.¹⁸² **Lēmumā norādīts, ka judikatūra iedibināta jau 2010.gadā, tādējādi attiecīgām atsaucēm uz judikatūru būtu jāparādās praksē, t.sk. tiesās plaši pielietotajā skaidrojošajā literatūrā prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā „Civilprocesa likuma komentāri. II.daļa (29.-60.¹ nodaļa)”, kas izdoti 2012.gadā.** Kā liecina „Civilprocesa likuma komentāri. II.daļa (29.-60.¹nodaļa)” autoru saraksts, komentārus un skaidrojumus pie Civilprocesa likuma 52.nodaļas „Apelācijas sūdzības iesniegšana” un pie 53.un 54. nodaļas sniedzis Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks, Civillietu tiesu palātas priekšsēdētājs¹⁸³, bet pie Civilprocesa likuma 424.panta nav dota atsauce uz judikatūru vai arī skaidrojums, kas būtu identisks 2020.gada 29.aprīļa Augstākās tiesas Senāta lēmumā minētajam. No tā jāsecina, ka 2012.gadā par šādas judikatūras pastāvēšanu Civilprocesa likuma 424.panta piemērošanā nebija zināms, jo pretējā gadījumā tas būtu atspoguļots komentāros pie attiecīgā panta. Savukārt 2016.gadā izdotajos prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā sagatavotajā izdevumā „Civilprocesa likuma komentāri I.daļa (1.-28.nodaļa) Otrais papildinātais izdevums” komentārā pie Civilprocesa likuma 203.panta nav atrodama norāde par to, ka Civilprocesa likuma 203.panta otrā daļa saskaņā ar Augstākās tiesas Senāta judikatūru (2016.gadā bija jābūt jau diviem Augstākās tiesas Senāta nolēmumiem par šo jautājumu – tā izriet no 2020.gada 29. aprīļa lēmuma lietā SKC-97/2020 teiktā) tulkojama tā, ka spriedums nepārsūdzētajā daļā stātos spēkā tikai tad, ja otra puse neiesniedz pretapelācijas sūdzību. Komentārus pie attiecīgā nodaļas panta izstrādājuši prof. Dr. habil.iur K.Torgāns un prof. Dr. iur. J.Rozenbergs¹⁸⁴. No minētā jāsecina, ka arī 2016.gadā par attiecīgo Augstākās tiesas Senāta judikatūru Civilprocesa likuma 203.panta otrās daļas piemērošanā nebija zināms. Īpaši jāatzīmē, ka minētie autori, komentējot Civilprocesa likuma 203.pantu, akcentē : „(..) Latvijā tiesas spriedums nav tiesību avots, tam nav likuma (normatīvi) regulējošā spēka(..) judikatūra, tostarp Augstākās tiesas judikatūra, ir tikai viens no tiesību palīgavotiem (..)”.¹⁸⁵ Savukārt, apskatot LU docenta K.Čakstes civilprocesa lekciju pierakstus periodā no 1937.gada-

¹⁸² Iegūts: 27.12.2021. No: <https://juristavards.lv/zinas/276599-ar-pretapelācijas-sudzibu-var-parsudzet-spriedumu-ari-dala-kura-nav-parsudzeta-ar-apelācijas-sudzibu/>

¹⁸³ Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II.daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 697.-730.lpp.

¹⁸⁴ Turpat,, 545.-549.lpp.

¹⁸⁵ Turpat, 546.lpp.

1940.gadam, atrodams, ka pretapelācijas institūts skaidrots sekojoši : „(..) *ja paskaidrojumus sniedzošā puse ir ieinteresēta sprieduma daļas grozīšanā, tad viņai 1 mēn. laikā no apelācijas noraksta saņemšanas ir tiesība kopā ar paskaidrojumu iesniegt Tiesu palātai pretapelāciju (patstāvīgus pretprasījumus)(..)*.”¹⁸⁶ Un vēl docenta K. Čakstes lekciju pierakstos attiecībā uz apelācijas izskatīšanu (caurlūkošanu) otrās instances tiesā atrodams sekojošs skaidrojums: „(..) *otrai instancei jāaprobežojas tikai ar sprieduma pārsūdzēto daļu caurlūkošanu un izpriešanu no jauna (..) apelatora stāvoklis nevar pasliktināties, ja nav pārkāpti procesa absolūtie pamatnosacījumi. (...)*.”¹⁸⁷ No citētā secināms, ka docenta K. Čakstes skaidrojums par pretapelācijas būtību neatbilst tam, kādu to parāda Augstākās tiesas Senāts savā 2020. gada 29.aprīļa lēmumā lietā SKC-97/2020.

2020. gada 29.aprīļa lēmumā lietā SKC-97/2020, Augstākās tiesas Senāts min sekojošu taisnīguma formulu : „(..)*Netaisni būtu atļaut vienam pārsūdzēt tiesas spriedumu tai daļā, ar kuru viņš nav apmierināts, bet otram, kurš spriedumu termiņā nav pārsūdzējis, neatļaut to tikai tādēļ, ka viņš apmierinātos ar spriedumu, ja arī pretējā puse to nepārsūdzētu(..)*.”¹⁸⁸ Tālāk nepieciešams izanalizēt – vai attiecīgā taisnīguma formula faktiski *darbojas* tā, kā tas aprakstīts citātā. **Pirmkārt, tiesa nevar neko atļaut vai neatļaut attiecībā uz pušu procesuālajām tiesībām, kādas noteiktas likumā un tiek realizētas likumā** (šajā gadījumā Civilprocesa likumā) **noteiktajos termiņos un kārtībā**. Tas ir likums, kurš kaut ko atļauj vai aizliedz. **Tiesa var tikai fiksēt procesuālās situācijas, t.i. vai lietā iesaistītās puses izmantojušas procesuālās tiesības vai nav, vai puses tās izmantojušas termiņā un saskaņā ar likuma prasībām**. Minētais notiek, piemēram, Civilprocesa likuma 415.pantā noteiktajā kārtībā, kopsakarībā ar Civilprocesa likuma 46.panta pirmo daļu, bet sekas procesuālo termiņu noteicējumam noteiktas arī Civilprocesa likuma 49.pantā. Otrkārt, procesuālais termiņš attiecībā uz apelācijas sūdzības iesniegšanu „iztek” pret visiem procesā iesaistītajiem vienādi (autore šeit neizskata izņēmumu gadījumus), līdz ar to procesa dalībnieks nevar iepriekš paredzēt, vai otrs procesa dalībnieks iesniegs vai neiesniegs apelācijas sūdzību, īpaši gadījumos, ja tiesa spriedusi gan par prasību, gan pretprasību, kā arī tad, ja tiesa prasību un/vai pretprasību apmierinājusi daļēji. **Tādēļ procesuālā situācija, kādu to 29.04.2020 lēmuma lietā SKC-97/2020 motīvu daļā norāda Augstākās tiesas Senāts, t.i. „samierināties ar spriedumu, ja otrs to nepārsūdzētu”, praktiski nevar izveidoties un arī neveidojās, jo procesuālo darbību neizpilde nozīmē tikai vienu - tā puse, kura neizmanto procesuālās tiesības pārsūdzēt spriedumu apelācijas kārtībā daļā, kurā spriedums pusi**

¹⁸⁶ Čakste, K. (2016). *Civilprocess. 1937.-1940.gada lekcijas*. Rīga : H.Neverževskis, SIA „Grāmata”, 115lpp.

¹⁸⁷ Turpat, 116.lpp.

¹⁸⁸ skat. Augstākās tiesas Senāta 2020.gada 29.aprīļa lēmumā lietā SKC-97/2020 [7.3.] punktu.

neapmierina, šīs tiesības zaudē. Likums to definē skaidri un nevar runāt par regulējuma neesamību vai nepilnībām. Treškārt, civilprocesā darbojas sacīkstes un dispozitivitātes princips, līdz ar to, par procesuālo tiesību realizāciju lemj prāvā iesaistītās puses, atbilstoši likumā noteiktajiem procesuālajiem termiņiem, **bet tiesa nevar mainīt termiņus, kas noteikti likumā, minētais izriet no Civilprocesa likuma 46.panta pirmā daļas.** Ceturtkārt, Augstākās tiesas Senāts nevar ar judikatūru izmainīt likumā noteiktos termiņus, procesuālo kārtību, nevar *atcelt* likuma darbību, to paplašināt vai sašaurināt, vai precizēt. Ja tādas situācijas pastāv, tad tās ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes 90.pantu,¹⁸⁹ jo šādos apstākļos personas nevar zināt savas tiesības un tas nonāk pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas dotajiem skaidrojumiem par Satversmes 90.panta būtību. Līdzīgi kā ar iepriekš apskatīto gadījumu Civillikuma 1. panta piemērošanā, arī šajā gadījumā prakse rāda, ka ar judikatūru Augstākās tiesas Senāts spēj koriģēt Civilprocesa likuma normu piemērošanu un praktisko darbību. Attiecīgu prakses piemēru (*Civillietā Nr. C29404716, kas uz promocijas darba tapšanas laiku atrodas 1. Instances tiesā un 1. Instances tiesa taisījusi spriedumu*) tiesas procesuālā dokumenta veidā autore pievieno promocijas darbam kā pielikumu. Svarīgi atzīmēt, ka Augstākās tiesas Senāta 29.04.2020. lēmumā lietā Nr. SKC-97/2020 dota atsauce uz Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija Spriedumu lietā Nr. 2007-22-01,¹⁹⁰ ko izmanto, lai pamatotu Senāta lēmumā izteikto skaidrojumu pareizību, tomēr, iepazīstoties ar Satversmes tiesas spriedumu un tajā dotajiem skaidrojumiem, varētu teikt, ka Augstākās tiesas Senāta 2020.gada 29.aprīļa lēmums ir tiešā pretrunā ar to, ko skaidrojusi Satversmes tiesa savā 2008.gada 02.jūnija spriedumā lietā Nr. 2007-22-01 norādot: „(..)Civilprocess veido vienotu publiski tiesisku attiecību sistēmu. Lai nodrošinātu tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu, Civilprocesa likumā nedrīkst būt tādas iekšējas pretrunas, kas tiesības uz taisnīgu tiesu varētu padarīt par neefektīvām (..)”.¹⁹¹ Neskatoties uz šo atziņu, Civilprocesa likumā pastāv virkne iekšēju pretrunu, dažas no kurām autore identificē un analizē savā promocijas darbā.

Noslēgumā jāmin, ka Augstākās tiesas Senāta 2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr. 97/2020 nav vienbalsīgs un tam pievienotas Augstākās tiesas trīs senatoru atsevišķās domas, cita starpā norādot, ka: „(..)Mēs, balsojumā mazākumā palikušie senatori, uzskatām, ka šajā gadījumā Senāts, izskatot lietu paplašinātā sastāvā, nepareizi iztulkoja Civilprocesa likuma 203.panta otro daļu, 413. panta pirmo daļu un 414. panta pirmo daļu, kā arī 423. panta pirmo daļu un

¹⁸⁹ Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta 15.02.1922. Publicēta: Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993. Nr.43, Pēdējie grozījumi 04.10.2018.

¹⁹⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija Spriedums lietā Nr. 2007-22-01. Iegūts : 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf, skat. 16.2. punktu.

¹⁹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01. Iegūts : 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf, skat. 16.2. punktu.

424. pantu(..).”¹⁹² Augstākās tiesas senatori argumentēti izskaidro, kad un kādi likumi tika pieņemti starpkaru periodā un kādi pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, akcentējot, ka: „(..)pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas netika atjaunots 1938. gada Civilprocesa likums, kura 876. pantā bija ietverta tiesība, iesniedzot pretapelācijas sūdzību, pārsūdzēt tiesas spriedumu daļā, par kuru nav iesniegta apelācijas sūdzība. Tāpat, pieņemot 1995. gada 13. septembrī likumu „Grozījumi Latvijas Civilprocesa kodeksā” un 1998. gada 14. oktobrī Civilprocesa likumu, netika pārņemts 1938. gada Civilprocesa likumā ietvertais pretapelācijas sūdzības iesniegšanas noregulējums(..)Minētā iemesla dēļ šobrīd nav piemērojama starpkaru laikā pretapelācijas sūdzību jautājumos izveidojusies judikatūra un Senāta skaidrojums par pretapelācijas sūdzības būtību, kā arī tā laika juridiskajā literatūrā paustās atziņas (..).”¹⁹³ **Vēl jāpiebilst, ka Civilprocesa likuma 424.pants ir iekļauts likumā tā pieņemšanas brīdī, t.i. likuma redakcijā, kas stājās spēkā 1999.gada 01.martā un pants nav būtiski grozīts,** izņemot nelielu redakcionālu grozījumu 2009.gadā, kuram konkrētajā gadījumā nav nozīmes, tomēr vairāk kā divdesmit gadu laikā Augstākās tiesas Senāts nav vērsies pie likumdevēja (kā tas, piemēram, ir ar 2019.gada 17.decembra spriedumu lietā SKC-259/2019), nav norādījis uz Civilprocesa likuma pretrunām šajā jautājumā, grozījumu nepieciešamību un/vai regulējuma neskaidrību.

Rezumējot autore secina, ka Augstākās tiesas Senāta autoritātei būtu jānodrošina taisnīguma vairošanas iespējas, bet pastāvošā kārtība izsauc vairākus būtiskus jautājumus, kuri būtu pētāmi detalizētāk. Augstākās tiesas Senāta autoritāti pierāda judikatūras ietekme uz zemāk stāvošo tiesu spriedumiem materiālo un/vai procesuālo normu piemērošanu, kas saturiski un seku ziņā identiska tai, kuru Satversmes tiesa 2003. gada 04. februāra spriedumā lietā Nr. 2002-06-01 atzina par neatbilstošu Satversmes 1. un 83.pantam. Šobrīd nepastāv normatīvais regulējums (procesuālie instrumenti), ar kuru palīdzību novērst negatīvās sekas personu procesuālo un/vai materiālo tiesību realizācijas iespējām, ko var izsaukt Augstākās tiesas judikatūras maiņa materiālo un/vai procesuālo tiesību piemērošanā procesa norises laikā. Tāpat nav iespējams paredzēt judikatūras maiņas laiku un tendences, tādējādi šādā aspektā nevar runāt par noteiktību un paredzamību. Autore secina, ka identificētās problēmas ir pētāmas papildus, jo iziet ārpus šī darba robežām.

¹⁹² Augstākās tiesas senatoru A.Keiša, I. Laukas un M. Senkānes atsevišķās domas 2020. gada 14. maijā. Iegūts: 30.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020>, skat. 6. punktu

¹⁹³ Augstākās tiesas senatoru A.Keiša, I. Laukas un M. Senkānes atsevišķās domas 2020. gada 14. maijā. Iegūts: 30.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020>, skat. 6.10.punktu

2. TIESĪBU NORMU HARMONIZĀCIJAS NOZĪME CIVILPROCESĀ

Procesuālās normas kvalitāte un saskaņotība ar citām normām ir atsevišķs faktors, kas, iestājoties attiecīgiem priekšnoteikumiem, ietekmē personu procesuālo tiesību un secīgi materiālo tiesību realizācijas iespējas. Autore vērš uzmanību uz to, ka ne tikai materiālo un procesuālo tiesību normu savstarpējā harmonizācija, bet arī procesuālo tiesību normu, šajā gadījumā Civilprocesa likuma, t.s. iekšējās pretrunas, regulējuma nepilnības vai arī pretrunīgs regulējums var radīt šķēršļus pilnvērtīgai procesuālo tiesību izlietošanai. Tas ietekmē procesa efektivitāti, jo process nevar norisināties paredzētajā veidā, ja noteiktais regulējums uz vienu un to pašu vai vairākām savstarpējā sakarā esošām procesuālajām tiesībām un/vai procesuāliem stāvokļiem atrodas savstarpējās pretrunās.

Materiālo un procesuālo tiesību normu savstarpējā harmonizācija ir svarīga procesa efektivitātes nodrošināšanā, tāpēc, neesot atbilstošam procesam, tiesību praktiskā realizācija nav iespējama. Minētais attiecas gan uz procesuālās normas iekšējām pretrunām, gan arī uz procesuālās normas regulējuma pretrunām ar materiālo tiesību normām vai regulējuma nepietiekamību. Par to, ka termina “atbilstošs process” saturā ietilpst procesuālo normu skaidrība, autore jau minēja darba 1. nodaļā, apskatot tos ietekmes faktorus, kuri katrs atsevišķi vai kopīgi ietekmē personu procesuālās tiesības, to realizācijas iespējas, kā arī caur tām savu materiālo tiesību aizsardzības un nodrošināšanas iespējas. **Lai sasniegtu pozitīvu rezultātu kā materiāltiesisko, tā arī procesuālo tiesību pilnvērtīgai realizācijai, ir nepieciešams radīt tam nepieciešamos priekšnoteikumus.** Likumu tekstu kvalitāte un savstarpējā harmonizācija ir nozīmīga, lai izvairītos no nepareizas un/vai kļūdainas interpretācijas, pretrunām likumu tekstā, kas veido savstarpēji izslēdzošas situācijas. Minētais svarīgi arī tādā aspektā, ka nodrošina personām procesuālos instrumentus materiālo tiesību realizācijai un palīdz izvairīties no noregulētām vai nepietiekami noregulētām situācijām, kas pārsvarā zināmas kā likuma „baltie plankumi”. Saskaņā ar zinātniskā literatūrā atrodamiem skaidrojumiem – personu konstitucionālās tiesības uz taisnīgu tiesu realizējas, iesniedzot prasības ieteikumu tiesai.¹⁹⁴ **Autores ir pārliecināta, ka likuma tekstu kvalitāte un savstarpējā harmonizācija ir nozīmīga, lai personas, kuras meklē tiesas aizsardzību, savu lietu ietvaros nesāktu risināt problēmas un pretrunas, kuras (piemēram) var izsaukt nekvalitatīvs vai arī nepietiekami precīzs likuma teksts, vai savstarpēji pretrunīgs regulējums.** Arī zinātniski-pētnieciskajos darbos norādīts: “(..) nekvalitatīvs tiesību akts negatīvi ietekmē tiesisko noteiktību un tiesisko drošību, kā arī neveicina ekonomisko apriti un biznesa vides attīstību. (..).¹⁹⁵ **Materiālo**

¹⁹⁴ Treushnikova, M.K. & others (2001). *Civil procedure. Textbook*. Moscow : Gorodec-izdat Ltd., 197.lpp.

¹⁹⁵ Balodis, R.& citi, (2017). *Vispārējie tiesību principi. Tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 172.lpp.

tiesību normās paredzētas personu tiesības ir jāspēj ātri un efektīvi realizēt procesuāli. Likumu teksta kvalitātes, tā arī labas likumdošanas principu nozīmīgums tiek uzsvērts Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa spriedumā lietā Nr. 2017-17-01¹⁹⁶, norādot, ka likumdevējam, izstrādājot likumu vai arī to grozot, ir pienākums ņemt vērā Satversmes tiesas spriedumos ietvertu likumu normu skaidrojumu. Tāpat, par tiesību aktu satura precizitāti un satura nepārprotamību Satversmes tiesa norādījusi savā 2006.gada 20.decembra spriedumā lietā Nr. 2006-12-01: „(..)Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt ne vien publiski pieejamiem, bet arī pietiekami skaidriem un saprotamiem(..).”¹⁹⁷ Juridiskajā literatūrā, kur pētītas un apkopotas Satversmes tiesas spriedumos paustās atziņas, tiek izcelti šādi principi, kuriem tieša saistība ar likumu kvalitāti un būtiska nozīme tiesiskas vides nodrošināšanā, proti, **tiesiskuma princips noteic, ka likumiem jābūt paredzamiem, kā arī pietiekami stabiliem un nemainīgiem, savukārt likumiem un tiesību normām, kas ierobežo personas pamattiesības jābūt gan pienācīgi saprotamiem, gan paredzamiem**¹⁹⁸. Tālāk šajā nodaļā autore analizēs vairākas problēmas, kuras citu starpā uzrāda gan likuma kvalitātes, gan arī likumu savstarpējās saskaņotības nepieciešamību. Autore šajā darba sadaļā iezīmēs praktiskās problēmas, kuras rodas, ja pastāv procesuālās normas iekšējās pretrunas, regulējuma nepietiekamība, kā arī materiālo tiesību normā paredzētās speciālās vai specifiskās tiesības netiek pietiekami nodrošinātas ar procesuālās normas skaidru un/vai pietiekamu regulējumu. Autore identificēs problēmu cēloņus.

Autore uzsver, ka šajā nodaļā apskatītajām problēmām vienojošais aspekts ir - regulējuma nepilnības, regulējuma pretrunas un/vai neesamība. Autore apskatīs Civilprocesa likuma regulējuma neesamību 458.panta ceturtajā daļā paredzēto tiesību izmantošanai, kā arī procesuālos šķēršļus prasības celšanai specifiskam prasītāju lokam, t.i. mazākum akcionāriem, kuri rīkojas saskaņā ar „Komerclikuma” 172.pantu juridiskās personas vārdā un vietā. Tādējādi iezīmējas noteiktas (specifiskas) iespējamo personu un prasītāju kategorijas, kuru tiesības ir noteiktas citos likumos, bet to realizācijai Civilprocesa likums neparedz atbilstošu procesuālo regulējumu, kas rada šķēršļus personu pieejai tiesai. Tāpat autore šajā darba daļā veltīs atsevišķu nodaļu Civilprocesa likuma 49.nodaļas prasībām un tur paredzēto specifisko Civillikuma prasību ievērošanas un izpildes iespējamību, izpildot tiesas lēmumu par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izolē tiesas ceļā, kā arī analizēs parādnieka stāvokli un tiesības, un juridiskā literatūrā paustos viedokļus, kā arī analizēs nesenus tiesu prakses piemērus. Saistībā ar pētāmajiem jautājumiem un konstatētajām

¹⁹⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21.2., 21.3. un 22.3. punkti. Iegūts : 18.10.2019. No: [2017-17-01_Spriedums.pdf](http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-12-01_Spriedums.pdf) (tiesa.gov.lv)

¹⁹⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01, 16.punkts. Iegūts : 18.10.2019. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-12-01_Spriedums.pdf ;

¹⁹⁸ Balodis, R.& citi (2017). *Vispārējie tiesību principi. Tiesiskā drošība un tiesiskā paļāvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence.* Rīga : Tiesu namu aģentūra, 224.lpp.

problēmām autore nodaļu ietvaros pievērsīsies arī Satversmes tiesas spriedumos izteiktajām atziņām un skaidrojumiem.

2.1. Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļas praktiskās realizācijas problēmas

Civilprocesa likuma 458. panta ceturtais daļa tās aktuālajā redakcijā uz šī darba tapšanas laiku paredz, ka : *(..)Drošības nauda nav jāmaksā personām, kuras saskaņā ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas. Tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas.(..)*. Tādējādi, personām, kuras ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas samaksas, šis atbrīvojums darbosies arī attiecībā uz drošības naudas iemaksu, **bet principiāli savādāka un negatīvāka situācija veidosies, ja persona neietilpst tajā kategorijā, kuras uz likuma pamata atbrīvotas no valsts nodevas samaksas, tomēr to mantiskais stāvoklis attiecīgajā brīdī neatļauj šīs salīdzinoši lielās naudas summas samaksu.** Šādā gadījumā likums *it kā* paredz iespēju lūgt tiesu pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas, **tomēr Civilprocesa regulējuma pretrunas un regulējuma neesamība attiecībā uz 458.panta ceturtajā daļā paredzēto tiesību realizāciju, dod pamatu apgalvot, ka Civilprocesa likuma 458.panta ceturtajā daļā paredzētās tiesības, t.i. lūgt tiesu atbrīvot personu pilnībā vai daļēji no drošības naudas samaksas, praktiski nav realizējamas,** ko autore detalizēti analizēs šajā nodaļā, norādot problēmas pastāvēšanas cēloņus.

Ir saprātīgi un loģiski pieņemt, ka finansiāli apgrūtinātā vai sarežģītā situācijā teorētiski var nonākt jebkura persona. Tam pamatā var būt dažādu ārēju apstākļu sagādīšanās (*piemēram - darba zaudējums, būtisks ienākumu līmeņa samazinājums, veselības problēmas, kas traucē ienākumu gūšanā, u.tml. apstākļi*), kas faktiski nav atkarīgi no personas, persona tos nevar ietekmēt un tie var iestāties jebkurā laikā, kad persona atrodas tiesvedības procesā. Iestājoties materiālajām grūtībām, procesuālā iespēja lūgt pilnīgu vai daļēju atbrīvojumu no procesa izdevumiem kļūst nozīmīga procesuālā tiesība, lai persona vispār varētu realizēt procesuālās tiesības pilnā to apjomā, t.sk. tiesības iesniegt kasācijas sūdzību. **Tātad, ja Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļa nosaka, ka šādas tiesības personai ir, tad nākamais jautājums ir – kura procesuālā norma nodrošina, ka persona var attiecīgo procesuālo lūgumu pieteikt un tiesa varētu to izskatīt.** Gramatiski tulkojot Civilprocesa likuma 458.panta pirmo daļu, nešaubīgi izriet, ka drošības naudai ir jābūt iemaksātai, iesniedzot kasācijas sūdzību. Citāds normas tulkojums nav iespējams, ņemot vērā to, ka Civilprocesa likuma 453.panta ceturtais daļa nosaka: *(..)Kasācijas sūdzībai pievieno dokumentu, kas apliecina drošības naudas nomaksu(..)*, bet šī paša panta sestās daļas 1) punktā noteikts: *„(..) Tiesnesis pieņem lēmumu par atteikšanos pieņemt kasācijas sūdzību, ja kasācijas sūdzībai nav pievienots dokuments, kas apliecina drošības naudas samaksu.* **Autore**

uzsver, ka dotais regulējums acīmredzami uzrāda, ka **Civilprocesa likuma 458.panta ceturtajā daļā personai paredzētās tiesības lūgt tiesu personu atbrīvot pilnībā vai daļēji no drošības naudas iemaksas nav praktiski realizējamas**, līdz ar to uzskatāmas par šķietamām jeb *it kā* tiesībām. Svarīgi ka attiecībā uz personu uzreiz iestājas negatīvās sekas, ko nosaka Civilprocesa likuma 453.panta sestās daļas 1) punkts, t.i. tiesnesis atteiksies pieņemt kasācijas sūdzību, jo izpildīsies likumā noteiktais kritērijs, t.i. kvīts par drošības naudas samaksu neesamība. **Savukārt, ja persona vēlas lūgt pilnīgi vai daļēji atbrīvot no drošības naudas samaksas, un tai ir finansiālas grūtības samaksāt, tad ir tikai loģiski pieņemt, ka šādai kasācijas sūdzībai attiecīgā kvīts pievienota nebūs un procesuāli vispirms būtu izskatāms personas lūgums par pilnīgu vai daļēju atbrīvošanu no drošības naudas samaksas, tomēr Civilprocesa likums nenosaka, kad un vai vispār tiesnesim ir jāizlemj šāds personas lūgums.** Īpaši jāuzsver, ka pat gadījumā, ja tiesnesis tomēr izlemj rīkoties saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturto daļu un izskatīt attiecīgo personas lūgumu, kā arī izlemj atbrīvot personu no drošības naudas tikai daļēji, tad personai ir nosakāms termiņš tiesneša lēmuma izpildei, tomēr aktuālais Civilprocesa likuma regulējums neparedz, ka tiesnesis uz šāda pamata varētu atstāt kasācijas sūdzību bez virzības un noteikt personai termiņu drošības naudas iemaksai tiesneša noteiktajā (samazinātajā) apmērā. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 459.panta pirmo daļu, ir izsmeļoši noteikti gadījumi, kuros kasācijas sūdzību atstāj bez virzības, t.i.: *(..)Ja kasācijas sūdzībai nav pievienoti visi nepieciešamie noraksti vai likumā paredzētajos gadījumos nav pievienots noteiktā kārtībā apliecināts kasācijas sūdzības un tai pievienoto dokumentu norakstu tulkojums, tiesnesis pieņem lēmumu atstāt kasācijas sūdzību bez virzības un nosaka termiņu trūkumu novēršanai.* **Kā redzams, Civilprocesa likuma 459.panta pirmajā daļā nav paredzēts, ka tiesnesis var atstāt kasācijas sūdzību bez virzības, ja tiesnesim jālemj personas pieteikto lūgumu, kas pieteikts saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturto daļu. Jākonstatē, ka likumdevēja ieviestais regulējums neparedz tiesnesim procesuālus instrumentus, kurus piemērot procesuālo jautājumu izskatīšanai un izlemšanai, īpaši tāda jautājuma izlemšanai, kam ir būtiska nozīme personas pieejai tiesai un likumā noteikto procesuālo tiesību izmantošanai.**

Minētā sakarā autore norāda, ka Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2008.gada 20.novembrī taisīja spriedumu lietā Nr. 2008-07-01,¹⁹⁹ izskatot personas konstitucionālo sūdzību par Civilprocesa likuma 458.panta pirmās daļas un ceturtais daļas atbilstību **Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam un atzina normu par neatbilstošu attiecībā uz konstitucionālās**

¹⁹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 20.novembra spriedums lietā Nr. 2008-07-01. Iegūts : 26.05.2020. No : <https://likumi.lv/ta/id/184081-par-civilprocesa-likuma-458-panta-pirmas-un-ceturta-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-91-un-92-pantam>

sūdzības iesniedzēju, norādot : „(..)Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt, vai regulējums, kas paredzēja drošības naudas samaksu par kasācijas sūdzības iesniegšanu un neparedzēja iespēju personai tikt atbrīvotai no šīs drošības naudas samaksas, bija atbilstošs Satversmes 92. pantā nostiprinātajām pamattiesībām uz brīvu pieeju tiesai. Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka dažādu maksājumu ieviešana ierobežo pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai (sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.2. punktu un 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 9. punktu). Arī prasība samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu ierobežo minētās pamattiesības”. **Kā arī Satversmes tiesa savā spriedumā konstatēja:** „(..) Līdz 2008. gada 25. jūnijam, kad stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likuma 458. pantā, attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un citām par trūcīgām atzītām personām, kurām nebija līdzekļu drošības naudas samaksai un kuras neietilpa Civilprocesa likuma 458. panta ceturtajā daļā minētajā no drošības naudas samaksas atbrīvoto personu kategorijā, prasība samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu bija šķērslis, kas traucēja īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai. Neparedzot mehānismu, kā trūcīgas personas varētu pilnīgi vai daļēji atbrīvot no pienākuma samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu, likumdevējs šīm personām pilnībā liedza iespēju iesniegt kasācijas sūdzību. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tiesas nolēmumu pārsūdzēšanu padarīt atkarīgu no personas finansiālajām iespējām. Paredzot noteiktu maksājumu par tiesas nolēmuma pārsūdzēšanu nākamajā tiesas instancē, likumdevējam bija jāparedz iespēja aizstāvēt savas tiesības taisnīgā tiesā arī personām, kurām nav šādu finanšu līdzekļu (sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 17. punktu). Līdz ar to likumdevējs, savulaik pieņemot apstrīdētās normas, nebija nodrošinājis pēc iespējas saudzējošāku ierobežojuma piemērošanu, jo netika ņemts vērā tas, ka personas mantiskais stāvoklis var pasliktināties tiesas procesa laikā(..)”. Citēto Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma atziņu sakarā, kopsakarībā ar autores doto aprakstu par pašreizējo Civilprocesa likumā paredzēto regulējumu personu pilnīgai vai daļējai atbrīvošanai no drošības naudas samaksas (t.i. Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļas) faktiskās piemērošanas iespējām, **jāsecina, ka likumdevējs atkārtoti ir pieļāvis tādas procesuālās situācijas izveidi, kādu Satversmes tiesa reiz jau atzinusi par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam.** Šeit būtiski vērst uzmanību uz to, ka Latvijas Republikas Civilprocesa likuma 459.pants 2008.gadā un vēl ilgi pēc tam (konkrēti līdz 23.04.2015. grozījumu Civilprocesa likumā pieņemšanai) paredzēja, ka tiesnesis atstāj kasācijas sūdzību bez virzības un nosaka termiņu trūkumu novēršanai cita starpā arī gadījumā, ja nav samaksāta drošības nauda par kasācijas sūdzības iesniegšanu. Pie minētā vēsturiskā regulējuma, kopsakarībā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturto daļu, personai nebija jābaidās, ka tās iesniegtā kasācijas sūdzība tiks atteikta pieņemt (kā tas ir tagad), bet lūgums par pilnīgu vai daļēju atbrīvošanu no drošības naudas

samaksas, visticamāk, netiks skatīts, tā kā likumā nav paredzēta noteikta kārtība attiecīgā lūguma izskatīšanai. Civilprocesa likuma vēsturiskā redakcija, t.i. līdz 23.04.2015.gada likuma grozījumiem, deva tiesnesim iespēju izskatīt šādu personas procesuālo lūgumu un to izlemt, jo Civilprocesa likuma 459.pants atļāva tiesnesim pieņemt lēmumu par kasācijas sūdzības atstāšanu bez virzības, ja nebija samaksāta drošības nauda. **Kā tika minēts, situācija būtiski mainījās, sākot ar 26.05.2015., kad stājās spēkā likumdevēja 23.04.2015. pieņemtie grozījumi Civilprocesa likumā, ar kuriem citu starpā tika izslēgta iespēja atstāt bez virzības kasācijas sūdzību, ja nav samaksāta drošības nauda, kā arī noteikts pilnīgi jauns regulējums, iekļaujot Civilprocesa likuma 454.pantā jaunu sesto daļu, ar kuru noteica, ka tiesnesis atsaka pieņemt kasācijas sūdzību, ja nav pievienota kvīts par drošības naudas samaksu. Tādā veidā likumdevējs faktiski ir izslēdzis no personas procesuālo tiesību loka Civilprocesa likuma 458.panta ceturto daļu un šīs tiesības nav praktiski izmantojamas.** Minētā procesuālā kārtība ieviesta un pastāv no 2015.gada maija, tātad, uz šī darba tapšanas laiku, jau vairāk kā piecus gadus, bet nav noregulēta, atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 20.novembra spriedumā lietā Nr. 2008-07-01 ietvertajam skaidrojumam par nepieciešamību nodrošināt, ka trūcīgas personas vai personas, kuru materiālais stāvoklis neļauj samaksāt drošības naudu, nezaudē pieeju tiesai. Izkristalizējot likumdevēja ieviesto problēmu, jāatzīmē, ka likumā **ir paredzēta iespēja** (par ko runā Satversmes tiesas iepriekš minētais spriedums), jo formāli pastāv Civilprocesa likuma 458.panta ceturto daļu, **tomēr praktiski minētās tiesības nav izmantojamas.** Vēl jāatzīmē, ka likums „Satversmes tiesas likums”²⁰⁰ tieši neparedz, ka persona varētu iesniegt konstitucionālo sūdzību par to, ka likumā nav paredzēts attiecīgs regulējums noteiktu tiesību izmantošanai vai arī par to, ka likums ir iekšēji pretrunīgs savā regulējumā, lai gan uzreiz jānorāda ka J.Neimanis skaidrojumos par konstitucionālo sūdzību iesniegšanu, atsaucas uz Satversmes tiesas likuma 17.panta pirmo daļu un 19.² pantu, norādot, ka : „(..) *persona konstitucionālo sūdzību var iesniegt par likuma atbilstību Satversmei, citu normatīvo aktu vai to daļu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām; Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu (arī līdz attiecīgo līgumu apstiprināšanai Saeimā) atbilstību Satversmei (..)*”²⁰¹, un vēl ka : *konstitucionālo sūdzību var iesniegt ne tikai par likumdevēja pozitīvas darbības rezultātu – tiesību normu, bet arī par likuma robu. Priekšnoteikums šādai sūdzībai pastāv, ja no materiālajām konstitucionālajām tiesībām vai pamattiesībām izriet noteikts pienākums, kuru likumdevējs nav izpildījis pozitīvā formā – nav izdevis normatīvu regulējumu. Tātad pamattiesību aizskārumu var radīt arī likuma robs. Likuma robs var aizskart pamattiesības, ja tiesiskās vienlīdzības princips pieprasa regulēto*

²⁰⁰ Satversmes tiesas likums. Pieņemts 05.06.1996. Latvijas Vēstnesis, 103,14.06.1996. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta ziņotājs, 14, 25.07.1996. Pēdējie grozījumi 03.09.2020.

²⁰¹ Neimanis, J. (2019). *Satversmes tiesas procesa tiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 154.-155.lpp.

*un neregulēto situāciju aplūkot vienādi.(.)*²⁰² Skaidrojumos netiek dotas norādes uz to, pamatojoties uz kuru Satversmes tiesas likuma normu šāds pieteikums (konstitucionāla sūdzība) būtu iesniedzama, bet, pārbaudot skaidrojumā doto piemēru, t.i. Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01,²⁰³ ar kuru Satversmes tiesa atzinusi Civilprocesa likuma 141.panta pirmo daļu, ciktāl' tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmums, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu atcelšanu par neatbilstošu Satversmes 92.pantam, jāsecina, ka sūdzība pamatota ar to, ka norma neatbilst Satversmes 91., 92.pantam un Satversmes tiesa savā 2009.gada 07.septembra lēmumā²⁰⁴, lemjot par sūdzības pieņemšanu izskatīšanai, atsaukusies uz Satversmes tiesas likuma 17.panta pirmo daļu, 18.pantu un 19.² pantu, konstatējot, ka sūdzība atbilst izvirzītajām prasībām. Minēto piemēru un sniegto skaidrojumu autore deva ieskatam, **vienlaikus norādot, ka autores izvērtētajā gadījumā problēma pastāv tajā, ka Civilprocesa likuma regulējums ir savstarpēji izslēdzošs**, t.i. procesuālās tiesības formāli pastāv, bet nav izmantojamas. Vēl šī problēma parāda, ka likumdevējs, veicot grozījumus likumos, ļoti viegli veido situācijas, kuras nonāk pretrunā ar Satversmes tiesas spriedumos paustajām atziņām un skaidrojumiem.

Tādejādi secināms, ka spēkā esošais Civilprocesa likuma regulējums attiecībā uz kasācijas sūdzības iesniegšanu diskriminē personas pēc to materiālā stāvokļa, piedāvā tikai šķietamas tiesības, kuru realizācijas procedūra Civilprocesa likumā nav neregulēta. Šīs sadaļas noslēgumā autore vēlas citēt Dr. iur. J. Plepu, kurš veltījis zinātnisku rakstu labas likumdošanas principam, norādot, ka: „(..) *Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem vajag būt publiski pieejamiem, pietiekami konkrētiem (skaidriem) un saprotamiem. Tieši tādā pašā veidā personai ir tiesības noskaidrot likumu/normatīvo aktu piemērošanu praksē.(.)*”²⁰⁵ kā arī norāda : „(..) *Saskaņā ar L. Fullera ieskatu – normatīvajiem aktiem ir jābūt publicētiem, publiski pieejamiem, skaidriem un saprotamiem. Tie nevar būt savstarpēji pretrunīgi un nestabili.(.)*”²⁰⁶ Šajā nodaļā autores analizētais jautājums par Civilprocesa likuma regulējuma nepilnībām procesuālo tiesību

²⁰² Neimanis, J. (2019). *Satversmes tiesas procesa tiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 154.-155.lpp.

²⁰³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01. Iegūts: 22.09.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Spriedums.pdf#search=;

²⁰⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009.gada 07.septembra lēmums. Iegūts: 22.09.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Lemums_ierosinasana.pdf#search=;

²⁰⁵ Pleps, J. (2012). The Principle of good legislation. *International Scientific Conference „The Quality of Legal Acts and its importance in Contemporary Legal space” 4-5 October, 2012*. Iegūts : 09.06.2020. No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf_2012_Qualit-Legal-Acts.pdf; *citāts autores tulkojumā no angļu val.*

²⁰⁶ Turpat;

izmantošanai, lai iegūtu pieeju kasācijas instances tiesai, parāda, ka likuma teksta skaidrība, t.i. pozīcija „pietiekamā skaidrība” (angl.val. *sufficiently clear*) nenovērš pozīcijas „savstarpējais pretrunīgums” (angl.val. *mutually contradictory*) pastāvēšanu un izsauc negatīvas sekas attiecībā uz procesuālo tiesību praktiskās izmantošanas iespējām. **Iepriekš analizētais parāda, ka pastāvošais procesuālais regulējums ir iekšēji pretrunīgs un savstarpēji izslēdzošs**, līdz ar to nepastāv iespēja, ka kasācijas instances tiesas redzeslokā vispār nonāks strīdus lieta, ja tās dalībniekam būs materiālas grūtības samaksāt drošības naudu pilnā tās apmērā.

2.2. Mazākuma akcionāru speciālo tiesību realizācija civilprocesā

Pieeja tiesai ir viena no tiesībām uz taisnīgu tiesu sastāvdaļām un procesa iesākumā šīs tiesības realizējas kā noteiktas procedūras prasības iesniegšanai. Iestājoties priekšnoteikumiem, iespēja vērsties tiesā kļūst svarīgas jebkurai personai, t.sk. juridiskām personām, jo tās galvenā kārtā veido biznesa vidi un iesaistītas komercdarījumos. Mūsdienu biznesa vide attīstās strauji, aptverot arvien jaunas dzīves sfēras, tāpēc iespējamie strīdi, t.sk. komerclietās un akcionāru/kapitāldaļu turētāju starpā ir realitāte. Ikvienu personu vēlas, lai tās tiesības un intereses tiktu aizsargātas, tajā skaitā efektīva un atbilstoša civilprocesa ietvaros, gadījumā, ja rodas attiecīgi strīdi un/vai tiesību aizskārumi. Tāpēc materiālo un procesuālo normu kvalitāte un savstarpējā harmonizācija, t.sk. likumu tekstu kvalitāte īpaši nozīmīga, lai nodrošinātu un veicinātu iespējami labvēlīgu civiltiesisko vidi, kas satur iespēju ātri risināt strīdus tiesā. Šādā aspektā svarīga ir procesuālo instrumentu pieejamība, kas nodrošina personu iespējas sekmīgi un maksimālā apmērā realizēt procesuālās tiesības. Šī darba sadaļa tiek veltīta tām procesuālajām problēmām, ar kurām saskarsies fiziskās personas, kuras Komerclikuma 172.pants pilnvaro rīkoties juridiskās personas vārdā un vietā, iesniedzot tiesā civilprasību. **Runājot par Komerclikuma 172.pantā noteiktajām tiesībām mazākum akcionāriem, mēs faktiski apskatām specifisku prasītāju kategoriju, kuru procesuālās tiesības, t.i. pilnvaras celt prasību tiesā noteiktas citā normatīvajā aktā, pastāvot konkrētiem priekšnoteikumiem, kuri identificē šo tiesību iestāšanās laiku un realizācijas termiņu.** Šī darba nodaļa pēta un izceļ tās problēmas, ar kurām civilprocesa ietvaros attiecīgā prasītāju kategorija saskarsies, kā arī parāda to, kādā veidā likumdevēja nepietiekamas uzmanības un/vai akurātas attieksmes trūkums pret likuma tekstu harmonizāciju izsauc personām to materiāltiesisko un procesuālo tiesību realizācijas grūtības vai sarežģījumus.

Neskatoties uz to, ka personas tiesības uz taisnīgu tiesu un to atzīšana ir nostiprināta gan starptautiskajos aktos, gan nacionālajos, tomēr praktisko procesu (pieeju un tiesību izmantošanu)

regulē ikkatras nacionālās valsts Civilprocesa likums (kodekss), līdz ar to tieši šī likuma kvalitāte un noteikumi ietekmē to, – vai un kā persona varēs izlietot savas procesuālās tiesības. Attiecībā uz personas iespējām realizēt pieeju tiesai, jāatzīmē, ka demokrātiskā valstī katram tiek garantēta pieejai taisnīgai tiesai, tomēr līdz laikam, kamēr persona nav praktiski nonākusi līdz šādai nepieciešamībai, šīs tiesības un arī iespējas būtībā pastāv teorētiski. Tāpēc, lai arī personai ir apziņa un izpratne, ka tādas tiesības ir, tomēr par tiesību praktiskās realizācijas aspektiem personai var nebūt priekšstats, vai arī tikai virspusējs un nepilnīgs. Kā jau norādīts, Komerclikuma 172.pants paredz mazākum akcionāriem tiesības celt prasību pret sabiedrības/valdes locekļiem par nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, ja šādu prasību pēc viņu pieprasījuma mēneša laikā nav cēlusi pati sabiedrība, (skat. Komerclikums, 172.pants otrā daļa un piektā daļa²⁰⁷). **Tātad, ir noteikts personu loks, kuras uz likuma pamata tiesīgas rīkoties juridiskās personas vārdā un vietā, lai celtu prasību tiesā.** Komerclikuma 172.panta piektā daļa nosaka, ka gadījumā, ja prasības celšanu pieprasa dalībnieku mazākums, tad tā izraudzītās personas tiesa pielaiž par pārstāvjiem lietas izskatīšanā, ja tam ir svarīgs iemesls. Tālāk likums paskaidro, ka par svarīgu iemeslu jebkurā gadījumā uzskatāms tas, ka attiecīgā institūcija, neskatoties uz mazākum akcionāru pieprasījumu, pati necel prasību tiesā. Principā šāda juridiskā situācija un procesuālais stāvoklis būtu atzīstams kā vietniecība. Jāuzver, ka likums nosaka ne tikai tiesības celt šādu prasību, bet arī procesuālo darbību izpildei un prasības uzturēšanai tiesa pielaiž par pārstāvjiem procesā mazākuma akcionāru nozīmētās personas vai arī viņus pašus. Lai persona celtu prasību tiesā, tai jāspēj izpildīt likumā paredzētās formālās prasības, t.sk. samaksāt valsts nodevu par prasību. **Ceļot prasību juridiskas personas vārdā, vietā vai interesēs, Civilprocesa likums neparedz atbrīvojumu no valsts nodevas, ne arī tās atlikšanu vēlākai samaksai vai citus tamlīdzīgus procesuālos instrumentus,** kas atvieglotu procesuālo tiesību realizāciju un attiecīgi pieeju tiesai, jo īpaši, ja runājam par situāciju, kad juridiskas personas vārdā un vietā un uz likuma pamata, tiesīgs rīkoties vietnieks, t.i. mazākuma akcionārs. Pašreiz spēkā esošais regulējums Civilprocesa likumā neparedz šādiem prasītājiem nekādus atvieglojumus un tām ir jāspēj samaksāt valsts nodeva par prasības celšanu, turklāt, likums arī neparedz procesuālo noregulējumu – kādā veidā personām, kuras cēlušas prasību Komerclikuma 172.panta ietvaros, tiks atlīdzināta samaksātā nodeva, ja prasību apmierina pilnībā vai daļēji. Būtiski paskaidrot, ka Civilprocesa likuma 41. pants nosaka, kā tiek atlīdzināti tiesas izdevumi, t.i. samaksātā valsts nodeva, proti, ja prasītājs vinnējis prasību, no atbildētāja piespiež samaksāto valsts nodevu 100% apmērā par labu prasītājam, bet, ja prasība apmierināta daļēji, tad no atbildētāja piespiež samaksāto nodevu proporcionāli apmierinātās prasības daļai, bet noraidītajā daļā samaksātā nodeva ir paša prasītāja zaudējums un kompensēti

²⁰⁷ Komerclikums. Pieņemts: 01.01.2002; Latvijas Vēstnesis Nr. 158/160. Pēdējie grozījumi: 06.07.2021;

netiek. Attiecībā uz specifisko prasītāju – mazākuma akcionāru interesējošais jautājums ir samaksātās valsts nodevas atgūšana civilprocesa ietvaros, ja process noslēdzies pozitīvi vai daļēji pozitīvi, jo pie negatīvā iznākuma nerodas jautājumi, tā kā regulējums ir skaidrs gan Civilprocesa likumā, gan Komerclikumā.

Šobrīd spēkā esošais Civilprocesa regulējums prasītājam (mazākuma akcionārām), kurš prasību ceļ juridiskās personas vārdā, pamatojoties Komerclikuma 172.pantā noteiktajām tiesībām, neparedz procesuālos atvieglojumus attiecībā uz valsts nodevas samaksu, **kā arī nesatur speciālu regulējumu, kādā veidā personai tiks kompensēta tās samaksātā valsts nodevas summa, ja prasība tiks apmierināta pilnībā vai daļēji.** Jāatzīmē, ka vietniekam rīkojoties juridiskas personas vārdā un vietā, tā procesuālais statuss būs kā pārstāvim, bet prasītāja statuss būs attiecīgajai juridiskajai personai, līdz ar to kā prasītājs un kā persona, kurai vinnētas vai daļēji vinnētas prasības gadījumā tiesa ar gala spriedumu noteikts tiesības saņemt kompensāciju no atbildētāja par samaksāto valsts nodevu, būs attiecīgais prasītājs, nevis tā vietnieks, t.i. mazākuma akcionārs, kurš cēlis prasību un izpildījis visus procesuālos pienākumus, t.sk. samaksājis valsts nodevu. **Autore uzsver, ka iepriekš izklāstītā problēma agrāk nepastāvēja, bet radās tāpēc, ka likumdevējs ar grozījumiem Civilprocesa likumā, kas pieņemti Saeimā 2015.gada 29.oktobrī, izslēdza no Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkta norādi, ka no valsts nodevas atbrīvotas personas, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.** Civilprocesa likuma 43. panta pirmās daļas 5) punkts attiecīgajā redakcijā ir spēkā no 03.12.2015. Grozījumi Civilprocesa likumā tika izdarīti, balstoties uz Tieslietu ministrijas ierosinājumiem, kas izteikti sakarā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmumu lietā SKC-2414/2014, **ar kuru** (kā tiek norādīts Tieslietu ministrijas ierosinājuma vēstulē) **tika mainīta līdzšinējā judikatūra, iztulkojot Civilprocesa likuma 88.pantu un „Biedrību un nodibinājumu likuma” 10.pantu.** Tieslietu ministrijas ierosinājumos Saeimas Juridiskajai komisijai²⁰⁸ tiek norādīts, ka judikatūras maiņa (*autores piebilde – šis aspekts īpaši izceļams, skat. detalizētāk šī darba 1.2.4. apakšnodaļā*) ir pamatā tam, lai izslēgtu no Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkta vārdus „un personas”, citādi tas būs pamats personām izvairīties no valsts nodevu samaksas un negodprātīgi (*autores piebilde – akcentējams ir viedoklis par potenciālo prāvnieku negodprātību*) izmantot biedrības un nodibinājumus prasību celšanai. Minēto grozījumu sakarā autore iezīmē situāciju, kuru izveidojis pats likumdevējs saskaņā ar

²⁰⁸Tieslietu ministrijas 10.07.20215. dokuments Nr. 1-11/2519 “Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā””. Iegūts : 25.05.2020. No : <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/B4331DC335F07951C2257E81002AC175?OpenDocument>

Tieslietu ministrijas ierosmēm, proti, 2015.gadā grozot Civilprocesa likumu, likumdevējs neņēma vērā, ka Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkts nodrošina pieeju tiesai tām specifiskajām prasītāju kategorijām, kuras uz likuma pamata rīkojas citu personu vārdā un interesēs. Sekas skāra arī mazākuma akcionārus un viņu specifiskās tiesības, kuras realizējamas saskaņā ar Komerclikuma 172.pantu. **Tādējādi periodā no 2002.gada janvāra līdz pat 2015. gada 03. decembrim, kad stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, iepriekš aprakstītā problēma nepastāvēja un prasītājs - mazākuma akcionārs, ceļot prasību tiesā saskaņā ar Komerclikuma 172.pantu, varēja atsaukties uz Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5) punktu un būt atbrīvots no valsts nodevas samaksas. Jāuzsver, ka Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5) punkts bija nemainīgs trīspadsmit gadus un šādus prasītājus identificēja kā izņēmumu gadījumus, atbrīvojot no valsts nodevas samaksas uz likuma pamata.** Saistībā ar teikto, autores ieskatā, ir neatbilstoši labas likumdošanas principam, paredzamībai un stabilitātei, ierosināt būtiskas izmaiņas likumā, norādot kā galveno argumentu iespējamo negodprātīgo personu rīcību vai arī *apriori* uzskatot, ka visi vai lielākais vairums prasītāju ir vai būs negodprātīgi. Vēl šajā aspektā jāvērs uzmanība uz judikatūras ietekmi attiecībā uz izmaiņām procesuālajās normās, par ko autore sava darba 1.5. nodaļā ietvēra izvērstu analīzi. Tādējādi, izdarot iepriekš minētos grozījumus Civilprocesa likumā, likumdevējs prasītājus (mazākuma akcionārus) procesuāli apgrūtināja, praktiski nepiedāvājot šīm personām nekādus alternatīvus procesuālos instrumentus, lai tie (pat samaksājot valsts nodevu), būtu nodrošināti, ka prasības apmierināšanas vai daļējas apmierināšanas gadījumā izdevumi tiks atlīdzināti procesa ietvaros (resp., ar tiesas spriedumu vai arī lēmumu). Minētais rāda, kādā veidā likumdevējs *izveido* situācijas, kurās personu procesuālās tiesības (noteiktas citos likumos) tiek apgrūtinātas vai arī šīs personas tiek nostādītas procesuālā situācijā, kurai likumā nav paredzēts noregulējums, bet iepriekš noteiktā kārtība atcelta. Šādos apstākļos nevar runāt par personu neapgrūtinātu pieeju tiesai un tās pamatā ir likumdevēja nesaskaņotas darbības, t.i. grozījumi procesuālajā normā, nesaskaņojot to ar specifiskām prasībām un tiesībām, kādas paredzētas citos likumos. Autore uzskata, ka mazākuma akcionāriem, kuri rīkojas Komerclikuma 172.panta kārtībā, ir piešķirams atbrīvojums no valsts nodevas, šim nolūkam nepieciešami nelieli grozījumi Civilprocesa likumā, bet tie nodrošinās, ka specifiska prasītāju kategorija sekmīgi realizēs savas procesuālās tiesības uz pieeju tiesai citu personu vārdā. Autore akcentē, ka ar piedāvātajiem grozījumiem, tiks atjaunota tā kārtība, kādu likumdevējs uzturēja pirms 2015.gada 03.decembra grozījumu ieviešanas Civilprocesā, proti, bija paredzēts atbrīvojums no valsts nodevas samaksas specifisko vai īpašo prasītāju kategorijām.

2.3. Civilprocesa likuma 398.panta prasību un 73.nodaļas regulējuma pretrunas

Labprātīgās izsoles kreditoru prasību apmierināšanai ir izplatīts procesuālais veids, kādā tiek realizētas tiesības saņemt no parādnieka saistības izpildījumu. Gandrīz katrā kreditēšanas, aizdevuma un/vai hipotēkas līgumā kreditors ietver Civillikuma 1321.panta noteikumus, kas saistību neizpildes gadījumā dod hipotekārajam kreditoram tiesības iniciēt Civilprocesa likuma 49. nodaļā paredzēto labprātīgas pārdošanas izsolē procesu. Nekustamā īpašuma labprātīgas pārdošanas izsolē procedūru visai aktīvi piemēro jau no t.s. „krīzes gadiem”, ko identificējam ar 2008.gada vidu/beigām un nākamiem diviem, trīs gadiem. Šajā periodā savu skaidrojumu par Civilprocesa likuma 396.panta un 397.panta attiecīgo daļu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam lietā nr. 2010-08-01²⁰⁹ devusi Latvijas Republikas Satversmes tiesa. Attiecībā uz īpašām prasībām, kādas noteiktas Civilprocesa likuma 49.nodaļas 398.pantā²¹⁰, jāatzīmē, ka tām var būt ietekme uz procesa izmaksām un tās nodrošina pircējam iespēju novērst savlaicīgi neizpildītos procesuālos pienākumus, tādējādi arī samazina parādnieka izdevumu nastu. Autores ieskatā speciālajām prasībām, kā arī to faktiskās realizācijas iespējām nav pievērsta uzmanība. Tiesu praksē vērojamas tendences, kas nerada pārliecību, ka likuma prasības saistībā ar labprātīgas nekustamā īpašuma izsoles procesa norises īpatnībām, t.sk. Civillikuma 2089. pantā tiek ņemtas vērā labprātīgo izsoļu norisē. Un vēl svarīgs ir jautājums,- vai Civilprocesa likuma regulējums vispār paredz iespējas praktiski realizēt tās procesa norises īpatnības, kādas nosaka Civilprocesa likuma 398.pants. Autores skatījumā, ja civilprocesu regulējošā norma paredz noteiktas īpatnības procesa realizācijā, tad termina “atbilstošs process” tvērumā, ir jābūt nodrošinātai šo tiesību realizācijai. Jautājums ir pētāms arī tādēļ, lai uzrādītu konkrētā procesa norises īpatnību ievērošanas nozīmi civilprocesuālo tiesību un materiālo tiesību pilnvērtīgai realizācijai. Apskatot specifiskās prasības saistībā ar nekustamo īpašumu labprātīgo izsoli, jāvadās pēc regulējuma, kāds noteikts Civilprocesa likuma 49. nodaļā 398. panta pirmajā daļā, proti, ka labprātīgās izsoles norisinās pēc tiem noteikumiem, kādi paredzēti tiesas spriedumu izpildei, **ievērojot Civillikuma 2075., 2083., 2084., 2087., 2089. un 2090. pantu prasības.** Autore šī darba sadaļas ietvaros pievērsīsies specifikai, kāda labprātīgo izsoļu norises procesam paredzēta tieši Civillikuma 2089.pantā, tomēr (kā rāda autores iegūtie prakses piemēri) netiek ievērota pie labprātīgo izsoļu norises. **Jāsecina, ka Civilprocesa likuma 69. un 73.nodaļa neparedz īpašu (speciālu) regulējumu labprātīgo izsoļu procesa speciālo prasību ievērošanai un procesuālās kārtības nodrošināšanai.** Lai nodrošinātu vispusīgu šī jautājuma

²⁰⁹ Iegūts : 25.05.2020. No : [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf#search=;](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf#search=)

²¹⁰ Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 326/330, Pēdējie grozījumi 22.12.2021.

izpēti, jāapskata procesa iniciēšanas iespējas no paša parādnieka puses, kā arī no kreditora puses, kā arī tiesību savstarpējo līdzsvaru, jo civilprocesuālajām tiesībām jābūt tādām, lai tās patiešām varētu praktiski izmantot, nevis tikai radītu šķietamību, ka attiecīgās tiesības pastāv. **Ja tiesības nav praktiski realizējamas, tad nevar runāt par tiesību esamību, bet gan par šķietamību.** Satversmes tiesa savos spriedumos norāda, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ietver sevī arī tiesības uz tiesiskai valstij atbilstošu procesu, t.i. Satversmes tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedumā lietā Nr. 2013-02-01²¹¹ un 2010.gada 24.novembra spriedumā lietā Nr. 2010-08-01, kur skatīta lieta par Civilprocesa likuma 396.panta un 397.panta attiecīgo daļu atbilstību Satversmes 92.pantam. Autores pašas skatījumā atbilstošam procesam būtu jāvar nodrošināt, ka materiālās un/vai procesuālās tiesības ir praktiski realizējamas, proti, tās ir pietiekoši konkretizētas, skaidras un nav iekšēji pretrunīgas. Tas ir arī efektivitātes jautājums. Efektivitāte cita starpā izpaužas arī personu kvalitatīvā spējā praktiski izlietot procesuālās tiesības, lai nodrošinātu materiālo tiesību normās paredzēto tiesību realizāciju. Pārsvārā process norisinās kompleksi, t.i. jāvar sekmīgi realizēt procesuālās tiesības, lai ar to palīdzību realizētu materiālās tiesības. Līdzīgi kā citos gadījumos, kurus autore pēta šī darba ietvaros, arī šajā gadījumā pastāv regulējuma disharmonija, t.s. iekšējās pretrunas, kas faktiski izslēdz Civilprocesa 398.panta pirmajā daļā noteiktās prasības par Civillikuma 2075., 2083., 2084., 2087., 2089. un 2090. pantu prasību piemērošanu. Turpmākajās nodaļās autore dos izvērstu problēmas analīzi un izpēti, un, ņemot vērā, ka attiecīgais regulējums pastāvēja t.s. Pirmās Latvijas laikā, tiek dots arī vēsturiskais ieskats.

2.3.1. Labprātīgās nekustamo īpašumu izsoles īpatnības un parādnieka tiesības

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 49.nodaļas 396.panta pirmo daļu, ierosināt procesu par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā, iesniedzot tiesai pieteikumu, ir tiesīgi - īpašnieks vai ķīlas ņēmējs, kuram ir tiesības pārdot ķīlu par brīvu cenu. Satversmes tiesa savā 2010.gada 24.novembra spriedumā lietā Nr. 2010-08-01 norādījusi, ka: „(..) *apstrīdētais institūts - nekustamā īpašuma labprātīga pārdošana izsolē tiesas ceļā – nenoteic kārtību, kādā risināmi strīdi par tiesībām. Gadījumos, kad pieteikumu iesniedz ķīlas ņēmējs, tas regulē kārtību, kādā realizējama ķīlas tiesība. Tādējādi uz šādu procesu nav attiecināmi visi elementi, kas ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā.*”(212) Satversmes tiesa norāda, ka likumdevējs ir atzinis, ka šos

²¹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra Spriedums lietā Nr. 2013-02-01. Iegūts : 25.05.2020. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-02-01_Spriedums.pdf#search=;

²¹² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 24.novembra Spriedums lietā Nr. 2010-08-01. Iegūts : 25.05.2020. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf#search=;

procesuālos jautājumus jāskata tiesā, līdz ar to uz tiesas procesa ietvaros pieņemto lēmumu ir attiecināmi tiesību uz taisnīgu tiesu elementi. Tiesības pārdot ķīlu par brīvu cenu tiek ietvertas pušu līgumā, kur īpašnieka un kreditora starpā norunātos noteikumus regulē Civillikuma 1319.pants. Kreditora tiesības pārdot ķīlu labprātīgā izsolē tiesas ceļā regulē Civillikuma 1321.pants, bet parādnieka tiesības prasīt šādu pārdošanu noteiktas Civillikuma 1323.pantā, savukārt ķīlasņēmēja atbildība noteikta Civillikuma 1328.pantā. Autore pievērsīsies minēto Civillikuma normu analīzei un tajā noteikto tiesību praktiskās izlietošanas iespējām civilprocesā tiesā, kā arī juridiskā literatūrā ietvertajiem skaidrojumiem par procesa norisi.

Pirms pievērsties padziļinātai procesa izpētei saistībā ar labprātīgās izsoles norises īpatnībām, autore vēlas iezīmēt tās procesuālās un materiālās tiesību normas, kā arī šo normu skaidrojumus tiesu praksē un juridiskajā literatūrā, kas paredz paša parādnieka tiesības iesniegt pieteikumu par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu tiesas ceļā. **Autore akcentē, ka Civilprocesa likuma 49. nodaļa, kā arī Civillikuma 1323.pants ierobežo nekustamā īpašuma īpašnieka** (kas vienlaikus var būt arī parādnieks) **iespējas iesniegt pieteikumu saskaņā ar Civilprocesa likuma 49.nodaļu, toties šīs tiesības sekmīgi var izmantot kreditors.** Gramatiski tulkojot Civillikuma 1323.pantu, secināms, tajā ietvertās prasības nekustamā īpašuma īpašniekam (parādnieka) procesuāli praktiski nav izpildāmas, jo Civilprocesa likuma 49.nodaļa vispār nesatur atbilstošu procesuālo regulējumu, kādā veidā lietas īpašnieks (parādnieks) varētu dot nodrošinājumu kreditoram (ķīlasņēmējam) un varētu prasīt lietas pārdošanu izsolē. **Pirmkārt, no minētā jāsecina, ka īpašuma īpašniekam (parādniekam) materiālā tiesību norma paredz tiesības, kuras procesuāli nav realizējamas, līdz ar to tās ir šķietamas. Otrkārt, juridiskajā literatūrā atrodami skaidrojumi par Civilprocesa likuma 396.panta piemērošanu norāda uz to, ka tieši parādnieka tiesību neesamība atzīta par atbilstošu un pareizu procesuālo regulējumu.** Tā piemēram, prof. K.Torgāna „Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa),”²¹³ skaidrojot Civilprocesa likuma 396.pantu, vienlaikus min arī Civillikuma 1323.pantu, norādot: “(..) *nevar piekrist izteiktajam viedokli, ka Civillikuma 1323.panta noteikumi būtu izpildīti ar to vien, ka nekustamā īpašuma izsoles noteikumos iekļātājs norādītu, ka (..) pircējs parāda summu ar visiem blakus prasījumiem maksās ķīlasņēmējam. (..) (..) No saistību nodrošinājuma būtības izriet, ka tam ir jābūt reālam un veiktam pirms attiecīgās procesuālās darbības, konkrētajā gadījumā- pirms pieteikuma iesniegšanas tiesā.(..²¹⁴*). No citētā saprotam, ka parādniekam, lai realizētu savas tiesības, ir jāizpilda priekšnoteikumi, kas

²¹³ Torgāns, K.& autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 610.-611.lpp.

²¹⁴ Torgāns, K.& autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 610.-611.lpp.

likumā definēti ļoti vispārīgi un bez konkretizācijas, savukārt procesuālā kārtība attiecīgajām darbībām Civilprocesa likuma 49.nodaļā nav paredzēta, līdz ar to procesa norisē redzams parādnieka (ieķīlātās lietas īpašnieka) beztiesīgums, tas izriet arī no komentāriem pie minētās nodaļas, proti, saskaņā ar prof. K. Torgāna „Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)” norādīts, ka : (..) *Civilprocesa likuma 49.nodaļas normās nav ietverti noteikti kritēriji īpašnieka jeb ķīla devēja tiesībām iesniegt pieteikumu (..),*²¹⁵ un vienlaikus Civilprocesa likuma komentāru autori pilnībā nepiekrīt tam skaidrojumam, kuru devuši Višņakova G. un Balodis K., kuru dotos skaidrojumus autore citēs tālāk šajā nodaļā. Teiktā sakarā autore izvirza divus jautājumus, - pirmais, kāpēc mantas īpašniekam, kas vienlaicīgi ir nekustamā īpašuma īpašnieks un parādnieks attiecībā pret kreditoru, būtu jādod nodrošinājums ķīlas ņēmējam, lai iesniegtu pieteikumu par ieķīlātā nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izolē. Otrais, - kādam mērķim kalpotu šāds nodrošinājums, ja pati nekustamā īpašuma ķīla kalpo kā nodrošinājums un var tikt pārdota tikai ievērojot kreditora intereses saņemt saistības izpildījumu. **Jāatzīmē, ka Civillikuma 1323.pants nedod nekādu tuvāku skaidrojumu par šāda nodrošinājuma nozīmi, līdz ar to jāsecina, ka likumā noteikto parādnieka pienākumu konkretizācijas pakāpe ir zema,** bet tam ir tieša ietekme uz parādnieka tiesību esamību, kā arī izlietošanas iespējām. Faktiski no minētā var secināt, ka Civilprocesa likuma 49.nodaļa neparedz un neregulē parādnieka tiesības, kādas tam noteiktas Civillikuma 1323.pantā, bet saprātīgs izskaidrojums tam nav atrodams.

Attīstoties juridiskai domai, kā to liecina iepriekš dotais citāts un skaidrojumi pie Civilprocesa likuma 396.panta, **tiesību nepietiekama konkretizācija, tiek atzīta par attaisnojamu tiesību neesamībai,** ko pamato atsauces uz tiesu praksi un judikatūru. Citi autori, t.i. Višņakova G. un Balodis K., juridiski-skaidrojošā literatūrā komentārā pie Civillikuma 1323.panta norāda : (..) *ieķīlātās nekustamās lietas pārdošanu izolē parādnieks var prasīt pirms saistības izpildījuma termiņa iestāšanās. (..) Pārdodot nekustamo lietu izolē, ķīlas tiesība tiek dzēsta (1380.p.). Tāpēc arī nepieciešams kreditoram dot citu nodrošinājumu. Nodrošinājums var būt, piemēram, arī tāds, ka, griežoties tiesā par nekustamā īpašuma pārdošanu labprātīgā izolē, ieķīlātājs izsoles noteikumos norāda, ka pircējs parāda summu ar visiem blakus prasījumiem maksā ķīlas ņēmējam.(..)*²¹⁶. Kā autore minēja, juridiski-skaidrojošās literatūras „Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)” autori iepriekš citēto skaidrojumu pilnībā noliedz, liekot tam pretī skaidrojumu par parādnieka tiesību faktisku neesamību un pienākumu ievērot

²¹⁵ Turpat.

²¹⁶ Višņakova G., Balodis K. (1998), *Civillikuma komentāri. Lietas, Valdījums, Tiesības uz svešu lietu (841.-926.p.,1130.-1400.p.)*, izd., Mans īpašums, Rīga, 198.lpp

Civillikuma 1587.pantu, *pacta sunt servanda* principu, un līgumisko atsavināšanas aizliegumu (skat. Civillikuma 1080.pantu). **Apkopojot minētos argumentus, tiek izdarīts slēdziens par parādnieka tiesību neesamību.** Autores skatījumā minētais arguments, ka Civillikuma 1080.pants ir šķērslis parādniekam vērsties tiesā ar pieteikumu par ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošanu labprātīgā izsolē jāvērtē kā neatbilstošs, jo pašā pantā norādīts, ka aizliegumam pretēja rīcība neizsauc atsavinājuma spēkā neesamību, bet gan tikai tiesības kreditoram pieprasīt zaudējumu atlīdzību, ja tādi būtu radušies. Tā kā šajā gadījumā runa ir par parādnieka tiesību realizāciju, kas notiek caur tiesu un norit noteiktā procesuālā kārtībā, kur kreditora tiesības tiek ievērotas pilnā apmērā, tad iepriekš minētais attaisnojums parādnieka tiesību neesamībai vai ierobežojumiem, nerod loģisku izskaidrojumu. Saskaņā ar juridiskajā literatūrā atrodamo skaidrojumu par tiesību noteiktības, kā arī tiesību saprātīguma nozīmi, norādīts : „(..) nav šaubu par to, ka tiesības kā tādas ir racionālā un saprātīgā izpausme, tā kā tiesības ir racionālais regulators savstarpējām attiecībām sabiedrībā. Loģiski, ka tiesības uz likuma normu noteiktību, ir viena no neatņemamām sastāvdaļām cilvēka dzīvē; bez tā (pēc būtības) nevar runāt par kaut kādām „tiesībām” vispār²¹⁷. **Vadoties no Civilprocesa likuma 49.nodaļā ietvertā regulējuma, ir neiespējami, ka parādnieks varētu caur tiesu apstiprināt pārdošanas noteikumus, ja tie neatbilstu kreditora interesēm un šajā sakarā (galvenokārt) hipotēkas apmēram.** Autore vēlas akcentēt, ka sekmīgai procesa norisei un tiesību realizācijai svarīgs ir jautājums, – vai uz nekustamo īpašumu reģistrētā hipotēka (tās apmērs) vienmēr atbilst faktiskajam parāda (saistību) apmēram vai arī faktiskās saistības apmērs ir cits, piemēram, būtiski mazāks. Tādējādi parādniekam varētu rasties problēmas pierādīt un pamatot tiesai, kāpēc īpašuma atsavināšanas summai attiecīgi jānotiek par zemāku cenu, nekā kopējais reģistrētās hipotēkas apmērs, ko tiesa varētu tulkot kā likumīgo šķērslī šāda pieteikuma apmierināšanai. Otra iespēja - parādniekam jānorāda pārdošanas nosacījumos tāda cena, kāda atbilst nostiprinātās hipotēkas apmēram, līdz ar to pārdošanas cena (ar augstu ticamību) būs nesamērīga un process nerealizējams. Autore pieļauj, ka šādā gadījumā to varētu atrisināt ar kreditora izdotu izziņu par saistības atlikumu uz konkrētu datumu, ko parādniekam (domājams) vajadzētu varēt saņemt no kreditora jebkurā laikā.

Salīdzinājumam jāsaaka, ka ar attiecīga rakstura problēmām procesa norisē nesaskarsies ķīlas ņēmējs, pat tad, ja ķīlas ņēmēja norādītā pārdošanas cena būs acīmredzami zemāka par ķīlas ņēmēja uzrādītajām parādnieka saistībām kopumā un paša ķīlas ņēmēja labā reģistrēto hipotēkas(u) apmēru. Autore ieskatam minēs nesenus prakses piemērus, kuri apliecina iepriekš teikto. Tā piemēram, Rīgas rajona tiesa Jūrmalā 2017.gada 08. maijā, izskatot

²¹⁷ Vlasenko, N. A. (2014). *Reasonableness and Certainty in legal regulation. Monograph.* Moscow: INFRA-M, 11., 13.lpp.

kreditora „X bankas” iesniegto pieteikumu par ieķīlātā nekustamā īpašuma Jūrmalas pilsētā atsavināšanu labprātīgā izsolē, nolēma to pilnībā apmierināt, neskatoties uz to, ka kreditoram uz šo īpašumu bija reģistrētas divas hipotēkas un kopējo saistības apmēru vairāk par astoņsimt tūkstošiem eiro. Tiesai neradās jautājumi par pārdošanas nosacījumu apmierināšanu, ar kreditora norādīto izsoles sākumcenu, t.i. četri simti tūkstoši, t.i. divas reizes zemāka, nekā kopējais saistību apmērs. Minētā piemēra sakarā jāatzīmē, ka kreditors savā pieteikumā tiesai nenorādīja, ka ir uzteicis parādniekam abus aizdevuma līgumus, t.i. pēc abām reģistrētajām hipotēkām un saistību apmērs būtiski lielāks, nekā pārdošanas cena, par kādu kreditors lūdz apstiprināt pārdošanas nosacījumus. Savukārt, jau 2017.gada 14.decembrī šis pats kreditors „Xbanka” vēršas Rīgas rajona tiesā Jūrmalā ar jaunu pieteikumu, bet par to pašu ieķīlāto īpašumu, taču šoreiz norāda, ka saistības jāpilda pēc cita līguma, t.i. otrās kārtas hipotēkas, bet pārdošanas cenu norāda tādu pašu, kādu norādīja savā 2017.gada 08.maija pieteikumā, kad lūdza apmierināt pieteikumu par pirmās kārtas hipotēku. Arī 2017.gada 14. decembrī Rīgas rajona tiesa Jūrmalā pieņem pozitīvu lēmumu kreditora „Xbanka” pieteikumam un tiesai nerodas jautājums - kā iespējams divreiz pārdot labprātīgā izsolē vienu un to pašu ieķīlāto nekustamo īpašumu. **Ar minēto tiesu prakses piemēru autore vēlas akcentēt divas problēmas: pirmā** - kreditoram ir iespējams nenorādīt visus faktiskos apstākļus par parāda summu un apstākļus saistībā ar līgumu uzteikumiem, bet tas netiks apšaubīts no tiesas puses, pat gadījumā, ja publiskie ieraksti par ar hipotēku nodrošinātajām saistībām uzrādīs citu saistību apmēru, kā arī minētais nekļūst par šķērsli kreditoram atsavināt ieķīlāto īpašumu, norādot pārdošanas cenu zemāku par kopējo saistību apmēru. **Un otra problēma** - pieteikumus par ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošanu izsolē kreditors var iesniegt par katru saistību atsevišķi, lai arī tā nodrošināta ar vairākām hipotēkām uz vienu un to pašu īpašumu, bet tiesa neapsvērs jautājumu par tiesas lēmuma izpildes iespējām, kā arī par tiesību godprātīgas izlietošanas pienākuma ievērošanu, kas izriet no Civillikuma 1. panta. **Jāatzīmē, ka tiesas lēmums par nekustamā īpašuma pārdošanu labprātīga izsolē pēc savas būtības ir realizējams vienreiz, jo šī procesa ietvaros ieķīlātais nekustamais īpašums tiks pārdots. Vēl svarīgi akcentēt, ka nekādi efektīvi procesuāli instrumenti, lai apturētu vai ietekmētu negodprātīga kreditora rīcību parādniekam šajā procesā nav, Civilprocesa likums neparedz aizstāvības mehānismus.**

Autore iepriekš minētā sakarā izvirza domu, ka Civillikuma 1323.pants un tajā ietvertā prasība par nepieciešamību parādniekam dot nodrošinājumu kreditoram nebūtu attiecināma uz gadījumiem, kad par ķīlu kalpo nekustamais īpašums. Civillikuma sadaļa, kurā atrodas 1323.pants nerunā ekskluzīvi tikai par nekustamiem īpašumiem un ķīlas tiesībām uz šiem īpašumiem, bet gan vispārīgi par ķīlas tiesību. **Kā liecina autores iepriekš analizētie komentāri**

pie Civillikuma 1323.panta un Civilprocesa likuma 396.panta, to komentētāji nonāk dziļās pretrunās, proti, secina, ka Civillikuma 1323.pantā noteikto tiesību realizācijai nepieciešamais atbilstošais procesuālais regulējums Civilprocesa likuma 49.nodaļā nav ietverts, izdarot secinājumu, ka tiesību neesamība arī ir parādnieka tiesības. Pētot skaidrojumus par Civillikuma 1323.panta piemērošanu un būtību, jānorāda, ka J.Rozenfelds „Lietu tiesības”²¹⁸ savā darbā par lietu tiesībām, t.sk. ķīlas tiesībām un Civillikuma 1323.pantu, proti, tikai piemin, ka regulējums pastāv, tomēr par tā būtību, ne arī piemērošanas īpatnībām nekas tuvāk netiek paskaidrots, turklāt autors atsaucies uz Konradi F., Valters A. darbu „Lietu tiesības. Baltijas Vietējo likumu kopojuma III daļas skaidrojumi”, izdotu 1935.gadā. Salīdzinot likumu „Vietējo Civillikumu kopojums”²¹⁹ 1449.panta tekstu, kas šobrīd spēkā esošā 1937.gada Civillikumā ir 1323.pants, jāatzīst, ka redakcionāli panti identiski līdzīgi sadaļā, kur runāts par parādnieka kā lietas īpašnieka tiesībām arvien pārdot lietu, lai nokārtotu savas saistības. Tomēr, meklējot šo tiesību būtību, atzinums, ka normas redakcija, kas ir saglabājusies vēsturiski praktiski nemainīga turpat 100 gadus, nenodrošina, ka attiecīgas tiesības būs praktiski realizējamas.

2.3.2. Civillikuma 2089.panta piemērošana nekustamo īpašumu labprātīgās izsolēs

Civilprocesa likuma 49.nodaļas 398.pants norāda, ka nekustamo īpašumu labprātīgās izsoles tiesas ceļā rīkojamas saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem, kādi paredzēti tiesas spriedumu izpildei, ievērojot specifiskās prasības, t.sk. Civillikuma 2089.pants, kā arī to, ka šo procesu veic tiesu izpildītājs. **Autore pievērsīsies Civillikuma 2089.panta specifikai, kuru Civilprocesa likuma 398. pants prasa ievērot pie labprātīgām izsolēm tiesas ceļā.** Saskaņā ar Civillikuma 2089.pantu, gadījumā, ja labprātīgā izsolē vairāksolītājs vilcinās izpildīt nosacījumus, vai viņam nav pārdodamās mantas iegūšanai vajadzīgo personisko īpašību, tad mantu, pēc pārdevēja pieprasījuma, no jauna noliek izsolē uz minētā vairāksolītāja rēķinu un risku. Šajā pantā noteikts, ka vairāksolītājam līdz jaunās izsoles (kas notiek uz viņa rēķinu) norisei, viņa tiesība paliek spēkā un viņš var novērst nākamo izsoli, ja samaksā no viņa pienākošos summu, procentus un arī jaunās izsoles izdevumus. Tātad, šim procesuālajam regulējumam ir tieša ietekme uz pārdevēja (kas ir parādnieks) procesuāliem izdevumiem, kas izriet no Civillikuma 2089.pantā noteiktā. **Saistībā ar Civillikuma 2089.panta praktisko piemērošanu konstatējami vairāki neskaidri jautājumi, kuriem regulējums Civilprocesa likumā nav noteikts,** kā arī procesuālās īpatnības pie labprātīgo izsoļu norises praksē netiek novērotas. Praktiskos piemērus tiesu nolēmumu veidā autore uzrādīs un analizēs turpmāk šajā darbā. Ir vairāki jautājumi, kuri jāapskata saistībā ar Civillikuma 2089.panta piemērošanu,

²¹⁸ Rozenfelds, J. (2004). *Lietu tiesības*. Rīga : Zvaigzne ABC, 213-214.lpp.

²¹⁹ Vietējo civillikumu kopojums (1928), Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, 172.lpp. *Nav spēkā.*

pirmkārt, – vai Civilprocesa likuma 73.nodaļa paredz attiecīgu procesuālo regulējumu Civillikuma 2089.pantā noteikto tiesību/pienākumu realizācijai procesa ietvaros. Otrkārt, kas ir pārdevējs Civilprocesa likuma 2089.panta izpratnē. Attiecībā uz procesuālo regulējumu Civilprocesa likuma 73.nodaļā, lai piemērotu Civillikuma 2089.pantu speciāls regulējums nav ietverts, un, ja vairāksolītājs nesamaksā noteiktajā termiņā, iestājas Civilprocesa likuma 614.pantā un 615. pantā minētās sekas, kas nav savienojamas ar Civillikuma 2089.pantā noteikto kārtību. Tiesu izpildītājs rīkojas tieši pēc regulējuma, kas noteiks Civilprocesa likuma 614. un 615. pantā, bet un labprātīgo izsoļu īpatnības, t.sk. Civillikuma 2089.pantu, neievēro. **Jāatzīmē, ka procesuālais regulējums, kāds tas šobrīd ir Civilprocesa likuma 49.nodaļā neprasa, lai pārdošanas nosacījumos pieteikuma iesniedzējs ietvertu tās specifiskās prasības, kādas noteiktas Civilprocesa likuma 398.pantā.** Līdz ar to, var secināt, ka jau procesa sākumposmā, t.i., kad pieteicējs vēršas tiesā, **no iesniedzēja neprasa likumā noteikto īpatnību ievērošanu.** Nākamais jautājums – kas ir pārdevējs Civillikuma 2089.panta izpratnē, tā kā šajā pantā noteiktās procesuālās kārtības iniciēšanu var realizēt pēc „pārdevēja pieprasījuma”. Civilprocesā likuma 73.nodaļa neregulē procesuālo kārtību, kad tiesu izpildītājam jāvēršas pie pārdevēja, jāpieņem, ka pārdevējam, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 398.pantu un Civillikuma 2089.pantu, vajadzētu būt iespējai vērsties pie tiesu izpildītāja ar attiecīgu lūgumu, savukārt tiesu izpildītājam jāievēro likums un specifiskās prasības labprātīgās izsoles norisei. Tieši šajā aspektā parādās jautājums par to, kas uzskatāms par pārdevēju, respektīvi – pats īpašnieks vai kreditors, kurš iniciējis procesu. Autore minēs nesenu prakses piemēru, kas visticamāk uzrāda, ka Civillikuma 2089.pants ir vēl viena „nedzīva” norma. Kā pierādījums teiktajam minams sekojošs prakses piemērs: parādnieks (nekustamā īpašuma īpašnieks) izpildu lietā, kur tam piederošais nekustamais īpašums tiek pārdots labprātīgā izsolē saskaņā ar kreditora „Xbankas” pieteikumu un tiesas izdotu lēmumu, pēc tam, kad vairāksolītāja piedāvātais samaksas veids, t.i. ar bankas garantiju (skat. Civilprocesa likuma 611.panta (2.¹) daļu), netika pieņemts, iesniedza zvērinātam tiesu izpildītājam lūgumu rīkoties saskaņā ar Civilprocesa likuma 398.pantu un Civillikuma 2089.pantu, noliekot īpašumu atkārtotā izsolē uz vairāksolītāja rēķinu. Tiesu izpildītājs atteicās rīkoties pēc Civilprocesa likuma 398.panta un 2089.panta, bet parādnieks iesniedza sūdzību par atteikumu saskaņā ar Civilprocesa likuma 632.pantu. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā, kur tika skatīta iesniegtā sūdzība (Civillietas Nr. C29266618), zvērināts tiesu izpildītājs iesniedza paskaidrojumus, kurus autores ieskatā ir vērts citēt, lai pamatotu, ka Civilprocesa likuma 398.pantā minētā atsauce uz procesuālajām īpatnībām pie labprātīgas nekustamā īpašuma izsoles tiesas ceļā un attiecīgo Civillikuma pantu prasību, tostarp, 2089.panta prasību ievērošanas, ir neizpildāmi, jo norma tiek ignorēta kā no tiesu izpildītāja, tā arī no tiesas puses. Tātad, apskatāmajā gadījumā (prakses piemērā) zvērināts tiesu izpildītājs Civillietā Nr. C29266618,

iesniedza sekojošus paskaidrojumus : (..) *attiecībā uz norādi par speciālo kārtību, kuru pēc sūdzības iesniedzējas ieskata tiesu izpildītājam ir jāpiemēro labprātīgajās izsolēs, norāda, ka Civillikuma 2074.pants noteic, ka pārdošana izsolē ir no pārdodamās lietas īpašnieka viedokļa vai nu labprātīga, vai piespiesta. Pirmo drīkst izdarīt pēc pārdevēja paša ieskata, kā tiesas ceļā (2076.p.), tā arī privātā kārtā, bet otro katrā ziņā tikai tiesas ceļā. Savukārt 2075.pants noteic, ka pārdodot labprātīgā izsolē, vienalga, vai to izdara tiesas ceļā vai privātā kārtībā, līdzēju savstarpējās tiesības un pienākumus noteic pēc viņu starpā norunātiem noteikumiem un pie tam galvenā kārtā pēc tiem, ko licis priekšā pārdevējs. Civillikuma 2076.pants precizē pēc kādiem noteikumiem ir veicama nekustamā īpašuma labprātīgā izsole tiesas ceļā, proti, ir piemērojami Civilprocesa likuma noteikumi. Līdz ar to normatīvie akti neparedz situāciju, kad, pārdodot īpašumu labprātīgā izsolē tiesas ceļā, vairāksolītāja vilcināšanās izpildīt nosacījumus mantas iegūšanai būtu par iemeslu mantas jaunai nolikšanai izsolē uz vairāksolītāja rēķinu un risku. Civilprocesa likuma 614.pantā nepārprotami ir norādīta tiesu izpildītāja rīcība, ja izsole tiek atzīta par nenotikušu, turklāt, pārdošanas nosacījumos, kuri ir pievienoti klāt piespiedu izpildei iesniegtajam lēmumam, ir norāde, ka izsoles izziņošana un nekustamā īpašuma pārdošana notiek saskaņā ar Civilprocesa likumu.(..)*”.

Autore citētā paskaidrojuma sakarā vēlas vārst uzmanību uz to, ka tiesu izpildītājs, pamatojoties uz Civillikuma 2074.pantu un 2076.pantu, nonāk pie secinājuma, ka Civillikuma 2089.pants nepastāv, kā arī nepastāv Civilprocesa likuma 398.pants un tur noteiktais tiesu izpildītājam nav saistošs. Apskatītais gadījums ir paradokšāls piemērs, jo parāda, ka Civilprocesa likuma 49.nodaļa un 389.pants tiesu izpildītāju izpratnē nav Civilprocesa likuma sastāvdaļa, tā vietā akcents tiek pārnests uz Civilprocesa likuma E sadaļu un 73. nodaļu. Rezumējot, Civillikuma 2089.pants tiek „izslēgts” no procesa norises, pamatojot to ar Civillikuma 2074., 2076.pantu, savukārt Civilprocesa likuma 389.panta speciālās (īpašās) prasības tiek „izslēgtas” no procesa norises, pamatojot to ar Civilprocesa likuma E sadaļu. Civillikuma komentāros pie Civillikuma 2089.panta prof. Torgāns K. dod sekojošu skaidrojumu : „(..) *Pants satur norādījumus tikai attiecībā uz labprātīgu izsoli. Sekas, kādas rodas, ja piespiedu izsolē vairāksolītājs termiņā nesamaksā visu summu, ir noteiktas CPL 589., 590., 614-616.p.. Jāpiebilst, ka CPL nav dota atbilde, kādas ir sekas, ja vairāksolītājam nav bijušas mantas iegūšanai vajadzīgās personiskās īpašības. Loģiski, ka tad sekām vajadzētu būt tādām, kas atbilst komentējamā pantā noteiktajām (atkārtota izsole, tās izdevumus attiecinot uz nekārtīgo vairāksolītāju. (..)*”²²⁰ Dotā komentāra sakarā autore atzīmē, ka tajā nav skaidrojums par šī panta nozīmi un tiesību izlietošanas iespējām, komentārs nezināmu iemeslu dēļ skaidro procesuālo regulējumu Civilprocesa likumā, kāda tā ir attiecībā uz piespiedu izsoli un sekām, par

²²⁰ Torgāns, K. un autoru kolektīvs (2000). *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.-2400.p.)*. Rīga : Mans Īpašums, 452.lpp.

kuru komentējamais Civillikuma 2089.pants nerunā. Jāatzīmē, ka komentārs dots 2000.gadā, bet šobrīd situācija attiecībā uz Civillikuma 2089.panta praktiskās piemērošanas iespējām praktiski nav mainījies. Autore arī uzsver, ka tiesu prakse vai citu autoru darbi par minēto problēmu nav un autore ir vienīgā, kura apskata Civilprocesa likuma 49.nodaļas prasību praktisko izpildi, t.sk. specifiskā regulējuma izpildes iespējamību. Ar pētījumu par problēmu autore 2020.gada 21. aprīlī piedalījās XXI Starptautiskajā konferencē “Sustainable Economy. The Latvian story”²²¹.

Autore šajā darba nodaļā identificēja visas problēmas saistītas ar Civillikuma 2089.panta piemērošanu praksē Civilprocesa likuma ietvaros. Ņemot vērā, ka autores rīcībā ir prakses materiāls par tiesas izdarītajiem secinājumiem Civillietā Nr. C29266618, jāatzīmē, ka tiesa lēma, ka sūdzības iesniedzējs, būdams parādnieks un ieķīlātās lietas īpašnieks, neesot pārdevējs, līdz ar to nekādas tiesības no Civillikuma 2089.panta tam neizriet. Tiesa norādīja, ka pārdevējs esot kreditors „Xbanka”, jo pēc tā pieteikuma notiek pārdošana, turklāt tiesa aprobežojās ar šo savu secinājumu un jautājuma būtībā tālāk neiedziļinājās, bet lēmumā pārrakstīja Civilprocesa likuma 389.pantu. Nešaubīgi, ka pārdošanas nosacījumus sagatavo kreditors, ja kreditors ir persona, kura vēršas tiesā ar pieteikumu par ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošanu labprātīgā izsolē, bet autores ieskatā ir stipri apšaubāms, ka kreditors šādā veidā iegūst pārdevēja statusu vai pārdevējam nepieciešamās īpašības un tiesības, pirmkārt tāpēc, ka Civillikuma 1328.pants norāda, ka kreditors atbild kā pilnvarnieks, kas nozīmē, ka viņš arī darbojas identiski pilnvarniekam. Nākamais arguments, kas jāmin, iebilstot pret kreditora kā pārdevēja statusu labprātīgas izsoles procesā, ir pats pārdošanas process un Civillikuma 2003.pantā minētie kritēriji, t.i. *pārdot var katrs, kam ir tiesība pārdodamo priekšmetu brīvi atsavināt; (..)*. Nodrošinātais kreditors tiesīgs ierosināt atsavināšanu, kas, ievērojot procesuālo kārtību, nevar tikt atzīta par „brīvu atsavināšanu”, jo kreditors ir pakļauts specifiskai procesuālai kārtībai, kuru var realizēt tikai caur tiesu (skat. Civillikuma 1321.pantu). Tādējādi, kreditora procesuālais statuss, vadoties no saprātīgiem un loģiskiem apsvērumiem, ir pārdevēja pilnvarnieks. Pilnvarnieks no darbošanās pilnvarotāja vietā vai vārdā neiegūst nekādas pilnvarotājam piederošas tiesības, t.sk. pārdevējam kā īpašniekam (Civillikuma 994.panta izpratnē) piederošas īpašuma tiesības. Kreditors iniciē procesu, bet tas tiek realizēts parādnieka kā īpašnieka un atsavinātāja vārdā, ar viņa izteiktu gribu (skat. Civillikuma 1321.pantu). Ja pieņemts, ka pareizs ir pretējs skaidrojums, tad nonākam pie secinājuma, ka pārdot var kāds, kuram lieta nepieder. Lai arī šādu situāciju un tajā skaitā tiesiskās sekas regulē Civillikuma 2010.pants, tomēr attiecībā uz

²²¹ Neimane, K. (2020). Labprātīga izsoles tiesas ceļā procesuālās īpatnības, Civillikuma 2089.panta piemērošana un Satversmes tiesas skaidrojumi. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XXI International Scientific Conference, “Sustainable Economy. The Latvian story”*. 21.04.2020., Rīga : Biznesa augstskola Turība, 51.-62.lpp. ISSN 1691-6069; <https://www.turiba.lv/storage/files/konference-2020.pdf>

nekustamo īpašumu nevar distancēties no Civillikuma 994., 1315. un 1331.pantā teiktā. Minētajā prakses piemēra gadījumā 1. instances tiesas spriedums tika pārsūdzēts Rīgas apgabaltiesā, kura, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 447.¹ panta otro daļu, pievienojās 1. instances tiesas lēmumam, savā lēmumā vēlreiz citēja Civilprocesa likuma 398.pantu, neizdarot nekādus secinājumus, bet dodot atsauci uz skaidrojošo juridisko literatūru, t.i. „Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)”, lēmumā norādot sekojošo : (..) *Saistībā ar minēto procesuālo tiesību normu tiesību doktrīnā izskaidrots, ka šī norma pēc būtības nosaka, ka izsole notiek pēc vispārējiem sprieduma izpildes noteikumiem ar pantā paredzētiem izņēmumiem.(..)*²²² Autore piekrīt, ka Civilprocesa likuma 398.pantā ir atsauce uz vispārējiem sprieduma izpildes noteikumiem, tomēr tajā ir paredzēta specifiskās prasības, kuras jāievēro. Kāpēc speciālās prasības netiek ievērotas un faktiski izslēgtas no procesa norises, loģisks izskaidrojums tam nav atrodamas, bet tā vietā pastāv savstarpēji izslēdzošs normatīvais regulējums Civilprocesa likumā.

Skaidrojumu, ka process norisinās parādnieka tiesību aizsardzībai, lai arī ne visai viennozīmīgi, tomēr sniedz Satversmes tiesa 2010.gada 24.novembra spriedumā lietā Nr. 2010-08-01²²³, norādot: „(..) *Tiesnesim nav jāvērtē iespējamie pušu pretējie viedokļi, bet gan uz tam iesniegto dokumentu pamata jāpārlicinās par to, kas norādīts Civilprocesa likuma 397.panta otrajā daļā. Tātad, kaut arī pienākums ķīlas tiesības priekšmetu- nekustamo īpašumu –pārdot izsolē tiesas ceļā ir vērsti uz parādnieka tiesību aizsardzību, tiesneša lēmuma pieņemšanai paredzēta vienkāršota kārtība.(..)* **Saistībā ar iepriekš minēto autore vēlas izcelt vēl vienu unikālu situāciju, proti, ka labprātīgās nekustamā īpašuma pārdošanas process, kas deklarēts kā parādnieka interesēs notiekošs, realizējas tā, ka pats parādnieks procesā ir beztiesīgs un no procesa izslēgts.** Noslēgumā jāatzīmē, ka autores analizētais tiesu prakses piemērs nonācis tiešā pretrunā ar Satversmes tiesas 2010.gada 24.novembra Spriedumā lietā Nr. 2010-08-01 19.1. punktā minēto: “(..)kārtība, atbilstoši kurai ķīlas tiesības priekšmeta –nekustamā īpašuma –pārdošana izsolē veicama vienīgi ar tiesas starpniecību, vērtējama kā ķīlas devēja tiesību aizsardzības garantija(..)”²²⁴, kā arī skaidrojumiem, kas izriet no tiesas piemērotās skaidrojošās literatūras, proti: „(..) *Secinājums par Civilprocesa likuma 73.nodaļas noteikumu piemērošanu nav nepareizs pēc būtības, taču minētās tiesību normas piemērojamas tiktāl, ciktāl Civilprocesa likuma*

²²² Torgāns, K.(2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 630.lpp.

²²³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 24.novembra Spriedums lietā Nr. 2010-08-01. Iegūts: 25.05.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf#search=, 19.1. punkts.

²²⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 24.novembra Spriedums lietā Nr. 2010-08-01. Iegūts: 25.05.2020. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf#search=, 19.1. punkts.

49.nodaļas normas neparedz atšķirīgu regulējumu.(..).”²²⁵ Saistībā ar minēto, autore secina, ka Civilprocesa likuma 49.nodaļā noteiktās speciālās prasības praksē netiek ievērotas, kas ir pretēji Satversmes tiesas Spriedumā lietā Nr. 2010-08-01 dotajiem skaidrojumiem. Otrs secinājums, ka Civilprocesa likuma 398.panta pirmās daļas prasības nav pilnvērtīgi realizējamas Civilprocesa likuma 73.nodaļas ietvaros, jo nodaļa nesatur speciālu procesuālo kārtību, kas atļautu realizēt Civilprocesa likuma 398.panta speciālās prasības par Civillikuma 2075., 2083., 2084., 2087., 2089. un 2090. pantu piemērošanu labprātīgajās izsolēs.

Saistībā ar Civillikuma 2089.panta piemērošanu labprātīgajās nekustamo īpašumu izsolēs un uz tām attiecināmās specifiskās prasības par vairāksolītāja personiskām īpašībām attiecīgā īpašuma iegūšanai, autores skatījumā īpaša uzmanība jāvelta pantā minētajam kritērijam „*ja viņam nav pārdodamās mantas iegūšanai vajadzīgo personisko īpašību*”, ņemot vērā likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos”²²⁶ VI. nodaļā ieviestos grozījumus, kas stājās spēkā 2014. gada 01.novembrī, nosakot speciālu personu loku, kuras tiesīgas iegūt savā īpašumā lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kā arī iegūstamās lauksaimniecības zemes maksimālo apjomu un citus kritērijus, kuri būtu jāievēro realizējot lauksaimniecības zemi labprātīgā izsolē tiesas ceļā. Nav šaubu, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme var kalpot par ķīlu un būt apgrūtināta ar hipotēku, secīgi, pastāv iespēja, ka īpašums var tikt nodots labprātīgai izsolei tiesas ceļā. Saskaņā ar likuma „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” VI. nodaļas 30.³ pantu minēti izņēmumu gadījumi, uz kuriem nav attiecināmas ierobežojošās prasības, kas savukārt minētas šī likuma 28.¹ panta, 30.¹ un 30.² pantā, tomēr likumā norādītajā izņēmumu uzskaitījumā nav pieminēta lauksaimniecības zemes pārdošana piespiedu vai arī labprātīgās izsolēs tiesas ceļā, kas attiecīgi nozīmē, ka speciālās normas izņēmumi neattiecas uz labprātīgas pārdošanas izsolē tiesas ceļā gadījumiem un speciālās normas prasības būtu ievērojamas. Civilprocesa likuma 49.nodaļa neparedz īpašas prasības, kādas norādāmas pieteikumā vai pārdošanas nosacījumos, ja pārdodamais īpašums ir lauksaimniecības zeme. Jāatzīmē, ka šāda gadījumā Civillikuma 2089.panta piemērošana būtu absolūti nepieciešama un pat obligāti paredzama pārdošanas nosacījumos. **Autore jau iepriekš norādīja, ka Civilprocesa likuma 49.nodaļas 396.pants neprasa no kreditora, lai tas pārdošanas nosacījumus saskaņotu ar 398.panta īpašajām prasībām, tostarp Civillikuma 2089.pantu.** Nav šaubu, ka izsoles procesā var piedalīties kā fiziskās, tā arī juridiskās personas un speciālā norma katrai no šīm personām nosaka citus kritērijus, lai tā varētu būt lauksaimniecības zemes ieguvēja, tātad šeit ir svarīga iespējamā vairāksolītāja atbilstība

²²⁵ Torgāns, K. (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II. daļa (29.-60.¹ nodaļa)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 617.lpp.

²²⁶ Likums „Par zemes privatizāciju lauku apvidos”, Pieņemts 09.07.1992., Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs 32/33/34 20.08.1992., „Diena” 132, 21.07.1992., Pēdējie grozījumi : 27.02.2020.

kritērijiem, tomēr Civilprocesa likuma 49.nodaļas regulējumā tas nav. Vadoties no visiem iepriekš šajā nodaļā citētajiem viedokļiem un skaidrojumiem, ir konstatējams, ka Civilprocesa likuma 398.pantā noteiktās prasības praksē izpildās tikai daļēji, bet speciālās prasības tiek ignorētas vai arī to realizēšanai nav paredzēta attiecīga procesuālā kārtība. Identiski ir ar darījumiem ar lauksaimniecības zemēm, ja šādi īpašumi nonāk labprātīgās izsoles procesā. **No labprātīgām izsolēm piemērojamā vispārējā tiesu spriedumu piespiedu izpildes procesa paredzēta Civilprocesa likuma 73.nodaļā neizriet, ka tiesu izpildītājs, pārdodot lauksaimniecības zemi, pildīs speciālās normas prasības vai, ka tiesu izpildītājam vispār būtu tāds pienākums.** Vadoties no minētā, autore secina, ka darījumi ar lauksaimniecības zemi ir vēl viena īpašumu kategorija, kur piemērojamās speciālās normas prasības nav saskaņotas ar procesuālo normu, ieviešot papildus nepieciešamo regulējumu Civilprocesa likuma 49.nodaļā. Attiecībā uz piedziņas vēršanu uz lauksaimniecības zemi jāpiemin, ka, salīdzinājumā ar vēsturisko regulējumu, esošais Civilprocesa likums neparedz speciālas kārtības ievērošanu, ja piespiedu vai labprātīga izsolē tiesas ceļā tiek pārdota lauksaimniecības zeme, turpretī 1938.gada Civilprocesa likuma 1237.panta piezīme noteica, ka: „(..) *Kad piedziņa vērsta uz lauksaimniecības nekustamu mantu, vai arī uz biezi apdzīvotu vietu un pilsētu nekustamu mantu, kurai piemīt lauksaimniecības raksturs, šinī panta paredzētais termiņš pagaidām noteikts trīskārtīgi garāks(..)*”. Vēlāk piezīmē pie 1237.panta ieviestas izmaiņas, kuras noteica, ka izsoles nav noturamas laikā no 01.aprīļa līdz 30.septembrim, bet laikā no 30.septembra ir jāievēro 1285.pantā noteiktie termiņi. Autore vēlas akcentēt vēl vienu kritēriju, kas bija ietverts *t.s. Pirmās Latvijas laika* Civilprocesa likumā, bet nav iekļauts Civilprocesa likumā, kuru pieņēma jau pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas. Tātad, saskaņā ar 1938.gada Civilprocesa likuma 1326.panta redakciju: “(..) *Jaunā izsole noliekama ne agrāk kā 1285.pantā norādītajā termiņā, bez otrreizēja novērtējuma, un noturama pēc tiem pašiem noteikumiem, kādi pastāv pirmajai izsolei, tikai ar to starpību, ka otrā izsolē mantu var pārdot arī zem novērtējuma, tomēr ne zem to prasījumu summas, kas bauda apmierinājuma kārtībā priekšrocību vai prioritāti pret visām uz nekustamo mantu vērstām piedziņām. Ja šis pēdējais noteikums pārkāpts, tad izsole uzskatāma par spēkā neesošu(..)*”. Autores ieskatā minētajam kritērijam būtu pozitīva nozīme arī attiecībā uz labprātīgām nekustamo īpašumu izsolēm tiesas ceļā, kas tādā kārtā nodrošinātu atbilstošas izsoles sākumcenas noteikšanu, kas cita starpā tika minēts kā arguments konstitucionālajā sūdzībā, kur Satversmes tiesa taisīja spriedumu lieta Nr. 2010-08-01. **Pantā ietvers aizliegums pārdot zem prioritāro prasījumu kopsummas, kas atzīstams kā būtisks parādnieka interešu aizsardzības mehānisms un vienlaikus kalpo par nodrošinājumu kreditoram, ka viņš izsoles rezultātā saņems savu prasījuma summu pilnā apjomā (pieļaujot, ka tas vispār ir iespējams, jo situācijas var būt dažādas).** Jo īpaši pie labprātīgām

nekustamo īpašumu izsolēm tiesas ceļā attiecīga kritērija ievērošanas nepieciešamība pasargātu arī kreditoru no iespējamām prasībām no parādnieka puses par nodarītiem zaudējumiem (skat. Civillikuma 1328.pantu), kā arī novērstu jebkādas šaubas par to – vai noteiktā izsoles sākumcena bijusi atbilstoša. Identificētās problēmas saistībā ar specifiskām prasībām labprātīgās nekustamo īpašumu izsoles tiesas ceļā procedūrās un to neievērošana praksē, ļauj izdarīt secinājumu, ka vitāli nepieciešama procesuālo tiesību pilnveidošana, savstarpēja saskaņošana (harmonizācija) un precizēšana, lai izslēgtu situācijas, kur parādnieka tiesību neesamība tiek atzīta par pareizu un tiesisku juridisko situāciju, kā arī Civillikumā un Civilprocesa likumā noteiktās speciālās prasības tiek *izslēgtas* no procesa tikai tāpēc, ka nepastāv atbilstošs procesuālais regulējums, pastāv neviennozīmīgi tiesību un pienākumu skaidrojumi, ko uzskatāmi pierāda prakses piemēri un juridiski-skaidrojošajā literatūrā atrodamie pretrunīgie apgalvojumi. Iepriekšējās nodaļās apskatīto problēmu risināšanai autore piedāvā praktiskus risinājumus, t.i. nepieciešamos grozījumus Civilprocesa likumā, lai saskaņotu (harmonizētu) likumā pastāvošās pretrunas un likvidētu tādu procesuālo stāvokli, ka likumā noteiktās tiesības nevar tikt pilnvērtīgi realizētas procesuālā regulējuma iekšējo pretrunu ietekmē.

3. INSTRUMENTI CIVILPROCESA EFEKTIVĪTĀTEI

Kā tika minēts, autores darbā tiek pētīti jautājumi saistībā ar personu procesuālo tiesību realizācijas iespējām, apskatot to no „atbilstoša procesa” tvēruma, t.sk. civilprocesa efektivitāti veicinošo instrumentu nozīmi, kam būtu pozitīva ietekme uz procesa taisnīga risinājuma sekmēšanu. Par taisnīguma nozīmi procesa norises gaitā un arī taisnīgumu kā procesa galarezultātu, autore izvērsti apskatīja sava darba 1. nodaļā un apakšnodaļās. Procesā norise un personu procesuālās iespējas, t.i. tiesības un pienākumi procesā, ir atkarīgi no pamatprincipiem, kas procesu regulē un nosaka norises kārtību, termiņus, u.tml. Vienlaikus principiem ir divejāda ietekme jeb darbības virzieni - tie ietekmē personas, kuras atrodas procesā un šo personu procesuālo uzvedību, kā arī procesu kopumā, t.i. norises veidu un ātrumu. Lai arī par civilprocesā piemērojamiem principiem un to mijiedarbību ir plaši rakstīts juridiskajā literatūrā, tomēr, pētot civilprocesa efektivitāti un personu tiesību izlietošanas iespējas šī procesa ietvaros, kā arī vēlamā sasniegamo rezultātu, nepieciešams pievērsties piemērojamo principu analīzei, lai identificētu ietekmi uz procesa norises gaitu un gala rezultātu. Civilprocesu regulējošiem principiem ir nenoliedzama ietekme uz to, - kā tiek virzīta procesuālās normas pilnveidošana, kādas tendences tiek attīstītas, kādi procesuālie instrumenti tiek izveidoti vai ietverti likumā, vai pilnveidoti esošie, bet kādi netiek. Šajā darba nodaļā autore apskatīja Latvijas civilprocesa norises specifiskās iezīmes jautājumos, kas attiecas uz procesa efektivitāti, t.sk. kvalitāti veicinošiem procesuāliem instrumentiem. Šādā aspektā autore pievērsās civillietas sagatavošanas izskatīšanai stadijai un pēta tos ietekmes faktorus, kas raksturīgi Latvijas civilprocesu regulējošās normas un tajā esošo procesuālo instrumentu sekmīgai pielietošanai civillietu sagatavošanai izskatīšanai. Autore turpmākajās nodaļās pēta dominējošās tendences civilprocesu regulējošās normas attīstībā, pamatnostādnes, kādas izsecināmas no tiesu nolēmumiem, darba grupu ziņojumiem, atzinumiem, tiesību zinātnieku darbiem, utt. Autore salīdzina Latvijas civilprocesu regulējošo normu un tās attīstības tendences ar citu valstu pieredzi tieši civillietu sagatavošanas izskatīšanai stadijā, t.sk. sagatavošanas tiesas sēdes nozīmi, kā arī tiesneša lomu civillietas sagatavošanai izskatīšanai stadijā. Autore identificē problēmas un vairākus ietekmes faktorus, kā arī piedāvā konkrētus risinājumus, ierosinot pārskatīt civillietu sagatavošanas stadijā izskatīšanai piemērojamos principus un šādā aspektā arī tiesneša īpašo lomu civillietas sagatavošanā izskatīšanai. Autore ierosinājumu pamatā ir civilprocesu regulējošo principu sabalansētība civillietas sagatavošanas stadijā, kas veicinātu kvalitatīvu lietu sagatavošanu un šādā aspektā disciplinētu prāvniekus, neakcentējoties uz procesuālo sankciju vairošanu.

3.1.Civilprocesa principu sabalansētības nozīme procesa efektivitātei

Jautājumā par civilprocesā piemērojamo principu sabalansētību, vispirms jāatzīmē, ka tiesību principu tēma tiesību zinātnieku vidū tiek uzskatīta kā līdz galam neizpētīta, bet vēsturiskās pieredzes apkopojums un salīdzinājumi ar mūsdienām rāda interesantu ainu, t.i. principu cikliskas svārstības, respektīvi, zināmu laiku dominē viens, bet pēcāk cits, t.i., agrāk dominējošā principa pretmets. Tā piemēram, M. E. Poskrebņevs zinātniskajā rakstā norāda: „(..) mūsdienās sacīkstes princips ir visai sajaukts kopā ar izmeklēšanas principu, tāpēc nevar apgalvot, ka kāds no tiem ir vispārējs, bet otrs tikai izņēmums(..).”²²⁷ Autors arī norāda: „(..) izmeklēšanas principa izpausmes ir: tiesa nodrošina procesa norises vadību, nodrošina, ka pilnīgi un vispusīgi tiek izpētīti pierādījumi, faktisko apstākļu noskaidrošana, tiesa nosaka, kādi apstākļi ir nozīmīgi izskatāmajā lietā un kurai pusei tie jāpierāda, kā arī tiesa tiesīga pēc savas iniciatīvas atjaunot lietas izskatīšanu pēc būtības(..).”²²⁸ No citētā izriet, ka autors nosauc tās procesuālās darbības, kuras civilprocesā attiecas uz lietas sagatavošanas stadiju. Viss minētais attiecināms arī uz civilprocesa norisi Latvijā, tomēr tam lielā mērā traucē sacīkstes principa dominējošā loma, ko autore turpmāk norādīs detalizētāk. Par tiesību principiem civilprocesā un to būtību, pētot dispozitivitātes principa nozīmi un evolūciju, norādīts: „(..)tiesību principi ir to veidošanās, attīstības un funkcionēšanas procesa galvenās idejas, sākotnējie nosacījumi vai pamatnostādnes formēšanās procesa iesākumā, attīstībā un funkcionēšanā. Tie atspoguļojas galvenokārt tiesību normās, principi caurstrāvo visu sabiedrības tiesisko dzīvi, visu valsts iekārtu. (..) Tiesību principiem ir milzīga ietekme uz visu normatīvo aktu sagatavošanas procesu, to publicēšanu, nosakot garantijas tiesību aktu prasību ievērošanai.”(..).”²²⁹ Autore paskaidro, ka nevēršas pret principiem kā tādiem, bet gan identificē problēmas, kas rodas, ja pastāv principu nelīdzsvarota ietekme, kas traucē procesa norises gaitā panākt efektivitāti. Autore saskata, ka, skaidrojot sacīkstes principa nozīmi, pastāv konsekventa tendence šo principus absolutizēt līdz tādai pakāpei, ka tas pilnībā pārņem procesu, sākot traucēt procesa normālai norisei. Papildus negatīvu ietekmi uz procesuālo tiesību realizāciju veicina procesuālās ekonomijas princips, apvienots ar sacīkstes principu. Saskaņā ar K. Čakstes norādēm: „(..) tiesa, izspriežot strīdu, kas izcēlies starp prāvniekiem par viņu civilām tiesībām, cenšas noskaidrot materiālo taisnību (..).”²³⁰ Šim nolūkam tiesnesim jālieto savas profesionālās zināšanas un citas prasmes, kā arī civilprocesu regulējošie principi, atrodot nepieciešamo līdzsvaru

²²⁷ Поскребнев, М. Е.(2018). К вопросу о принципах-противоположностях гражданского процесса. *Сборник статей по материалам международной научно- практической конференции "Проблемы судопроизводства в суде первой инстанции по гражданским, арбитражным и административным делам"*. 294.lpp. 12.10.2018. Санкт-Петербург. Iegūts: 11.12.2021. No: https://nwb.rgup.ru/rimg/files/3_sbornic_01_2019_29_04.pdf

²²⁸ Turpat;

²²⁹ Воронов, А.Ф.(2007). *Гражданский процесс : эволюция диспозитивности*. Iegūts: 12.12.2021. No: https://perviydoc.ru/v33448/воронов_а.ф._гражданский_процесс._эволюция_диспозитивности

²³⁰ Čakste, K. (2016). *Civilprocess*. Rīga : Haralds Neverževskis, SIA „Gāmata”, 61.lpp.

starp tiem, lai attiecīgo lietu varētu taisnīgi izspriest vai arī noregulēt ar pušu izlīgumu. Taisnīgumu, kā jebkuras izskatāmās lietas mērķi ir uzrādījusi Latvijas Republikas Satversmes tiesa savā 2014.gada 09.janvāra spriedumā lietā Nr. 2013-08-01²³¹, kur Satversmes tiesa secinājumu daļā norāda, ka: „(..) *Jebkuras lietas izspriešanā svarīgs ir tās rezultāts- taisnīgs spriedums(..).*” Nemot vērā, ka civilprocesa mērķis ir taisnīgs lietas noregulējums, tad kāda viena vai vairāku civilprocesa principu absolutizācija izjauc līdzsvaru. Lai pamatotu teikto, autore minēs dažus no zinātniskajā literatūrā atrodamiem skaidrojumiem saistībā ar sacīkstes principu, tā piemēram, Keiša R. un prof. K.Torgāns 1999.g. skaidro: „(..) *jāatzīst, ka objektīvās patiesības noskaidrošanas uzdevums pilnīgi visās civillietās ir neizpildāms uzdevums, tiesā ir iespējams vienīgi vairāk vai mazāk tuvojies objektīvajai patiesībai. (..), un vēl: (..)Vai būs pareizi, ja tiesa, jau uzsākot lietas izskatīšanu, ieņems tādu pozīciju, ka jāpalīdz trūcīgākajam vai skaļāk prasošajam? (..)tas būtu pretrunā ar citu, ne mazāk svarīgu principu pusēm tiesā ir vienādas tiesības (CPL²³²9.p.). Aktīva palīdzēšana vienai pusei izjauktu vienlīdzību. Civilprocesa likumā un pasaulē pazīstams kā pretstats tiesas aktīvas izmeklēšanas jeb inkvizīcijas principam.(..).*²³³ Jāpiebilst, ka citētais ir kļūdaina koncepcija, kurai attīstoties, varēja dominēt tikai sacīkstes principa negatīvie aspekti. Civilprocesa likums neprasa, lai tiesa palīdz kādai no pusēm, bet prasa, lai tiesa (tiesnesis) sagatavo lietu izskatīšanai (skat. Civilprocesa likuma 149.pantu), informē prāvniekus, ja uzskata, ka lietā nav pierādījumu (skat. Civilprocesa likuma 93.panta ceturtā daļa). Viss minētais ir tieši saistīts ar procesa mērķi – taisnīgu noregulējumu. Vēl iepriekš minētie autori norāda: „(..) *CPL 10.pantā, diemžēl, ir pateikts visai maz, tikai tas, ka puses realizē savas tiesības sacīkstes formā un ka sacīkste notiek, veicot pantā norādītās procesuālas darbības. Tāpēc jurisprudencei un tiesu praksei būs jārod atbildes uz daudziem jautājumiem, kas saistīti ar sacīksti.(..)*”. Bet par sacīkstes principa skaidrojumu autori norāda: „(..) *Lai izprastu sacīkstes būtību, pievērsīsimies sacīkstes principa raksturojumam, kas dots Konversācijas vārdnīcā. Tur, lietojot arī latīņu formulējumus, kas liecina par principa ilgstošu veidošanos, izskaidrots sekojošais: Civilprocesā, kas veidots pēc sacīkstes principa, tiesai ierādīta pasīva loma, un tiesas priekšā it kā norisinās prāvnieku sacīkste, kurā katra puse grib pārliecināt tiesu par savu taisnību. Sacīkstes principu raksturo šādas pazīmes: - tiesa drīkst iztiesāt lietu tikai pēc ieinteresēto personu lūguma (judex ne procedat ex officio), spriedums nedrīkst pārsniegt prāvnieku prasījumus (ne eat judex ultra petita partium), t.i., tajā nevar piespriest vairāk nekā prāvnieks lūdzis, tiesa nedrīkst pati meklēt vai apsvērt*

²³¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 09.janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01. Iegūts: 29.02.2020. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-08-01_Spriedums.pdf.

²³² *Autores piebilde* – CPL šeit un turpmāk tekstā, t.sk. citātos lietots saīsinot Civilprocesa likums attiecīgajā locījumā.

²³³ Keiša, R. un Torgāns, K.(1999). Sacīkstes princips civilprocesā. *Prof. K.Torgāna (zin.red.). Latvijas Universitātes zinātniskie raksti 621. Saistību izpildes juridiskais nodrošinājums*. Rīga : Latvijas Universitāte, 53.lpp. Iegūts 31.08.2020. No : <https://core.ac.uk/download/pdf/71753359.pdf>

*spriedumā faktus un pierādījumus, uz kuriem nav atsaukušies prāvnieki (quod non est in actis non est in mundo)(..).²³⁴ Citētie autori, analizējot sacīkstes principa pozitīvās un negatīvās īpašības, norāda, ka ir izteikti arī negatīvi vērtējumi. Svarīgākais no tiem ir tāds, ka sacīkstes princips nenodrošina pušu faktisko vienlīdzību, un tāpēc ne vienmēr ved pie taisnīga sprieduma(..).²³⁵ Vienlaikus autori izsaka cerību, ka nav izsmeltas iespējas likumu pilnveidošanas ceļā veiksmīgāk saskaņot sacīkstes principu ar pušu līdztiesības principu un taisnīgas tiesas ideju, sakot: *iespējams, ka turpmākā prakse atspēkos V.Bukovska pesimistisko vērtējumu.*²³⁶ Profesors V.Bukovskis, skaidroja: „(..) *sacīkstes princips ir derīgs tur, kur abi prāvnieki ir vienādi spēcīgi, vienādi sagatavoti. Tad notiek cīņa, ko tiesa var bez p a r t ē j i s k i novērot. Citiem apstākļiem pastāvot, sacīkstes princips var dot uzvaru netaisnībai pār taisnību, viltībai un izveicībai pār vientiesību un bagātībai pār nabadzību. (..).*”²³⁷ Līdzīgi norāda arī K. Čakste: „(..) *sacīkstes princips attaisno sevi tikai tad, ja abas puses spēkos līdzīgas, pretējā gadījumā sacīkstes princips var dot uzvaru netaisnībai pār taisnību (..).*”²³⁸ Autore apzināti iepriekš deva plašus citātu, jo uzskata, ka jautājums par sacīkstes principa saturisko būtību un ietekmi, kā arī iedabu jānorāda ļoti precīzi, lai atrastu pareizo līdzsvaru un minimizētu šī principa negatīvos aspektus, kuri, diemžēl, ir stipri ietekmējuši kā zinātnisko domu, tā arī kopējo izpratni par šī principa būtību. Ārvalstu autoru darbos vēltos civilprocesam un ar to saistīto problēmu pētniecībai, norādīts: „(..) *tiesa paļaujas uz pušu sacīksti, kas virza prāvniekus iesniegt tiesai attiecināmos pierādījumus, lai iepazīstinātu tiesu ar faktiem. Tomēr tieši prāvnieku pretējo interešu esamība, prasa tiesas aktivitāti un iesaistīšanos, jo bez tiesas iesaistes prāvnieki savu sacīksti var izvērst izšķērdīgā laika un resursu patēriņā (..).*”²³⁹ Autores ieskatā dotais skaidrojums rāda, ka sacīkste bez robežu noteikšanas var kļūt nekontrolējama un neproduktīva kā no laika, tā no resursu patēriņa viedokļa, tāpēc tiesas aktivitātei ir nozīme lietas sagatavošanas stadijā, par ko tiks runāts tālāk šī darba nodaļās. Tiesību zinātnieks un daudzu zinātnisko darbu autors C.H. Van Rhee norāda: „(..) *salīdzinot moderno Anglijas civilprocesu ar vairākumu kontinentālās Eiropas valstu civilprocesiem, jāsecina, ka gan Anglijas civilprocesa norisē, gan lielā daļā kontinentālās Eiropas valstu civilprocesos tiesnesis**

²³⁴ Keiša, R. un Torgāns, K.(1999). Sacīkstes princips civilprocesā. *Prof. K.Torgāna (zin.red.). Latvijas Universitātes zinātniskie raksti 621. Saistību izpildes juridiskais nodrošinājums.* Rīga : Latvijas Universitāte, 54.lpp. Iegūts 31.08.2020. No : <https://core.ac.uk/download/pdf/71753359.pdf>;

²³⁵ Turpat; 62.lpp.

²³⁶ Turpat;63.lpp.

²³⁷ Bukovskis, V (1933/2015), *Civilprocesa mācības grāmata.* Rīga : Autora izdevums, 237.lpp.

²³⁸ Čakste, K. (2016). *Civilprocess.* Rīga : Haralds Neverževskis, SIA „Gāmata”, 62.lpp.

²³⁹ Klement, A., Neeman Z. (2007). *Civil Justice Reform: A Mechanism Design Framework, 4.-5.lpp.* Iegūts: 23.12.2021. No : <http://ssrn.com/abstract=998028>

ieņem aktīvu procesa vadītāja lomu(..).”²⁴⁰ Jāatzīmē, ka saistībā ar Anglijas civilprocesa normu attīstību un reformu C.H. van Rhee citā savā pētījumā akcentē, ka: „(..) nesenās izmaiņas Anglijas likumos skaidri norāda, ka procesa kontrole pāriet no pusēm, uz tiesnesi. Lords Vulfs (autore piezīme - angl.val. Lord Woolf), kurš pazīstams kā 1998.g. Anglijas Civilprocesa likuma „tēvs” norādījis, ka sacīkstes kultūra, kas dominēja Anglijas civilprocesā, ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc Anglijas civilprocess līdz reformai bija lēns un dārgs(..).”²⁴¹ Tiesību zinātnieka N. Andrews darbā, kas veltīts civilprocesa principiem norāda, ka lorda Vulfa reformas ievieša pamatstruktūru tiesneša aktīvai iesaistei lietas sagatavošanā (angl.val. apzīmēts kā *pre-trial*) vidēji un ļoti komplicētās (smagās) lietās tiesnesim jāgādā par lietas saprātīgu virzību (ātrumu), jākontrolē pierādījumu pietiekamība kā sagatavošanas stadijā, tā arī iztiesāšanas stadijā.²⁴² Savukārt Francijas kasācijas tiesas tiesnesis L. Cadiet, komentējot lorda Vulfa reformas, norāda, ka tika akcentēta tiesneša sadarbība ar prāvniekiem, kas ir saskanīgi arī ar jaunā Francijas Civilprocesa kodeksa filosofiju.²⁴³ Viss iepriekš citētais autores ieskatā dod pamatu pārvērtēt sacīkstes dominējošo nozīmi, kas tā iespējām nepieļauj vai izslēdz citas kombinācijas un modelēšanas iespējas Latvijas civilprocesa efektivitātes veicināšanas. To, ka pārveide devusi pozitīvus rezultātus, apliecina iepriekš citētie autori un viņu paustās atziņas. Autore novērojumi un uz tā pamata izdarītie apsvērumi, kopsakarībā ar juridiskajā literatūrā un tiesu nolēmumos atrodamo argumentāciju, apstiprina, ka īpaši sacīkstes principa dominējošā pozīcija izsauca dažādus negatīvus *blakus efektus*, kuriem ir tieša ietekme uz procesa efektivitāti. Nav šaubu, ka pastāv sacīkstes principa negatīvās puses, tādēļ ir pamats pievērsties padziļinātai analīzei un risinājumu meklējumiem, lai negatīvās blaknes neitralizētu. Savukārt, atskatoties uz jomas speciālistu vērtējumiem, slēdzieniem un nākotnes cerībām, ko var lasīt autores iepriekš dotajos citātos,²⁴⁴ jāsecina, ka laika ritējums nav piepildījis cerības, par kurām lasām pirms divdesmit gadiem tapušajos darbos. **Sacīkstes principa dominante ir stiprinājusies, izceļot tiesneša vērotāja lomu, kas īpaši negatīvi ietekmē civillietas sagatavošanas stadijas sekmīgu realizāciju, kas procesa norises gaitā ietekmē procesa kvalitāti, ātrumu un rezultātu. Vadoties no loģiskiem apsvērumiem, procesu virzošo un regulējošo principu ietekmei uz procesu jābūt tādai, lai tie**

²⁴⁰ Van Rhee, C.H. (2011). Harmonisation of Civil procedure: an historical and comparative perspective. *Maastricht European private Law Institute Working paper No. 2011/28*; Iegūts: 23.12.2021. No: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1876329

²⁴¹ Van Rhee, C.H., Verkerk, R. (2006). Civil Procedure. J.M. Smits (ed). *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Cheltenham etc., pp.120-134. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/VanRhee,ElgarEnc.pdf>

²⁴² Andrews, N. (2012). Fundamental Principles of Civil Procedure : Order out of Chaos. Kramer, X.E., Van Rhee, C.H.(red.). *Civil litigation in a Globalising World*. The Hague, The Netherlands. T.M.C. Asser Press, pp. 28.-29.

²⁴³ Cadiet, L. (2006). Déformalisation et case management en France. Van Rhee, C.H., Heirbaut, D., Storme, M. (red.). *The French Code of Civil procedure (1806) after 200 years. The civil procedure tradition in France and abroad*. pp.271. Iegūts : 08.01.2022. No : www.academia.com datu bāzes lejupeļiedes

²⁴⁴ skat. iepriekš citētos Keiša R. un Torgāns K. rakstus un komentārus

netraucētu procesa mērķa sasniegšanu. Tātad, sacīkstes princips pēc saturiskās būtības ir pretrunā ar pušu vienlīdzības principu, tāpēc nevar to atbalstīt vai stimulēt. Vadoties no loģikas, ir nepareizi pieturēties pie apgalvojuma, ka prāvnieki līdzīgi savā iedabā, spējās, materiālajā nodrošinājumā, zināšanās un prasmēs, kā arī morāli-ētiskajās kategorijās, tādējādi nākas atzīt, ka sacīkste vairākumā gadījumu norisināsies starp nevienlīdzīgās pozīcijās esošām personām. Civilprocesa likums nosaka pušu līdztiesību, ko var identificēt kā vienu no taisnīguma izpausmes veidiem civilprocesa ietvaros. K.Čakste, skaidrojot pušu vienlīdzību, norāda: „(..)valsts ir ieinteresēta, lai uzvarētu taisnā puse, tad no tā izriet pušu vienlīdzības princips (..).”²⁴⁵ Jāņem vērā, ka sacīkstes princips apvienots ar pušu vienlīdzības principu, tiecās pagarināt procesu, jo puses arvien var atrast jaunus pierādījumus, ko likt priekšā tiesai. Bet procesuālās ekonomijas princips tiecas steidzināt puses, saasināt sacīksti, ierobežojot sacīkstes realizācijai atvēlēto laiku, mazinot pušu iespēju apsvērt un apdomāt visus lietas apstākļus un pierādījumus, kā arī cenšas izslēgt vienu vai otru procesuālo tiesību. **Vairākos Satversmes tiesas spriedumos tiek norādīts uz procesa ātrumu un efektivitāti kā būtisku procesuālo mērķi,** otrs arguments ir tiesu atslodze un tiesas darbības efektivitātes nodrošināšana. **Šī doma izteikta Satversmes tiesas spriedumos lietās:** 2004. gada 05.novembra Spriedumā lietā Nr. 2004-04-01²⁴⁶, 2005. gada 17. janvāra Spriedumā lietā Nr. 2004-10-01²⁴⁷, 2005. gada 04. janvāra Spriedumā lietā Nr. 2004-16-01,²⁴⁸ 2008. gada 05.novembra Spriedumā lietā Nr.2008-04-01²⁴⁹ un 2008. gada 02.jūnija Spriedums lietā Nr. 2007-22-01.²⁵⁰ Dr. iur. D. Ose norāda: „(..)Procesuālās ekonomijas princips ir viens no vispārējiem tiesvedības principiem, un tā ietekme ir vērojama visu nozaru procesos. Šī principa izpausmi raksturojošais elements ir ietverts likumā “Par tiesu varu””(..).²⁵¹ Ārvalstu tiesību zinātnieki, piemēram, C.H. Van Rhee norāda, ka jautājums par procesa ilgumu un dārgām procesa izmaksām ir vecumvecs, turklāt mūsdienās tas ir vēl aktuālāks, nekā agrāk²⁵². Savukārt kā galvenos *atslēgas vārdus* izmaiņām un reformām civilprocesu regulējošās normās 21.gs. daudzās

²⁴⁵ Čakste, K. (2016). *Civilprocess*. Rīga : Haralds Neverževskis, SIA „Gāmata”, 35.lpp.

²⁴⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 05.novembra Spriedums lietā Nr. 2004-04-01. Iegūts: 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-04-01_Spriedums.pdf

²⁴⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra Spriedums lietā Nr. 2004-10-01. Iegūts: 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-10-01_Spriedums.pdf

²⁴⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005.gada 04.janvāra Spriedums lietā Nr. 2004-16-01. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-16-01_Spriedums.pdf

²⁴⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 05.novembra Spriedumā lietā Nr. 2008-04-01. Iegūts: 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-04-01_Spriedums.pdf

²⁵⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 02.jūnija Spriedums lietā Nr. 2007-22-01. Iegūts : 30.12.2021. No : https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf

²⁵¹ Ose, D., *Procesuālās ekonomijas principa un tiesību uz taisnīgu tiesu mijiedarbība*. Iegūts : 31.08.2020.; No : https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_02_Ose.pdf, 26.lpp.

²⁵² Van Rhee, C.H., Verkerk R. (2006). Civil Procedure. J.M. Smits (ed), *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Cheltenham etc., pp.120-134. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/VanRhee,ElgarEnc.pdf>

valstīs tiek norādīts samērīgums, pieeja tiesai un procesa norise (vadība), vienlaikus uzsverot, ka tradicionālā civiltiesību doktrīna ir gandrīz tikai vērsta uz materiālo taisnīgumu (ang.val. *substantive justice*), t.i. lēmumu pieņemšanas precizitāte, tiesas procesa taisnīgums un spriedumu konsekvence, kam pēdējo divdesmit gadu laikā reformu ietvaros pievienojušās tādas kategorijas kā – nolēmumu pieņemšanas ātrums, pieņemamas izmaksas (nevajadzīgo izmaksu samazināšana) un tiesas nolēmumu savlaicīga un pilnīga izpilde.²⁵³ Par to, ka procesuālās ekonomijas pārlieku lielai stimulēšanai un šim nolūkam attiecīgu normu ieviešanai likumā var būt tieksme negatīvi ietekmēt patiesības noskaidrošanu norādījis Prof. Dr. iur. V.Bukovskis, skaidrojot: „(..) *Piešķirot tiesai diskrešu varu (tiesas suverenitāte) noraidīt jaunus pierādījumus, ka tiesa atrod, ka puses tīši ar to cenšas lietu novilcināt. Šāda līdzekļa negatīvās puses ir tās, ka rodas iespēja izveidoties zināmai tiesas patvaļai un tiesa operē ar nepilnīgiem materiāliem.(..)*”²⁵⁴ Savukārt Satversmes tiesa savos spriedumos attiecībā uz procesuālo ekonomiju paudusi sekojošu atziņu: “(..)procesuālās ekonomijas principam nav piešķirama prioritāte pār procesuālajām garantijām. Likumdevējam, ierobežojot tikai vienas puses procesuālās tiesības, ir jāizvērtē, vai joprojām tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp pušu procesuālo tiesību vienlīdzību un procesuālo ekonomiju.(..)”²⁵⁵ Ar minēto autore vēlējās ieskicēt kopējās tendences un tās problēmas, kurām tiek pievērsta uzmanība, runājot par civilprocesa norisi, to regulējošo principu ietekmi uz procesa gaitu. Autore ieskatā procesuālā ekonomija tiktu pozitīvi stimulēta tad, ja nenotiktu pārlicka akcentēšanās uz sacīkstes principu un tiesnesi pasīva vērotāja lomā, bet tā vietā efektīvi tiktu izmantoti Civilprocesa likumā esošie procesuālie instrumenti, kuri piešķirti tiesai, lai noskaidrotu objektīvo patiesību, t.sk., dodot pusēm norādes par jautājumiem un faktiem, kurus tiesa uzskata par nenoskaidrotiem vai nepierādītiem (piemēram, ka lietā neatrodas attiecīgi dokumentāli pierādījumi; skat. Civilprocesa likuma 93.pants ceturto daļu). Pie tādiem procesuāliem instrumentiem, **kuri pastāv, bet reti tiek izmantoti jāmin Civilprocesa likuma 149. panta sestajā daļā paredzētā sagatavošanas sēde**, kuru rīkojot iespējams identificēt noskaidrojamus jautājumus, kā arī norādīt uz tiem faktiem, par kuriem tiesas ieskatā nav iesniegti pierādījumi, tāpat šīs sēdes laikā var izlemt visus būtiskos procesuālos jautājumus lietas izskatīšanai. Par sagatavošanas tiesas sēdes un lietas sagatavošanas procesa nozīmi un ietekmi uz procesa efektivitāti, kā arī sprieduma kvalitāti un taisnīgumu autore sīkāk apraksta darba turpmākajās nodaļās.

²⁵³ Uzelac, A., Van Rhee, C.H. (2018). *Transformation of Civil Justice. Unity and Diversity*, Springer International Publishing AG, pp.11-12. e-book: <https://www.booktopia.com.au/transformation-of-civil-justice-alan-uzelac/ebook/9783319973586.html>

²⁵⁴ Bukovskis, V. (1933/2015),. *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga : Autora izdevums , 253.lpp

²⁵⁵ *Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Tiesības uz taisnīgu tiesu (2020), Apkopojums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 80.lpp.

Autore, analizējot juridiskajā literatūrā, t.i. zinātniskos rakstus un skaidrojumus, kurus savulaik devuši jomas speciālisti un pētnieki, secina, ka atziņas par sacīkstes principu kā vadošo civilprocesa principu pastāvējušas ilgstoši, tomēr, runājot par šī principa ietekmi, vienlaikus tiek norādīts uz tā negatīvajiem aspektiem, atzīstot, ka sacīkstes principa saturiskā būtība satur ne visai piemērotu iedabu procesā sasniedzamajiem mērķiem. Neskatoties uz šīm atziņām, tālāk un padziļināti šī doma nav ne attīstīta, ne arī pētīta. Autore savā darbā cenšas uzrādīt negatīvos aspektus, to pamatā esošās pretrunas, ārēji redzamās negatīvās izpausmes, kā arī izvirza savu redzējumu par iespējamiem risinājumiem, lai mazinātu principu pielietošanu vispārākajā to pakāpē, tā vietā piedāvājot samērīgu līdzsvaru, iedarbinot līdzsvarojošus mehānismus. **Līdzsvarojošo mehānismu pamatā ir izpratne par to, ka sacīkstes principa dominante nebūtu jāattiecina uz visām civilprocesa norises stadijām.** Autore izsaka viedokli, ka sacīkstei visā tās apjomā nav jānorisinās lietas sagatavošanas stadijā, bet gan citos procesa posmos. Par lietas sagatavošanas stadijas nozīmi un tiesneša lomu tajā autore darbā velta turpmākās nodaļas, kur akcentē t.sk. sacīkstes principa negatīvo aspektu ietekmi.

3.2. Civillietas sagatavošana izskatīšanai: atsevišķa procesuālā stadija

Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas skaidrojumiem par procesa norises gaitu, tiek norādīts: “(..)dalībvalstu pienākums ir organizēt savu tiesu sistēmu tā, lai katram garantētu viņa civilo strīdu izskatīšanu saprātīgā laika periodā(..)”²⁵⁶ Un Satversmes tiesa norādījusi: „(..) likumdevēja pienākums ir radīt tādas efektīvas un taisnīgas tiesvedības apstākļus (noteikumus), lai strīdi tiktu izšķirti jau pirmajā tiesu instancē(..)”.²⁵⁷ Šī Satversmes tiesas atziņa izteikta spriedumos 2013., 2014.gadā, secīgi rodas jautājums, kāpēc likumdevējs tomēr nav pievērsies to civilprocesuālo instrumentu attīstīšanai un/vai iedzīvināšanai, kuri paredzami veicinātu rezultātus, atbilstošus Satversmes tiesas skaidrojumiem. Tā vietā likumdevējs, koncentrējoties uz civilprocesa ātruma un efektivitātes veicināšanu, uzsvaru liek uz sodoša rakstura normu ieviešanu vai jau esošo sodošo normu stiprināšanu, piemēram, paaugstinot sodu apmēru, bet otra tendence - procesuālo tiesību ierobežošana, kas izpaužas kā lēmumu pārsūdzēšanas neiespējamība par tiesas pieņemtajiem procesuālajiem jautājumiem vai arī lietas izskatīšana tikai vienā instancē (piemēram vienkāršotas procedūras lietās), jo ir tiesības nepieņemt lietas skatīšanu apelācijas instancē, t.i. atteikt tās

²⁵⁶ European Court of Human rights. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right of a fair trial (civil lamb)*, Updated of 31 August, 2021. Iegūts:12.02.22., No: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf, pp.98-99

²⁵⁷ *Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Tiesības uz taisnīgu tiesu (2020). Apkopojums.* Rīga : Tiesu namu aģentūra, 27.lpp.

pieņemšanu. Jaunievedumiem raksturīgs, ka tie – saīsina termiņus, piemēram, Civilprocesa likuma 15. nodaļa, 93.panta trešā daļa, 20. nodaļa 148.pants, 30.⁴ nodaļa, 250.³²pants, izslēdz procesuālo lēmumu pārsūdzības iespējas, piemēram, Civilprocesa likums 11.nodaļa, 81.pants un 83.pants, 15.nodaļa, 93.pants, 3.³ daļa, 56.nodaļa, 455.pants, kā arī paredz lietu izskatīt rakstveida procesā (procesā nepiedalās puses), piemēram, Civilprocesa likums 30.³ nodaļa, 46.¹ nodaļa, 363.¹⁵pants, 55.nodaļa, 447.pants, 73.nodaļa, 613.pants. Šī tendence (pēc autores novērojumiem) ar zināmu intensitāti norisinās vidēji pēdējos desmit-divpadsmit gadus. Jautājumu par civilprocesa efektivitātes veicināšanas instrumentiem autore pētījusi, piedaloties ar publikāciju Starptautiskajā zinātniskajā konferencē Vīnē,²⁵⁸ kur akcentēja šīs tendences. Autores skatījumā, procesuālo sankciju ieviešana procesa efektivitātes stimulēšanai, vērtējama ļoti kritiski. Ieviestie sodi kvalificējami kā nesamērīgi, piemēram, Civilprocesa likuma 9.nodaļa, 73.¹ pirmā daļa un 15.nodaļa, 93.pants 3.³ daļa. Attiecībā uz Civilprocesa likuma 93. panta 3.³ daļas piemērošanu jāakcentē, ka Civilprocesa likumā nav noteikts kā tieši un kad piemērotais procesuālais sods tiks iekasēts. Tāpēc nav skaidrs, vai soda piemērošanas gadījumā, piemēram, par nesavlaicīgu pierādījumu iesniegšanu tiesas sēde turpināsies, bet tiesa protokol lēmumā veidā noteikts sodu, kas jāsamaksā un pierādījums tiks pieņemts jeb lietas izskatīšana tiks atlikta soda samaksai, bet novēlotais pierādījums pievienots lietai pēc soda samaksas. Tādējādi rodas jautājums, kādā veidā minētais likuma regulējums veicina procesa efektivitāti vai ātrumu. Dr.iur. D. Ose ieviesto grozījumu sakarā norāda, ka: „(..) vērojama tendence ietvert normatīvajā aktā procesuālos instrumentus, kas ļautu tiesnesim piemērot procesuālās sankcijas gadījumos, ja lietas dalībnieks negodprātīgi izmanto likumā noteiktās tiesības (..),”²⁵⁹ bet citā intervijā D. Ose minējusi: “(..) Kopumā pēdējos gados ir novērojama tendence Civilprocesa likumu papildināt ar dažādām jaunām procesuālām sankcijām, kādas var piemērot tiesa. Iespējams, tas nav pareizākais ceļš, kā nodrošināt lietas dalībnieku godprātīgu procesuālo tiesību izmantošanu(..).”²⁶⁰ Autores veiktā izpēte liecina, ka attiecīgas tendences parādīšanās saistīta ar pārprastu sacīkstes principa uztveri, par ko autore sīkāk minēja šī darba 3.1. nodaļā, norādot, ka sacīkstes principa dominējošā loma, veido loģisku secinājumu, ka tiesnesim piekrist tikai pasīvā vērotāja loma. Pastāvot minētajai koncepcijai, prāvnieku procesuālie ierobežojumi ir atbilstošs instruments, jo tas saskan ar pamatnostādnēm. Apliecinājumus un apstiprinājumus minētajam var viegli atrast autoru darbos,

²⁵⁸ Neimane, K. (2018). The principles of civil procedures and instruments for efficiency of the case hearing. The procedural sanctions. *5th International Multidisciplinary scientific conference on social science & arts SGEM 2018 volume 18, issue 1.1.*, 19 – 21 March, 2018, Austria, Vienna, pp. 371 – 380., ISBN 978-619-7408-30-0; ISSN 2367-5659

²⁵⁹ Ose, D. (2019). Procesuālās ekonomijas princips un tiesības uz taisnīgu tiesu. *Jurista Vārds*, 01.10.2019., Nr.39 (1097), 9.lpp.

²⁶⁰ Ose, D. (2018). Intervija. *Civilprocesa likumam -20*. Iegūts: 03.01.2022. No: <https://lvportals.lv/norises/299405-civilprocesa-likumam-20-2018>

kuri pievērsušies civilprocesa tēmai un ar to saistītajiem jautājumiem. Tomēr pēdējos gados procesa ātrums vai efektivitāte netiek minēta kā būtiska problēma. Latvijas situācija vērtēta kā stabili vidēji laba, tā piemēram, Tieslietu padomes priekšsēdētājs I. Bičkovičs, Latvijas tiesnešu ikgadējā konferencē 2018. gada 07. septembrī, norādīja: „(..) *Eiropas Komisijas ziņojums par tiesiskumu Eiropas Savienībā* (..) (..) *Saskaņā ar šī gada ziņojumu vidējie lietu izskatīšanas termiņi visās trīs tiesu instancēs 2016. gadā civillietu un komercietu jomā Latvijā bijusi vidēji labi un stabili (līdzīgi Somijai).. (..) Latvija ierindojas labā līmenī – 11. vieta*(..)”.²⁶¹ Savukārt Valsts prezidents E. Levits, runājot ikgadējā Latvijas tiesnešu konferencē 2019. gadā, norāda: „(..) *Lielākā daļa mūsu procesu notiek laikā, un man jāsaaka, salīdzinot Eiropas Savienības dalībvalstis, mūsu valstī procesi notiek pietiekoši ātri, un esam kaut kur pa vidu. Katrā ziņā šie ilgie procesi nav vispārēja problēma Latvijā. (..) nevaram teikt, ka mūsu tiesu sistēma ir ļoti sliktā stāvoklī, ka tā nefunkcionētu. Sabiedrībai ir radīts nepareizs priekšstats. Mūsu tiesu sistēma darbojas labi* (..)”.²⁶² Runājot par procesa ātrumu, efektivitāti un kavējumiem, interesants ir tiesību pētnieka C.H. van Rhee paustais viedoklis, t.i., ka civilprocess un kavējums faktiski ir radušies vienlaicīgi. Autors norāda, ka pats par sevi saprātīgs periods lietas izskatīšanai, t.i. no tās saņemšanas tiesā līdz galīgajam nolēmumam nerada problēmas, bet problēma rodas tad, kad ir „pārmērīgs kavējums”. Vienlaicīgi ir jāapskata jautājums, kas tiek saprast ar „pārāk ilgs laiks” un katrā valstī un arī katrā atsevišķā laika periodā izpratne par terminu „pārāk ilgs laiks” var būt atšķirīga.²⁶³ Savukārt citā pētījumā, kas veltīts civilprocesa vēsturiskai attīstībai un procesa paātrināšanai 16. gs. minētais autors norāda, ka daudzi no tajā laikā, (t.i. 16. gs.) pielietotajiem instrumentiem civilprocesa gaitas paātrināšanai ir labi pazīstami arī mūsdienās, t.i. vairāk pilnvaru tiesnesim procesa vadībā, pienākums pusēm paziņot tiesai visus faktus pēc iespējas agrākā procesa stadijā, lietu izskatīšanas atlikšanas samazināšana u.tml.²⁶⁴ **Darba tapšanas gaitā autore redzeslokā nonāca Augstākās tiesas darba grupas, kas izveidota ar Tieslietu padomes 10. februāra lēmumu 17.09.2020. sagatavotais pārskats „Ilgu tiesvedību civillietās cēloņi un**

²⁶¹ Bičkovičs, I. (2018). Katrs tiesnesis tiesas zālē ir Latvijas tieslietu sistēmas seja. *Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 17/2018 novembris*, 42.lpp. Iegūts: 23.11.2021. No:

https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/BILETENS17_web.pdf;

²⁶² Valsts prezidenta E. Levita uzruna Latvijas tiesnešu ikgadējā konferencē. Iegūts : 23.11.2021. No :

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-latvijas-tiesnesu-ikgadeja-konference>;

Publicēts: 01.11.2019.

²⁶³ Van Rhee, C.H. (2004). The Law's delay : an introduction. Van Rhee, C.H. (red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. pp. 1.-2. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, ISBN 90-5095-388-3.

Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes;

²⁶⁴ Van Rhee, C.H. (2004). Measures to speed up civil litigation in the sixteenth century low countries. Van Rhee, C.H. (red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. pp. 256. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, ISBN 90-5095-388-3. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes;

risinājumi”.²⁶⁵ Pārskatā norādīts, ka uz jautājumu par to, kādi ir nozīmīgākie tiesvedības ātrumu negatīvi ietekmējošie faktori, pieminētas vienpadsmit dažādas pozīcijas, kuras tiesu un advokātu, kā arī prokuroru ieskatā kavē civillietu norisi, tajā skaitā novēloti iesniegti pierādījumi un nekvalitatīvi prasības pieteikumi. Autores ieskatā nosauktās pozīcijas attiecināmas uz civillietas sagatavošanas stadiju un tiesneša uzdevumiem tajā. **Jāuzsver, ka darba grupas ziņojumā neparādās atziņa, ka tieši civillietu sagatavošanas procesa neizpilde vai neesamība izsauc lietu lēno vai problemātisko virzību tiesā. Tā vietā darba grupas ziņojumā norādīts, ka disciplinējami lietas dalībnieki, piemērojot sodus.** Vēl norādīts, ka saprātīgāk būtu disciplinēt dalībniekus, vispār nepieņemot novēloti iesniegtus prasības grozījumus un/vai papildinājumus, kā arī esot jāpārskata pretpasības celšanas institūts. Minētais norāda, ka civilprocesa attīstības tendences neorientējas uz civillietu sagatavošanas stadijas aktualizāciju un praktisko ieviešanu. **Autore akcentē, ka ziņojumus 2020.gada nogalē apliecina to, ka procesa efektivitāte un ātrums tiek turpināts veicināt, ierobežojot prāvniekus, nevis pilnveidojot un ieviešot praksē citus instrumentus, piemēram, lietas sagatavošanas procesuālā stadija un ar to saistītās procesuālās darbības.** Autores ieskatā uzmanība jāpievērš tam, ka darba grupas ziņojumā parādās vēl viens termins „novēloti iesniegti pierādījumi”. **Faktiski darba grupas ziņojums norāda uz sagatavošanas procesa īpašu nepieciešamību, lai gan ziņojumā par to nav minēts, tāpēc ir pamats apšaubīt, ka civilprocesa efektivitāti nākotnē paredzēts stimulēt ar pozitīviem uzlabojumiem, atsakoties no prāvnieku sodīšanas un procesuālo tiesību ierobežojumiem.** Darba grupas ziņojumā²⁶⁶ norādīts, ka būtu apsverams jautājums – vai nav nosakāms kāds vienots gala termiņš, pēc kura iestājas jauni pierādījumi lietā vairāk nebūtu iesniedzami. Jāatzīmē, ka doma par „gala termiņu” noteikšanu pierādījumu iesniegšanai nav novitāte. Tāda kārtība ieviesta Slovērijas Republikas civilprocesa regulējošā aktā, kas pieņemts 2015.gadā.²⁶⁷ Autores skatījumā Augstākās tiesas darba grupas doma par “gala termiņu” pierādījumu pieņemšanai liecina to, ka nepieciešams noregulēt civillietas sagatavošanas stadiju, kuras ietvaros tiek risināti tādi jautājumi kā: pierādījumi, to pietiekamība, pierādīšanas priekšmets un līdzekļi, procesuālie lūgumi, t.i. pierādījumu izprasīšana, liecinieku uzklaušīšana, trešās personas, kā arī prasības pieteikuma kvalitāte, izteikto lūgumu precizitāte, u.c. saistītie jautājumi, kas skar tiesneša uzdevumus lietas

²⁶⁵ Tieslietu padomes darba grupa. Tiesvedības ilgumu izvērtēšanas darba grupa. 17.09.2020. Iegūts: 17.09.2021. No: https://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Ilga_tiesvediba_civilprocess_kopsavilkums_17_09_2020.pdf;

²⁶⁶ Iegūts: 17.09.2021. No: https://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Ilga_tiesvediba_civilprocess_kopsavilkums_17_09_2020.pdf;

²⁶⁷ Devinsky, P. (2016). *Slovakia: New Civil Procedure Regulation Entering into Force in 2016*. Iegūts: 09.03.2019, No: <http://roadmap2016.schoenherr.eu/slovakia-new-civil-procedure-regulation-entering-into-force-in-2016/>.

sagatavošanas stadijā, atbilstoši Civilprocesa likuma 148., 149. un 149.¹ pantam. Civillietas sagatavošanas stadija (etaps) ir skaidri jāidentificē Civilprocesa likumā, nosakot šīs procesuālās stadijas sākuma un beigu termiņus. Attiecīgi pēc termiņa beigām jaunu pierādījumu un/vai prasības/pretprasības grozījumu pieņemšana nebūtu iespējama, bez īpaši attaisnojošiem iemesliem (izņēmuma gadījumiem). Autores ieskatā, civillietas sagatavošanas stadijas beigu termiņus var atstāt tiesneša ieskatam, jo katrā lietā tas var būt atšķirīgi, atkarībā no lietas rakstura, sarežģītības, iesaistītajām pusēm. **Šeit vietā atkārtoti uzsvērt Tieslietu ministrijas 2016.gada Konceptuālo ziņojumu, tajā atrodams apgalvojums, kas zināmā mērā izskaidro, kāpēc civilprocesuālie instrumenti civillietas sagatavošanai nedarbojas un paredzami nedarbosies**, ja vien netiks mainīta izpratne par to saturisko būtību un nozīmi procesa efektivitātes veicināšanā. Tāpat, Tieslietu ministrijas 2016.gada Konceptuālajā ziņojumā lasāms: „(..) *Sagatavošanas sēde nav obligāta, tā ir pēc tiesneša ieskata nosakāma civilprocesa stadijā, kas izsludināma un noturama tad, ja ir nepieciešams izlemt vairākus lietas sagatavošanas jautājumus (..) Lietas būtības izskatīšanai jānotiek, saglabājot starp pusēm sacīksti un arīdzan sagatavošanas sēdē tiesa ieņem galvenokārt vērotāja vērtētāja lomu (..)*”.²⁶⁸ Citētais izsauca loģiskus jautājumus, uz kuriem Konceptuālā ziņojuma autori neatbild, t.i. ko tiesnesis – vērotājs darīs sagatavošanas sēdē? Kas un kā organizēs lietas sagatavošanu, ja tiesnesis būs vērotājs? Sekojot domu gaitai izpētītajos materiālos, autore secina, ka mērķu izvirzītāji un uzdevumu noteicēji nedarbojas ar jautājuma risināšanu par procesuālās stadijas - civillietu sagatavošana izskatīšanai nozīmi un saturu, ko apstiprina jau iepriekš pieminētais Tieslietu ministrijas 2016.gada Konceptuālais ziņojums, gan Augstākās tiesas 2020.gada darba grupas ziņojums. Procesa ātrums un lietas vispusīga (pareizāka) izskatīšana ir savstarpēji cieši saistīti elementi, kuri mijiedarbojas, bet vienlaikus tiem ir pilnīgi pretējs iekšējais saturs. Autore turpmākajās nodaļās darbā detalizētāk pievērsīsies tiesneša lomas nozīmei lietas sagatavošanā, kā arī civillietas sagatavošanas procesam un tā ietekmei uz procesa efektivitāti, ātrumu un taisnīgu lietas risinājumu.

Kā tika minēts, likumdevējs pārspilējot ar aizliegumiem, sodiem un tiesību ierobežošanu civilprocesā, atstājis bez uzmanības procesuālo stadiju - civillietas sagatavošana izskatīšanai (Civilprocesa likuma 20.nodaļa) un tiesneša uzdevumus tajā, t.sk. tādu būtisku procesuālu instrumentu kā sagatavošanas tiesas sēde, kuras rīkošana vai nerīkošana ir tieši tiesneša kompetence. Sagatavošanas tiesas sēde Civilprocesa likumā tiek ieviesta 2003.gadā, lai gan arī pirms tam Civilprocesa likums paredzēja tiesneša tiesības veikt sagatavošanas darbības un aicināt lietas dalībniekus ierasties izjautāšanai par lietas būtību un izlīguma noslēgšanai (skat. piem.

²⁶⁸ Konceptuālais ziņojums „Par advokātu procesa ieviešanu atsevišķās civillietu kategorijās” Iegūts : 20.11.2021; No : http://tap.mk.gov.lv/doc/2016_12/TMKoncZin_171116_VSS_625.1872.doc, 9-10.lpp.

Civilprocesa likums 148.pants, red.uz 07.01.2001.). Līdz ar to, par procesa norisi periodā, kas seko aiz prasības pieteikuma pieņemšanas izskatīšanai un pēc atbildētāja paskaidrojumu saņemšanas (vai termiņa notecējuma to sniegšanai) – atbild tiesnesis. Teikto apliecina Civilprocesa likuma struktūra un Civilprocesa likuma 149.panta gramatiskais tulkojums. Vēl jāatzīmē, ka ne sacīkstes princips, ne dispozitivitātes princips neatceļ un neizslēdz tiesas (tiesneša) pienākumus, kas noteikti Civilprocesa likuma 149.pantā.

Civillietas sagatavošanas nepieciešamība un attiecīgā procesuālā stadija, kā arī tās ietvaros sagatavošanas sēdes nozīme civilprocesa efektivitātes sekmēšanai Latvijas juridiskajā literatūrā nav plaši pētīta. Autores ieskatā dotais jautājums nozīmīgs, lai veicinātu izpratni ne tikai par civilprocesa būtību, bet jo īpaši procesa norises kvalitātes nozīmi taisnīga rezultāta panākšanā (procesa un rezultāta kvalitātei), kā arī likumā ieviesta, bet praksē maz izmantota procesuālā instrumenta iedzīvināšanai. **Sagatavošanas tiesas sēde ir procesuāls instruments, kuram ir nozīme sagatavošanas procesa stadijā un tas saistīts ar tiesneša uzdevumiem noteiktiem Civilprocesa likuma 149.pantā.** Turklāt, sagatavošanas tiesas sēdes nozīmi cita starpā apliecina arī Civilprocesa likuma 150.panta trešajā daļā noteiktās tiesneša tiesības. Secinot, ka civillietas sagatavošanas process cieši saistīts ar tiesneša darbībām un pienākumiem attiecīgās procesuālās stadijas ietvaros, tad tiesneša uzdevums šajā stadijā ir : būt aktīvam, lai izpildītu likumā paredzētos uzdevumus civillietu sagatavošanai izskatīšanai, t.sk. izlemtu procesuālos lūgumus, izlemtu par pierādījumu pietiekamību un/vai attiecināmību, kā arī nepieciešamību saņemt papildus paskaidrojumus un/vai atbildes uz jautājumiem no lietā iesaistītajām pusēm.

Ieskatoties vēsturē, jāatzīmē, ka tiesneša loma tieši apstākļu un strīdus būtības noskaidrošanā pastāvējusi vienmēr, lai gan ārējā izpausme, t.i. procesuālais regulējums, bija atšķirīgs. Par tiesneša lomu un nozīmi civilprocesā, kā arī par tiesneša iesaistes apmēru tika diskutēts arī pirms Otrā Pasaules kara. Jau tad atzīts, ka ar sacīkstes principu un dispozitivitātes principu taisnīguma nodrošināšanai var būt nepietiekami un sasniegtais rezultāts apšaubāms vai pat pretējs. Autore šī darba 1.3. nodaļā analizē sacīkstes principu, minot prof. V.Bukovska norādes par to, ka sacīkstes princips ir derīgs tur, kur abi prāvnieki ir vienādi spēcīgi, vienādi sagatavoti.²⁶⁹ Apskatot civillietas sagatavošanas stadiju un tajā veicamos procesa uzdevumus, nākas vēlreiz akcentēt sacīkstes principa negatīvo ietekmi. Jau t.s. Pirmās Latvijas laikā Saeima piešķīra civiltiesai lielākas pašdarbības iespējas, par ko prof. V. Bukovskis norāda sekojoši: „(..) *Latvijas Saeima, sekojot pa daļai minētās komisijas tēzēm, bet pa daļai Vācijas un Austrijas procesu likumiem, piešķīrusi civiltiesai ievērojami plašākas pašdarbības un iniciatīvas tiesības : a) uzliktot*

²⁶⁹ Bukovskis, V. (1933/2015). *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga : Autora izdevums, 236.lpp.

tiesai pienākumu pieprasīt no pusēm noteiktus paskaidrojumus par visiem apstākļiem, kas tiesai nav skaidri (...); b) dodot tiesai iespēju katrā laikā pieprasīt prāvnieku personīgu ierašanos neskaidro apstākļu noskaidrošanai (...); c) piešķirot tiesai tiesību atzīt, ka puse, kas uz tiesas aicinājumu nav ieradusies un nav devusi vajadzīgos paskaidrojumus, neapstrīd otras puses apgalvojumus (...).”²⁷⁰ Lietas sagatavošanas institūts civilprocesā vēsturiski attīstās, ar domu par tiesneša lielāku iesaisti strīdus būtības un apstākļu noskaidrošanā. **Šobrīd civilprocesa ietvaros lietas sagatavošanas izskatīšanai etaps un tajā noteiktie tiesneša uzdevumi, ir tie instrumenti, ar kura palīdzību sekmīgi virzīt procesu, vienlaikus sasniedzot divus nozīmīgus mērķus – procesa ātrumu un pareizu lietas izspriešanu.** Apskatot Civilprocesa likuma 1939.gada izdevumu, redzams, ka lietas sagatavošanas stadija kā tāda nepastāv, bet tiesnesis var prasīt rakstiskos paskaidrojumus,²⁷¹ kā arī pēc to iesniegšanas termiņa noteicējuma noteikt tiesas sēdi lietas izskatīšanai,²⁷² uzsvars likts uz mutvārdu procesā tiesai sniegto informāciju, kuru tiesa pieņem izvērtēšanai. Jāatzīmē, ka sarežģītās lietās civilprocess paredzēja tiesnesim iespēju pieprasīt vēl papildus paskaidrojumus rakstveidā, neatkarīgi no jau iesniegtajiem, kā arī neatkarīgi no mutvārdos dotajiem paskaidrojumiem, bet neskaidros vai nenoteiktos paskaidrojumus var pieprasīt precizēt.²⁷³ No minētā secināms, ka izziņas un noskaidrošanas funkcija tomēr pastāv, lai gan tā neizpaužas kā speciāla sagatavošanas stadija un tiesneša darbības apstākļu noskaidrošanai pirms uzsākt procesu nav paredzētas, bet tādas var realizēt lietas izskatīšanas laikā. Šeit gan jāatzīmē, ka personas ierašanās „tiesas priekšā” bija piešķirta lielāka nozīme, nekā tā saglabājusies līdz mūsdienām, lai gan t.s. *vecās* Eiropas civilprocesos šīs īpatnības saglabājušās, piemēram, Itālijas civilprocesā „ierašanos pie tiesneša” (angl.val. *appearance before judge*),²⁷⁴ minētais attiecas atsevišķi uz prasītāju, tā arī atbildētāju, kā arī šo pienākumu izpildei likumā noteikti laika limiti.²⁷⁵

Tiesneša loma civillietas sagatavošanai izskatīšanai

Autore jau minēja, ka sacīkstes principa dominante, kas tiek attiecināta pilnībā uz visām civilprocesa stadijām, satur koncepciju, kas nedod iespēju attīstīt un aktivizēt civillietas sagatavošanas stadiju, jo tiesnesim tiek ierādīta vērotāja loma. **Autore vēlas piešķirt citu skatījumu un nozīmi tiesneša uzdevumiem civilprocesa ietvaros tieši procesa ātruma un**

²⁷⁰ Bukovskis, V. (1933/2015). *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga : Autora izdevums, 239.lpp.

²⁷¹ Civilprocesa likums (nav spēkā), 1939, 417.p.

²⁷² Civilprocesa likums (nav spēkā), 1939., 422.p.

²⁷³ Civilprocesa likums (nav spēkā), 1939., 438.p., 440.p.

²⁷⁴ Grossi, S., Pagni, M.A. (2010). *Commentary on the Italian Code of Civil Procedure*. New York : Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue, 10016

²⁷⁵ Turpat, Article 165.-166.

kvalitātes nodrošināšanas aspektā. Civilprocesa likums pēc savas konstrukcijas un attiecīgo procesa stadiju iedalījuma parāda to, ka procesa stadijā, kas likumā paredzēts lietas sagatavošanai izskatīšanai nozīmīga loma ir tiesnesim, bet ne prāvniekiem. Prāvniekiem šajā gadījumā ir jāizpilda tiesneša uzdevumi, kādi tiek noteikti. Nešaubīgi, ka prasības pieteikuma iesniegšana un pieņemšana tiesā, kā arī paskaidrojumu no atbildētāja saņemšana nenozīmē, ka lieta pietiekami sagatavota izskatīšanai pēc būtības un nepastāv procesuālie jautājumi, kas jāizlemj. Tāpat tas nenozīmē, ka lietā ir iesniegti pietiekoši un/vai atbilstoši pierādījumi. **Savukārt,– vai ir pierādīts tas, uz ko puses atsaucās dokumentos, vai ir atbildēti būtiskie jautājumi, lemj tiesnesis, jo tiesnesim piekrīt vērtēšanas funkcija, kas izriet no Civilprocesa likuma 97.panta pirmās daļas, 94. panta un 95.panta pirmās daļas.** Vadoties no teiktā, autore uzsver, ka ilgākā laika posmā veiktie grozījumi Civilprocesa likumā procesa ātruma un efektivitātes nodrošināšanai, kur galvenais akcents likts uz procesuālo tiesību ierobežošanu un termiņu samazināšanu, u.tml., pēc savas būtības neveicina ātrumu, ne arī efektivitāti, jo izpaliek lietas sagatavošanas posms, bez kura tomēr nevar notikt lietas kvalitatīva izskatīšana. Tāpēc *prāvnieku disciplinēšanai* ar procesuālajām sankcijām ir formāla nozīme, kas negarantē lietas sagatavošanu izskatīšanai, kā arī nepalīdz tiesnesim noskaidrot objektīvo patiesību. Procesuālās sankcijas būtu vērts piemērot tad, ja notikusi lietas sagatavošana izskatīšanai, tiesnesis noteicis pusēm vai kādai no tām zināmus pienākumus, bet tie nav pildīti, tad ir pamats runāt par procesuālo sankciju piemērošanu.

Civilprocesa likums jo 2003.gada satur prasības lietas sagatavošanai izskatīšanai, kā arī nosaka konkrētas darbības, kuras tiesnesim jāizpilda tieši procesa sagatavošanas nolūkā. Cita starpā tā ir iespēja noteikt un rīkot sagatavošanas tiesas sēdi, kā arī pieprasīt pusēm papildus paskaidrojumus un pierādījumus, lemt par procesuālajiem lūgumiem (skat. Civilprocesa likums, 149.pants un 149.¹ pants). **Tāpēc konkrētajā gadījumā nevar runāt par likuma „robu” vai nepietiekamu regulējumu, bet būtu jārunā par šī instrumenta nepietiekamu pielietojumu praksē.** To izsauc autore iepriekš pieminētā problēma – sacīkstes principa dominante. Minēto uzskatāmi demonstrē juridiskā literatūra, t.i. skaidrojumi pie Civilprocesa likuma un to saturiskā atšķirība, raugoties no tā, kurā gadā skaidrojums pie attiecīgā Civilprocesa likuma panta tiek sniegts. Tā piemēram, Civilprocesa likuma komentāros, kas izdoti 2001.gadā, t.i. pirms attiecīgo civilprocesa likuma grozījumu likumā stāšanās spēkā, kas ieviesa sagatavošanas sēdi, prof. K. Torgāna un M. Dudeļa sagatavotajos komentāros attiecībā uz Civilprocesa likuma 148. pantu norādīts: „(..) *lietas sagatavošana iztiesāšanai ir patstāvīga procesa stadija, kuras galvenais mērķis ir nodrošināt lietas pareizu un savlaicīgu izskatīšanu, kā arī iespēju pusēm realizēt savas procesuālās tiesības, savlaicīgi sagatavoties lietas iztiesāšanai. Nodaļa reglamentē procesuālās darbības, kas ir*

pietiekami skaidras un saprotamas un jāveic tiesnesim, sagatavojot lietu iztiesāšanai.(..)”²⁷⁶ Bet vēlākos gados izdotajos Civilprocesa likuma komentāros, komentējot Civilprocesa likuma 149.¹ pantu, tiek norādīts citādi: „(..) *Tiesneša pozīciju sarežģīt tas, ka lietas būtības izskatīšanai jānotiek pušu sacīkstes veidā, kur tiesa galvenokārt ir vērotāja un vērtētāja. Tāpēc tiesnešiem ir zināmas bažas, ka norādījumus vienai pusei varētu iztulkot kā atkāpšanos no sacīkstes principa, vai pat sliktāk, iztulkot kā iepriekšēju nosliekšanos par labu vienai pusei. (..)*”²⁷⁷ Šeit jau vērojama sacīkstes principa negatīvā ietekme. Autores ieskatā minētais skaidrojums apliecina to, ka tieši nepareiza sacīkstes procesa izpratne un pat *sacīkstes vieta* civilprocesā izveidojusi situāciju, ka tiesneši nenodarbojas ar lietas sagatavošanas darbībām, vismaz ne Civilprocesa 149. un 149.¹ pantā noteiktajā kārtībā, t.sk. nerīko sagatavošanas sēdes, neprecizē neskaidros jautājumus un neizlemj procesuālos jautājumus, neuzdod dalībniekiem precizēt strīdus būtību, neskaidros jautājumus, tāpēc sagatavošanas stadija izpaliek, bet, tā kā procesuālie jautājumi jālemj un pierādījumi jāizprasa, tad praksē šis process norisinās tiesas sēdē, kas nozīmēta lietas izskatīšanai pēc būtības. Attiecīgās pieejas sekas ir, ka procesa ātrums un kvalitāte samazinās. Minēto nav iespējams novērst ar pašu prāvnieku tiesību ierobežojošu normu ieviešanu civilprocesā vai procesuālo sodu paaugstināšanu, vai citiem tamlīdzīgiem instrumentiem, ar kuriem konsekventi nodarbojas likumdevējs. **Autores skatījumā uz sagatavošanas procesa stadiju un tā ietvaros uz sagatavošanas tiesas sēdi nevar attiecināt pušu sacīkstes principu, jo šajā stadijā notiek tiesneša izpēte par izskatāmo strīdu,** proti, iztaujājot puses vai arī izskaidrojot pusēm tos procesuālos aspektus, kurus tiesa (tiesnesis) uzskata par svarīgiem konkrētās lietas ietvaros. Tādam nolūkam tiesa (tiesnesis) var brīvi izmantot visas tās tiesības, kādas piešķir Civilprocesa likuma 149.pants. Prāvnieki nevar prasīt, lai tiesa, tēlaini sakot, „taustās pa tumsu”, bet tomēr nonāk pie taisnīgas lietas izspriešanas. Vēl jāatzīmē, ka tiesas (tiesneša) funkcijā ietilpst centieni puses samierināt, kā arī piedāvāt mediāciju. Kā viens, tā otrs tiesneša uzdevums ir būtisks un nozīmīgs, jo abos gadījumos prāvnieki var atrast saprātīgu, abpusēji pieņemamu risinājumu un izbeigt tiesas procesu. Tas, ka šāds risinājums tiek panākts ar tiesneša skaidrojumu palīdzību nebūtu jāuzskata par tiesneša nekompetenci vai nosliekšanos kāda no prāvniekiem pusē, bet gan jāuztver kā pierādījums un apliecinājums tam, ka tiesnesis, būdams augsti kvalificēts profesionālis, spējis pārliecināt strīdū iesaistītās puses par mierīga lietas atrisinājuma nozīmīgumu un šāda risinājuma efektivitāti. Teikā pamatošanai ir lietderīgi norādīt uz atziņām, kas apkopotas un paustas zinātniskajā literatūrā, proti: „(..) *tiesas pienākums ir gan spriešana (konfliktu izšķiršana*

²⁷⁶ Torgāns, K., Dudelis, M. (2001). *Civilprocesa likuma komentāri. Papildinātais izdevums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 162.lpp.

²⁷⁷ Torgāns, K. (2006). *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 241.lpp.

ar nolēmumu), gan samierināšana, tiek runāts par tiesas dubultlomu. Tiek diskutēts arī par to, kura no minētajām lomām ir noteicošā(..).²⁷⁸ Turpinot domu par tiesas kā samierinātāja lomu, norādīts : „(..) tiesas galvenais uzdevums nebūt nav tiesību normu piemērošana, bet gan procesa dalībnieku interešu līdzsvarošana (..) Samierināšana ir tradicionāls, tipisks un pašsaprotams tiesas uzdevums(..).”²⁷⁹ O. Suhorukova savā monogrāfijā norāda: „(..) mierizlīguma risinājumi no strīdū iesaistīto puses ne tikai mazina tiesnešu noslodzi, bet paredzami palīdz saglabāt arī turpmāko partnerību starp pusēm, minimizēt jaunu strīdu veidošanos un kopumā minimizēt konfliktējošas attiecības sabiedrībā (..).”²⁸⁰ Svarīgi akcentēt, ka tiesību zinātnieku viedoklis attiecībā uz samierināšanas priekšrocībām akcentē tādus aspektus kā ražīgums un kvalitāte. Kā norādījis tiesību zinātnieks Marks Galanters (Marc Galanter, 1931),²⁸¹ **ražīgums tiek skaidrots ar to, ka, samierinot prāvniekus, tiesa ietaupa resursus, savukārt kvalitāte nozīmē, ka samierināšana nodrošina augstvērtīgu iznākumu, kas pamatojas pušu gatavībā sadarboties, tādēļ panākto risinājumu iesaistītās puses uzskata par taisnīgu** un ir ar to daudz apmierinātākas. Autores ieskatā šis atziņas īpaši paturamas prātā, runājot par tiesneša lomas nozīmi lietas sagatavošanā izskatīšanai stadijā, jo, kā lasāms Civilprocesa likuma 149.panta otrajā daļā, samierināšanas funkciju likumdevējs iekļāvis pie darbībām, kas veicamas civillietu sagatavošanai izskatīšanai procesa stadijā. Salīdzinājumam interesanti atzīmēt, ka, piemēram, Zviedrijas tiesāšanās kultūrā tiesnesis jau no viduslaikiem ieņēma nozīmīgu lomu kā mediators un samierinātājs, šī loma nostiprināta vēsturiskajos civilprocesa kodeksos un līdz mūsdienām.²⁸² Dr.iur. M. Paļčikovska norāda: „(..)vācu civilprocesā 2002.gadā veiktās reformas stiprināja dialoga metodes pielietošanu lietas sagatavošanas iztiesāšanai stadijā, kā arī uzsvēra pušu tiesības tikt uzklausītam(..).”²⁸³Savukārt, kā izriet no zinātniski–pētnieciskajiem darbiem par Austrijas civilprocesa grozījumiem procesa ātruma veicināšanai, norādīs, ka tiesnesim ir piešķirtas pilnvaras saistībā ar procesa gaitas vadību, kas ietvar praktiski nelimitētas pilnvaras *ex officio* tiesnesim pašam pieprasīt pierādījumus.²⁸⁴ No dotajiem piemēriem neizriet, ka tiesnesim būtu tikai pasīva

²⁷⁸ Bārdiņš, G. (2016). *Dialoga loma tiesas spriešanā*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 87.lpp.

²⁷⁹ Turpat, 88.lpp.

²⁸⁰ Сухорукова, О.А. (2021). *Эффективность гражданского судопроизводства. Коммуникативный аспект Монография*. Москва : ООО "Издательство Юрайт", 6.lpp.

²⁸¹ Bārdiņš, G. (2016). *Dialoga loma tiesas spriešanā*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 89.lpp

²⁸² Modéer, K.Å. (2004). Delay and judicial culture in Sweden. Van Rhee, C.H.(red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. pp. 195. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, ISBN 90-5095-388-3. Iegūts : 07.01.2022. No : www.academia.edu lejupielādes

²⁸³ Paļčikovska, M. (2007). Tiesneša objektivitāte un neitralitāte-sacīkstes principa realizācija: angloamerikāņu un kontinentālā iztiesāšanas modeļa salīdzinājumam. *2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums „Civilprocesa aktuālie jautājumi”*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 26.lpp.

²⁸⁴ Rechberger, W.H., Klicka, Th. (2004). Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. Van Rhee, C.H. (red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. pp. 240. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, ISBN 90-5095-388-3, 240. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes

vērotāja loma, kā arī neviens no apskatītajiem autoriem nenorāda, ka attiecīgās tiesneša darbības un/vai tiesības procesa ietvaros tiktu vērtētas kā apdraudējums sacīkstes principam. Autores redzējumu par tiesneša lomu un uzdevumiem lietas sagatavošanas stadijā apstiprina arī citi autori, paužot līdzīgas domas, tā piemēram J. Krasnobokijs norāda: „(..) piemērojot CPL 149.panta trešo daļu un ceturto daļu, kā arī 149.¹ panta pirmo daļu, tiesnesis cenšas noskaidrot patiesību konkrētajā lietā(..).”²⁸⁵ Minētais atsaucās uz Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedumiem, tādiem kā: 2017. gada 06. marta spriedumu lietā Nr. SKC-98/2017, 2017. gada 28.aprīļa spriedumu lietā SKC-222/2017, kuros Augstākās tiesas Senāts uzsvēris, ka tiesai bijis nepieciešams noskaidrot faktiskos apstākļus strīda izšķiršanai, ka nav izpildītas Civilprocesa likuma 97.panta un 193.panta prasības.²⁸⁶ Tajā pašā laikā negatīvā sacīkstes principa dominante tiek uzturēta, par ko liecina ne tikai autores darba 3.1. apakšnodaļā apskatītie un izvērtētie aspekti, bet arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2019.gada 28.februāra spriedumā lietā Nr. SKC-96/2019 paustā nostāja: „(..)tiesa izskata tikai prasības pieteikumā ietvertos prasījumus, ievērojot sacīkstes principu un Civilprocesa likuma 192.pantu un 420.pantu par lietas izskatīšanas robežām. Senāts pievienojas tiesību doktrīnā atzītajam, ka civilprocesā, kas veidots pēc sacīkstes principa, tiesai ierādīta pasīva loma, un tiesas priekšā it kā norisinās prāvnieku sacīkste, kurā puses grib pārliecināt tiesu par savu taisnību(..).” Atslēgas vārdi šajā citātā, uz kuriem autore vēlas vērst uzmanību: *tiesai ierādīta pasīva loma*. Šī koncepcija ir pilnīgā pretrunā ar to, kādu skaidrojumu par tiesneša lomu procesā rodam citu valstu tiesību zinātnieku darbos un Autore minētajam pretstata skaidrojumus un principus, kurus civilprocesa efektivitātei definējusi Eiropas padome ar tās Rekomendāciju No. R (84),²⁸⁷ kur ietvertais Princips Nr. 1 nosaka, ka lietas izskatīšanas procesam jānorisinās ne vairāk kā divās tiesas sēdēs, no kurām viena ir sagatavošanas sēde, bet nākamā veltāma pierādījumu izvērtēšanai, argumentu uzklaušīšanai un, ja iespējams, spriedumam lietā. Savukārt Princips Nr. 3 nosaka, ka tiesnesim jāizrāda aktīva loma vismaz sagatavošanas tiesas sēdē, bet vislabāk viscaur procesam, lai veicinātu ātru lietas gaitu, ievērojot pušu tiesības, t.sk. tiesības uz vienādu attieksmi, cita starpā tiesnesim jābūt tiesībām *proprio motu*, lai noteiktu pusēm pienākumus nepieciešamo skaidrojumu iesniegšanai un pieprasīt pierādījumus, noteikt pusēm personīgi ierasties, u.tml. **Minētie principi formulēti, ņemot vērā Rekomendācijā pausto atziņu, ka civilprocesam jābūt vienkāršākam, elastīgākam un ātrākam.** Principu par efektīvu savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā satur arī Eiropas

²⁸⁵ Krasnobokijs, J. (2021). Vai tiesai jānoskaidro objektīvā patiesība civilprocesā. *Jurista Vārds*, 31.08.2021. Nr. 35 (1197), 27.-31.lpp.

²⁸⁶ Turpat;

²⁸⁷ Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States „On the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice”. Iegūts 16.03.2019. No: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e19b1>

Savienības Pamattiesību Harta,²⁸⁸ tās 47. pantā, teikts: *Ikvienai personai, kuras tiesības un brīvības, kas garantētas Savienības tiesībās, tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, ievērojot nosacījumus, kuri paredzēti šajā pantā.* Autores ieskatā minētās vadlīnijas un principi ir būtisks pretsvars un pretarguments tam, ka tiesnesim procesā ir vērotāja loma. Jāatzīmē, ka ar tiesneša kā „vērotāja” popularizēšanu nevar sasniegt civilprocesa mērķi – taisnīgu spriedumu, nevar izpildīt likuma „Par tiesu varu” noteikto pienākumu objektīvai lietas izskatīšanai, kā arī tiesneša „vērotāja” loma ir pretrunā ar Eiropas padomes rekomendācijām. Nevarētu teikt, ka Augstākās tiesas Senāts nebūtu atzīmējis tiesneša aktivitātes nozīmi, tā piemēram, 2007.gada 15.augusta spriedumā lietā Nr. SKC-511,²⁸⁹ Augstākās tiesas Senāts, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 8. pantu, konstatē, ka tiesa ir pārkāpusi Civilprocesa likuma 97.pantu un 193.panta piekto daļu, jo, atbilstoši Civilprocesa likuma 93.panta ceturtajai daļai, nav norādījusi vienam no prāvnikiem, ka tiesas ieskatā par kādu no faktiem lietā nav iesniegti pierādījumi. Par tiesas aktivitāti un līdzdarbošanos, atsaucoties uz likuma “Par tiesu varu” 17.pantu, norādīts: *“(..) Kā pirmais no lietu izskatīšanas pamatprincipiem likuma “Par tiesu varu” 17. pantā nosaukts patiesības princips – tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, noskaidrot objektīvo patiesību. Arī atsevišķos Rīgas apgabaltiesas nolēmumos²⁹⁰ atzīts, ka, iztiesājot civillietu, tiesa nav un nevar būt pasīvs vērotājs, kas tikai konstatē iesniegtos vai neiesniegtos pieprasījumus, kurus iesniedz puses, jo pušu līdztiesības princips pēc būtības ierobežo sacīkstes principa absolūtu piemērošanu. Lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā(..).”²⁹¹*

Publiski pieejamā Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas ziņojumā par ikgadējo konferenci „Aktuālie Civilprocesa problēmjaudājumi”, kas norisinājās 2018.gada 19. oktobrī, cita starpā tiek norādīts: *“(..) Modernizējot Civilprocesa likumu, tajā iestrādāja normas, kas veicināja ātrāku lietas izskatīšanu. (..) Liels akcents Civilprocesa likuma modernizācijas gaitā tika likts uz tiesneša darbībām lietas sagatavošanā(..).”²⁹²* Minētais liecina, ka izpratne par lietas sagatavošanas

²⁸⁸ Eiropas Savienības Pamattiesību Harta. Iegūts: 17.03.2019. No: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0389.01.LAV&toc=OJ:C:2016:202:TOC.

²⁸⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. (2008). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 484.lpp.

²⁹⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr. C32314311 (arhīva Nr. CA-0997-18/17). Iegūts :07.01.2022. No:

²⁹¹ Rīgas apgabaltiesa (2020). *Pētījums. Personu atbrīvošana no tiesas izdevumu un drošības naudas samaksas valsts ienākumos civillietās.*, 24.lpp. Iegūts: 07.01.2022. No: https://tiesas.lv/Media/Default/Page/Atbr%C4%ABvo%C5%A1ana%20no%20tiesas%20izdevumu%20samaksas_p%C4%93t%C4%ABjums.pdf

²⁹² Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas ziņojums par ikgadējo konferenci „Aktuālie Civilprocesa problēmjaudājumi”. Iegūts: 16.03.2019. No: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/pieejami-konferences-aktualie-civilprocesa-problemjautajumi-materiali>.

stadijas nepieciešamību un tās pozitīvo ietekmi uz procesa gaitu, tomēr no citētā nav izsecināms, - par kādu Civilprocesa likuma modernizācijas gaitu (tieši kādu periodu) citātā iet runa, ja tiek norādīts, ka modernizācijas ietvaros uzsvars likts uz tiesneša darbībām tieši lietas sagatavošanā. Minētais teikts 2018.gadā rīkotās konferences sakarā, bet tas nepaskaidro, kāpēc līdz šim nefunkcionē lietas sagatavošanas procesuāla stadija, kā arī 2003.gadā ieviestā norma par sagatavošanas tiesas sēžu rīkošanu. **Sagatavošanas procesa pamatā ir pienākums, kuru tiesnesim nosaka Civilprocesa likuma 147.panta pirmā daļa. Normai ir imperatīvs raksturs, t.i. tiesnesis nevar izvēlēties starp „sagatavot” vai „negatavot” lietu izskatīšanai,** bet tiesnesim lieta ir jā sagatavo izskatīšanai, t.i. jāveic Civilprocesa likuma 149.panta noteiktās darbības. Savukārt sacīkstes principa attiecināšana uz šo procesuālo stadiju un tiesneša vērotāja loma izslēdz iespēju panākt efektīvu procesa norisi, jo tiesnesis *it kā* atbrīvojas no Civilprocesa likuma 147. panta pirmajā daļā noteiktā pienākuma, t.i.: *lai nodrošinātu lietas savlaicīgu izskatīšanu, tiesnesis pēc prasības pieteikuma saņemšanas sagatavo lietu iztiesāšanai.* Secīgi tiesnesis var nepildīt neko, kas paredzēts Civilprocesa likuma 149. pantā. Kā labs ilustratīvs prakses piemērs jāmin civillietā Nr.C29349221, kas ierosināta 2021.gada jūnija mēnesī, līdz ar to varam runāt par ļoti nesenu pašas tiesas demonstrētu civillietas sagatavošanas praksi. Dotajā civillietā būtiski, ka prasītājs „X” cēla prasību pret atbildētāju „Y”, izvirzot mantiskas prasības saistībā ar prasītāja „X” tiesībām nekustamā īpašumā, kas atbildētājam „Y” pieder kopīpašumā ar vēl citām personām, tātad, pastāv kopīpašums. Neskatoties uz attiecīgo juridisko faktu, citi kopīpašnieki personas „X” celtajā prasībā kā atbildētāji netika norādīti, lai gan prasībā tiesai lūgts - atzīt prasītāja „X” tiesības uz daļu (prasībā nav norādīts, uz kādu tieši daļu) no attiecīgā nekustamā īpašuma un tā sastāvā esošās, ekspluatācijā nenodotās ēkas, kas nav ierakstīta zemesgrāmatā. Atbildētājs „Y”, sniedzot paskaidrojumus tiesai, norādīja, ka īpašums ir kopīpašums, tāpēc prasības celšana tikai pret vienu no kopīpašniekiem neatbilst Civillikumam un nākamais iespējamais tiesas spriedums aizskars citu kopīpašnieku tiesības. Neskatoties uz šīm iebildēm, tiesai šie fakti neizsauca papildus vai precizējošus jautājumus, tā vietā tiesa pēc paskaidrojumu saņemšanas no atbildētāja „Y”, tiesa (tiesnese) 17.08.2021. pieņēma lēmumu lietā, ar kuru atzina, ka lieta ir pietiekoši sagatavota izskatīšanai un nozīmēja tiesas sēdi lietas izskatīšanai. Vēl saistībā ar aprakstīto prakses gadījumu svarīgi atzīmēt, ka prasītāju „X” procesā pārstāv zvērināts advokāts. Attiecīgais tiesas lēmums tiek pievienots promocijas darbam kā pielikums, lai dokumentāli parādītu, ka tiesa (tiesnesis) nav orientēts uz Civilprocesa likuma 149.panta prasību izpildi lietas sagatavošanai, neņem vērā iebildes par faktisko apstākļu pilnīgu neatbilstību prasībā uzrādītajam un likumam. Nekas no tā netraucē tiesu pieņemt lēmumu, ar kuru atzīst, ka lieta pietiekami sagatavota izskatīšanai.

Šis nodaļas pamatā ir autore zinātniskais raksts, kas prezentēts Biznesa Augstskolas „Turība” organizētajā XX Starptautiskajā zinātniskajā konferencē 2019. gada 26. aprīlī "Human values in the digital age",²⁹³ kur autore detalizēti apskata problēmas saistītas ar civillietu sagatavošanas stadijas nozīmi procesa efektivitātes veicināšanai, apskata tiesneša lomu lietas sagatavošanā un identificē ar to saistītās problēmas. Satversmes tiesas tiesnesis A.Laviņš rakstā, kas publicēts 2021.gada septembrī skaidro: „(..) pēc lietas ierosināšanas tiesnesim ir jāizlemj jautājums par to, kādā veidā tiks organizēta lietas sagatavošana iztiesāšanai. Mūsdienā civilprocesā lietas sagatavošana iztiesāšanai ir obligāta prasība, kas izriet no procesa koncentrācijas principa. Proti, sagatavojot lietu iztiesāšanai, tiesnesis sadarbībā ar pusēm un viņu advokātiem noskaidro gan celtās prasības būtību, gan nepieciešamība precizēt prasību tā, lai radušos strīdu varētu jēgpilni izspriest pēc būtības. (..) Lietas sagatavošanas iztiesāšanas laikā tiesnesim ir aktīva loma veicināt izlīguma noslēgšanu par visu strīda priekšmetu vai tā daļu. (..).²⁹⁴ Vadoties no iepriekš minētā, secinās, ka tiesnesis, sagatavojot lietu un izlemjot ar to saistītos procesuālos jautājumus, izpilda funkciju, kura absolūti nepieciešama lietas pareizai izspriešanai un pušu vienlīdzīgu procesuālo tiesību izlietošanas nodrošināšanai, tādēļ šīs tiesības tiesnesim nevar ierobežot, atsaucoties uz pušu sacīkstes principu, jo pretējā gadījumā tiesnesim būs grūti noskaidrot objektīvo patiesību, izspriest strīdu taisnīgi un saskaņā ar likumu. Dr.iur. D. Ose, pievēršoties sacīkstes principa izņēmumiem, norāda: „(..) juristu vidū palaikam ir vērojamas diskusijas par tiesneša iniciatīvas paplašināšanu civilprocesā un iespējamām attīstības tendencēm. Piemēram, Vācijas tiesību zinātnieki ir norādījuši, ka sacīkstes princips nav nesatricināmā dogma, bet gan tiesvedības interesēs ir nepieciešama tiesneša līdzdarbība patiesības noskaidrošanā.(..).²⁹⁵ Vienlaikus D. Ose atzīst, ka Latvijas civilprocesā tiesneša iniciatīvas stiprināšana ir vērojama salīdzinoši nesen, kā arī par to tiek maz diskutēts. Šī promocijas darba autore akcentē, ka tiesneša iniciatīvas stiprināšana attiecināma tieši uz sagatavošanas stadiju, t.sk. sagatavošanas tiesas sēdēm, bet periodā no 2003.gada, kad attiecīgā norma ieviesta Civilprocesa likumā, līdz pat šim laikam tā piemērošana praksē nav identificējama. To, ka tiesneša aktīvā loma būtu derīga, apliecina arī Valsts prezidenta E. Levita uzruna ikgadējā Latvijas tiesnešu konferencē, kur E. Levits cita starpā norāda sekojoši: „(..)es vēlētos, lai tiesneši vairāk apzinātos savu lomu kā procesa vadītājam un virzītājam (..)Tiesu autoritāti sabiedrībā veido divi galvenie faktori. Pirmais ir tiesu un tiesneša

²⁹³ Neimane, K. (2019). Sagatavošanas tiesas sēdes nozīme civilprocesa efektivitātei. *Biznesa augstskolas Turība konferences materiāli. XX International Scientific conference, April 26, 2019 "Human values in the digital age"*. Rīga, Biznesa augstskola Turība, 109-123.lpp. ISSN 1691-6069 <https://www.turiba.lv/storage/files/2019-conference-xx.pdf>

²⁹⁴ Laviņš, A. (2021). Tiesneša un advokāta lomas attīstība modernajā civilprocesā. *Jurista Vārds, 07.09.2021. Nr. 36 (1198)*, 6-10.lpp

²⁹⁵ Ose, D. (2019). *Atkāpes no sacīkstes principa civilprocesā*. Iegūts: 17.09.2021. No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/LUJFZK-7-2019/iscflul-7_2019_Ties-zin-uzd-noz-nak_15.pdf ;

*darba saturs jeb kvalitāte, un otrs ir vērtības, kas ir tiesu nolēmumu pamatā(..)."*²⁹⁶ Akcentējot, ka procesam ir jāsasniedz taisnīgs noregulējums lietā, iegūstam pavisam citu nozīmi tiesneša pienākumiem, kas jāizpilda civillietas sagatavošanai izskatīšanai. Autore jau minēja Dr. iur. D. Oses zinātnisko rakstu „Atkāpes no sacīkstes principa”, kur autore secina, ka izpratne par tiesneša iniciatīvas stiprināšanu vispār pastāv, kā arī min konkrētas atziņas paustas Augstākās tiesas spriedumos, proti: „(..) meklējamus faktus norāda puses, bet faktu sastāvu, kas jāpierāda lietā, galīgi nosaka tiesa (..)”.²⁹⁷ Šeit vēl papildus jāmin, ka Dr. iur. D.Ose savā promocijas darbā 2013.gadā izteica domu, kas nav zaudējusi aktualitāti, proti : „(..)saskaņā ar CPL 93.panta 4.daļu, ja tiesa atzīst, ka par kādu no faktiem, uz kuriem pamatoti puses prasījumi vai iebildumi, nav iesniegti pierādījumi, tā paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai. Tātad tiesa norāda uz apstākļiem, kuru esamība vai neesamība nav pierādīta. Turklāt, mūsdienu tendences civilprocesā ir vērstas uz to, ka sacīkstes princips neizslēdz iespēju arī tiesai iesaistīties pierādīšanas procesā un vākt pierādījumus, tādējādi daudz efektīvāk noskaidrojot objektīvo patiesību par strīda apstākļiem(..)”.²⁹⁸ Neskatoties uz to, ka par mūsdienu civilprocesa attīstības tendencēm virzienā uz tiesas lielāku iesaisti pierādīšanas procesā, par ko Dr. iur. D.Ose minēja turpat desmit gadus atpakaļ promocijas darbā, šodien redzam, ka nepastāv pat vienprātība par to, kāda ir tiesneša loma un iesaiste civillietas sagatavošanas procesā, nemaz nerunājot par tiesneša iesaistīšanos pierādījumu vākšanā.

Rezumējot, autores pētītie materiāli rāda, ka civillietas sagatavošanas darbības, t.sk. sagatavošanas sēde nav obligāta darbība, lai gan autores skatījumā šāds apgalvojums ir pretrunā ar Civilprocesa likuma 147.panta pirmajā daļā noteikto pienākumu, tāpat autore secina, ka, neskatoties pozitīvām atziņām tiesību zinātnieku un praktiķu darbos, Latvijas gadījumā jautājumā par civillietas sagatavošanu izskatīšanai šobrīd pastāv problēmas, kuru pamatā ir sacīkstes principa dominante un tiesneša vērotajā loma, kas ir sacīkstes principa tiešā negatīvā ietekme un būtiski kavē nozīmīgas procesuālās stadijas pilnveidi un attīstību.

²⁹⁶ Valsts prezidenta E. Levita uzruna Latvijas tiesnešu ikgadējā konferencē. Iegūts : 23.11.2021. No: https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-latvijas-tiesnesu-ikgadeja-konference?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F, publicēts :01.11.2019.

²⁹⁷ Ose, D.(2019). *Atkāpes no sacīkstes principa civilprocesā*. Iegūts: 17.09.2021. No: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/LUJFZK-7-2019/iscflul-7_2019_Ties-zin-uzd-noz-nak_15.pdf ;

²⁹⁸ Ose, D. (2013). *Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs*. 38.lpp. Iegūts : 18.12.2021. No: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5139/23437-Daina_Ose_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sagatavošanas tiesas sēdes nozīme civilprocesa kvalitātei

Iepriekšējā apakšnodaļā autore apskatīja tiesneša lomu civillietas sagatavošanai izskatīšanai un ar to saistītos uzdevumus. Turpinot apskatīt civillietas sagatavošanas procesu, autore vēlas akcentēt jau iepriekš citēto autoru L. Ervo un A. Nylund secinājumus pētījumā par t.s. *post-soviet* valstu civilprocesi un to attīstību. **Saistībā ar sagatavošanas procesa stadiju un tās nozīmi minēto autoru darbā norādīts, ka viens no civilprocesa mērķiem ir pēc būtības korekta lietas izspriešana un nolēmums, bet par korektiem nolēmumiem tiek uzskatīti tādi, kuri balstīti uz patiesiem faktiem, pareizu likuma piemērošanu.** Šim nolūkam nepieciešams, lai tiesai tiktu iesniegtas pareizi noformētas prasības un attiecīgie pierādījumi. Savukārt tiesai ir jāvar nodrošināt prāvniekus ar atbilstošu vadību (angl. val. *guidance*), lai novērstu iespējamās kļūdas un padarītu puses spējīgas aizstāvēt savas intereses tiesā, kā arī tiesa var veicināt strīdus jautājuma būtības izkristalizēšanu, t.sk. faktiskos un juridiskos lietas aspektus, prāvā iesaistīto pušu nostājas un viedokļu noskaidrošanu. **Šo sagatavošanas darbību nozīme ir tajā, ka lietas galvenā izskatīšanas stadijā jāakcentējas uz lietu attiecināmiem, bet diskutabliem jautājumiem par faktiem un juridiskiem apsvērumiem lietā.** Tāpat tiek norādīts, ka tiesas realizēta atbilstoša procesa vadība nebūt nenozīmē, ka tiesa dod padomus prāvniekiem attiecībā uz to – kādus procesuālus soļus tām spert vai kādu pozīciju ieņemt procesa ietvaros²⁹⁹. Bet lietas sagatavošanas izskatīšanai stadija ir viens no „*atslēgas rīkiem*” procesa efektivitātei. Aktīva tiesneša pozīcija un lietas vadīšana/sagatavošana pieprasa, lai tiesnesis būtu lietas kursā par visiem paziņojumiem, kas iesniegti no pusēm, kā arī reaģētu uz visām kļūdām, neskaidrībām pušu rīcībā, u.c. tamlīdzīgiem jautājumiem.³⁰⁰ Autore pievienojas šiem skaidrojumiem un viedoklim par procesa sagatavošanas stadiju kā *atslēgas rīku* procesa efektivitātei, kā arī līdzekli, kas palīdz novērst vai maksimāli izslēgt nepareizas, sagrozītas un/vai nepilnīgas informācijas atrašanos tiesas (tiesneša) rīcībā, kas nozīmē, ka tiesas pieņemtā nolēmuma kvalitāte un lietas risinājums maksimāli tuvināsies taisnīgam rezultātam.

Civilprocesa likuma 149.panta trešajā daļā uzskaitīti procesuālie jautājumi, kurus jāizlemj sagatavošanas sēdes laikā, nevis jārisina tiesas sēdē, kuru tiesa nozīmē lietas izskatīšanai pēc būtības. Nozīmīgs instruments lietu kvalitatīvākai un taisnīgākai izspriešanai ir **sagatavošanas sēde**³⁰¹. Izvēle, vai rīkot sagatavošanas sēdi, piekrīt tiesnesim. Civilprocesa likums neparedz, ka kāda no pusēm varētu šādu lūgumu pieteikt, bet **prakse rāda, ka sagatavošanas tiesas sēdes tiek**

²⁹⁹ Ervo, L., Nylund, A.(2016). *Current Trends in Preparatory Proceedings. A comparative Study of Nordic and Former Communist Countries*. Switzerland: Springer International Publishing AG, 63.lpp.

³⁰⁰ Turpat, 65.lpp.

³⁰¹ Civilprocesa likums. Pieņemts 14.10.1998. *Latvijas Vēstnesis* 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., *Ziņotājs*, 23. 03.12.1998. Pēdējie grozījumi 22.12.2021. (skat.149.¹ pantu).

rīkotas reti, autores pašas darba pieredze liecina, ka periodā no 2014.gada līdz šim laikam (2021.g.nogalei) rīkota tikai viena sagatavošanas tiesas sēde, t.i. 2014.gadā (civillietas Nr. C04128314), lai lemtu jautājumu par lietas piekritību tiesai. Jāatzīmē, ka jautājums par piekritību nebūtu skatāms sagatavošanas tiesas sēdē, jo šī jautājuma izskatīšana neietilpst Civilprocesa likuma 149.panta tvērumā kā darbība, kas jāizpilda civillietas sagatavošanas stadijā. Autore kalendārā gada laikā, būdama pārstāvja statusā, piedalās vidēji sešdesmit tiesas sēdēs, bet citu jomas profesionāļu pieredzes izzināšanai autore rakstiski aptaujāja kolēģus, jautājot par viņu praktisko pieredzi civillietu sagatavošanas tiesas sēžu nozīmēšanā. Autore saņēma atbildes, ka sagatavošanas sēdes nenotiek vispār un aptaujātie nespēja atcerēties tādus prakses gadījumus. Aptaujas ietvaros sniegtās rakstiskās atbildes pievienotas promocijas darba pielikumā. Prakse Latvijas tiesās liecina, ka civilprocesa lietu izskatīšanā un sagatavošanā ieviesusies kārtība, ka procesuālos jautājumus tiesnesis skata pirmās tiesas sēdes laikā, ko tiesa nozīmējusi lietas izskatīšanai pēc būtības. Sagatavošanas sēde, lai lemtu procesuālos jautājumus, rīkota netiek.

Vadoties no Civilprocesa likuma struktūras un 149. panta un 149.¹ pantos teiktā, autore secina, **ka visi būtiskie procesuālie jautājumi izlemjami procesa stadijā, kas norisinās pirms tiesas sēdes, kas tiek nozīmēta lietas izskatīšanai pēc būtības nozīmēšanas**, proti, prāvniekiem tie ir jāpiesaka un jāiesniedz tiesai, savukārt tiesai tie ir jāpieprasa no prāvniekiem, ja tiesas ieskatā, kādi pierādījumi trūkst, tāpat ir jānoskaidro nepietiekami skaidrie vai pretrunīgie jautājumi, fakti un apstākļi, lai vēlāk nerastos pārpratumi. **Tajā pašā laikā prāvniekiem jābūt izpratnei par to, ka tiesa šos jautājumus izskatīs procesa sagatavošanas stadijas ietvaros**, ka šāds process vispār norisināsies, t.sk. var tikt noteikta sagatavošanas tiesas sēde. Sagatavošanas procesa stadijā noskaidrojami tie jautājumi, kuri tiesneša ieskatā ir papildus precizējami, saistībā ar celto prasību un iebildumiem uz to. Sagatavošanas process nozīmīgs arī tādā aspektā, ka katras atsevišķas personas domāšanas veids un uztvere ir ļoti individuāla, tāpēc var izsaukt savstarpēju neizpratni, ko var novērst ar papildus skaidrojumiem un/vai dialogu. Šādā aspektā autore atgriežas pie L. Ervo Laura un A. Nylund secinājumiem par sagatavošanas procesa stadiju un nozīmi. Minēto autoru darbā norādīts, ka viens no civilprocesa mērķiem ir pēc būtības korekta lietas izspriešana un nolēmums, **bet par korektiem nolēmumiem tiek uzskatīti tādi, kas balstīti uz patiesiem faktiem un pareizu likuma piemērošanu**. Šim nolūkam nepieciešams, lai tiesai tiktu iesniegtas pareizi noformētas prasības un attiecīgie pierādījumi. Savukārt tiesai ir jāvar nodrošināt prāvniekus ar atbilstošu vadību (angl. val. guidance), lai novērstu iespējamās kļūdas un padarītu puses spējīgas aizstāvēt savas intereses tiesā, kā arī tiesa var veicināt strīdus jautājuma būtības izkristalizēšanu, t.sk. faktiskos un juridiskos lietas aspektus, prāvā iesaistīto pušu nostājas un viedokļu noskaidrošanu. Sagatavošanas darbību nozīme ir tajā, ka lietas galvenā izskatīšanas stadijā

jāakcentējas uz lietu attiecināmiem, bet diskutabliem jautājumiem par faktiem un juridiskiem apsvērumiem lietā³⁰².

Stadijā, kad jālemj par lietas sagatavošanu iztiesāšanai un tiem jautājumiem, kurus izlemt nosaka Civilprocesa likuma 149. panta trešā daļa, lieta jau ir pieņemta tiesā izskatīšanai, tas nozīmē, ka tā ir izgājusi procesa sākuma stadiju, ir izlemti tādi jautājumi kā: piekritība, atbrīvošana no valsts nodevas (pilnībā vai daļēji), izvērtēts, vai ceļot prasību ievērotas visas prasības, kādas nosaka Civilprocesa likuma 127.-129. pants. Nepieciešamības gadījumā (ja pieteikts attiecīgs lūgums) izlemti jautājumi par prasības nodrošināšanu saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.-138. pantu.

Civilprocesa likuma 149. panta pirmā daļa konkrēti identificē nākamo procesa stadiju, t.i. – pēc paskaidrojumu saņemšanas vai tā iesniegšanai noteiktā termiņa izbeigšanās, tiesnesis uzsāk lietas sagatavošanas darbības, lai to varētu izskatīt. Šajā stadijā tiesnesim kopumā jābūt skaidram priekšstatam par lietas būtību, prasības priekšmetu un pamatu, pierādījumiem vai to neesamību, vai nepietiekamību, tāpat par atbildētāja iebildēm un tās pamatojošiem rakstveida pierādījumiem, ja vien atbildētājs ir iesniedzis paskaidrojumus un pievienojis pierādījumus. Ja tiesnesim rodas jautājumi pie strīdus pusēm, tad šādam gadījumam **Civilprocesa likuma 149. panta ceturtā daļa paredz pieprasīt no pusēm ne vien papildus paskaidrojumus, bet arī pierādījumus.** Autore skatījumā tiesneša tiesības pieprasīt papildus paskaidrojumus un arī pierādījumus ir īpaši svarīga, ne tikai no lietas pareizākas izspriešanas viedokļa, bet arī no pušu samierināšanas funkcijas izpildes aspekta. Tiesnesim, esot augsti kvalificētam juristam, ne vien jāspēj pareizi identificēt strīdus priekšmetu, bet arī pamatoti un argumentēti izsvērt, – vai un kādi pierādījumi pierāda pušu apgalvojumus vai izslēdz tos. Autore vēlas uzsvērt, ka tiesneša attieksme pret prasību un atbildētāja kontrargumentiem ir būtiska, jo prāvniekiem procesā nav jānodarbojas ar minēšanu, – vai viņi ir iesnieguši visus pierādījumus un atbildējuši un visiem iespējamiem jautājumiem, kādi tiesnesim varētu rasties (*minētais ir svarīgi, jo, kā tika minēts, atšķiras katras personas (indivīda) domāšanas un uztveres veids*). Ņemot vērā to, ka tiesneša pienākums ir noskaidrot objektīvo patiesību, tiesnesim jāuzrāda tās robežas un tie jautājumi, kuri tiesneša ieskatā jāatbild un/vai jāpierāda lietā, citiem vārdiem – sacīkstes robežas. **Objektīvās patiesības noskaidrošana nozīmē darbību kopumu vērstu uz skaidrības ieviešanu. Savukārt, neatkarīgam vērotājam nav nekāds pienākums kaut ko darīt, lai ieviestu skaidrību.** Šis ir būtiskās atšķirības, kuras autore īpaši vēlas iezīmēt un kuras pastāv starp pasīvu vērotāju un personu, kurai ir konkrētas funkcijas noteikta procesa ietvaros, ar atbildību un pienākumiem.

G.Sniedzītes zinātniski-pētnieciskajā darbā norādīts: „(..) *Katras tiesas uzdevums modernā*

³⁰² Ervo L., Nylund, A. (2016). *Current Trends in Preparatory Proceedings. A comparative Study of Nordic and Former Communist Countries*. Switzerland: Springer International Publishing AG, 63.lpp.

demokrātijā ir spriest tiesu, ņemot vērā šādus trīs principus : 1) izšķirt katru lietu, kas nonāk tās jurisdikcijā; 2) izšķirt lietu, pamatojoties uz likumu (tiesībām); 3) sasniegt taisnīgu lietas risinājumu; (...).³⁰³ Līdzīgus skaidrojumus atrodam arī citu valstu tiesīb-zinātnieku darbos, norādot, ka objektīvās patiesības doktrīna ir saistīta ar tiesas aktīvo lomu procesā, ka objektīvās patiesības noskaidrošana ir galvenais tiesas uzdevums.³⁰⁴ Autore vēlas īpaši uzsvērt, ka sacīkstes izpratne un pats process kā tāds var būt bezgalīgs, ja nenosaka tā robežas. Likums paredz tiesnesim tiesības vērst prāvnieku uzmanību uz pierādījumu neesamību, kā arī tos pieprasīt no pusēm. Teiktais apstiprinās gan ar Civilprocesa likuma 149. panta ceturto daļu, gan 93. panta ceturto daļu.

Lietas sagatavošanas procesuālā stadija un sagatavošanas tiesas sēdes nozīme ir jāapskata arī tādā aspektā, ka tiesnesis vērtē pušu iesniegtos pierādījumus un rakstveida paskaidrojumus, vadoties no Civilprocesa likuma 97.panta pirmajā daļā ietvertajiem kritērijiem, t.sk. savas iekšējās pārliecības, kuru balsta uz tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, līdz ar to, lai iegūtu iekšējo pārliecību un izpratni par strīda būtību, tiesnesis nevar palikt tikai vērotāja lomā. Civilprocesa likuma 149. ¹ panta pirmā daļa norāda, ka visu iepriekš minēto uzdevumu veikšanai ir rīkojama sagatavošanas tiesas sēde. Kā liecina ārvalstu tiesību zinātnieku atziņas, lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijā uzsvars tiek likts uz pušu samierināšanu, to atspoguļo arī Civilprocesa likuma 149. ¹ panta pirmās daļas saturs. Apskatot pušu samierināšanu no procesa efektivitātes un ātruma viedokļa, kā arī taisnīga risinājuma viedokļa, jāsecina, ka mierizlīgums apvieno visus elementus. Vēl juridiski-skaidrojošajā literatūrā tiek minēts, ka **sagatavošanas tiesas sēdes procesuālā norise ir mazāk formāla, nekā lietas izskatīšanai pēc būtības,**³⁰⁵uzsākot tiesas sēdi tiesnesis atreferē jautājumus, kādi izskatāmi sagatavošanas tiesas sēdē. Tāpat sagatavošanas tiesas sēdē tiesnesis var izbeigt lietu, ja prasītājs atteicies no prasības vai puses noslēgušas mierizlīgumu, kā arī var apturēt tiesvedību, ja iestājušies likumā paredzētie apstākļi.

Pušu samierināšana tiesnesim vienmēr ir vistaisnīgākais risinājums, jo tas nozīmē, ka tiesnesis ir spējis novērst strīdus tālāku eskalāciju, profesionāli izvērtējot prāvnieku argumentus un iebildes, kā arī sekmīgi izskaidrojis pusēm ne vien likuma normas, bet arī to, – vai un ko katrs prāvnieks spēj vai nespēj pierādīt strīdus lietā. Tajā pašā laikā, samierinot puses, tiesnesis ir panācis kompromisu un var būt pārliecināts, ka prāvnieki būs savstarpēji apmierināti ar lietas ātru

³⁰³ Sniedzīte, G. (2013). *Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 266.lpp.

³⁰⁴ Abolonin, V., Abolonin, G. (2012). Truth and efficiency in Russian civil procedure. Van Rhee, C.H., Uzelac, A.(red.).*Truth and Efficiency in Civil Litigation.Fundamental aspects of Fact-finding and Evidence-taking in a Comperative Context*. pp. 313-314. Cambridge-Antwerp-Portland, Intersentia. ISBN 978-1-78068-133-7. Iegūts : 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes

³⁰⁵ Туманова, Л.В.,(2016). *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Постатейный комментарий 2-е издание*. Москва : ООО „Проспект”, 267.lpp.

risinājumu, ko abi pieņem arī par taisnīgu risinājumu. Jāatzīmē, ka Civilprocesa likuma 149. panta otrā daļa norāda, ka, sagatavojot lietu iztiesāšanai, tiesnesis cenšas puses samierināt, kā arī piedāvā strīdu atrisināt, izmantojot mediāciju, tomēr šo funkciju nevar pildīt formāli. Pušu samierināšana un izlīguma noslēgšana nozīmē arī katra konkrētā tiesneša un kopumā visas tiesas atslodzi, kas autores ieskatā rada pozitīvu efektu procesuālās ekonomijas nodrošināšanai civilprocesā, turklāt samierināšanas funkcijas izpilde dod kopēju sabiedrisku labumu – personu uzticību tiesai un tiesas kompetencei. Autores ieskatā Civilprocesa likuma 149. panta, t.sk. sagatavošanas tiesas sēdes *iedzīvināšana* praksē ir ļoti būtiska un nepieciešama, jo tā ne tikai atvieglos tiesnešu un tiesu darbu kopumā, bet arī palīdzēs prāvniekiem noteikt sacīkstes realizācijas robežas un izvērtēt savu iespējas sacensties, kā arī izprast, – vai un kādi pierādījumi ir katra prāvnieka rīcībā savu argumentu un apgalvojumu pierādīšanai. Sagatavošanas tiesas sēdei ir arī procesa ātrumu un efektivitāti stimulējoša nozīme, jo tiesnesis kontrolē procesu, nosaka termiņus, atbilstoši tiem pienākumiem, kādus ir noteicis lietas dalībniekiem, atbilstoši situācijai katrā konkrētajā lietā. **Pienākumu neizpilde, ja tiesnesis to noteicis izpildīt lietas sagatavošanai izskatīšanai stadijā, t.sk. sagatavošanas tiesas sēdes ietvaros, dod pamatu uzskatīt, ka procesa dalībnieks atteicies to izpildīt, apzinoties ar to saistītas procesuālās sekas.** Teikto apliecina publiski pieejams, anonimizēts spriedums civillietā Nr.C10045112 (2013.g.), kur rīkota sagatavošanas sēde un atbildētājam izskaidrots pienākums pierādīt savus iebildumus, kā arī noteikti procesuālie termiņi, kuri nav ievēroti. **Sagatavošanas procesa stadijā izskaidroto, kā arī noteikto pienākumu neizpildi tiesa var pieņemt kā atteikšanos no šo darbību izpildes** un izmantot kā argumentu tālāk procesā lietas izskatīšanai pēc būtības, un minētais pilnībā atbilst pušu dispozitivitātes principam.

Autores ieskatā (kas ir apstiprināts ar autores un tiesās praktizējošo kolēģu novērojumiem) pašreiz praksē iedibinātā kārtība neatbilst likumam. Jāatzīmē, ka attiecībā uz sagatavošanas procesa stadiju nav pieejama t.s. tiesu prakse rakstisku procesuālo lēmumu veidā. Civilprocesa likums neparedz, ka tiesnesis kaut kādā veidā paziņo pusēm par sagatavošanas darbību uzsākšanu lietas izskatīšanai. **Vadoties no Civilprocesa likuma 149. pantā nosauktajiem tiesas pienākumiem lietas sagatavošanai izskatīšanai, ja tiesnesis nozīmē tiesas sēdi un laiku lietas skatīšanai pēc būtības,** tad, atbilstoši Civilprocesa likuma 149.panta septītajai daļai, **tiesnesis ir atzinis, ka sagatavošanas sēde lietā nav nepieciešama,** jo Civilprocesa likuma 149. panta septītā daļā teikts sekojoši : *Ja sagatavošanas sēde nav nepieciešama, tiesnesis nosaka tiesas sēdes dienu un laiku, uz tiesu aicināmās un izsaukamās personas(..).* **Tādas, ja tiesnesis nosaka tiesas sēdes dienu un laiku, tiesnesis atzīst, ka sagatavošanas sēde nav nepieciešama,** kas nozīmē, ka **nav nepieciešams veikt nevienu darbību, kuru lietas sagatavošanai nosauc Civilprocesa likuma**

149. panta otrā – piektā daļa. Vienlaikus var secināt, ka, ja par šiem jautājumiem tiek lemts tiesas sēdē, kura noteikta lietas izskatīšanai pēc būtības, tad tiesnesis, nozīmējot lietas izskatīšanas datumu saskaņā ar Civilprocesa likuma 149. panta septīto daļu, nav izpildījis Civilprocesa likuma 149. panta pirmajā līdz piektajai daļai minētos pienākumus. Šādos apstākļos nav pamats pārņemt prāvniekiem procesa kavēšanu, ar to, ka viņi savus lūgumus par pierādījumu izprasīšanu, liecinieku aicināšanu, ekspertīzes noteikšanu, u.c. tamlīdzīgus procesuālos lūgumus piesaka tiesas sēdē, kas noteikta lietas izskatīšana pēc būtības, jo pats tiesnesis ir uzskatījis, ka lietas sagatavošanas procesa stadijā neviena no sagatavošanas darbībām nav bijusi nepieciešama. Tā kā ierastā lietu izskatīšanas gaita faktiski ir pretrunā ar Civilprocesa likuma 149. pantā noteikto kārtību (kā to autore pamatoja iepriekš), tad rezultāts ir nesagatavoti un gausi procesi, jo lietas izskatīšanas laikā pēc būtības tiek lemti procesuālie jautājumi, lietu atlikšana pierādījumu izprasīšanai, sagatavošanai, u.tml. Prāvniekiem netiek skaidrots tas, ka pirms lietas izskatīšanas pēc būtības ir lietas sagatavošanas stadija, kurā ir jāizlemj visi procesuālie jautājumi, arī neskaidrie vai nepierādītie apgalvojumi/paskaidrojumi utt. Attiecīgā kārtība viegli var novest pie tā, ka izskatāmā lieta netiek pienācīgi sagatavota. Autore jau norādīja, ka šādas pieejas pamatā ir uzskats, kas ieviesies civilprocesā, proti, ka tiesai ir *vērotāja* loma. Ir loģiski izspriežams, ka tiesnesis neizrādīs aktivitāti par lietas sagatavošanu izskatīšanai, ja tiesnesim ir vērotāja loma. Vērotājam nepiemīt atbildība par procesa virzību, vērotājs stāv malā, nomaļus, tāpēc nav saprātīgi gaidīt, ka vērotājs aktīvi piedalīsies procesā vai ka tam vispār ir interese par procesa norisi. To, ka apgalvojums vai pieņēmums par tiesneša *vērotāja lomu* nav īsti pareizs, apliecina pats Civilprocesa likuma 149. pants, kur norādīts, ka tiesnesis ir tas, kurš sagatavo lietu izskatīšanai un nevis prāvnieki.

Noslēgumā jāuzsver, ka tiesneša vērotāja pozīcija lielā mērā atkrīt tādu kategoriju lietās, kur lietas pamatā nepilngadīgo tiesības un intereses (piemēram, Civilprocesa likuma 29.¹ nodaļa, 244.⁹ panta pirmā, otrā daļa un trešā daļa), tiesas pašas aktivitāte ir noteikta arī lietās par personu rīcībspējas ierobežošanu (Civilprocesa likuma 33.nodaļa, 266.panta ceturta daļa un 33.¹ nodaļas 270.⁴ panta ceturta daļa). **Saskaņā ar spēka esošo regulējumu, sagatavošanas tiesas sēdes rīkošanas iespēja paredzēta arī sevišķā tiesāšanās kārtībā, piemēram, Civilprocesa likuma 33.nodaļas 266.panta piektajā daļā, kur tiesai paredzētas tiesības rīkot sagatavošanas sēdi lietas sagatavošanai izskatīšanai, savukārt Civilprocesa likuma 30.¹ nodaļas 250.² panta pirmajā daļā paredzēts, ka mantojuma dalīšanas lietās tiesa nosaka sagatavošanas sēdi, tādējādi gramatiski tulkojot likuma normu, mantojuma dalīšanas lietās sagatavošanas tiesas sēde ir obligāta.** Autores skatījumā minētais tikai apliecina, ka sagatavošanas sēdes kā lietas sagatavošanas procesuālais instruments vērsts uz lietas faktisko apstākļu vispusīgu noskaidrošanu

un savlaicīgu pietiekamas informācijas iegūšanu, līdz ar to tā iedzīvināšana un pielietošana praksē paredzami dotu pozitīvus rezultātus.

Civillietu sagatavošana izskatīšanai nozīme rakstveida procesā

Sakarā ar to, ka autores promocijas darba tapšanas laikā visā pasaulē un Latvijā tajā skaitā nācās saskarties ar COVID-19 pandēmijas situācijas izraisītām situācijām, kam bija un turpina būt jūtama ietekme uz personu ikdienas dzīvi, kā arī ņemot vērā, ka šī situācija skāra tiesu darbu un tiesvedības civillietās norisi, t.sk. ietekmēja prāvnieku (procesa dalībnieku) iespējas izmantot procesuālās tiesības, autore, apskatot civilprocesa efektivitāti un to regulējošos instrumentus, pievērsās jautājumam par civillietas sagatavošanas procesa nozīmi apstākļos, ja lietas izskatīšana norisinās rakstveida procesā. Rakstveida process ieguva citu nozīmi, turpinoties pandēmijas situācijai. Rakstveida process nozīmē zināmu procesuālo tiesību ierobežojumus, ko autore apskatīs šajā nodaļā, kā arī **autores ieskatā lietas sagatavošanas stadijas nozīme īpaši izkristalizējas situācijā, kad rakstveida process ir nepieciešamība, t.sk. pandēmijas vai tai pielīdzināmās situācijās.** Ārkārtas situāciju ierobežojumi ietekmēja personu iespējas izmantot procesuālās tiesības, tāpēc būtiski, kādus risinājumus varētu un vajadzētu paredzēt normatīvajā regulējumā, ja attiecīgas situācijas atkārtojas ar zināmu regularitāti. Nesenā pieredze 2021.gada rudenī norāda, ka attiecīgās situācijas var atkārtoties. Prāvnieku procesuālo tiesību ierobežojumi skāra civilprocesā paredzētos pierādīšanas līdzekļus, autore īpaši vēlas izcelt to, ka tie ietekmēja iespējas izmantot tādas pierādīšanas līdzekļus kā: liecinieku liecības, ekspertīze (eksperta atzinums). Autore šo problēmjautājumu prezentēja, piedaloties zinātniskajā konferencē „Social Changes in the Global World” Ziemeļmaķedonijā,³⁰⁶ šīs nodaļas pamatā ir autores veiktā problēmas izpēte un secinājumi. Vispasaules situācija saistībā ar Covid-19 pandēmiju ir vispārzināms fakts. Latvijā tas izsauca ārkārtas situācijas ieviešanu periodā no 2020.gada 09.novembra līdz 2021.gada 06.aprīlim, bet atkārtoti no 2021.gada 11.oktobra. Var prezumēt, ka nav izslēgta šādu vai līdzīgu situāciju atkārtšanās nākotnē, kam būs tieša ietekme uz personu ikdienas dzīves organizāciju, t.sk. lietu izskatīšanas procesus tiesā un procesa norises pielāgošanu jaunām realitātēm. Šādā aspektā var paredzēt izmaiņas civilprocesa norisē, kas koriģēs līdz šim zināmo un pierasto procesa gaitu, ja ne radikāli, tad vismaz tādā mērā, ka tiks ieviesti instrumenti, lai nodrošinātu procesa norisi attālināti, tomēr vienlaikus būs nepieciešams nodrošināt pusēm iespējas izmantot civilprocesā paredzētos pierādīšanas līdzekļus, kā arī citas procesuālās tiesības. Latvijā pandēmijas situācija un valdības

³⁰⁶ Neimane, K. (2021). Considerations about the importance of a case preparatory stage in civil litigation in the scope of the COVID-19 pandemic situation. *8th International Conference "Social Changes in the Global World", North Macedonia, Goce Delcev University in Stip, September 2, 2021.* ISBN 978-608-244-838-1; Electronical version of the Proceedings: <file:///C:/Users/User/Downloads/Mladi%20istrazuvaci%20final%202021.pdf>

pieņemtais regulējums, t.i. Ministru kabineta noteikumi Nr. 655 (pieņemti 2020.gada 06. novembrī, prot. Nr. 69.2§) „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”³⁰⁷ bija spēkā laikā no 06.11.2020. – 07.04.2021. Regulējums noteica procedūru saskaņā ar kuru tiesa (tiesnesis) tiesīgs izlemt par lietas izskatīšanas turpināšanu rakstveida procesā vai arī atlikt lietas izskatīšanu līdz laikam, kad būs iespējama lietas izskatīšana klātienē, t.i. mutvārdu procesā. Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu Nr. 655 5.19.1. punktu tika noteikts, ka : *tiesa maksimāli izmanto rakstveida procesu vai arī lietas tiek izskatītas attālināti*. **Tādējādi pandēmijas situācijā lietu izskatīšana maksimāli orientēta uz rakstveida procesu. Rakstveida process tika daudz kritizēts līdz pandēmijas situācijai, bet autore pieļauj, ka šobrīd rakstveida process tiek vērtēts no reālās nepieciešamības viedokļa,** tajā pašā laikā tas liek domāt par procesuālo tiesību realizāciju rakstveida procesā, tam nepieciešamajiem procesuāliem instrumentiem, tāpēc lietas sagatavošanas stadija izskatīšanai aktualizējas pavisam citā aspektā, ko autore apskata šīs nodaļas ietvaros.

Pirms pandēmijas situācijā jautājumā par rakstveida procesu straujo izplatību civilprocesa norisē zvērināts advokāts G.Zemrībo teicis: „(..)diemžēl šobrīd tiesu runas nozīme samazinās. Uzskatu, ka mēs mācāmies ne no tiem labākajiem piemēriem, tiecoties pēc „ātrāk, ātrāk”, izskatot lietas rakstveida procesā. Es ļoti negatīvi uztveru tendenci, ka mūsu procesi aizvien vairāk paliek piesārņoti ar rakstveida procesiem. Pirmkārt, jau pašā terminā ir pretruna. Kā var būt process bez procesa ? Vienmēr ir bijis tiesnesis, kurš aiz galda, un darbojies princips *audiatur et altera pas* (uzklausiet arī otru pusi) (..).³⁰⁸ Autore akcentē, ka galvenā problēma rakstveida procesā - jautājums par otras puses uzklaušīšanu. Tam pamatā psiholoģiska rakstura ietekmes faktori, jo prāvnieki var nejusties pārliecināti, vai un kā viņu rakstītais viedoklis tiks saprasts. Autorei pieejamie prakses piemēri, t.i. tiesu spriedumi, kur lieta izskatīta rakstveida procesā, liecina to, ka tiesa taisījusi kvalitatīvus spriedumus, ļoti vispusīgi izvērtējusi pierādījumus un argumentus, norādījusi, ko un kāpēc vērtē kritiski, ko un kāpēc uzskata par pierādītu, vai otrādi. Šādi neseni prakses piemēri ir Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2022.gada janvārī taisīts spriedums lietā Nr. C29390417 un Vidzemes rajona tiesas (Valkā) 2022.gada februārī taisīts spriedums lietā Nr. C71301721. Rakstveida procesam nešaubīgi ir tiesas atslodzes nozīme, atbrīvojot tiesu no tiesas sēdes rīkošanas. Šajā sakarā minams zinātniski-pētnieciskajos rakstos atrodams viedoklis, ka lietu izskatīšanas (iztiesāšanas) procesa efektivizācija ontoloģiski³⁰⁹ nav iedomājama, samazinot

³⁰⁷ Ministru kabineta noteikumi Nr. 655 „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, pieņemts 06.11.2020., (nav spēkā no 07.04.2021). Iegūts 29.05.2021. No: <https://likumi.lv/ta/id/318517-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>

³⁰⁸ Zemrībo, G. (2016). Par notiekošo tiesas zālē : tiesu runa lietas dalībnieku un tiesneša izpildījumā. *Jurista Vārds*, 21.06.2016./Nr.25 (928), 18.lpp.

³⁰⁹ Autore piebilde- Ontoloģija ir filozofiska mācība par kopējām esības kategorijām un likumsakarībām.

procesuālās garantijas.³¹⁰ Savukārt Dr.iur. D. Ose norāda, ka: „(..) *procesuālās ekonomijas princips nedrīkst aizskart personas tiesības uz kvalitatīvu un vispusīgu aizskarto tiesību vai aizsargājamo interešu izvērtējumu tiesas spriedumā (..)*.”³¹¹ **Autores skatījumā pandēmiju situāciju periodiskā atkārtotā, kad civillietu izskatīšanas norise pāriet vai var pāriet uz rakstveida procesu, īpaši aktualizē lietas sagatavošanas procesa izskatīšanai nozīmi, parāda tās iedzīvināšanas un pilnveidošanas nepieciešamību**, lai nodrošinātu, ka puses savlaicīgi un pilnīgi iesniegtu tiesai visus pušu rīcībā esošos un uz lietu attiecināmos pierādījumus, kā arī pieteiktu lieciniekus un/vai lūgtu nozīmēt ekspertīzi, pusēm būtu iespēja savlaicīgi izteikties par iesniegtajiem pierādījumiem vai lūgumiem, pieteikt savus, bet tiesai pieprasīt no prāvniekiem papildus pierādījumus un/vai paskaidrojumus, ja tas nepieciešams. **Procesa efektivitātes tvērumā, ja tas norisinās rakstveidā, autore apskata civilprocesā paredzēto pierādīšanas līdzekļu, t.i. liecinieku liecības, ekspertīzes noteikšanas iespējas, kā arī komunikāciju starp tiesu un prāvniekiem.** Autore paskaidro, ka nodala rakstveida procesu, kas pastāv civilprocesā un noteikts ar likumu, neatkarīgi no pandēmijas situācijām, t.i. Civilprocesa likuma 30.³ nodaļa, 49.nodaļa un 50.nodaļa.

Pandēmijas situācijā prāvnieki saasināti izjuta procesuālo tiesību ierobežojumus, kuri ierobežoja pieeju tiesai, t.sk. iepazīšanos ar lietas materiāliem, ierobežoja iespēju izteikties par otras puses pierādījumiem un limitēja iespēju iesniegt kontrargumentus, klātienē (mutvārdu) tiesu sēžu neesamība, tiesas debašu neesamība, **rakstveida procesa attiecināšana absolūti uz visiem procesiem** (pēc tiesas ieskata) **un neiespējamība iebilst pret šo kārtību.** Paralēli rakstveida process izslēdz tādas pierādīšanas līdzekļus - liecinieku liecības un ekspertīzes noteikšana lietā. Protams, formāli šādu lūgumu var iesniegt, tomēr tā praktiskā izpilde būs neiespējama, ņemot vērā, ka rakstveida procesā nevar uzklaut lieciniekus, bet alternatīvi veidi iegūt liecinieka liecību Civilprocesa likumā nav ieviesti. Vēl jāņem vērā, ka par pieteiktajiem lūgumiem lemj tiesa (tiesnesis), uzklautot otras puses viedokli, bet jautājumā par ekspertīzes nozīmēšanu lietā un eksperta aicināšanu prāvnieku savstarpējā iesaiste un sadarbība ar tiesu ir vēl ciešāka. Ja pareizi piemērotu Civilprocesa likuma 149.pantā noteikto, tad jāsecina, ka procesuālie lūgumi jāizlemj lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijā, ar kuras piemērošanu Latvijā praksē pastāv problēmas, kā tas tika skaidrots un analizēts darba iepriekšējās nodaļās. Tas veicinātu procesuālo noteiktību, kam ir nozīme procesa efektivitātes veicināšanai, jo prāvnieki laicīgi var lemt par procesuālo

³¹⁰ Сахнова, Т.В. (2013). Цивилистический процесс : миссия в меняющемся мире. *Вестник Гражданского процесса* Nr. 1, 2013, Москва, 14-33 lpp. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=33827292&> eLIBRARY ID: [33827292](https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=33827292&) lejupielādes

³¹¹ Ose, D. (2019). Procesuālās ekonomijas princips un tiesības uz taisnīgu tiesu. *Jurista Vārds*, 01.10.2019., Nr.39 (1097), 11.lpp.

taktiku, pierādījumiem, argumentiem, pierādīšanas līdzekļiem. Tiesai (tiesnesim) jānodrošina pušu procesuālo tiesību sabalansēta realizācija, tāpēc ir svarīgs jautājums par procesuālo tiesību kvalitatīvu realizācijas iespēju, jo tam ir tieša ietekme uz lietas iznākumu. Attiecībā uz pušu vienlīdzības principu un tā saturisko nozīmi pierādījumu izvēlē un izvērtēšanā Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņās norādīts: „(..) pušu vienlīdzības princips prasa, lai katrai pusei tiktu dota saprātīga iespēja prezentēt savu lietu saskaņā ar tādiem noteikumiem, kas viņu nenostāda būtiski sliktākā stāvoklī, nekā viņa oponentu. Tas cita starpā ietver tiesības abām pusēm noprotināt lieciniekus(..).”³¹²

Rakstiskie procesi civillietu izskatīšanā izsauc daudz jautājumus saistībā ar prāvnieku iespējām realizēt procesuālās tiesības. Šie jautājumi bija aktuāli līdz pandēmijas situācijai un tika izvirzīti diskusijai, piemēram, prof. L.Terehova 2017.gadā starptautiskās zinātniski-praktiskās konferences ietvaros raksta: „(..) vienkāršotā un bezstrīdus tiesvedība - tas ir process, kurā tiesa pierādījumus izvērtē individuāli „kabineta klusumā”, neesot kontaktā ar pusēm(..) tā ir „izskalošana” no tiesas darba pierādījumu pārbaudes procesu tā klasiskajā izpratnē: tiesas sēdē, klātesot strīdus pusēm (..)”.³¹³ Citi zinātniski-pētniecisko darbu autori asi iebilst pret t.s. vienkāršotu procedūru lietu izskatīšanu rakstveida procesā, norādot, ka mutiskuma princips ir ļoti svarīgs civilprocesa princips, to nevar izslēgt no procesa norises, piemērojot formālus kritērijus kā tas notiek (piemēram) vienkāršotu procedūru lietās, ko likumdevējs ievieš, skaidrojot ar nepieciešamību veicināt lietu izskatīšanas ātrumu (*autores piebilde- identiski ir Latvijā*), kā arī norāda, ka rakstveida process būtu pieļaujams tikai ar pušu piekrišanu.³¹⁴ Rakstveida procesā viens no negatīviem aspektiem ir, ka pierādījumi (vai arī kādi no tiem) var tikt saprasti vai iztulkoti un novērtēti pilnīgi citādi, nekā domājās to iesniedzējs. Autore par to jau minēja. Autores ieskatā ir nepieciešams akcentēt jautājumu, kuru uzdod arī L.A. Terehova savā pētījumā, t.i.: „(..) ja tiesas sēdes nenotiek, puses tajā nepiedalās un nepiedalās pierādījumu pārbaudē, un nekādi nevar ietekmēt šo pierādījumu izvērtēšanu (ko var izdarīt, piemēram, runājot debatēs), vai vispār var runāt par to, ka tiesa veic tās uzdevumu - taisnīgas tiesas spriešanu (..)”.³¹⁵ Savukārt citi autori, kuri pievērsušies rakstiskā procesa un ar to saistīto jautājumu izpētei norāda: „(..) rakstisko procesu ieviešana vienkāršotu procedūru lietās novedusi pie tā, ka tiek izslēgti tādi principi kā –

³¹² Černovska, V., Hánělová, K., Chmel, J. (2016). Principles of the Law of Evidence in Relation to the EU Cross-border Civil proceedings. *International Judicial Cooperation in Civil Matters- European Civil procedure, Lisbon*, pp.6-7. Iegūts : 17.12.2021. No : https://www.ejtn.eu/PageFiles/14777/Written%20paper_Czech%20Republic.pdf

³¹³ Терехова, Л.А. (2017). Бесконтактное правосудие. *Сборник материалов Международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы гражданского процессуального права*. Москва: Проспект, 211-212 lpp.

³¹⁴ Любченко, М. (2018). *Взаимодействие Европейского суда по правам человека и национальных судебных юрисдикций*. диссертация, 184.lpp. Iegūts: 27.12.2021. No : lejuielādes www.academia.edu

³¹⁵ Turpat; 213.lpp.

mutiskums, tiek būtiski ierobežoti tādi principi kā dispozitivitāte, sacīkste, atklātums (...)”³¹⁶ Dispozitivitātes princips un ietekme civilprocesā netiek apšaubīta, bet daudzos civilprocesa pētnieku darbos tas tiek īpaši izcelts. Tā piemēram, V.V. Jarkovs norāda : „(...) *pušu procesuālajām darbībām raksturīgs dispozitivitātes princips, kad konkrētais procesuālais uzvedības modelis pamatojas puses gribā, vajadzībās, savu interešu izpratnē un to mērķu sasniegšanai, kādi tika uzstādīti, ņemot dalību procesā tiesā. Kopējie procesā piemērojamie principi dispozitivitāte un sacīkste ļauj prāvniekam orientēties (...)*”³¹⁷ Vēl minētais autors norāda: „(...) *lietas dalībnieku procesuālās darbības civilprocesā notiek saskaņā ar procesuālajām normām, kas ir saistīts ar tajās paredzēto principu ievērošanu(...)*”³¹⁸ Ja apskatīt rakstveida procesus ārpus pandēmijas situācijām, tad tas ir sava veida limitēts process, kuru pielieto t.s. bezstrīdus procesos un lietās sakarā ar to maznozīmīgumu (mazu apmēru). Nelielai vēsturiskai atkāpei interesanti atzīmēt, ka t.s. paātrinātās tiesvedības procedūras bija pazīstamas un plaši tika izmantotas pirmsrevolūcijas laikā Cariskajā Krievijā³¹⁹. Saskaņā ar tā laika statistikas ziņām 1866. gadā šādā kārtībā tika izskatītas 1450 lietas, bet 1867.gadā 5347 lietas.³²⁰ Autores izmantotais avots nenorāda tuvāk, par to, kā tieši norisinājās paātrinātās procedūras, bet maz ticams, ka ar tām saprata tāda veida procesu, kā to saprot mūsdienās, t.s. vienkāršoto procedūru lietas, visticamāk, ka ar paātrinātās procedūras lietām saprata to, ko mūsdienās saprot ar bezstrīdus kārtību vai tam līdzīgiem procesiem. Attiecībā uz vienkāršotu procedūru lietām (*daudzi autori tās apzīmē kā mazā apmēra lietas*), tiek uzsvērts, ka to pamatā ir proporcionalitātes princips, kurš nosaka, ka patērētajiem resursiem lietas izskatīšanai jāatbilst sociālajam labumam (rezultātam),³²¹ papildus norādot, ka *anglo-sakšu* tiesību valstīs pastāv tendence, atbilstoši principam *de minimis non curat praetor*, atbrīvojot tiesu no nenozīmīgām lietām, bet tiesību sistēmu tuvināšanās rezultātā, šis princips ir ieviesies arī valstīs, kuras pieder pie t.s. kontinentālās Eiropas³²². Autore personīgi nepiekrīt viedoklim, ka kāda lieta varētu tikt uzskatīta kā maznozīmīga, jo ikvienai personai tās lieta ir nozīmīga, bet Civilprocesa likuma 1. pants attiecināms vienādi uz visām personām, tāpat ir paredzēta visu personu vienlīdzība

³¹⁶ Федина, А.С., (2017). Современные подходы к построению системы принципов гражданского процесса. Сборник материалов Международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы гражданского процессуального права. Москва : Проспект, 240.lpp.

³¹⁷ Ярко, В.В. (2017). Реализация процессуальных норм (отдельные теоретические проблемы). Сборник материалов Международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы гражданского процессуального права". Москва : Проспект, 299.lpp.

³¹⁸ Турпат, 300.lpp.

³¹⁹ Малышкин, А.В., Рогожин, С.В., и др. (2016). Упрощенное Производство в Гражданском процессе. Научно-практическое пособие. Москва : ООО "Проспект", 3-4lpp.

³²⁰ Турпат.

³²¹ Nokhrin, D.G.(2013). The proportionality principle and „deformalisation” of justice in relation to civil process proceedings on private appeals. Вестник Гражданского процесса, №1, 2013, 59-60.lpp. Iegūts: 17.01.2022. No: https://elibrary.ru/download/elibrary_18999440_31895425.pdf lejupielādes

³²² Турпат.

likuma priekšā un tiesas spriešana, neatkarīgi no personas sociālā vai mantas stāvokļa, kā to nosaka likuma „Par tiesu varu” 4.pants. Autore akcentē, ka aiz katras konkrētas strīdus lietas atrodas konkrētas personas (tas ir neapstrīdami), kuras tiek klasificētas vai pie noteiktiem apstākļiem var tikt klasificētas pēc viņu lietu nozīmības mantiskā izteiksmē. Tādējādi, runājot par jebkādu klasifikācijas kritēriju civilprocesā, mēs vienmēr runājam par konkrētām personām, kuras šis kritērijs var skart. **Autores viedoklis ir, ka rakstveida process ir realitāte, īpaši ņemot vērā pandēmijas situācijas, bet jāatrod un jāievieš instrumenti (procedūras), lai mazinātu prāvnieku procesuālo tiesību ierobežojumus rakstveida procesos. Ņemot vērā iespējamo pandēmijas situāciju turpināšanos, nevar izslēgt to, ka rakstveida process tiks piemērots visu kategoriju lietām. Autore ieskatā minētājam jāpievērš pastiprināta uzmanība un jāievieš instrumenti, kas ļautu sekmīgāk realizēt procesuālās tiesības gan pierādīšanas aspektā, gan tiesas un procesa dalībnieku informācijas apmaiņā. Civillietu sagatavošanas izskatīšanai procedūru izpilde būtu viens no tādiem instrumentiem.** Tāpat turpina pastāvēt neatrisināti jautājumi saistībā ar procesuālo pierādīšanas līdzekļu izmantošanu rakstveida procesā, tāpēc jāaktualizē jautājums par liecinieku uzklaušīšanas iespējām vai informācijas iegūšanu no lieciniekiem, lai lemtu par liecinieku uzklaušīšanas nepieciešamību. Civilprocesa likums nesatur atbilstošus procesuālos instrumentus. Šobrīd, **runājot par liecinieka uzklaušīšanu, mēs runājam tikai par lietas izskatīšanu tiesas klātienēs sēdē.** Izņēmuma gadījums paredzēts Civilprocesa likuma 108.panta trešajā daļā, ja liecinieks nevar ierasties tiesā sakarā ar viņa slimību, vecumu vai invaliditāti, bet arī tādā gadījumā prāvnieki un tiesas sēde norisinās klātienēs (mutvārdu) procesā, tikai liecinieks tiek nopratināts atrašanās vietā. Dr. iur. D.Ose norāda: „(..) *Liecinieka liecības kā pierādījums civilprocesā ir izmantojamas prasības tiesvedībā, ja lieta tiek skatīta mutvārdu procesā, jo pašlaik rakstiskās liecības nav pieļaujamas.(..)*”³²³ Dr. iur. D.Ose, analizējot liecinieku liecību nozīmību, norāda, ka liecinieku liecības var būt būtiskas gan jautājumos par saistības izpildes pierādīšanu (tas atzīts ar Augstākās tiesas Senāta praksi, piemēram 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. SKC-386³²⁴), gan jāņem vērā, ka liecinieks var liecināt par ziņām, ko viņš ieguvis no citām personām un tas vērtējams kā pierādījums.

Pierādīšanas līdzekli – liecinieku liecības diezgan bieži un plaši izmanto civilprocesā, lai pierādītu vienu vai otru faktu vai apstiprinātu kādu paskaidrojumu, par faktiem un/vai notikumiem, kas nav fiksēti dokumentāli. Nav šaubu, ka attiecīgas dzīves situācijas var rasties bieži, t.i., ka vienīgais un/vai galvenais pierādīšanas līdzeklis ir liecinieku liecības. Zinātniski- pētnieciskajā literatūrā

³²³ Ose, D. (2013). Liecinieka liecības kā pierādīšanas līdzekļa modernizēšanas iespējas. *Latvijas Universitātes 71.zinātniskās konferences rakstu krājums. „Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā atrast pareizo līdzsvaru”*. Iegūts: 14.10.2021. No: <https://core.ac.uk/download/pdf/71750731.pdf>

³²⁴ Augstākās tiesas 2008.gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-386. Iegūts:14.10.2021. No: <https://at.gov.lv/.../department1/2008/386-la.doc> lejupielādes

veltītai civilprocesa izpētei A.T. Bonners norāda: „(..)liecinieku liecības vienlīdz'ar pušu paskaidrojumiem un citu juridiski ieinteresētu personu paskaidrojumiem, kā arī dokumentāliem pierādījumiem, ir viens no visbiežāk izmantotajiem pierādīšanas līdzekļiem civilprocesā (..).”³²⁵Tādējādi, nav šaubas par to, ka liecinieku liecības daudzos gadījumos ir svarīgs pierādīšanas līdzeklis, bet neiespējamība izmantot šo pierādīšanas līdzekli, izsauc jautājumus par situācijas atbilstību tiesībām uz taisnīgu tiesu saturam.

Civilprocesa likums neparedz, ka rakstiskā procesa norisē tiesa uztur komunikāciju ar prāvniekiem, lai nodrošinātu informācijas apmaiņu un noskaidrotu pušu viedokli. Attiecīgā tiesas un prāvnieku savstarpējā komunikācija informācijas apmaiņas nolūkā nebija regulēta likumā līdz pandēmijas situācijai un netika noregulēta arī steidzamības kārtībā pandēmijas situācijā. A.Uzelac, pētot civilprocesa īpatnības un t.s. Vidusjūras valstu civilprocesos, pie kuriem autors zināmā mērā attiecina arī t.s. *post-Soviet* valstis (Dienvid-austrum Eiropa), jau 2008.gadā norādīja, ka šo valstu tiesas komunikācijai ar prāvniekiem un vispār savstarpējo komunikācija izmanto antīkas metodes (t.i. lēno pastu, angl. val. snail-mail), tā vietā, lai komunikāciju uzturētu ar moderniem tehniskiem līdzekļiem un tiešo komunikāciju.³²⁶ Protams, 2008.gadā autors norāda par nepieciešamību izmantot elektroniskos parakstus, u.tml., par ko šodien nav jautājumi un Latvijā tiek sekmīgi pielietots. Pandēmijas situācija ir maksimalizējusi elektronisko saziņu, t.sk. saziņu starp tiesu un prāvniekiem. **Autore ar komunikāciju starp tiesu un pusēm vairāk uzsver tādu informācijas apmaiņu, kas nepieciešama lietas izskatīšanai (ja un vai tā norisinās rakstveida procesā), proti, lai iegūtu otra prāvnieka viedokli par iesniegtajiem lūgumiem, dokumentiem, paskaidrojumiem, u.tml..** Rakstveida procesā šāda veida informācijas apmaiņa un komunikācija nozīmētu, ka pusēm ir iespēja izteikties (paust viedokli) rakstiski, tiesa to saņem noteiktā termiņā un analizē/vērtē, izskatot lietu rakstveida procesā.

Rezumējot teikto, jāakcentē nepieciešamība pēc vismaz minimāliem grozījumiem civilprocesa norisē, lai uzlabotu prāvnieku iespējas arī rakstveida procesa norises gaitā maksimāli izmantot procesuālās tiesības, šim nolūkam būtu derīgi apsvērt: **civillietas sagatavošanas stadija, ar noteiktu termiņu pierādījumu un informācijas sniegšanai tiesai, tiesas pienākums nodrošināt informācijas apmaiņu, rakstveida viedoklis, ko prāvnieki var iesniegt pirms noteiktā lietas izskatīšanas datuma (pielīdzināts runai debatēs), rakstiskas liecinieku liecības,**

³²⁵ Боннер, А.Т. (2016). *Традиционные и нетрадиционные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе*. Москва : Издательство Проспект, 63. lpp.

³²⁶ Uzelac, A. (2008). *Reforming Mediterranean Civil Procedure : Is there a need for shock Therapy?* Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*, pp. 80.-81. Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, ISBN 978-90-5095-802-8, Iegūts: 02.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes

kurās noformēs pie zvērināta notāra vai iesniedz tiesai ar elektronisko parakstu, lai tiesa iegūtu informāciju par kādiem faktiem liecinieks var liecināt un pieprasītu citu lietas dalībnieku viedokli.

Civillietas sagatavošana izskatīšanai ārvalstu normatīvajā regulējumā

Jautājumā par civillietas sagatavošanas stadiju izskatīšanai Latvijas civilprocesa praktiskajā norisē pastāv problēmas, kuras autore identificēs turpmāk savā darbā, kā arī identificēs problēmu cēloņus, bet salīdzinošās analīzes nolūkā šajā sadaļā pievērsīsies ārvalstu pieredzei jautājumā par civillietas sagatavošanu izskatīšanai un šīs procesuālās stadijas nozīmi procesa ātruma un kvalitātes apvienošanai. Ārvalstu pētnieki, kuri pievērsušies t.s. *post-soviet* valstīm un civilprocesu regulējošo normatīvo aktu analīzei, t.sk. Baltijas valstīm, norāda, ka Igaunijas un Latvijas procesos nav skaidri nodalīts, kad tieši iesākas sagatavošanas process civillietas izskatīšanai un faktiski ir pamats domāt, ka tas ilgst visu laiku līdz pat lietas izskatīšanai pēc būtības (angl. val. *main hearing*).³²⁷ Tāpat tiek norādīts, ka Baltijas valstu civilprocesos lietas sagatavošanas stadijas process (angl.val. *pre-action stage*) nav vienāds, tomēr Baltijas valstu civilprocesu regulējošie likumi neparedz tādas sagatavošanas darbības, kā piemēram, pienākumu pusēm uzreiz uzrādīt tiesai visus pierādījumus, obligātas mediācijas procedūras pirms prasības iesniegšanas tiesā³²⁸. Saistībā ar ārvalstu tiesību pētnieku secinājumiem, t.i., ka sagatavošanas procesa iesākuma stadiju Civilprocesa likums (domāts Latvijā) neregulē, autore vēlas iebilst, norādot, ka sagatavošanas procesa iesākumu Civilprocesa likums regulē. To nosaka Civilprocesa likuma 149.panta pirmā, otrā un trešā daļa, bet autore piekrīt tam, ka lietas sagatavošanas procesa beigas Civilprocesa likumā konkrēti nav noteiktas, lai gan no kopējās likuma struktūras un gramatiskā normas tulkojuma izriet, ka tām būtu jānoslēdzas ar dienu, kad tiesnesis nozīmē lietas izskatīšanas pēc būtības datumu (skat. Civilprocesa likums, 149.pants septītā daļa), bet, vadoties no Civilprocesa likuma 93.panta trešās daļas noteikumiem, jāsecina, ka faktiski šis process turpinās arī vēl pēc tam. Tādējādi ir saprotamas ārvalstu autoru un pētnieku atziņas par to, ka sagatavošanas process Civilprocesa likumā (Latvijā), nav konkrēts un skaidri identificējams periods, pēc kura noslēgšanās būtu saprotams, ka lieta pietiekami sagatavota un var tikt izskatīta pēc būtības. Par civillietu sagatavošanas stadijas nozīmi civilprocesā Lietuvas Republikā akcentēts: „(..)*Lietuvas tiesību doktrīnā jautājumā par civillietas sagatavošanas etapu civilprocesā, tiek norādīts, ka tā mērķis ir: garantēt, lai iesaistītās personas uzrāda visas savas pretenzijas, apsvērumus un pierādījumus; galīgi noformulēt pretenzijas un kontra-pretenzijas; informēt par civillietu visas*

³²⁷ Ervo, L., Nylund, A. (2016). *Current Trends in Preparatory Proceedings. A comparative Study of Nordic and Former Communist Countries*. Switzerland : Springer International Publishing AG, pp. 144-145,157.

³²⁸ Turpat.

iesaistītās personas; censties samierināt strīdus puses(..).”³²⁹ Tāpat uzsvērts, ka vairākumā civillietu sagatavošanas etaps ir obligāts.³³⁰ Savukārt Igaunijas Republikas Civilprocesa kodekss nosaka, ka visiem pierādījumiem, lūgumiem, u.c. jābūt iesniegtiem līdz lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijas beigām.³³¹ Lietas sagatavošanas stadija izskatīšanai norise regulēta likuma 10.nodaļā³³² un stadijā veicamo procesuālo uzdevumu kopums identisks tam, kādu nosaka Civilprocesa likums Latvijā, ar to atšķirību, ka pretprasību atbildētājs var iesniegt tikai lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijā.

Slovākijas Republikas civilprocesa regulējošajos normatīvajos aktos būtiskas izmaiņas saistītas ar lietas sagatavošanas stadiju tika pieņemtas 2015.gada 21. maijā ar Aktu Nr. 160/2015 Civilný sporový poriadok.³³³ Saskaņā ar pieņemto aktu, sākot no 2016.gada 01.jūlija Slovākijas civilprocesa regulējošais akts paredz rīkot sagatavošanas tiesas sēdes,³³⁴ kur tiek aicinātas puses, citas iesaistītās personas un kura ietvaros tiesa cenšas noskaidrot par iespējām lietu noregulēt ar mierizlīgumu, t.i. atrisināt lietu sagatavošanas stadijā. Ir paredzēts, ka šajā procesuālajā stadijā tiesnesis norāda prāvníkiem attiecībā uz tiem pierādījumiem, kādus konkrētajā strīdā tiesa uzskata par ņemamiem vērā un kādus par neatbilstošiem. Savukārt prāvníeks, kurš pienācīgā kārtībā aicināts uz sagatavošanas sēdi, bet nav ieradies aiz neattaisnojošiem iemesliem, var zaudēt prāvu. Ar izmaiņām ieviests, ka tiesnesis nosaka prāvníkiem konkrētus termiņus pierādījumu iesniegšanai³³⁵, kā arī pēc termiņa beigām jaunus pierādījumus tiesa vairāk nepieņem, tādējādi regulējot, ka lietas iztiesāšanas gaitā pēc būtības vairāk neparādīsies jauni pierādījumi, kurus kāds prāvníeks vēlētos pievienot lietai, lai uz to atsauktos savas pozīcijas pamatošanai.

Turpretī Itālijas Civilprocesa kodekss neizdala īpaši atsevišķi tādas stadijas kā „sagatavošanas stadiju” un „lietas izskatīšanas stadiju” (angl.val. pre-trial and trial phase), jo visas procesuālās

³²⁹ Vėbraitė, V. (2019). Some important features of Lithuanian civil procedure. *Access to justice in Eastern Europe Issue No.1 (2)/2019*. 48.lpp. Iegūts : 20.12.2021. No : http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1551342009.pdf

³³⁰ Turpat;

³³¹ Igaunijas Republikas Civilprocesa kodekss [Tšivillkohtumenetluse seadustik] Pieņemts: 01.01.2006. Pēdējie grozījumi: 26.09.2013). Iegūts: 05.06.2019. No: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>, Part 7, §328-330.

³³² Igaunijas Republikas Civilprocesa kodekss [Tšivillkohtumenetluse seadustik] Pieņemts: 01.01.2006. Pēdējie grozījumi: 26.09.2013). Iegūts: 05.06.2019. No: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>, Part 10, §392-394.

³³³ Slovākijas Civilprocesa kodekss [Civilný sporový poriadok], Pieņemts: 21.05.2015.Pēdējie grozījumi: v znení zákona č. 350/2018 z.z. Iegūts: 09.03.2019. No: <https://wipolex.wipo.int/en/text/542171>

³³⁴ Ficová, S. (2016). Civil Litigation Procedure-a New Code of Procedure of the Slovak Republic. *International and Comparative Law Review, 2016, Vol.16, No.1, pp.25*. Iegūts: 09.03.2019. No: https://www.researchgate.net/publication/313590593_Civil_Litigation_Procedure_-_a_New_Code_of_Procedure_of_the_Slovak_Republic

³³⁵ Devinsky, P. (2016). *Slovakia: New Civil Procedure Regulation Entering into Force in 2016*. Iegūts: 09.03.2019. No: <http://roadmap2016.schoenherr.eu/slovakia-new-civil-procedure-regulation-entering-into-force-in-2016/>.

darbības notiek tiesneša klātbūtnē. Tāpat jaunu pierādījumu un faktu iesniegšana pēc noteiktu procesuālo termiņu iestāšanās nav iespējama, ja vien nav pastāvējuši kādi izņēmuma apstākļi, kas ir bijuši ārpus prāvnieku ietekmes un kontroles. Likumdevējs procesuālo regulējumu virzījis tādejādi, lai līdz lietas sākotnējai izskatīšanai tā būtu nokomplektēta pēc iespējas pilnīgāk, tomēr praksē vērojams, ka juristu ieturētā tendence ir neizpaust pārāk daudz informācijas, lai tā pāragri nonāktu otrās puses rīcībā, ja vien tas iespējams pienācīgi ievērojot procesuālos termiņus un izvairoties no sekām, kas procesuālo bezdarbību tulko kā atteikšanos no tiesībām.³³⁶ Lietas pirmajā izskatīšanā nozīmētais izmeklēšanas tiesnesis veic darbības, kas faktiski ir lietas sagatavošana, t.sk. arī esošo pierādījumu pietiekamības izvērtēšana, kā arī izmeklēšanas tiesnesis pēc abu prāvnieku lūguma var nozīmēt atsevišķu sēdi, lai brīvā veidā uzklautu prāvniekus un veicinātu to samierināšanu. Izmeklēšanas tiesnesis lemj par esošo un savāktu pierādījumu pietiekamību un lietas pietiekamu sagatavošanu iztiesāšanai, t.i. novirzot to tiesas sastāvam. Tāpat izmeklēšanas tiesnesis izlemj jautājumus par prasības nodrošināšanu un summu, par kurām nav strīdu, izmaksu tiesīgajai personai.³³⁷

Saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa regulējumu, civillietas sagatavošana izskatīšanai ir obligāta procesuālā darbība, kura tiesnesim jāveic. A. Suhorukova monogrāfijā šo procesuālo stadiju un tiesneša darbības tajā apraksta sekojoši: „(..) *stratēģijas izstrāde ir viena no vissvarīgākajām darbībām, kuru realizē tiesnesis lietas sagatavošanas stadijā izskatīšanai. Tā piemēram, Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 147.panta pirmā daļā norādīts : pēc tam, kad lieta pieņemta, tiesnesis pieņem lēmumu par lietas sagatavošanu izskatīšanai un norāda uz tām darbībām, kuras būtu jāveic procesa dalībniekiem, kā arī citām personām, kuras piedalās procesā, nosaka termiņus šo darbību izpildei, lai nodrošinātu pareizu un savlaicīgu lietas izskatīšanu. Tāpat Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 148.pants satur norādes par to, kādus uzdevumus ir jāizpilda lietas sagatavošanas stadijā, t.sk. faktisko apstākļu noskaidrošanai (precizēšana) (..)*”,³³⁸ bet G. Uļjotova pētījumā par aktuālajiem kvalitātes un efektivitātes jautājumiem civilprocesā norāda, ka tās procesuālās tiesības, kuras Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 149.pants piešķirt procesa dalībniekiem (viņu pārstāvjiem) lietas sagatavošanas stadijā faktiski norāda, ka šādā veidā likumdevējs ir pietuvojies tam, lai normatīvā

³³⁶ Grossi, S., Pagni, M.A. (2010). *Commentary on the Italian Code of Civil Procedure*. New York: Oxford University Press, Inc. 198 Madison Avenue, 10016, pp.9-10.

³³⁷ Turpat, Article 183-188

³³⁸ Сухорукова, О.А. (2021). *Эффективность гражданского судопроизводства. Коммуникативный аспект. Монография*. Москва: ООО "Издательство Юрайт", 82. lpp.

aktā ieviestu pierādījumu „atklāšanas” institūtu.³³⁹ Lai paskaidrotu citētās autore domu, jāatzīmē, ka minētais Civilprocesa kodeksa 149.pants nosaka sekojošas procesuālās darbības lietas sagatavošanai izskatīšanai, t.i. prasītājs izsniedz atbildētājam pierādījumu (dokumentu) kopijas, piesaka tiesai lūgumus par pierādījumu izprasīšanu. Savukārt atbildētājs precizē jautājumus par celto prasību un tās faktiskajiem apstākļiem, izsniedz prasītājam pierādījumu (dokumentu) kopijas, kas pamato atbildētāja iebildumus, kā arī piesaka tiesai lūgumus par to pierādījumu izprasīšanu, kurus nevar iegūt bez tiesas starpniecības.³⁴⁰ Vēl salīdzinājumam jāmin, ka Somijas civilprocesa reformas ietvaros noteiktais mērķis bija tiesiskā stabilitāte (noteiktība), tā sasniegšanai tika mainīta procesa struktūra, t.i. skaidri nodalot lietas sagatavošanas stadiju no lietas izskatīšanas (galvenās) stadijas (*ang.val. main hearing*), nodrošinot resursu optimizāciju, t.i. vienkāršās lietas jāizskata to sagatavošanas stadijā (..).³⁴¹ Savukārt tiesību zinātnieks C.H.van Rhee pētījumā par civilprocesu un ar to saistītām reformām, kas Danijā noritēja 2002.gadā, norāda, ka tika izvirzītas pamatnostādnes lietas pirmstiesas (*oriģināltekstā lietots angl.val pre-action stage*) stadijai un tās nozīmei, proti, puses saņems informāciju par faktiem, kas ir strīda pamatā, šo faktu izvērtēšana var novest pie pušu pozīciju maiņas, kas var rezultēties ar atteikšanos tiesāties. Vēl norādīts, ka netika izslēgta tiesneša dalība pirms tiesas stadijā, kur tiesnesis (piemēram) varētu izpildīt samierinātāja lomu mierizlīguma noslēgšanai.³⁴²

Izvērtējot citu valstu pieredzi un piemērus civillietu sagatavošanas stadijas attīstībai un veicināšanai, secināms, ka lietas sagatavošanas stadija izskatīšanai ir tikusi plaši ieviesta normatīvajā regulējumā, ar katras nacionālās valsts īpatnībām, kas nav ļoti saturiski atšķirīgas un vērstas kā uz lietas taisnīgu izspriešanu, tā procesa ekonomiju, ko var tikt panākta arī samierinot puses. Vadoties no autore veiktās izpētes, salīdzinot citu valstu pieeju lietas sagatavošanas izskatīšanai stadijai, kā arī tās nozīmi procesa efektīvā norisē un taisnīgā noregulējumā, autore secina, ka Latvijā civilprocesu regulējošā norma, t.i. Civilprocesa likums satur nepieciešamos instrumentus, bet tie būtu efektīvi jāpielieto praksē. Lietas sagatavošanas stadija autore skatījumā ne tikai potenciāli var vairoties procesa dalībnieku disciplīnu, bet arī dod iespēju tiesai izmantot šo

³³⁹ Улётова, Г.Д. (2017). *Актуальные вопросы повышения качества и эффективности судебной защиты в гражданском судопроизводстве*, 16.lpp., Iegūts: 17.12.2021. No: [file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2980779%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2980779%20(1).pdf)

³⁴⁰ Туманова, Л.В., (2017). *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Постатейный комментарий*. Москва: Проспект, 259.lpp.

³⁴¹ Kiesiläinen, J. Niemi (2008). Efficiency and Justice in Procedural Reforms: The Rise and Fall of the Oral Hearing. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*, pp. 34.-35. Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, ISBN 978-90-5095-802-8. Iegūts: 02.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes

³⁴² Van Rhee, C.H. (2008). Dutch civil procedure : reform and efficiency. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*, pp. 52.-53. Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, ISBN 978-90-5095-802-8. Iegūts: 02.01.2022. No : www.academia.edu lejupielādes

argumentu tiesību izmantošanas liegšanai vai uzskatīt, ka prāvnieks no to izmantošanas atteicies. Autore sava darba noslēgumā piedāvā praktiskus risinājumus, lai attīstītu lietas sagatavošanas stadiju un, laikam ejot, to pilnveidotu. Vienlaikus autore saskata būtiskas konceptuālās pieejas problēmas, kas saistītas tieši ar sacīkstes principa dominanti.

3.3. Personas tiesības izstāties no procesa. Neīstā atbildētāja aizstāšana

Turpinot apskatīt civilprocesa efektivitātes jautājumus, t.sk. procesuālos instrumentus efektivitātes veicināšanai, svarīgi ir atzīmēt, ka process var norisināties efektīvi tad, ja tas paredzami sasniegs mērķi – taisnīgumu noregulējumam. Skaidrojot civilprocesa tiesā būtību un procesuālo norisi juridiskajā literatūrā norādīts, ka: „(..) tiesa vadās no pieņēmuma, t.i. ticības tam, ka tiesības, kuras aizsargāt persona prasa tiesā patiešām šai personai arī pieder un tās ir pārkāpusi tā persona, pret kuru prasība tiek celta (..).”³⁴³ Tajā pašā laikā prasītājam ir jāpierāda sava prasījuma pamatojums un attiecināmība uz konkrēto prasībā uzrādīto atbildētāju vai atbildētājiem, tādējādi, lai arī prasītāja rīcībā pēc viņa ieskata ir pietiekama informācija par viņa tiesību aizskārēju vai pārkāpēju, tomēr tas nekādā veidā nepasargā prasītāju no iespējamām juridiska vai arī faktoloģiska rakstura kļūdām, vai arī neprecīzas (piemēram, novecojušas) informācijas esamību prasītāja rīcībā, līdz ar to prasībā norādītā atbildētāja saistība vai atbildība par prasības būtību, t.i. prasības pamatu un to pamatojošām materiālo tiesību normām, var būt neatbilstoša. Arī prasītāja kļūdainais ieskats attiecībā par piemērojamo materiālo tiesību normu var radīt situāciju, ka prasītājs izsauc atbildēt neīsto personu vai arī pašam prasītājam nemaz nepieder tās tiesības, kādas viņš uzrādījis prasībā. Juridiskajā literatūrā tiek skaidrots, ka: „(..) tiesvedības procesa sākumā tiesa var tikai teorētiski pieņemt prasītāju kā tiesīgo personu, savukārt par atbildētāju norādīto personu teorētiski var pieņemt par to personu, kurai būtu jāatbild par pieļauto tiesību pārkāpumu (..).”³⁴⁴ Minētā sakarā tiek norādīts, ka: „(..) procesuālā statusa maiņu un arī statusa iegūšanu, būtiski ietekmē materiālo tiesību normas. Tikai materiālo juridisko prasījumu esamība un to pareizas noteikšanas gadījumā var runāt par pareizu lietā iesaistīto personu procesuālā statusa noteikšanu, kas savukārt nepieciešams tiesiska un pamatota lēmuma pieņemšanai lietā (..).”³⁴⁵ Autore jau minēja iepriekš, ka nonākt tiesas procesā persona var gan pēc savas gribas un izvēles, gan arī pēc citas personas iniciatīvas, tai ceļot prasību un izsaucot noteiktu personu vai personas par atbildētājiem. Šādā

³⁴³ Михайлова, Е.В. (2017). *Процессуальные формы защиты субъективных гражданских прав, свобод и законных интересов в Российской Федерации (судебные и несудебные)*. Москва : Проспект, 82.lpp.

³⁴⁴ Турпат, 83.lpp.

³⁴⁵ Чаплыгина, Е. (2021). *Трансформация процессуального статуса в гражданском процессе*. 30.lpp. Iegūts: 19.12.2021. No: <http://elibrary.asu.ru/xmlui/bitstream/handle/asu/9884/vkr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

gadījumā process tiek uzsākts un ierosināts bez tās personas gribas, kuru izsauc par atbildētāju, tomēr procesa norise tiesā uzliek atbildētājam zināmus pienākumus un termiņus procesuālo darbību izpildei, t.sk. paskaidrojumu sniegšanai par celto prasību, pierādījumu sagatavošana un iesniegšana. Runājot par procesa efektivitāti, lietderīgi apskatīt iespējas, kādas personai tiek piedāvātas Civilprocesa likuma ietvaros, lai izstātos no procesa, īpaši no tāda, kurš acīmredzami (pēc likuma un/vai faktiskajiem lietas apstākļiem) uz konkrēto personu neattiecas. Vērtējot jautājumu no loģikas un saprātīgiem apsvērumiem, jāsecina, ka šādas procesuālas iespējas pastāvēšana būtu atzīstama par atbilstošu procesu tiesību uz taisnīgu tiesu izpratnē. Tādējādi, personai ir ne tikai tiesības uz tās lietas izskatīšanu taisnīgā un objektīvā tiesā, bet arī uz atbilstošu procesu, kura ietvaros personai jāpastāv iespējai saprātīgā termiņā atbrīvoties no procesa, ja tas uz personu neattiecas. No minētā izriet secinājums, ka nepieciešams attiecīgs procesuāls instruments, kuru persona varētu izmantot. Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību Konvencija (European Convention of Human rights) 6. pantu³⁴⁶ cita starpā noteikts, ka procesam jānorisinās saprātīgā laikā (angl.val. reasonable time), līdz ar to personas tiesības izstāties no procesa, ja tas uz personu neattiecas, arī realizējamās pēc iespējas agrākā procesuālā stadijā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir devusi plašus šī principa satura skaidrojumus, norādot: „*Tiesībām pieejai tiesai jābūt praktiskām un efektīvām*”.³⁴⁷

Praktiskums un efektivitāte ir savstarpēji saistīti, tādējādi, gan no praktiskā, gan arī efektivitātes viedokļa, personai, uz kuru celtā prasība acīmredzami neattiecas, jāspēj no attiecīgā procesa pēc iespējas ātri izstāties. Neīstās puses aizstāšana civilprocesā ir viens no instrumentiem, kuru var pielietot civillietas sagatavošanas procesā, tā arī līdz laikam, kamēr pēc būtības pabeigta lietas izskatīšanā pirmās instances tiesā. Autore gan apšaubā, ka minētā procesuālā instrumenta izmantošana vēlākā procesuālā stadijā atzīstama kā efektīva. **Autores skatījumā šis instruments ir nozīmīgs tikai procesa sagatavošanas stadijā un izņēmuma kārtā līdz lietas izskatīšanai pēc būtības uzsākšanai 1. instances tiesā.** Saskaņā ar Ervo Laura un Nylund Anna norādīto : „*(..)aktīva tiesneša pozīcija un lietas vadīšana/sagatavošana pieprasa, lai tiesnesis būtu lietas kursā par visiem paziņojumiem, kas iesniegti no pusēm, kā arī reaģētu uz visām kļūdām, neskaidrībām pušu rīcībā, u.c. tamlīdzīgiem jautājumiem(..)*”³⁴⁸. Tādējādi tiesneša aktivitāte saistīta ar lietas sagatavošanu un šajā procesā iespējama arī strīdus pušu samierināšana un strīda būtības noskaidrošana, kad noved pie maksimāli pareizas un salīdzinoši ātras lietas virzības un izskatīšanas, ja pušu mierizlīgums nav panākts. Neīstās atbildētāja puses aizstāšana ir

³⁴⁶ European Convention of Human rights, Rome, 4,XI, 1950 Iegūts: 31.05.2019. No: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

³⁴⁷ European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the European Convention of Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December, 2018. Iegūts: 31.05.2019. No: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf. teksts oriģinālvalodā. : *The right of access to a court must be “practical and effective.*

³⁴⁸ Turpat, 65.lpp.

viena no iespējamām sagatavošanas procesa stadijā veicamajām darbībām un šādā aspektā ir svarīga arī tiesneša loma, ko autore detalizēti apskatīja šī darba iepriekšējās nodaļās. Šobrīd Civilprocesa likums nesatur tādu procesuālo instrumentu kā neīstās puses (neīstā atbildētāja) aizstāšana, līdz ar to salīdzināšana ar citu Baltijas valstu civilprocesuālo regulējumu nav iespējama, bet ir iespējama šī jautājuma analīze un izvērtēšana no procesa efektivitātes uzlabošanas apsvērumiem, analizējot praktiskos piemērus (tiesu nolēmumus), kuros konstatēta attiecīgās problēmas pastāvēšana. To, ka neīstā atbildētāja aizstāšanas procesuālais regulējums būtu nepieciešams un lietderīgs, tieši aiz tādiem apsvērumiem, lai prasītājs varētu procesa laikā (lietas sagatavošanas izskatīšanai laikā tiesā) labot pieļautās kļūdas, apstiprina tāds pieejams piemērs anonimizēta tiesas sprieduma veidā lietā Nr. C19029513,³⁴⁹ kur bija celta prasība par ceļa servitūta nodibināšanu un noraidīta divās tiesu instancēs sakarā ar to, ka prasība nebija celta pret tā nekustamā īpašuma īpašnieku, kurš saskaņā ar Civillikuma 994.pantu, ierakstīts kā īpašuma īpašnieks, bet gan pret citu personu. Prasītājs (kā izriet no spriedumā ietvertā faktu pārstāsta) uzskatījis, ka faktiskais lietotājs ir cita persona, pret kuru arī cēlis prasību. Pēc tam lūdzis piešķirt atbildētāja statusu tai personai, kura norādīta zemesgrāmatā kā nekustamā īpašuma īpašnieks, ko tiesa arī noraidījusi, savukārt apelācijas instances tiesa, noraidot prasību, cita starpā norādījusi, ka: „(..) tiesas kolēģija nekonstatē CPL 10., 74., 75.panta normu pārkāpumus, jo pirmās instances tiesa izskatījusi lietu, izejot no tiesā celtās prasības priekšmeta un pamata. Ar prasības priekšmeta vai pamata grozījumiem nav iespējams nomainīt ievestā lietā atbildētāju, jo CPL normas to pašreizējā redakcijā neparedz neīstā atbildētāja aizstāšanas institūtu(..)”.³⁵⁰ Dotā piemēra gadījumā jāatzīmē, ka tiesa bija skaidrojusi prasītājam, ka lietā izsauktais atbildētājs nav persona, pret kuru attiecīgo prasību varētu celt, tomēr prasītājs pie šiem apstākļiem uzturējis prasību, no prasības neatteicās saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta 4.punktu. Tiesa konstatēja, ka pats prasītājs nav vēlējis rīkoties saskaņā ar civilprocesuālās ekonomijas principu. Jāatzīmē, ka doto procesuālo situāciju ļoti sekmīgi būtu iespējams risināt ar neīstā atbildētāja aizstāšanas instrumentu, ko Civilprocesa likums neparedz. Tajā pašā laikā Kurzemes apgabaltiesa norāda, ka ar prasības priekšmeta un pamata grozīšanu nevar nomainīt atbildētāju lietā, kas autores ieskatā ir diskutējams jautājums, jo prasītājam jebkura gadījumā ir tiesības grozīt prasību, kā rezultātā (paredzami) varētu parādīties arī vēl cits vai vairāki atbildētāji, kuriem būtu līdzatbildētāja statuss (Civilprocesa likuma 75.pants). Autores pašas rīcībā ir nesens prakses piemērs civillietā Nr. C30847318, kur 2019. gada 10. maijā Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa spriedumā, kas taisīts par pirmpirkuma tiesību un īpašuma tiesību atzīšanu uz akciju sabiedrības akcijām, ar lietā

³⁴⁹ Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013.gada 11.novembra spriedums civillietā Nr. C19029513 (anonimizēts); Iegūts 08.12.2019. No : <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/137229.pdf> lejupielādes

³⁵⁰ Turpat;

pieaicinātu 3.personu, secināja, ka lietā esošie dokumentālie pierādījumi apstiprina, ka prasība nav celta pret īsto atbildētāju. Šis prakses piemērs anonimizēta izraksta veidā pievienots promocijas darbam. Savukārt M. Osis 2019.gada Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes zinātniskajā konferencē, atsaucoties uz praktiskiem piemēriem, t.sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 13.03.2018.g.spriedumu lietā SKC-95/2018 un 22.10.2014.g. spriedumu lietā SKC-1593/2014, akcentē, ka jautājumi par lietas dalībnieku sastāva izmaiņām ir pietiekami aktuāli un civilprocesa regulējums neparedz neīstā atbildētāja aizstāšanu, ne arī izstāšanos no procesa³⁵¹. M. Osis norāda: „(..)Minētajam ir īpaša nozīme arī tādēļ, ka tiesu vara saskaras ar noteikta veida izaicinājumiem taisnīguma, procesuālās ekonomijas un dispozitivitātes principa līdzsvarošanā(..)”³⁵² Attiecībā uz neīstā atbildētāja aizstāšanas nepieciešamību Civilprocesa likuma komentāros pie Civilprocesa likuma 77. panta norādīts : „(..) Civilprocesa likums neparedz neīstās puses aizstāšanu. Taču tiesu praksē šāds jautājums var kļūt aktuāls(..)”³⁵³ Iepriekš minētā sakarā jāuzsver, ka ar Civilprocesa likuma 77. pantā paredzēto procesuālo instrumentu nav panākams rezultāts, kuru nodrošina neīstās puses aizstāšanas instruments, bet diezgan bieži šie instrumenti tiek jaukti.

Neīstās puses aizstāšana autores ieskatā ir procesuāli derīgs instruments, apskatot to gan no prasītāja viedokļa, gan arī no atbildētāja, tikai instrumenta jēga katrā no gadījumiem būs atšķirīga, proti, prasītāja gadījumā šis instruments atļaus izlabot sākotnēji pieļautās kļūdas, līdz ar to izvairīties no prasības iespējamās noraidīšanas vai būtiski samazināt šādu iespēju, savukārt no atbildētāja viedokļa, tas ir veids kā atbrīvoties no procesa, kas uz viņu neattiecas. Piemērojot procesuālo instrumentu, kas ļauj labot pieļautās kļūdas, palielinās iespēja, ka tiesas spriedums patiešām sasniegs mērķi, t.i. noregulēs strīdu, atzīs likumīgās tiesības, atjaunos taisnīgumu, kā arī tiks ekonomēti līdzekļi tiesas darbs un laiks, tātad, saskatāms arī kopējs sabiedriska labums. Par tiesas pienākumu izskatīt lietu un tā nozīmi civiltiesiskā apgrozībā juridiskajā literatūrā norādīts sekojoši: „(..) tiesai ir pienākums izskatīt civillietu, ar mērķi, lai tiktu aizsargātas tās personas tiesības, kura pie tiesas vērsusies, kā arī novērst tiesisko nestabilitāti, kas bijusi pamatā tam, ka celta prasība tiesā. (..).”³⁵⁴ Neīstās puses aizstāšanas instrumenta nozīme ir kļūdu labošana, kuras

³⁵¹ Osis, M. (2019). Izmaiņas lietas dalībnieku sastāvā civilprocesā. *Konferences rakstu krājums. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7.Starptautiskā zinātniskā konference „Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās I”*, 186.-187.lpp. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/LUJFZK-7-2019/iscflul-7_2019_Ties-zin-uzd-noz-nak_16.pdf

³⁵² Turpat;

³⁵³ Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. I. daļa (1.-28. nodaļa)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 281.lpp.

³⁵⁴ Михайлова, Е.В. (2017). *Процессуальные формы защиты субъективных гражданских прав, свобод и законных интересов в Российской Федерации (судебные и несудебные)*. Москва: Проспект, 84.lpp.

atklājas jau pēc prasības iesniegšanas tiesā, prasības pieņemšanas un lietas ierosināšanas. Šī procesuālā instrumenta uzdevums ir atbrīvot no procesa personu vai personas, uz kurām process (lieta) neattiecas, vēl šim instrumentam ir ietekme taisnīguma nodrošināšanā, proti, izspriest lietu, atbilstoši tās faktiskajiem apstākļiem, dokumentāliem faktiem un citiem pierādījumiem kopsakarībā ar likumā noteiktajām tiesībām un/vai pienākumiem. Autores viedoklis ir, ka šo instrumentu var ļoti sekmīgi saistīt ar Eiropas padomes Rekomendācijās (*angl.val. Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States*³⁵⁵) ietvertajām atziņām, saskaņā ar kuru civilprocesam ir jābūt elastīgam. Elastīgums ietver sevī iespēju mainīties.

Attiecībā uz procesa norisi jautājumā par neīstās puses aizstāšanu jāatzīmē, ka tā atšķiras divos aspektos, t.i. tajā, kurš procesa dalībnieks vai arī tiesnesis var ierosināt šī jautājuma izskatīšanu un kādā procesa stadijā šī jautājuma izskatīšana ir iespējama (pieļaujama). Attiecībā uz Civilprocesa likumu autore jau norādīja, ka tas nesatur neīstā atbildētāja aizstāšanas institūtu un no Baltijas valstīm Latvijas Republika ir vienīgā, kura atteikusies no šī instrumenta. Autore norādīja uz praktiskiem piemēriem, kas parāda procesuālā instrumenta nepieciešamību. Kā jau minēts Civilprocesa likums *pazīst* puses procesuālo tiesību pārņemšanu, ko regulē Civilprocesa likuma 77. pants, bet pēc būtības ir ar citu nozīmi Arī ar 3. personu institūtu (ar un bez patstāvīgiem prasījumiem) nav atrisināma situācija ar neīsto atbildētāju. **Autores ieskatā šī instrumenta neesamība daudzos gadījumos ievērojami paldzina procesa norisi, kā arī patērē tiesas un prāvā iesaistīto personu laiku, tā arī resursus.** Autore pieļauj, ka šeit izteiktajai domai būtu oponenti, norādot uz to, ka neīstās puses aizstāšana civilprocesā atkarīga no prasītāja piekrišanas, bet, aizstājot neīsto atbildētāju ar pareizo, lietas izskatīšana tik un tā jāuzsāk no jauna, līdz ar ko nekāda procesuālā ekonomija nenotiek. Autore vēlas šādiem iespējamiem iebildumiem likt pretī argumentu, ka tiesas uzdevums ir nevis vienkārši izskatīt lietu, bet gan atjaunot taisnīgumu, atbilstoši likumā noteiktajam regulējumam, tāpēc, ja lietā ir acīmredzami neīstais atbildētājs, tad tiesa likumību un taisnīgumu atjaunot nevar un arī prasītājs pie šādiem apstākļiem neiegūs savu aizskarto vai apstrīdēto tiesību vai interešu aizstāvību. Savukārt, attiecībā uz iespējamiem iebildumiem, ka neīstā atbildētāja aizstāšana tikai pagarina procesu, jo process jāsāk no jauna, autores ieskatā kā labs pretarguments ir atziņa, kuru izteicis Frants Kleins (Franz Klein): *”(..)Tiesām nav jātiecas pēc lietu ātrākas izskatīšanas, uz spriedumu kvalitātes rēķina (..)”*³⁵⁶

³⁵⁵ Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States „On the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice”, Iegūts: 31. 05. 2019. No: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e19b1>.

³⁵⁶ Uzelac, A., Koller, C. (2014). *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems; Civil Justice in Austrian-German Traditions*. Switzerland : Springer International Publishing, 35-59.lpp. *citāts dots autores tulkojumā.*

Ievērojot teikto, autores ieskatā procesa regulējumam jābūt sabalansētam, nodrošinot procesa ātrumu un vienlaikus arī to, ka tiesas darbs sasniegs pamatmērķi – taisnīguma nodrošināšanu, aizskarto vai pārkāpto tiesību atjaunošanu un aizsardzību. Tādēļ, ja izrādās, ka prasība celta pret neīsto atbildētāju, Civilprocesa likumā nav noregulēta kārtība (process) šī jautājuma risināšanai, un, ja prasītājs neizmanto tiesības atteikties no prasības, ko regulē minētā likuma 74.pants, tiesai jāizskata lieta pēc būtības un jātaisā spriedums, atbilstoši celtajai prasībai un attiecībā uz lietā esošajām pusēm. Protams, prasītāja atteikšanās no prasības ir pamats tiesvedības izbeigšanai saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta 4.punktu un saskaņā ar 224. pantu tiesa pieņem motivētu lēmumu atsevišķā procesuālā dokumenta veidā. Tiesvedības izbeigšana sakarā ar prasītāja atteikšanos no prasības izsauc sekas, t.i. prasītājs zaudē tiesības atkārtoti griezties tiesā ar attiecīgo prasību un pret attiecīgo atbildētāju, tāpat šādā gadījumā prasītājs zaudē iemaksāto valsts nodevu, turklāt par atbildētāju izsauktā persona var pieprasīt atlīdzināt tai radušos tiesas izdevumus, minēto nosaka Civilprocesa likuma 41. panta otrā daļa. Autore vēlas akcentēt, ka Civilprocesa likums 223.pants, kas nosaka tiesvedības izbeigšanas pamatus, kā vienu no tādiem min gadījumu, ja prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesības, citiem vārdiem neīstais prasītājs. Kā teorētiski, tā arī praktiski iespējams, ka persona, kura šādā lietā izsaukta atbildētāja pusē, iesniedz tiesai lūgumu izbeigt tiesvedību lietā, pamatojoties uz Civilprocesa likums 223.pantu, tomēr, vadoties no autores pašas vairāk kā piecpadsmit gadu ilgās pieredzes, jāsecina, ka tiesa šādu lūgumu neskata kā atsevišķu procesuālo lūgumu un pārsvarā rīkojas tādējādi, ka izskata lietu pēc būtības (t.i. tiek patērēts attiecīgais laiks un resursi). **Svarīgi atzīmēt, ka Civilprocesa likums neregulē – kad tiesai jāizskata iesniegtais lūgums par tiesvedības izbeigšanu, bet noteikti tas nav civilietas sagatavošanas stadijā,** jo Civilprocesa likuma 149.panta trešajā daļā ir nosaukti procesuālie lūgumi, kurus tiesa izskata sagatavojot lietu, bet to starpā nav minēts lūgums par tiesvedības izbeigšanu, ja prasību cēlusi personai, kura nav prasības tiesības. Līdz ar to, procesuālais instruments (Civilprocesa likuma 223.pants), kurš paredzēts procesa ekonomijai, tomēr ekonomiju nedod. **Neīstās puses aizstāšanas procesuālā instrumenta neesamību Civilprocesa likumā autore uzskata par trūkumu, skatoties gan no procesa elastības, gan civilprocesa pamatmērķa, t.i. noregulēt strīdus jautājumu, atjaunot personas pārkāptās, aizskartās tiesības.**

Neskatoties uz to, ka šobrīd Civilprocesa likums nesatur regulējumu par neīstās puses aizstāšanu, ieskatoties vēsturē, atrodam, ka attiecīgs procesuālais instruments bija iekļauts Latvijas Civilprocesa kodeksā un bija spēkā vēl 1998.gada 15. septembrī. Proti, Latvijas Civilprocesa kodeksa 37. pants regulēja neīstās puses aizstāšanas kārtību un bija izteikts sekojošā redakcijā : *Ja tiesa lietas izskatīšanas laikā nodibinājusi, ka prasību nav cēlusi tā persona, kurai ir prasījuma*

tiesības, vai arī ka prasība nav celta pret to personu, kurai pēc prasības jāatbild, tiesa, lietu neizbeidzot, ar prasītāja piekrišanu var atļaut aizstāt sākotnējo prasītāju vai atbildētāju ar īsto prasītāju vai atbildētāju. Ja prasītājs nepiekrīt viņa aizstāšanai ar citu personu, tad tā persona var iestāties lietā kā trešā persona ar patstāvīgiem prasījumiem par strīda priekšmetu; par to tiesa paziņo šai personai. Ja prasītājs nepiekrīt atbildētāja aizstāšanai ar citu personu, tiesa šo personu var pieaicināt kā otru atbildētāju. Pēc neīstās puses aizstāšanas lietu sāk izskatīt no paša sākuma.³⁵⁷ Citētā sakarā jāatzīmē, ka Civilprocesa kodeksa 37.pants nenosaka, kura no prāvā iesaistītām pusēm varētu vērsties pie tiesas, lai ierosinātu procesuālā instrumenta piemērošanu, bet tulkojot gramatiski, izriet, ka arī pati tiesa var ierosināt šo procedūru, kā arī var pieaicināt otru atbildētāju lietā, ja prasītājs nepiekrīt viņa izsauktā atbildētāja aizstāšanai. Apskatot procesuālo stadiju, kurā neīstās puses aizstāšana būtu iespējama Civilprocesa kodekss lieto laika apzīmējumu „lietas izskatīšanas laikā” no kā jāsecina, ka minētais process var norisināties pirmās instances tiesā lietas izskatīšanas pēc būtības laikā, ko apstiprina arī pantā paredzētās iespējas iestāties trešām personām ar patstāvīgiem prasījumiem, kam procesuāli jānotiek tikai pirmās instances tiesā un līdz lietas izskatīšanas pabeigšanai pēc būtības. Savukārt, raugoties vēl tālāk vēsturē, redzam, ka arī 1952.gadā Latvijas teritorijā piemērojamais KPFSR Civilprocesa kodekss saturēja procesuālo regulējumu neīstās puses aizstāšanai. Minēto regulēja Civilprocesa kodeksa 166.pants, kurš noteica sekojoši : *Ja procesa gaitā atklājas, ka prasību nav cēlusi persona, kurai uz šo prasību ir tiesība, vai prasība nav celta pret to personu, kurai jāatbild pēc prasības, tad tiesa, neizbeidzot lietu, var atļaut īstam prasītājam vai atbildētājam iestāties pirmējā prasītāja vai atbildētāja vietā, kurš no lietas izstājas*³⁵⁸. Autore jau iepriekš citēja prof. K.Torgāna komentārus (2012.g.izdevumā) pie Civilprocesa likuma 77.panta, kur norādīts, ka Civilprocesa likums tādu procesuālo darbību neparedz, bet prakse rāda, par tāda instrumenta iespējamo aktualitāti. Skatoties no šodienas pozīcijām, redzamas, ka pat šī instrumenta aktualitātes iespējamības redzējums 2012.gadā, neveicināja tā ieviešanu un pēc desmit gadiem šajā ziņā Civilprocesa likumā nekādas izmaiņas nav. Tajā pat laikā mūsu kaimiņvalstīs, t.sk. Baltijas valstīs (Lietuvas Republika un Igaunijas Republika) šis instruments ir saglabāts un pat pilnveidots, par ko autore izklāstīs nākamajā šī darba nodaļā. Nepieciešams arī atzīmēt, ka Krievijas Federācijas tiesību zinātnieki šo instrumentu saista ar t.s. tiesas pašas aktivitāti, lai arī visai ierobežotā veidā. Saistībā ar tiesas aktivitāti civilprocesa norisē tiek minēts: (..) ar *klasisko tiesas aktivitāti saprot – tiesas tiesības atteikties apstiprināt izlīgumu, ja tas pretrunā ar likumu vai aizskar trešo personu likumīgās intereses, atteikums*

³⁵⁷ Latvijas Civilprocesa kodekss. Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 1998.gada 15.septembrim. Rīga : KIF „Biznesa komplekss”, 13-14.lpp. *Nav spēkā.*

³⁵⁸ KPFSR Civilprocesa kodekss. Ar pārgrozījumiem līdz 1952.gada 15. martam. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīga : Latvijas valsts izdevniecība, 41.lpp. *Nav spēkā.*

pieņemt prasība atzīšanu vai prasības atsaukšanu, ja tas aizskar trešo personu tiesības un likumīgās intereses. Dažāda tiesas aktivitāte ir paredzēta procesuālajos likumos attiecībā uz līdzatbildētāja pieaicināšanu procesā. Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss šādu iespēju paredz pēc tiesas pašas iniciatīvas tikai gadījumos, kas tāda līdzatbildētāja ir speciāli noteikta likumā, kā arī lietās par publiski-tiesisko attiecību noregulējumu. Savukārt, par tiesas aktivitāti attiecībā uz neīstā atbildētāja aizstāšanu – tas iespējams tikai, ja ir attiecīgs procesuāls lūgums vai prasītājs tam piekrīt.(..).”³⁵⁹ **Autores skatījumā neīstā atbildētāja aizstāšanas instrumentam civilprocesā ir atzīstama pozitīva nozīme tikai un vienīgi iespējamo kļūdu novēršanai agrīnās procesa stadijās, lai, atklājot kļūdu vai nepilnības, būtu iespēja tās regulēt jau iesāktā procesa ietvaros.**

3.4. Neīstā atbildētāja aizstāšana citu valstu civilprocesu regulējošās normās

Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss paredz neīstās puses aizstāšanu un procesuālā kārtība aprakstīta Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksa 45. pantā³⁶⁰. Turklāt, jāatzīmē, ka Lietuvas civilprocesa kodeksa regulējums visvairāk atbilst „elastīguma” kritērijam, tā kā paredz ne tikai neīstā atbildētāja aizstāšanu, bet arī neīstā prasītāja aizstāšanu. Šo procesuālo lūgumu var pieteikt jebkurš no procesa dalībniekiem, bet lūgumam jābūt motivētam. Attiecībā uz Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksa regulējumu jautājumā par neīstā prasītāja aizstāšanu, īpaši jāatzīmē, ka gadījumā, ja prasītājs nepiekrīt, ka viņš tiek aizstāts ar citu personu, tad šī cita persona tiesīga iestāties lietā 3.personas statusā un iesniegt patstāvīgus prasījumus. Dotais regulējums interesants ar to, ka neīstās puses aizstāšanas procesuālais regulējums tiek apvienots un saistīts ar 3.personu institūtu. Attiecībā uz neīstās puses aizstāšanas laiku Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss lieto sekojošu laika perioda apzīmējumu, kuru autore norādīs angļu valodā, tā kā darbam ar Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksu izmanto kodeksa tulkojumu angļu valodā : *A court, having established during a case hearing,(..)*. No minētā secināms, ka gadījumā, ja lietas izskatīšanas gaitā konstatēta neīstā puse (prasītājs vai atbildētājs), tad tā nomaina ir iespējama saskaņā ar puses motivētu pieteikumu, bet pati tiesa šo procesu neierosina. Neīstās puses aizstāšana procesa gaitā tiek apzīmēta ar laika periodu „during a case hearing”, bet vienlaikus saistīta ar 3. personas institūtu, gadījumā, ja neīstais prasītājs tomēr nepiekrīt tikt aizstāts ar citu

³⁵⁹ Аверина, А.В., Громошина, Н.А. (2020). История развития активной роли суда в отечественном гражданском судопроизводстве. *Материалы III международной научно-практической конференции. "Актуальные проблемы развития цивилистического процесса"*. 251.-252.lpp. Iegūts: 11.12.2021. No: https://rb.rgup.ru/rimg/files/nauka/aktualnie_problemi_civilisticheskogo_processa.pdf,

³⁶⁰ Code of Civil procedure of the Republic of Lithuania, Enacted : February 28, 2002, Law No. IX-743, (last amended : September 23, 2010, by law No. XI-1032). Iegūts: 05.06.2019. No: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/202108.> ;

personu, tad svarīgi atzīmēt, ka Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksa 46. pants nosaka, ka 3.personas ar patstāvīgiem prasījumiem var iestāties lietā līdz noslēguma runu (angl.val. final speeches) iesākumam, kas, atbilstoši Lietuvas Republikas Civilprocesa kodeksa 253.pantam, ir nākamā procesuālā stadija pēc lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanas, ko savukārt regulē kodeksa 251.pants. No minētā izriet, ka procesuālā instrumenta – neīstās puses aizstāšanas lūguma pieteikšana var notikt līdz lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanai. Autores ieskatā minētā procesuālā instrumenta efektivitāte nozīmīga tikai lietas sagatavošanas stadijā vai līdz lietas uzsākšanai pēc būtības 1. instances tiesā, jo pārāk ilgs tā izmantošanas periods jāvērtē kritiski un nevarētu sekmēt procesa ātrumu, tā kā, pabeidzot lietas izskatīšanu pēc būtības 1.instancē tiesa ir izskatījusi visus pierādījumus un pušu argumentus, tāpēc jautājumam – vai lietā ir pareizās puses, t.i. prasītājs un atbildētājs, vajadzētu būt skaidram jau pirms lietas iztiesāšanas. Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss paredz sagatavošanas stadiju, ko regulē 227.-228. pants, kā arī nosaka pušu tiesības un pienākumus, ko regulē 226.pants Civilprocesa kodeksā. Sagatavošanas stadijā puses ir iesniegušas savus prasījumus un pretprasījumus, kā arī iebildes pret prasību un to pamatojošos dokumentus, līdz ar to, ar ļoti augstu ticamības pakāpi ir iespējams izsecināt, vai lietā piedalās īstais prasītājs un īstais atbildētājs. Vēl jāatzīmē, ka neīstais atbildētājs šo faktu (visticamāk) arī izvirzīs kā vienu no saviem pamatargumentiem, iebilstot pret celto prasību vai arī norādot, ka šos prasījumus nav tiesīga izvirzīt tas prasītājs, kurš cēlis prasību.

Runājot par minēto procesuālo instrumentu, svarīgi identificēt, ka tas var saturēt divas dažādas iespējas, t.i. neīstās puses aizstāšanu, kas ir plašāks tvērums un neīstā atbildētāja aizstāšanu. Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss runā par neīstās puses aizstāšanu, savukārt tālāk apskatīto valstu civilprocesa regulējumi neparedz paplašināto šī instrumenta pielietojumu, t.i. neīstās puses aizstāšanu. Par neīstās puses aizstāšanas instrumentu kā tādu ir sastopamas daudz un dažādas diskusijas jomas speciālistu vidū. Autori, kuri pievērsušies šī jautājuma izpētei, norāda: „(..)tādas valstis kā Krievijas Federācijas, Igaunijas Republika, Ukraina, Kazahstāna, ir atteikušās no civilprocesuālā instrumenta „neīstā prasītāja aizstāšana” saglabāšanas normatīvajā regulējumā(..).”³⁶¹ Vēl norādīts, ka attiecīgo instrumentu (domāts - neīstās puses aizstāšana) pielieto reti, tas ir laikietilpīgi un vairo procesuālos izdevumus, kā arī tas nenotiek bez tiesas iniciatīvām un iesaistes, secīgi ir jautājums par dispozitivitātes principa ievērošanu.³⁶² Autores skatījumā šie argumenti nav būtiski un nav jāpārspīlē attiecīgā procesuālā instrumenta pielietošanas jēga un būtība, jo, pirmkārt, dispozitivitātes princips netiek pārkāpts, tāpēc, ka neīstā

³⁶¹ Ismoilov, O.K.(2021). The concept of the Improper Defendant in a Civil proceedings and the Conditions Under Which it can be Replaced. *International Journal of Social Science and Human Research, Volume 04, issue 09.09.2021., pp. 2415-2419.* Iegūts : 20.12.2021. No : <https://ijsshr.in/v4i9/Doc/20.pdf> ;

³⁶² Turpat;

atbildētāja aizstāšana notiek ar prasītāja akceptu, bet tiesa pati, t.i. bez pušu iesaistes, attiecīgus lēmumus nepieņem. Otrkārt, katra valsts (šeit apskatīto ietvaros), kur civilprocesa regulējumā ir paredzēta neīstās puses vai neīstā atbildētāja aizstāšana, ir ietvērusi tādu regulējumu, kas neliecina par dispozitivitātes principa pārkāpumu. Treškārt, attiecībā uz procesa ātrumu vai izmaksām – neīstā atbildētāja aizstāšanas instruments jebkurā gadījumā ir ātrāks un lētāks, nekā gadījumā, ja caur tiesu tiek virzīta prasība pret neīsto atbildētāju, bet pēc tam prasītājs uzsāk jaunu (nākamo) procesu jau pret pareizo atbildētāju, tādējādi tas veicina resursu saglabāšanu.

Saskaņā ar Igaunijas Republikas Civilprocesa kodeksa³⁶³ paragrāfu Nr. 208 paredzēta neīstā atbildētāja aizstāšana un arī papildus atbildētāju piesaukšana procesā, nepārtraucot procesu. Procesuālo lūgumu var pieteikt prasītājs un tādā gadījumā tiesa to izskata. Procesuālais periods, kad lūgumu var pieteikt ir līdz lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanai pirmās instances tiesā. Vienlaikus paragrāfs Nr. 208 paredz, ka gadījumā, ja neīstais atbildētājs tiek aizstāts, tad lieta pret iepriekšējo atbildētāju tiek izbeigta. **Saistībā ar doto regulējumu autore vēlas akcentēt, ka Igaunijas Republikas Civilprocesa kodeksa regulējums skaidri identificē, ka process pret agrāko atbildētāju tiek izbeigts, līdz ar to šeit redzams, kādā veidā neīstais atbildētājs tiek atbrīvots no dalības procesā.** Neīstā atbildētāja aizstāšana vai arī citu (papildus) atbildētāju pieaicināšana lietā rada prasītājam pienākumu iesniegt papildus prasības eksemplārus, kopā ar pielikumiem. Šādā gadījumā lietas izskatīšana tiek uzsākta no jauna. Autore vēlas akcentēt, ka arī Igaunijas Civilprocesa kodeksā pati tiesa procesuālā instrumenta pielietošanu neiniciē, kaut arī būtu redzams, ka lietā nav izsaukts īstais atbildētājs. Izlemt par to – vai lūgt mainīt atbildētāju vai arī pieaicināt papildus atbildētājus atstāts prasītāja ziņā, pieņemot, ka prasītājs ir procesa iniciators un aktīvā procesa puse. **Būtiskā atšķirība no Lietuvas Civilprocesa kodeksa regulējuma ir tā, ka Lietuvas Civilprocesa kodekss paredz šādu lūgumu pieteikt jebkuram lietas dalībniekam,** kas nozīmē, ka arī atbildētājs ir tiesīgs iniciēt attiecīgā jautājuma izskatīšanu, nolūkā atbrīvoties no procesa, kurš uz to neattiecas. **Visos gadījumos prasītāja viedoklis būs noteicošais un gadījumā, ja prasītājs pastāvēs uz lietas izskatīšanu pret viņa aicināto atbildētāju, tiesai būs pienākums šo lietu izskatīt saskaņā ar celto prasību.** Tomēr jāatzīmē, ka neīstās puses aizstāšanas instrumenta būtība ietverta tajā, ka : *(..) raksturojošā pazīme tām personām, kuras piedalās procesā, ir viņu materiāli-tiesiskā ieinteresētība šajā lietā, kas savukārt nozīmē vienas personas konkrētus prasījumus pret otru sakarā ar dažādiem pamatiem (..)*³⁶⁴. Ievērojot teikto, ieinteresētība un attiecīgs materiāli- tiesiskais pamatojums, kas izriet no likuma, kopsakarībā ar

³⁶³ Code of Civil Procedure, Enacted : January 01, 2006, (last amended : September 26, 2013). Iegūts: 05.06.2019. No : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>;

³⁶⁴ Михайлова, Е.В. (2017). *Процессуальные формы защиты субъективных гражданских прав, свобод и законных интересов в Российской Федерации (судебные и несудебные)*. Москва : Проспект, 821pp.

lietas faktiskiem apstākļiem un dokumentāliem vai citiem atļautiem pierādījumiem lietā ir tas, kas nodrošinās, ka iespējamais nākotnes tiesas spriedums panāks noregulējumu strīdus jautājumā un atjaunos taisnīgumu. Kā jau autore izklāstīja iepriekš, piedaloties lietā neīstam prasītājam vai arī neīstam atbildētājam, strīda noregulējums nevar tikt panākts (t.i. mērķis netiks sasniegts), kā arī nevar atjaunot taisnīgumu, jo šādā gadījumā pēc būtības starp pusēm (t.i. konkrēto prasītāju un konkrēto atbildētāju) tāds strīds nemaz nav vai nevar pastāvēt, ņemot vērā likumā noteikto regulējumu un prasības, kā arī faktisko apstākļu kopumu.

Salīdzināšanas nolūkā pētot neīstās puses aizstāšanas procesuālo regulējumu Krievijas Federācijas jāapskata gan Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa³⁶⁵ regulējums, kas ietverts kodeksa 41. pantā, kā arī Krievijas Federācijas Arbitrāžas tiesas kodekss³⁶⁶, kur neīstās puses aizstāšana noteikta kodeksa 47. pantā. Atšķirība ar iepriekš apskatītajiem Baltijas valstu civilprocesa regulējumiem attiecībā uz neīstā atbildētāja aizstāšanu, jāatzīmē, ka Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41. panta skaidrojums juridiskajā literatūrā paredz, ka šī jautājuma izskatīšanu iniciēt arī pašai tiesai, paziņojot par to prasītājam un noskaidrojot viņa attieksmi minētā sakarā. Tāpat tiek skaidrots, ka lūgumu par jautājuma izskatīšanu var pieteikt jebkurš procesa dalībnieks, tā piemēram, komentārā pie Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41. panta tiek norādīts : *(..) neīstā atbildētāja nomaiņu civilprocesā tiesa var realizēt pēc vienas puses iniciatīvas (..)*³⁶⁷ no kā izriet, ka to var pieteikt arī atbildētājs, tomēr likumā tieši nav noteikts, ka to var pieteikt atbildētājs vai arī iniciēt pati tiesa, salīdzinājumā ar Lietuvas Republikas procesuālo regulējumu, kur ir norādīts, ka šādu lūgumu var pieteikt puses, bet Igaunijas Republikas civilprocesa regulējums paredz, ka minētā tiesība ir tikai prasītājam. Procesuālā stadija, kurā var notikt neīstā atbildētāja aizstāšana ir laikā, kad lieta atrodas pirmās instances tiesā un šī jautājuma izskatīšana var notikt arī lietas sagatavošanas procesuālajā stadijā. Salīdzinot Krievijas Federācijas Civilprocesa regulējumu ar minēto Baltijas valstu civilprocesa regulējumu, redzams, ka Baltijas valstu procesuālais regulējums attiecībā uz neīstās puses aizstāšanu ir izvērstāks un paredz plašākas iespējas attiecībā uz (ne)īstās puses nomaiņu, faktiski to var salīdzināt ar Latvijas Civilprocesa kodeksa 37.pantu, kas tika apskatīts iepriekš. Savukārt Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41.pants runā tikai par neīstā atbildētāja aizstāšanu. Zinātniskajos darbos, kur analizēts minētais institūts, norādīts sekojoši : *„(..)Iesniedzot prasību, prasītājam ir jāsniedz tiesai dati, no kuriem būtu skaidrs, ka viņš ir īstais prasītājs un persona, kuru viņš sauc pie*

³⁶⁵ Code of Civil procedure of the Russian Federation, Enacted : October 23, 2002. Last amended : 21.12.2021. Iegūts: 21.06.2019. No <https://www.zakonrf.info/gpk/> .

³⁶⁶ Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации. Принят: 14 июня 2002 года. Обновление: 13.01.2022. Iegūts: 12.06. 2019. No <https://www.zakonrf.info/apk/>

³⁶⁷ Туманова, Л.В. (2017). *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Постатейный комментарий*. Москва : Проспект , 94.lpp.

atbildības, ir īstais atbildētājs. Prasītājam ir jālegitimizē sevi (...). Neatbilstoša prasītāja prasības sekas būs prasības noraidīšana. Tāpēc Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss nelieto terminu “neīstā puse”, bet gan “neīstais atbildētājs”. Civilprocesā var aizstāt tikai vienu pusi, un tas ir atbildētājs.(..).³⁶⁸ Pētot dažādu autoru zinātniski –pētnieciskos rakstus jautājumā par pušu procesuālā stāvokļa transformācijām un t.sk. neīstā atbildētāja aizstāšanu, nākas secināt, ka tas izsauc arī dažādas diskusijas, t.sk. tiek norādīts uz iespējamiem neatrisinātiem jautājumiem, tā piemēram, ka nav atbildes uz to – vai neīstā atbildētāja aizstāšana saskaņā ar Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41. pantu nozīmē, ka prasītājs atteicies no prasības pret šo atbildētāju, jeb tomēr var to izsaukt vēlreiz par atbildētāju, ja gadījumā zaudējis lietu, kurā pirmo atbildētāju nomainījis ar citu.³⁶⁹ Un minētā sakarā tiek uzdots jautājums : (...)*Vai, iesniedzot lūgumu par atbildētāja nomaiņu, prasītājs atzīst, ka atbildētājs nav pārkāpis viņa tiesības un intereses, balstoties uz tiem pamatiem, kādus prasītājs norādījis prasībā ?(...).*³⁷⁰ Autores skatījumā jautājums ir svarīgs, ja vispār apskatīt šāda procesuālā instrumenta nepieciešamību, bet vienlaikus jāatzīmē, ka attiecīgo jautājumu sekmīgi risina Igaunijas Republikā pastāvošais regulējums. Ņemot vērā, ka autore procesuālo instrumentu pēta procesa efektivitātes nodrošināšanai, tad vienlaikus ar tāda instrumenta ieviešanu, būtu nosakāms, ka sākotnēji par atbildētāju izsauktās personas nomaiņa ar citu izslēdz iespēju atkārtoti izsaukt pirmreizējo atbildētāju par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata .

Lietas sagatavošanas stadija Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksā tiek regulēta 152.,153.pantā un tikai pēc visu sagatavošanas procesā izlemjamo jautājumu izskatīšanas, tiesa var nozīmēt lietas izskatīšanu pēc būtības. **Jautājums par neīstā atbildētāja aizstāšanu ir viens no sagatavošanas procesā izlemjamiem jautājumiem**, lai gan no Civilprocesa kodeksa 41.panta skaidrojuma juridiskā literatūrā izriet un arī likuma teksta gramatiskā tulkojuma, ka šo jautājumu iespējams izskatīt arī vēlāk, t.i. lietas izskatīšanas pēc būtības stadijā. Par sagatavošanas procesa nozīmi juridiskajā literatūrā norādīts sekojoši: “(...) *lietas sagatavošana izskatīšanai ir obligāts procesuālais etaps tiesvedībā civillietās un tam ir ļoti liela nozīme tālākajā procesa norisē, pareizā un savlaicīgā lietas izskatīšanā(...).*”³⁷¹ Saistībā ar procesuālajām sekām un pareizu Civilprocesa

³⁶⁸ Kvitsiniya, N.V.,Osadchenko, E.O.(2019). Judicial errors in applying the rules of improper litigant substitution. *Legal Concept Vol 18, No.1.* pp.144-145. Iegūts : 19.12.2021. No : <https://j.jvolsu.com/index.php/en/component/attachments/download/1974>

³⁶⁹ Krauze, A. (2017). Issues regarding replacement of improperly determined defendants. *Вопросы современной юриспруденции Nr. 3-4 (65).* Iegūts : 19.12.2021. No: <file:///C:/Users/User/Downloads/nekotorye-voprosy-instituta-zameny-nenadlezhashego-otvetchika-v-grazhdanskom-protsesse.pdf>

³⁷⁰ Турпат;

³⁷¹ Михайлова, Е.В. (2017). *Процессуальные формы защиты субъективных гражданских прав, свобод и законных интересов в Российской Федерации (судебные и несудебные).* Москва : Проспект, 63.lpp.

kodeksa 41. panta piemērošanu, kā arī tiesas darbībām šī procesa ietvaros, t.sk. arī tiesas tiesību un pienākumu skaidrojumu, ir pieejama Krievijas Federācijas Augstākās tiesas prakse, kur cita starpā dots ne tikai tiesas tiesību un pienākumu skaidrojums Civilprocesa kodeksa 41. panta tvērumā, bet arī kopsakarībā ar Civilprocesa kodeksa 40. pantu un tajā paredzētajām tiesas tiesībām pēc savas iniciatīvas piesaukt lietā līdzatbildētāju. Tā piemēram, izskatot lietu №4-КГ15-38 2015.gada 25. augustā, Krievijas Federācijas Augstākā tiesa Civillietu kolēģija cita starpā lēmuma ietvaros norādīja sekojoši: *(..)Ja lietas sagatavošanas gaitā tiesnesis nonāk pie secinājuma, ka prasība celta ne pret personu, kurai jāatbild par prasību, viņš, ievērojot Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41. pantu pēc atbildētāja lūguma var aizstāt atbildētāju. Šāda aizstāšana tiek veikta pēc prasītāja pieprasījuma vai ar viņa piekrišanu.*

*Pēc neatbilstošā atbildētāja nomaiņas, lietas sagatavošanu sāk no sākuma. Ja prasītājs nepiekrīt neatbilstošā atbildētāja aizstāšanai ar citu personu, uz iesniegtās prasības pamata, notiek lietas sagatavošana un pēc tam tās izskatīšana. Ja prasība celta tikai pret daļu no lietā pienākošiem atbildētājiem, tiesai nav tiesību pēc savas iniciatīvas un bez prasītāja piekrišanas iesaistīt lietā citus atbildētājus kā līdzatbildētājus, Tiesai ir pienākums izspriest lietu sakarā ar celto prasību un tikai attiecībā uz tiem atbildētājiem, kurus norādījis prasītājs(..).”³⁷² Saistībā ar Augstākās tiesas doto skaidrojumu, jāatzīmē, ka minētais tiesas lēmums atsaucas uz atziņām, kas saistībā ar procesa sagatavošanu un neīstā atbildētāja aizstāšanu paustas Krievijas Federācijas Augstākās tiesas 24.06.2008. Plēnuma lēmumā (redakcija uz 09.02.2012) „Par civillietu sagatavošanu izskatīšanai”.³⁷³ Šo atziņu sakarā izceļami tādi aspekti, ka tiesai nav tiesības pēc savas iniciatīvas un bez prasītāja piekrišanas piesaistīt lietā citus (papildus) atbildētājus, kurus nav izsaucis prasītājs, kā arī tiesai ir pienākums izskatīt prasību tādā veidā, kādā to iesniedzis prasītājs un attiecībā uz prasītāja prasībā norādītajām personām (atbildētājiem). Vēl jāakcentē, ka dotajā lietā tiesa atcēla zemāku instanču lietā pieņemtos spriedumus, norādot uz to, ka tiesa nav izpildījusi virkni procesuālos pienākumus, t.sk. nav noskaidrojusi svarīgus apstākļus lietā, kā arī nav ņēmusi vērā iepriekš minēto Krievijas Federācijas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu pieņemtu 24.06.2008. (redakcija no 09.12.2012.) „Par civillietu sagatavošanu izskatīšanai tiesā”.³⁷⁴ Kas attiecas uz procesu ar neīstā atbildētāja aizstāšanu **Arbitrāžas tiesas procesā, jānorāda, ka tas paredz prasītājam lielāku rīcības brīvību, proti, ja arī prasītājs nepiekrīt mainīt lietā***

³⁷² Решение Верховного Суда: Определение № 4-КГ15-38 от 25.08.2015 Судебная коллегия по гражданским делам, кассация; Iegūts: 12.06. 2019. No: <https://www.zakonrf.info/suddoc/404d63e58623e6e85313f840c8a0d8d9/> *Autores tulkojums no oriģinālvalodas.*

³⁷³ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.06.2008 N 11 (ред. от 09.02.2012) "О подготовке гражданских дел к судебному разбирательству"; Iegūts: 12.06. 2019 No: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_78038/;

³⁷⁴ Oriģinālvalodā: *Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.06.2008 N 11 (ред. от 09.02.2012) "О подготовке гражданских дел к судебному разбирательству"*

izsaukto atbildētāju ar citu, viņš tomēr var piekrist, ka persona, kura (domājams) tomēr ir pareizais atbildētājs, tiek piesaukta lietā kā otrs atbildētājs. Pārējais regulējums attiecībā uz procesa norisi ir praktiski identisks Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksa 41. pantā noteiktajam, proti, šī jautājuma izskatīšana iespējama kā sagatavošanas procesa stadijā, tā arī lietas izskatīšanas laikā 1. instances tiesā. Gadījumā, ja prasītājs nepiekritīs neīstā atbildētāja aizstāšanai, ne arī par pareizo atbildētāju domājamās citas personas piesaukšanai lietā otrā atbildētāja statusā, tad tiesai būs pienākums izskatīt prasībā tādu, kādu to iesniedzis prasītājs un pret prasītāja norādīto atbildētāju. Autores skatījumā, runājot par prasītāja iespējamām pieļautajām kļūdām un to novēršanas iespējām, procesuālais regulējums par neīstā atbildētāja aizstāšanu, kāds paredzēts Krievijas Federācijas Arbitrāžas tiesas procesā ir vairāk elastīgs, jo, pat gadījumā, ja prasītājs šaubās par izsauktā atbildētāja aizstāšanu, tomēr var piekrist otras personas pieaicināšanai lietā, tādējādi divu atbildētāju esamība nodrošina mazāku kļūdas iespēju, kā arī iespēju, ka prasība tiek noraidīta, konstatējot, ka lietā izsaukts neīstais atbildētājs. Savukārt regulējums, kurš pieļauj saglabāt divus atbildētājus tiesai dod iespējas ar lielāku varbūtību sekmīgi novērst aizskartās un/vai pārkāptās prasītāja likumīgās tiesības un/vai intereses, bet prasītājam izvairīties no kļūdām. Minētais ir būtiski tādā aspektā, ka Arbitrāžas tiesām, saskaņā ar Krievijas Federācijas Arbitrāžas tiesas procesa kodeksa 1.pantu, piekrīt ekonomisko un citu saimniecisko strīdu izskatīšana, kur procesa pietiekami ātra un efektīva norise ir jo sevišķi svarīga.

Rezumējot jāsecina, ka neīstās puses (neīstā atbildētāja) aizstāšanas instruments civilprocesā būtu lietderīgs civilprocesa efektivitātei, īpaši, lai novērstu iespējamās kļūdas atbildētāja(u) par attiecīgo civiltiesisko strīdu noteikšanai, kam pamatā varētu būt prasītāja rīcībā esošās informācijas nepietiekamība un/vai neprecizitāte, kā arī juridiska rakstura kļūdas. **Autores skatījumā šis instruments nav ieviešams paplašinātā apmērā, t.i. paredzot neīstās puses aizstāšanu, bet gan tikai neīstā atbildētāja maiņu,** jo tādas situācijas iespējamība, ka tiesa pati izlemtu, ka prasītājs, kurš iesniedzis prasību un to pamatojis, tomēr nav prasītājs ir visai neiedomājama, turpretī neīstā atbildētāja aizstāšana dod iespēju izdarīt izmaiņas, ja tāda nepieciešamība atklājas. Autores skatījumā attiecīgais regulējums būtu ieviešams Latvijas Civilprocesa likumā, ņemot vērā kaimiņvalstu pieredzi, kā arī no autores izpētītajiem prakses materiāliem un zinātniski-pētnieciskajā literatūrā atrodamiem skaidrojumiem un komentāriem izriet, ka minētais procesuālais instruments būtu nepieciešams un lietderīgs procesa efektivitātes veicināšanai.

Apkopojot šajā darba nodaļā analizētās problēmas saistībā ar civilprocesa efektivitāti un to veicinošo procesuālo instrumentu attīstību un praktisko pielietojumu, autore secina, ka jautājumā

par civillietu sagatavošanas stadiju izskatīšanai paredzami ir nepieciešama konceptuālās pieejas maiņa jautājumā par šīs stadijas nozīmi un ietekmi uz visa procesa norisi kopumā, kā arī tā kvalitāti. Autores skatījumā lietas sagatavošanas stadija ir procesuālā taisnīguma demonstrēšanas veids, kura ietvaros prāvnieki iegūst pārliecību ne tikai par to, ka tiesas (tiesneša) darbības vērstas uz visu apstākļu, faktu detalizētu noskaidrošanu taisnīga sprieduma pieņemšanai vai arī pušu samierināšanai, bet arī par to, - ko katrs no viņiem var vai nevar pierādīt, izmantojot likumā noteiktos pierādīšanas līdzekļus. Autore pieļauj, ka ir nepieciešama šī jautājuma padziļināta izpēte, bet ar autores piedāvātajiem priekšlikumiem, ir iespējams aizsākt civillietu sagatavošanas stadijas izskatīšanai iedzīvināšanu un pilnveidi, jo Civilprocesa likums satur tam nepieciešamos procesuālos instrumentus.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Autore sava promocijas darba ietvaros izvirzījusi pētījuma jautājumu: **Kādi aspekti ietekmē civilprocesa efektivitāti un procesuālo tiesību pilnvērtīgu realizāciju tiesā ?**

Autore, veicot pētījumu, secinājusi, ka civilprocesa efektivitāti un personu procesuālo un materiālo tiesību pilnvērtīgu realizāciju tiesā ietekmē šādi aspekti :

- 1) Procesuālās normas regulējuma pretrunas, nepilnības vai regulējuma neesamība;
- 2) Procesuālās normas regulējuma disharmonija ar citām normām, kurās paredzētās tiesības izlietojamas Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.
- 3) Atsevišķu civilprocesa regulējošo principu nelīdzsvarota ietekme.
- 4) Judikatūra un tās mainība.

Autore paskaidro, ka visi minētie aspekti, kā atsevišķi, tā arī kopā negatīvi ietekmē personu procesuālo un/vai materiālo tiesību realizācijas iespējas dažādās procesuālajās stadijās. Autores darbā izpētītajos gadījumos tie pastāv dažādās kombinācijās, izsaucot autores identificētās problēmas, kurām ir tūlītēja negatīva ietekme uz personu procesuālo un/vai materiālo tiesību realizāciju, kā arī procesa norises efektivitāti.

Autores piedāvātie praktiskie risinājumi grozījumiem normatīvajā regulējumā, novērš identificētās problēmas un uzlabo procesa kvalitāti, t.sk. vairojas procesuālais taisnīgums, kas paredzami nodrošina procesa mērķa sasniegšanu – taisnīgs strīdus lietas risinājums. Procesuālo normu precizitāte un skaidrība (pretrunu un disharmonijas neesamība), vairo personu uzticēšanos tiesai un tiesas procesam.

Autores secinājumi un priekšlikumi ir šādi :

1. Secinājums: Civilprocesa likuma 149.panta pirmā daļa nosaka, kad iesākas civillietas sagatavošanas izskatīšanai stadija, bet skaidri neidentificē, kad šī stadija noslēdzas, kas veicina problēmas saistībā ar lietas sagatavošanas gaitas efektivitāti, t.sk. pierādījumu un procesuālo lūgumu pieteikšanu.

Priekšlikums:

1.1. Autore ierosina Civilprocesa likuma 147.pantu papildināt ar jaunu daļu (1.¹) sekojošā redakcijā: *Lietas sagatavošanas stadija iztiesāšanai sākas pēc tam, kad atbildētājs iesniedzis*

paskaidrojumus uz prasību vai notecējis termiņš paskaidrojumu iesniegšanai un tie nav iesniegti (CPL 149.panta pirmā daļa) un ilgst līdz tiesneša noteiktajam termiņam. Termiņu lietas sagatavošanai tiesnesis nosaka atkarībā no lietas sarežģītības pakāpes un lietā iesaistīto dalībnieku skaita, dalībnieku rezidences (Latvijas Republikā vai ārpus tās). Par lietas sagatavošanas stadijas uzsākšanu tiesa paziņo pusēm, norādot, ka noteiktajā termiņā ir piesakāmi visi procesuālie lūgumi, iesniedzami papildus dokumentālie un citi pierādījumi, atbilstoši CPL 149.panta trešajai daļai.

Saistībā ar piedāvāto grozījumu Civilprocesa likuma 147.pantā, autore ierosina sekojošus saistītus grozījumus:

1.2. Civilprocesa likuma 93.panta otrajā daļā, izsakot to sekojoši: *Pierādījumus, kas nav iesniegti lietas sagatavošanas stadijā sakarā ar attaisnojamiem kavējuma iemesliem, puses un citi lietas dalībnieki var iesniegt saskaņā ar šā likuma trešajā daļā noteikto kārtību un termiņiem.*

1.3. Civilprocesa likuma 93.panta trešajā daļā, izsakot to sekojoši : *Papildus pierādījumus, kas nav iesniegti tiesai lietas sagatavošanas stadijā, iesniedz tiesā ne vēlāk kā 14 dienas pirms tiesas sēdes, ja tiesnesis nav noteicis citu termiņu pierādījumu iesniegšanai, pievienojot rakstisku paskaidrojumu par neiesniegšanas (kavējuma) iemesliem. Uz šo termiņu neattiecas šā likuma 48.panta ceturtās daļas otrais teikums. Par papildus pierādījumiem un to pievienošanu lietai tiesnesis lemj saskaņā ar šā likuma panta (3.¹) daļā un (3.²) daļā noteikto.*

2. Secinājums: Pastāvošā sacīkstes principa dominante izsauc negatīvu ietekmi uz procesa efektivitāti civillietas sagatavošanas stadijā izskatīšanai.

Priekšlikums:

2.1. Autore ierosina grozījumus Civilprocesa likuma 149.panta sestajā daļā, papildinot sesto daļu ar teikumu : *Sagatavošanas tiesas sēdes jārīko : darba strīdos, laulības šķiršanas lietās, ja pieteikti prasījumi par uzturlīdzekļiem bērniem un/vai laulātajam, laulāto kopīgas mantas dalīšana, aizgādības un/vai saskarsmes tiesībām; lietās par aizgādības un saskarsmes tiesībām.*

Saistībā ar piedāvāto grozījumu Civilprocesa likuma 149.panta sestajā daļā, autore ierosina sekojošus saistītus grozījumus:

2.2. Civilprocesa likuma 29.nodaļas 239.panta pirmo daļu papildināt ar teikumu šādā redakcijā : *Lietas sagatavošanai izskatīšanai tiesa rīko sagatavošanas tiesas sēdi saskaņā ar CPL 149.panta sesto daļu.*

2.3. Civilprocesa likuma 29.¹ nodaļas 244.⁹ pantu papildināt ar jaunu nodaļu (2.¹) šādā redakcijā:
Tiesa lietas sagatavošanai rīkojas saskaņā ar Civilprocesa likuma 147., 149.pantu, ņemot vērā šā panta pirmajā un otrajā daļā noteikto un rīko sagatavošanas sēdi.

3. Secinājums: Rakstveida procesā, nepielietojot lietas sagatavošanas izskatīšanai stadiju, netiek pilnvērtīgi nodrošināta personu procesuālo tiesību izlietošana.

Priekšlikums :

3.1. Autore ierosina grozījumus Civilprocesa likuma 149.pantā, papildinot ar jaunu (1.¹) daļu, šādā redakcijā : *Lietas, kuras izskata rakstveida procesā, tiesnesis saskaņā ar šā panta pirmo daļu, paziņo lietas dalībniekiem par lietas sagatavošanas procesa uzsākšanu, nosaka termiņu lūgumu pieteikšanai un pieteikto lūgumu izskatīšanas termiņu. Pieteiktos lūgumus un pieņemtus lēmumus paziņo lietas dalībniekiem.*

4. Secinājums: Civilprocesa likuma 458.panta ceturtajā daļā paredzētās tiesības nav praktiski izmantojamas, jo Civilprocesa likums nesatur procesuālo regulējumu CPL 458.panta ceturtais daļas kārtībā pieteiktā lūguma izlemšanai. Tas liedz personām pilnvērtīgi izmantot likumā paredzētās procesuālās tiesības, liedz pieeju tiesai, diskriminējot pēc mantas stāvokļa.

Priekšlikums :

4.1. Autore ierosina grozījumus Civilprocesa likuma 459.pantā, papildinot ar jaunu daļu (1.¹), sekojošā redakcijā: *Ja kasācijas sūdzībā izteikts lūgums saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļas otro teikumu, tiesnesis atstāj kasācijas sūdzību bez virzības līdz pieteiktā lūguma izlemšanai.*

Saistībā ar piedāvāto grozījumu Civilprocesa likuma 459.pantā, autore ierosina sekojošus saistītus grozījumus:

4.2. Civilprocesa likuma 453.panta ceturto daļu, izsakot to sekojoši: *Kasācijas sūdzībai pievieno dokumentu, kas apliecina drošības naudas nomaksu, izņemot gadījumu, ja persona pieteikusi lūgumu saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļas otro teikumu.*

4.3. Civilprocesa likuma 453.panta sestās daļas 1) punktā veikt redakcionālus grozījumus: *kasācijas sūdzībai nav pievienots dokuments, kas apliecina drošības naudas samaksu un nav pieteikts procesuālais lūgums saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta ceturtais daļas otro teikumu.*

5. Secinājums: Civilprocesa likums nesatur regulējumu, – kādā veidā mazākum akcionāriem kā ar likumu pilnvarotiem pārstāvjiem (Komerclikuma 172.pants sestā daļa) juridiskas personas vārdā celt prasību tiesā, tiek atmaksāta valsts nodeva prasības apmierināšanas pilnībā vai daļēji gadījumā. Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5) punkts nav izmantojams sakarā ar 03.12.2015. likumdevēja ieviestajiem grozījumiem.

Priekšlikums:

5.1. Autore ierosina Civilprocesa likuma 43.panta pirmo daļu papildināt ar jaunu apakšpunktu 18), izsakot sekojoši: prasītāji – mazākum akcionāri, kuri ceļ prasību saskaņā ar Komerclikuma 172.panta otro un sesto daļu.

6.Secinājums: Civilprocesa efektivitātes un procesuālās ekonomijas paaugstināšanai ieviešams procesuālais instruments „Neīstā atbildētāja aizstāšana”. Instrumenta nepieciešamību parāda gan tiesu prakse, gan tiesību zinātnieku atziņas.

Priekšlikums :

6.1. Autore ierosina Civilprocesa likuma 10.nodaļā „Puses” ieviest jaunu pantu 77.¹ „Neīstā atbildētāja aizstāšana”, šādā redakcijā :

(1) *Ja sagatavojot lietu izskatīšanai vai arī pirms tās izskatīšanas pēc būtības uzsākšanas 1. instances tiesā, konstatēts, ka prasība celta pret neīsto atbildētāju (vai kādu no vairākiem atbildētājiem), prasītājs var lūgt tiesu lemt par neīstā atbildētāja aizstāšanu. Prasītājs, piesakot lūgumu, iesniedz tiesai rakstisku informāciju par atbildētāja datiem, ar kuru aizstājams neīstais atbildētājs un prasības pieteikuma grozījumus, kopā ar tam pievienotajiem dokumentiem.*

(2) *Tiesa izskata lūgumu, nerīkojot tiesas sēdi. Lēmumu nosūta prasītājam, neīstam atbildētājam un personai, ar kuru aizstāj neīsto atbildētāju. Lēmumā norāda, ka izbeidz tiesvedību attiecībā uz neīsto atbildētāju. Tiesas lēmums nav pārsūdzams. Persona, kura aizstāta ar tiesas lēmumu, iegūst atbildētāja statusu no tiesas lēmuma pieņemšanas dienas. Tiesa nosūta prasības pieteikumu, nosakot termiņu paskaidrojumu sniegšanai (Civilprocesa likuma 148.pants).*

7. Secinājums: Civilprocesa likuma regulējuma iekšējās pretrunas (Civilprocesa likuma 49.nodaļa un 73. nodaļa) rada šķēršļus pilnvērtīgi realizēt procesuālās un materiālās tiesības lietās par nekustamo īpašumu labprātīgajām izolēm tiesas ceļā, to norisi un specifisko prasību piemērošanu.

Priekšlikums:

7.1. Autore ierosina Civilprocesa likuma 49.nodaļā „Nekustamā īpašuma labprātīga pārdošana izsolē tiesas ceļā”, papildināt 396.panta trešo daļu (par pārdošanas nosacījumos norādāmo informāciju), ar jauniem punktiem:

- 7) *norādi, ka piemēro Civillikuma 2089.pantā noteikto kārtību, ja vairāksolītājs vilcina samaksu;*
- 8) *norādi, ka pirkumam piemērojams Civillikuma 2090.pants.*
- 9) *norādi, ka īpašuma sastāvā ir lauksaimniecības zeme, tās kopējo platību un ka pircējam jāiesniedz pierādījumi par tiesībām iegūt lauksaimniecības zemi īpašumā.*

7.2. Autore ierosina Civilprocesa likuma 396.panta trešās daļas 4) punktā, izdarīt grozījumus šādā redakcijā : *4)norādes par to vai un kādā termiņā lems par augstākās nosolītās cenas pieņemšanu Civillikuma 2084.panta kārtībā, nosolītās augstākās cenas samaksas veidu, kārtību un termiņu saskaņā ar Civillikuma 2087.pantu.*

Lai novērstu iekšējās pretrunas Civilprocesa likuma regulējumā :

7.3. Autore ierosina grozījumus Civilprocesa likuma 73.nodaļā „Piedzīņas vēršana uz nekustamo īpašumu”, papildinot 600.pantu ar jaunu (1.¹) daļu šādā redakcijā: *Ja izpildei iesniegts tiesas lēmums pieņemts Civilprocesa 49.nodaļas kārtībā, tad vispārējo tiesas spriedumu izpildes kārtību piemēro tiktāl, ciktāl tā nav pretrunā ar pārdošanas nosacījumos noteikto procedūru un Civilprocesa likuma 398.panta speciālajām prasībām.*

7.4. Civilprocesa likuma 611.pantu papildināt ar jaunu (5) daļu šādā redakcijā: *Ja rīkota labprātīgā izsole un vairāksolītājs nav termiņā samaksājis, tiesu izpildītājs pieprasa rakstiski paziņot, vai pārdevējs izmantos Civillikuma 2089.pantā noteiktas tiesības. Atbilde sniedzama tiesu izpildītāja noteiktajā termiņā. Ja pārdevējs neatbild termiņā vai atsakās, tiesu izpildītājs turpina procesu pēc vispārējās kārtības. Ja pārdevējs izmanto Civillikuma 2089.pantā noteiktās tiesības, tiesu izpildītājs informē vairāksolītāju par Civillikuma 2089.panta piemērošanu, izsoles izmaksām un nosaka termiņu summu samaksai. Izsolī rīko saskaņā ar pārdošanas nosacījumiem.*

7.5. Civilprocesa likuma 611.panta ceturto daļu (panta noslēgumā), papildināt ar jaunu teikumu šādā redakcijā : *Ja rīkota labprātīga izsole (Civilprocesa likuma 49. nodaļa) šo daļu piemēro tad, ja nepiemēro 611. panta piekto daļu.*

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Abolonin, V., Abolonin, G. (2012). Truth and efficiency in Russian civil procedure. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Truth and Efficiency in Civil Litigation. Fundamental aspects of Fact-finding and Evidence-taking in a Comparative Context*, Cambridge-Antwerp-Portland, Intersentia, ISBN 978-1-78068-133-7, pp.419. Iegūts : 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
2. Apse, D. (2016). Stabila judikatūra nav mūžīga. *Jurista Vārds*, 10.05.2016. Nr. 19 (922);
3. Andrews, N. (2012). Fundamental Principles of Civil Procedure : Order out of Chaos. Kramer, X.E., Van Rhee, C.H. (red.). *Civil litigation in a Globalising World*. The Hague, The Netherlands. T.M.C. Asser Press, ISBN : 978-90-6704-816-3, pp.398.
4. Balodis, R.& autoru kolektīvs (2017). *Vispārējie tiesību principi : Tiesiskā drošība un tiesiskā pašārvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 415.lpp.
5. Balodis, R. & autoru kolektīvs; (2011), *Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Rīga : Latvijas Vēstnesis.
6. Bārdiņš, G. (2016). *Dialoga loma tiesas spriešanā*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 343lpp.
7. Beinoravičius, D., Vainiutė, M., (2016). Īss pārskats par tiesību avotiem Lietuvā. *Jurista Vārds*, 10.05.2016. Nr. 19 (922), 23.lpp.
8. Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill (1997). *The Judge as Lawmaker: an English perspective*, Iegūts: 27.12.2021. No: <http://www.nzlii.org/nz/journals/NZLRFSP/1997/11.pdf>
9. Rt.Hon.Lord Bingham of Cornhill (2005). *The Judges :Active or Passive. Maccabean Lecture in Jurisprudence*. Read at Cardiff Law School 27 October, 2005, Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2026/pba139p055.pdf>
10. Birziņa, L.(2001). *Itālijas valsts un tiesību vēsture*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 119lpp.
11. Bitāns, A.(2004). Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā, *Jurista Vārds*, 27.07.2004. Nr. 28 (333);
12. Bitāns, A.(2007). Senāta loma civilprocesā un izskatot prasības par nemantisko kaitējumu. *2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums „Civilprocesa aktuālie jautājumi”*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 265.lpp.
13. Blūzma, V. (2011). Judikatūras kā tiesību avota evolūcija salīdzinošās jurisprudences aspektā. *Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums, 2011 „Aktuālās tiesību realizācijas problēmas”*; Iegūts: 22.11.2021. No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-69_2011_Akt-ties-realiz-probl.pdf
14. Broks, J. (2008). *Tiesības filozofija. Doktrīnas, koncepcijas, diskurss*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 432.lpp.
15. Bukovskis, V. (1933/2015). *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga: Autora izdevums. E. Pīpiņa un J.Upmaņa grāmatu un nošu spiestuve, 792. lpp.
16. Cadiet, L. (2006). Déformalisation et case management en France. Van Rhee, C.H., Heirbaut, D., Storme, M. (red.). *The French Code of Civil procedure (1806) after 200 years. The civil procedure tradition in France and abroad.*, pp.486. Iegūts: 08.01.2022. No: www.academia.edu datu bāzes lejupielādes
17. Cappelletti, M. (1981). The law-making power of the judge and its limits : A comparative analysis. *Monash University Law Review, Vol8, Septembrer, '81*, pp.54. Iegūts : 30.12.2021. No : <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/MonashULawRw/1981/8.html>,

18. Canivet, G. (2003). The Interrelationships Between Common Law and Civil Law. *Louisiana Law Review, Volume 63, Number 4*, Iegūts: 27.12.2021. No: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5995&context=lalrev>
19. Cipeliuss, R. (2001). *Tiesību būtība*. Rīga : Latvijas Universitāte, 152 lpp.
20. Čakste, K. (2016). *Civilprocess. 1937.-1940.gada lekcijas*. Rīga: H.Neverževskis, SIA „Grāmata”, 175lpp.
21. Čepāne, I., (2005). Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. *Jurista Vārds, 27.09.2005. Nr.36 (391)*
22. Černovska, V., Hánělová, K., Chmel, J. (2016). Principles of the Law of Evidence in Relation to the EU Cross-border Civil proceedings. *International Judicial Cooperation in Civil Matters- European Civil procedure*, Lisbon, pp.21. Iegūts: 17.12.2021. No: https://www.ejtn.eu/PageFiles/14777/Written%20paper_Czech%20Republic.pdf;
23. Daugavvanags, A., Kļimoviča, N. (2008). *Angļu-latviešu juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: AVOTS, 509.lpp.
24. Devinsky, P. (2016). Slovakia: New Civil Procedure Regulation Entering into Force in 2016. Iegūts 09.03.2019. No: <http://roadmap2016.schoenherr.eu/slovakia-new-civil-procedure-regulation-entering-into-force-in-2016/>
25. Dolova, M.O. (2018). *Evolution of Russian doctrine of civil procedural law*. Moscow : Городец, 224lpp.
26. Eglītis, V. (2006). *Ievads Konstitūcijas teorijā*. Rīga :Latvijas Vēstnesis, 194.lpp.
27. Ervo, L., Nylund, A. (2016). *Current Trends in Preparatory Proceedings. A comparative Study of Nordic and Former Communist Countries*. Switzerland. Springer International Publishing AG, pp.260.
28. European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the European Convention of Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December 2018. Iegūts 31.05.2019. No: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf.
29. European Court of Human rights. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right of a fair trial (civil lamb)*, Updated of 31 August, 2021. Iegūts:12.02.22., No: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf
30. Ficová, S. (2016). Civil Litigation Procedure-a New Code of Procedure of the Slovak Republic. *International and Comparative Law Review, 2016, Vol.16, No.1, pp.23-37*. DOI:10.1515/iclr-2016-0002 Iegūts: 09.03.2019. No: https://www.researchgate.net/publication/313590593_Civil_Litigation_Procedure_-_a_New_Code_of_Procedure_of_the_Slovak_Republic
31. Grossi, S., Pagni, M.A. (2010). *Commentary on the Italian Code of Civil Procedure*. New York : Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue, 10016, 556lpp.
32. Grūtups, A., Kalniņš, E. (2002). *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 353.lpp.
33. Häbermäss, J. (2013). *Par Eiropas konstitūciju*, Rīga : SIA Apgāds „Zinātne”,159 lpp.
34. Hefe, O. (2009). *Taisnīgums. Filosofiskais ievads*. Rīga : Zvaigzne ABC, 167lpp.
35. Iljanova, D. (2005). *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana*. Rīga : nodibinājums „Ratio iuris”, 141 lpp.
36. Indrūna, Z.(2018), *Latvijas Senāta Spriedumu birojs. Latvijas Senāta atziņas par Civillikuma normu piemērošanu (1938.-1940)*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 411lpp.
37. Ismoilov, O.K.(2021). The concept of the Improper Defendant in a Civil proceedings and the Conditions Under Which it can be Replaced. *International Journal of Social Science and Human Research, Volume 04, issue 09.09.2021.*, pp. 2415-2419; Iegūts: 20.12.2021. No: <https://ijsshr.in/v4i9/Doc/20.pdf>
38. Janku, M.(2014). Statutory Pre-Emption Right as Changed by the New Civil Code. *Enterprise and the Competentive Enviroment 2014 conference, ECE2014, 6-7 March 2014, Brono, Czech Republic*. pp259-264. Iegūts: 07.01.2022. No: <https://www.sciencedirect.com/lejudielades>. doi:10.1016/S2212-5671(14)00343-8.

39. Kēnigs, M. (2010). *Cilvēktiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 133 lpp.
40. Keiša, R. un Torgāns, K.(1999). Sacīkstes princips civilprocesā. *Prof. K.Torgāna (zin.red.). Latvijas Universitātes zinātniskie raksti 621. Saistību izpildes juridiskais nodrošinājums*. Rīga : Latvijas Universitāte, 110.lpp. ISSN 1407-2157. Iegūts: 31.08.2020. No: <https://core.ac.uk/download/pdf/71753359.pdf>
41. Kiesiläinen, J. Niemi (2008). Efficiency and Justice in Procedural Reforms: The Rise and Fall of the Oral Hearing. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*. Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, pp.286, ISBN 978-90-5095-802-8, Iegūts: 02.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
42. Klement, A., Neeman, Z. (2007). *Civil Justice Reform: A Mechanism Design Framework*. Iegūts : 23.12.2021. No : <http://ssrn.com/abstract=998028>;
43. Konradi, F., Zvejnieks, T., u.c. (1939). *Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem.1938.g. izdevums*. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums.
44. Krasnobokijs, J.(2021). Vai tiesai jānoskaidro objektīvā patiesība civilprocesā. *Jurista Vārds, 31.08.2021. Nr. 35 (1197), 27.-31.lpp.*
45. Krauze, A. (2017). Issues regarding replacement of improperly determined defendants. *Вопросы современной юриспруденции Nr. 3-4 (65)*. Iegūts: 19.12.2021. No: <file:///C:/Users/User/Downloads/nekotorye-voprosy-instituta-zameny-nenadlezhaschego-otvetchika-v-grazhdanskom-protsesse.pdf>
46. Kronis, I. (2021). Likumības princips civilprocesā: formālas lietu vešanas kārtības pamats civillietās. *RSU elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES, 2021 Nr. 1 (19)*, 110-119.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No: https://dspace.rsu.lv/jspui/bitstream/123456789/4266/1/Socrates-19_09_Kronis_110-119.pdf,
47. Kudeikina, I. (2013). Kopīpašums: novitātes tiesu praksē. *RSU Zinātniskā konference 2013.gada 21. un 22. martā*. Iegūts: 07.01.2022. No: <https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Zin%C4%81nes%20departaments/VIII%20sekcija/kopipasums.pdf>
48. Kudeikina, I. (2015). *Kopīpašuma institūta problemātika darījumos ar nekustamo īpašumu*. Promocijas darbs, 158.lpp. Iegūts: 18.12.2021., No: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Kudeikina_disertacija_DRUKAI.pdf;
49. Kudeikina, I., & Kaija, S. (2020). Certain Aspects of Proceedings in Cassation Instance in Ensuring a Fair Trial to a Person. *European Journal of Sustainable Development, 9(4)*, 241. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p241> Iegūts: 22.01.2022. No: <http://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/1135/1114>
50. Kūle, M., Kūlis, R. (1998). *Filosofija. Eksperimentāla mācību grāmata*. Rīga: Zvaigzne ABC, 656.lpp.
51. Kvitsiniya, N.V., Osadchenko, E.O. (2019). Judicial errors in applying the rules of improper litigant substitution. *Legal Concept Vol. 18, No.1*. 144-145lpp.; Iegūts: 19.12.2021. No: <https://j.jvolsu.com/index.php/en/component/attachments/download/1974>
52. Kryževičius, G. (2010). Augstākās tiesas loma Lietuvas tiesu prakses attīstībā. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris*, 13.lpp. Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf
53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2004. (2005). Rīga: Latvijas tiesnešu mācību centrs, 840lpp.
54. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. (2008). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 761lpp.
55. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2008 (2009). Rīga: Tiesu namu aģentūra. 851lpp.

56. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi 2011 (2012), Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1328.lpp.
57. Langford, I. (2009). Fair Trial: The History of an Idea. *Journal of Human Rights, Volume 8, 2009-Issue 1, 12.03.2009*; Iegūts: 06.09.2020. No: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14754830902765857>;
58. Laviņš, A.(2021). Tiesneša un advokāta lomas attīstība modernajā civilprocesā. *Jurista Vārds, 07.09.2021. Nr. 36 (1198)*;
59. Lazdiņš, J.(2005). Pilsoņa tiesības un pienākumi demokrātiskā valstī. Recenzija par H.J. Vildberga, K. Messeršmita un L. Niedres monogrāfiju „Pilsonis tiesiskā valstī”. *Jurista Vārds, 26.07.2005., Nr. 27*.
60. Lēbers, D.A. (2000). *Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm*. Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds, 528lpp.
61. Legarre, S. (2017). *Respect for Judicial Precedent as a Limit on the Exercise of Public Power*, pp.10. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://repositorio.uca.edu.ar/bitstream/123456789/9491/1/respect-judicial-precedent-limit.pdf>
62. Levits, E. (2010). Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. *Konferences materiāli „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf
63. Loboda, K. (2017). Izpirkuma tiesību izmantošana. *Jurista Vārds, 18.08.2017. Nr. 32 (884)*;
64. Maleshin, D. (2010). Russian Civil Procedure : an exceptional mi. *Civil Procedure Review, V.1, Nr.1, mar./jun., 2010.,ISSN : 2191-1339, 100-117.lpp*. Iegūts: 08.01.2022. No: www.academia.edu datubāzes lejupielādes
65. Meļķis, E. (2014). *Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 333lpp.
66. Meļķis, M. (2021). Par loģikas likumu izmantošanu civilprocesā. *Jurista Vārds, 06.07.2021. Nr. 27 (1189)*;
67. Modēer, K.Å. (2004). Delay and judicial culture in Sweden. Van Rhee, C.H.(red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, pp.424., ISBN 90-5095-388-3, Iegūts : 07.01.2022. No : www.academia.edu lejupielādes
68. Müller, V. K., (1977). *English-Russian Dictionary 53000 entries; Seventeenth Revised nd Enlarged Edition*. Moscow: Russian Language Publishers, 887lpp.
69. Neimanis, J.(2004). *Ievads tiesībās*. Rīga : Autora izdevums, 214lpp.
70. Neimanis, J. (2005). Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds, 08.03.2005. Nr. 9 (364)*;
71. Neimanis, J. (2019). *Satversmes tiesas procesa tiesības*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 335lpp.
72. Neimane, K. (2018). The principles of civil procedures and instruments for efficiency of the case hearing. The procedural sanctions. *5th International Multidisciplinary scientific conference on social science & arts SGEM 2018 volume 18, issue 1.1., 19 – 21 March, 2018, Austria, Vienna, pp. 371 – 380., ISBN 978-619-7408-30-0; ISSN 2367-5659*.
73. Neimane, K. (2018). Ārpustiesas procesa nozīme kopīpašnieku tiesību nodrošināšanā un ietekme uz procesu tiesā. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XIX International Scientific conference April 19, 2018 "Latvia 100: expectations, achievements, and challenges"*, 19.04.2018., Rīga, Biznesa augstskola Turība, 154 – 162 lpp. ISSN 1691-6069. <https://www.turiba.lv/storage/files/2018-xix-conference.pdf>
74. Neimane, K. (2019). Sagatavošanas tiesas sēdes nozīme civilprocesa efektivitātei. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XX International Scientific conference, April 26, 2019 "Human values in the digital age"*. 26.04.2019. Rīga. Biznesa augstskola

- Turība, 109-123.lpp. ISSN 1691-6069 <https://www.turiba.lv/storage/files/2019-conference-xx.pdf>
75. Neimane, K. (2019). Replacement of the ineligible respondent - the procedural tool for efficiency and justice of the civil litigation. Comparative analyze of civil procedure regulations in the Baltic States and Russian Federation. *6th International Scientific Conference "Social changes in the global world", North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law*, September 5-6, 2019, pp. 383-397; ISBN 978-608-244-647-9; <http://js.ugd.edu.mk/index.php/scgw/issue/view/172>;
 76. Neimane, K.(2019). The importance of efficiency of civil litigation and some problematic aspects between the Commercial Law and the Civil procedural law regulation in the Republic of Latvia. *11th International Scientific Conference "Law in the business of selected member states of the European union"*, November 8, 2019, University of Economics, Pague; pp.123-129, ISBN: 978-80-88055-08-2;
 77. https://kpep.vse.cz/wp-content/uploads/page/1940/KPEP_Sborn%C3%ADk-2019_fv.pdf
 78. Neimane, K. (2020). Labprātīga izsoles tiesas ceļā procesuālās īpatnības, Civillikuma 2089.panta piemērošana un Satversmes tiesas skaidrojumi. *Biznesa augstskolas Turība konferences rakstu krājums. XXI International Scientific Conference, April 21, 2020, "Sustainable Economy. The Latvian story"*, 21.04.2020. Rīga, Biznesa augstskola Turība, 51.-62.lpp. ISSN 1691-6069; <https://www.turiba.lv/storage/files/konference-2020.pdf>
 79. Neimane, K. (2020). The accessibility of the Cassation court and its role to provide fairness. The Cassation court procedure in the Republic of Latvia, problematic issues, and conclusions of the Constitutional court of the Republic of Latvia. *7th International Conference "Social Changes in the Global World", North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law*, September 3, 2020, pp.139-158, ISBN 978-608-244-767-4. Electronical version of the Proceedings: [file:///C:/Users/User/Downloads/Zbornik%20na%20trudovi_Mladi%20istrazuvaci%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Zbornik%20na%20trudovi_Mladi%20istrazuvaci%20(1).pdf)
 80. Neimane, K. (2021). Considerations about the importance of a case preparatory stage in civil litigation in the scope of the COVID-19 pandemic situation. *8th International Conference "Social Changes in the Global World", North Macedonia. Goce Delcev University in Stip, Faculty of Law*, September 2, 2021, pp. 113-124, ISBN 978-608-244-838-1; Electronical version of the Proceedings: <file:///C:/Users/User/Downloads/Mladi%20istrazuvaci%20final%202021.pdf>
 81. Nokhrin, D.G.(2013). The proportionality principle and „deformalisation” of justice in relation to civil process proceedings on private appeals. *Вестник Гражданского процесса, №1, 2013, 59-60.lpp.* Iegūts: 17.01.2022. No: https://elibrary.ru/download/elibrary_18999440_31895425.pdf lejupielādes
 82. Oļševskis, E. (2016). Judikatūra un precedentu tiesības. *Jurista Vārds, 10.05.2016. Nr. 19 (922)*;
 83. Ose, D.(2020). *Procesuālās ekonomijas principa un tiesību uz taisnīgu tiesu mijiedarbība.* Iegūts: 31.08.2020., No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/Jur.konf-77_02_Ose.pdf; , <https://doi.org/10.22364/juzk.77.02>
 84. Ose, D. (2019). Procesuālās ekonomijas princips un tiesības uz taisnīgu tiesu. *Jurista Vārds, 01.10.2019., Nr.39 (1097)*;
 85. Ose, D. (2019). *Atkāpes no sacīkstes principa civilprocesā.* Iegūts: 17.09.2021; No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/LUJFZK-7-2019/iscflul-7_2019_Ties-zin-uzd-noz-nak_15.pdf
 86. Ose, D., (2016). *Lai identificētu problēmas tiesu vidē, nepietiek ar sajūtām un nepatiku;* Iegūts: 17.09.2021. No: <https://www.delfi.lv/news/versijas/daina-ose-lai-identificetu-problemas-tiesu-vide-nepietiek-ar-sajutam-un-nepatiku.d?id=47457335>;

87. Ose, D. (2013). Liecinieka liecības kā pierādīšanas līdzekļa modernizēšanas iespēja. *Latvijas Universitātes 71.zinātniskās konferences rakstu krājums. „Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā atrast pareizo līdzsvaru”*. Iegūts: 14.10.2021. No: <https://core.ac.uk/download/pdf/71750731.pdf>
88. Ose, D. (2013). *Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā*. Promocijas darbs, 38.lpp.; Iegūts: 18.12.2021. No: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5139/23437-Daina_Ose_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y
89. Osipova S.(2016). Tiesiska valsts vai „tiesnešu valsts”. *Jurista Vārds, 05.07.2016./Nr.27 (930)*;
90. Osis, M. (2019), Izmaiņas lietas dalībnieku sastāvā civilprocesā. *Konferences rakstu krājums. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7.Starptautiskā zinātniskā konference „Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās I”*, 186.-187.lpp. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/LUJFZK-7-2019/iscflul-7_2019_Ties-zin-uzd-noz-nak_16.pdf
91. Paļčikovska, M.(2007). Tiesneša objektivitāte un neitralitāte-sacīkstes principa realizācija: Anglo amerikāņu un kontinentālā iztiesāšanas modeļa salīdzinājumam, *2007.gada zinātniskās konferences materiālu krājums „Civilprocesa aktuālie jautājumi”*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 265.lpp.
92. Pančenko, M., Civillikuma 1.panta vājums un spēks. *Jurista Vārds, Domnīca/Brīvais mikrofons, 21.01.2021*. Iegūts : 03.01.2022. No : <https://juristavards.lv/mikrofons/161-civillikuma-1-panta-vajums-un-speks/>
93. Pinedo, Mendez M.E. (2011). Access to justice as Hope in the dark in search for a new concept in European law. *International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 1, No. 19, December 2011*; Iegūts: 27.12.2021. No: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_1_No_19_December_2011/2.pdf
94. Pleps, J. (2012). *Satversmes iztulkošana*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 287lpp.
95. Pleps, J.(2012). The Principle of good legislation. *International Scientific Conference „The Quality of Legal Acts and its importance in Contemporary Legal space”*, 4-5 October, 2012, Iegūts: 05.09.2020. No: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf_2012_Qualit-Legal-Acts.pdf;
96. Pleps, J., Pastars, E. & Plakane, S. (2021). *Konstitucionālās tiesības*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 679lpp.
97. Rechberger, W.H., Klicka, Th. (2004). Accelerating civil litigation in Austria in the twentieth century. Van Rhee, C.H.(red.). *The Law’s Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. Uitegvers Antwerpen – Groningen, Intersectie, pp.424., ISBN 90-5095-388-3. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
98. Rijavec, V. (2012). Efficiency versus Fairness in Civil procedure in Slovenia. Van Rhee, C.H., Uzelac, A.(red.). *Truth and Efficiency in Civil Litigation.Fundamental aspects of Fact-finding and Evidence-taking in a Comparative Context*. Cambridge-Antwerp-Portland, Intersentia, pp. 419., ISBN 978-1-78068-133-7. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
99. Rezevska, D. (2010). Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana. *Konferences materiāli. „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”*, *Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010, Novembris*, 29.lpp. Iegūts : 30.12.2021. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf
100. Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību.(2016), Luksemburga: Eiropas Savienības publikāciju birojs. Eiropas Padome, ISBN 978-92-871-9878-5, 226lpp.
101. Rozenfelds, J. (2004). *Lietu tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 294lpp.

102. Rozenbergs, J., Briģis, I. (2010). *Padomju Civilprocesuālās tiesības*. Rīga: Zvaigzne ABC, 273lpp.
103. Samsonov, N.V. (2019). On the place and significance of judicial practice and legal precedent in Russian civil procedural law. *Vestnik of Saint Petersburg University. Law 2*: 293–310, Iegūts: 30.12.2021. No: <https://doi.org/10.21638/spbu14.2019.207>;
104. Scalia, A. (2012). *Common-Law Courts in a Civil-Law system : The Role of United States Federal Courts in Interpreting the Constitution and Laws (essay)*, Iegūts: 30.12.2021. No: https://masonlec.org/site/files/2012/05/Rao_Scalia-essay.pdf
105. *Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 92.pants. Tiesības uz taisnīgu tiesu (2020). Apkopojums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 124lpp.
106. Sniedzīte, G. (2013). *Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 368lpp.
107. Švarcs, F., (2011). *Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 343lpp.
108. Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2000). *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības 91401.-2400.p.*. Rīga: Mans Īpašums, 687lpp.
109. Torgāns, K., Dudelis, M. & autoru kolektīvs (2001). *Civilprocesa likuma komentāri. Papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 646lpp.
110. Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2006). *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 976lpp.
111. Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2012). *Civilprocesa likuma komentāri. II.daļa (29.-60.¹nodaļa)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1031lpp.
112. Torgāns, K. & autoru kolektīvs (2016). *Civilprocesa likuma komentāri. I.daļa (1.-28 nodaļa). Otrais papildinātais izdevums*. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 710lpp.
113. Torgāns, K. (2017). Civilprocess: attīstība ar nebeidzamiem papildinājumiem. *Jurista Vārds, 07.11.2017./NR. 46 (1000)*.
114. Uzelac, A. (2008). Reforming Mediterranean Civil Procedure : Is there a need for shock Therapy?. Van Rhee, C.H., Uzelac, A. (red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*, Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, pp.286., ISBN 978-90-5095-802-8, Iegūts: 02.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
115. Uzelac, A., Koller, C. (2014). *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems; Civil Justice in Austrian-German Traditions*. Switzerland, Springer International Publishing, ISBN :978-3-319-03442-3, 263lpp.
116. Uzelac, A., Van Rhee, C.H. (2018). *Transformation of Civil Justice. Unity and Diversity*. Springer International Publishing AG, pp.420., e-book: <https://www.booktopia.com.au/transformation-of-civil-justice-alan-uzelac/ebook/9783319973586.html>;
117. Van Rhee, C.H. (2004). The Law's delay : an introduction. Van Rhee, C.H. (red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. Uitgeverij Antwerpen – Groningen, Intersectie, pp.424., ISBN 90-5095-388-3. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes
118. Van Rhee, C.H. (2004). Measures to speed up civil litigation in the sixteenth century low countries. Van Rhee, C.H. (red.). *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil litigation*. Uitgeverij Antwerpen – Groningen, Intersectie, pp.424., ISBN 90-5095-388-3. Iegūts: 07.01.2022. No: www.academia.edu lejupielādes;
119. Van Rhee C.H., Verkerk R. (2006). Civil Procedur., J.M. Smits (ed), *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Cheltenham etc., pp.120-134. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/VanRhee,ElgarEnc.pdf>

120. Van Rhee C.H.(2008). Dutch civil procedure : reform and efficiency. Van Rhee, C.H., Uzelac, A.(red.). *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPE*. Antwerp – Oxford – Portland, Intersentia, pp.286., ISBN 978-90-5095-802-8. Iegūts : 02.01.2022. No : www.academia.edu lejupielādes
121. Van Rhee, C.H. (2011). Harmonisation of Civil procedure: an historical and comparative perspectiv. *Maastricht European private Law Institute Working paper No. 2011/28*. Iegūts: 23.12.2021. No: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1876329;
122. Vėbraitė, V. (2019). Some important features of Lithuanian civil procedure. *Access to justice in Eastern Europe Issue No.1 (2)/2019*. Iegūts: 20.12.2021. No: http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1551342009.pdf
123. Verkerk, R. (2010). Procedural Fairness and Compliance. Van Rhee, C.H., Uzelac, A.(red.). *Enforcement and Enforceability – Tradition and Reform*. Antwerp-Oxford-Portland, Intersentia, pp.363., ISBN 978-94-000-0073-5.
124. Vernadaki, Z. (2013). Civil procedure Harmonization in the EU : Unravelling the Policy Consideration. *Journal of Contemporary European Research, Volume 9, Issue 2*, pp.297-312. Iegūts: 27.12.2021. No: <file:///C:/Users/User/Downloads/lis1md,+Journal+manager,+297+Vernadaki.pdf>
125. Vildbergs, J.H., Messeršmits, K.(2004). *Pilsonis tiesiskā valstī. Vācu konstitucionālo administratīvo tiesību pamati*. Rīga : EuroFaculty, 332lpp.
126. Višņakova, G., Balodis, K.(1998). *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu*. Rīga: MANS īpašums, 255lpp.
127. Vlasenko, N. (2014). *Reasonableness and Certainty in legal regulation. Monograph*. Moscow: INFRA-M, 156lpp.
128. Yu Seon Bong, (1999). The Role of the Judge in the Common Law and Civil Law systems : The Cases of the United States and European Countries. *International Area Review, Vol.2, No.2, Fall 1999*, pp.8. Iegūts: 30.12.2021. No: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/223386599900200203>
129. Zemrībo, G. (2012). Referāts. *Kasācijas instances regulējums civilprocesuālajā likumdošanā un no tā izrietošās problēmas*. Nolasīts 2012.gada 14. decembrī Tieslietu ministrijas rīkotajā konferencē par civilprocesa aktualitāšu jautājumiem. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2013/ATBiletens6_web.pdf
130. Zemrībo, G. (2016). Par notiekošo tiesas zālē : tiesu runa lietas dalībnieku un tiesnešu izpildījumā. *Jurista Vārds, 21.06.2016./NR. 25 (928)*.
131. Ziemele, I. & autoru kolektīvs (2000). *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. Rīga: SIA „Izglītības soli”, 409lpp.
132. Абгулаев, М. И., Комаров, С.А. (2003). *Проблемы теории государства и права. Проблемы методологии. Общество и государство. Общество и право*. Санкт-Петербург : Питер, 576.lpp.
133. Аверина, А.В., Громошина, Н.А., (2020.). История развития активной роли суда в отечественном гражданском судопроизводстве. *Материалы III международной научно-практической конференции профессорского-преподавательского состава, практикующих юристов, аспирантов и магистрантов. "Актуальные проблемы развития цивилистического процесса"*. Iegūts: 11.12.2021. No: https://rb.rgup.ru/rimg/files/nauka/aktyalnie_problemi_civilisticheskogo_processa.pdf, 372.lpp.

134. Афонасин, Е. В., Дидикин, А. Б. (2006). *Философия права*. Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т., 94. lpp.
135. Берлявский, Л. Г. (2016). *Конституционное право. Луис Брандаиз и развитие конституционного права Соединенных Штатов Америки*. Москва: Юрлитинформ, 238 lpp.
136. Боннер, А. Т. (2016). *Традиционные и нетрадиционные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе*. Москва: Проспект, 611 lpp.
137. Бондарь, Н. С. (2016). *Судебный конституционализм: доктрина и практика*. Москва: Норма Инфра-М, 526 lpp.
138. Борисова, Е. А. (2017). *Апелляция, кассация, надзор по гражданским делам. Учебное пособие*. Москва: НОРМА Инфра-М, 351 lpp.
139. Бутнев, В. В., Тарусина, Н. Н. (2015). *Очерки по теории гражданского процесса. Монография*. Москва: Проспект, 240. lpp.
140. Воронов, А. Ф. (2007). *Гражданский процесс : эволюция диспозитивности*. Москва : Статут, 152. lpp.
141. Жинкин, С. А. (2009). *Монография. Психологические проблемы эффективности права*. Санкт Петербург : Юридический центр Пресс, 376 lpp.
142. Зорькин, Б. Д. (2018). *Конституционный суд России : доктрина и практика*. Москва : Норма Инфра-М, 589 lpp.
143. Любченко, М. (2018). *Взаимодействие Европейского суда по правам человека и национальных судебных юрисдикций*. Диссертация, 241 lpp; Iegūts: 27.12.2021. No: lejuielādes www.academia.edu
144. Малешин, Д. Я. (2010). *Методология гражданского процессуального права*. Москва: Статут, 178. lpp.
145. Малышкин, А. В., Рогожин, С. В. и др. (2016). *Упрощенное Производство в Гражданском процессе. Научно-практическое пособие*. Москва: ООО „Проспект”, 48 lpp.
146. Михайлова, Е. В. (2017). *Процессуальные формы защиты субъективных гражданских прав, свобод и законных интересов в Российской Федерации (судебные и несудебные)*. Москва : „Проспект”, 279. lpp.
147. Ожегов, С. И. (1990). *Словарь русского языка*. Москва : "Русский язык", 921. lpp.
148. Поскребнев, М. Е. (2018). К вопросу о принципах-противоположностях гражданского процесса. *Сборник статей по материалам международной научно - практической конференции "Проблемы судопроизводства в суде первой инстанции по гражданским, арбитражным и административным делам"*, 12.10.2018. Санкт-Петербург; 446. lpp. Iegūts: 11.12.2021. No: https://nwb.rgup.ru/rimg/files/3_sbornic_01_2019_29_04.pdf,
149. Сахнова, Т. В. (2013). *Цивилистический процесс : миссия в меняющемся мире. Вестник Гражданского процесса Nr. 1, 2013, Москва, 14-33 lpp*. Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=33827292&> eLIBRARY ID: [33827292](https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=33827292&) lejupielādes
150. Сухорукова, О. А. (2021). *Эффективность гражданского судопроизводства. Коммуникативный аспект. Монография*. Москва: ООО Издательство Юрайт, 149 lpp.

151. Терехова, Л.А. (2017). Бесконтактное правосудие. *Сборник материалов Международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы гражданского процессуального права"*. Москва: „Проспект”, 313.lpp.
152. Туманова, Л.В. (2016). *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Постатейный комментарий 2-е издание*. Москва: ООО „Проспект”, 800lpp.
153. Туманов, Д.А. (2008). *Пробелы в гражданском процессуальном праве*. Москва: Норма, 208.lpp.
154. Треушников, М.К., (2001). *Гражданский процесс. Издание третье, исправленное и дополненное*. Москва: ООО „Городец-издат”, 672lpp.
155. Улётова, Г.Д. (2017). *Актуальные вопросы повышения качества и эффективности судебной защиты в гражданском судопроизводстве*, 51.lpp., Iegūts: 17.12.2021. No: [file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2980779%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id2980779%20(1).pdf)
156. Федина, А.С. (2017). Современные подходы к построению системы принципов гражданского процесса. *Сборник материалов Международной научно-практической конференции "Актуальные проблемы гражданского процессуального права"*. Москва: „Проспект”, 313.lpp.
157. Халипов, В.Ф. (2005). *Энциклопедия власти*. Москва: ООО „Академический Проект”, 1054lpp.
158. Чаплыгина, Е. (2021). *Трансформация процессуального статуса в гражданском процессе*, 100lpp. Iegūts: 19.12.2021. No: <http://elibrary.asu.ru/xmlui/bitstream/handle/asu/9884/vkr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
159. Шершеневич Г.Ф. (2003). *Наука гражданского права в России*. Москва: Статут, ISBN 5-8354-0178-7, 256lpp.
160. Яркв, В.В. (2017). Реализация процессуальных норм (отдельные теоретические проблемы). *Сборник материалов Международной научно-практической конференции „Актуальные проблемы гражданского процессуального права*. Москва: Проспект, 313.lpp.

Tiesību akti

1. Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta 15.02.1922. Publicēta: Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993. Nr.43, Pēdējie grozījumi 04.10.2018.
2. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Eiropas Padome, Pieņemta: 04.11.1950., Latvijas Republikā spēkā no 13.06.1997. Publicēta: Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997. Nr.143/144 (858/859);
3. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, Apvienoto Nāciju Organizācija, Pieņemts: 16.12.1966. Latvijas Republikā spēkā no 27.06.1997. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 23.04.2003. Nr. 61 (2826)
4. Eiropas Savienības Pamattiesību Harta. Iegūts 17.03.2019. No: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.C .2016.202.01.0389.01.LAV&toc=OJ.C: 2016:202:TOC>

5. Satversmes tiesas likums. Pieņemts: 05.06.1996. *Latvijas Vēstnesis 103. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta ziņotājs, 14, 25.07.1996.* Pēdējie grozījumi : 03.09.2020.
6. Civilprocesa likums. Pieņemts: 14.10.1998. *Latvijas Vēstnesis 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., Ziņotājs, 23, 03.12.1998.* Pēdējie grozījumi: 22.12.2021.
7. Civillikums. Pieņemts: 01.09.1992. *Valdības Vēstnesis 41, 20.02. 1937.* Pēdējie grozījumi: 16.09.2021.
8. Komerclikums. Pieņemts: 01.01.2002; *Latvijas Vēstnesis Nr. 158/160.* Pēdējie grozījumi: 06.07.2021;
9. Latvijas Republikas likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību”, Pieņemts: 07.07. 1992., *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 29/31; Diena, 135, 24.07,1992.,* Pēdējie grozījumi: 30.09.2021.
10. Par tiesu varu. Pieņemts: 15.12.1992. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs, 1/2, 14.01.1993.*Pēdējie grozījumi: 10.12.2020.
11. Zemesgrāmatu likums. Pieņemts: 22.12.1937. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs 16/17, 29.04. 1993.* Pēdējie grozījumi: 16.11.2021.
12. Likums „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” Pieņemts: 09.07.1992. *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs 32/33/34 20.08.1992.,Diena, 132, 21.07.1992.*Pēdējie grozījumi: 27.02.2020.
13. Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States „On the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice”. Iegūts:16.03.2019.No : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e19b1>
14. Čehijas Republikas Civilprocesa kodekss [Čehijas Republika] [The Czech Republic Act No.99/1963 Sb, Civil procedure code], Pieņemts: 1963. Pēdējie grozījumi: 12.11. 2010, ar Aktu No.347/2010. Iegūts: 09.03.2019. No: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2008/SOC026/um/99-1963_EN.pdf
15. Čehijas Republikas Civilprocesa kodekss [Čehijas Republika] [Czech Republic: Law 89/2012, the Civil Code of the Czech Republic] Publicēts: 03.02.2012, (ar grozījumiem). Iegūts: 07.01.2022. No: <https://www.refworld.org/docid/5da57dd04.html>
16. Lietuvas Republikas Civilprocesa kodekss [Lietuvas Republika] [Civilinio proceso kodeksas]. Pieņemts: 28.02.2002., No. IX-743. Pēdējie grozījumi: 2010. gada 23. septembra Likumu Nr. XI-1032. Iegūts:10.02.2019.No:http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=202108#LinkTarget_63

14file:///C:/Users/User/Downloads/Code%20of%20Civil%20Procedure%20of%20the%20Repub
blic%20of%20Lithuania%20(3).pdf

17. Lietuvas Republikas Civillikums [Lietuvas Republika] [Civil code of the Republic of Lithuania]. Pieņemts : 18.07.2000. Law No. VIII-1864. Pēdējie grozījumi 12.04.2011, No. XI-1312. Iegūts 11.02.2018. No : <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.245495>
18. Igaunijas Republikas Civilprocesa kodekss [Igaunijas Republika] [Tsvillkohtumenetluse seadustik] Pieņemts: 01.01.2006. Pēdējie grozījumi: 26.09.2013). Iegūts: 05.06.2019. No: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>
19. Likums „Vietējo Civillikumu kopojums. Vietējo likumu kopojuma III.daļa.” (nav spēkā). Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Rīga, *Valtera un Rapas akciju sab. izdevums*, 1928., 588.
20. Civilprocesa likums (nav spēkā) Tieslietu ministrijas Kodifikācijas departamenta 1938.gada izdevums. Otrais iespiedums., Rīgā, 1939.,382.
21. Ministru kabineta noteikumi Nr. 655 „Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, pieņemts 06.11.2020., (nav spēkā no 07.04.2021.) Iegūts: 29.05.2021. No: <https://likumi.lv/ta/id/318517-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>;
22. Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss [Krievijas Federācija] [Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации] Pieņemts: 23.10.2002.,N 138-ФЗ. Pēdējie grozījumi: 30.12.2021., No.473- ФЗ. Iegūts: 10.02.2019. No: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102078828>
23. Krievijas Federācijas Civilkodekss [Krievijas Federācija] [Гражданский кодекс Российской Федерации]. Pieņemts:21.10.1994., Pēdējie grozījumi:21.12.2021., No.430- ФЗ. Iegūts: 10.02.2019. No: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102033239>
24. Slovākijas Civilprocesa kodekss [Slovākijas Republika] [Civilný sporový poriadok], Pieņemts: 21.05.2015. Pēdējie grozījumi: v znení zákona č. 350/2018 z.z.. Iegūts: 09.03.2019. No: <https://wipolex.wipo.int/en/text/542171>

Tiesu prakse

1. Latvijas Republikas Satversmes Tiesas 2002.gada 05. marta Spriedums lieta Nr.2001-10-01. Iegūts: 28.01.2018. No: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?case-filter-years=%5B2001%5D&case-filter-status=&case-filter-types=&case-filter-result=&searchtext=2001-10-01>.
2. Latvijas Republikas Satversmes Tiesas 2003. gada 04. februāra Spriedums lietā Nr. 2002 -06-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf
3. Latvijas Republikas Satversmes Tiesas 2003.gada 27.jūnija Spriedums lietā Nr. 2003-04-01; *Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2003*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 38-49.lpp.

4. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004. gada 05.novembra Spriedums lietā Nr. 2004-04-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-04-01_Spriedums.pdf
5. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra Spriedums lietā Nr. 2004-10-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-10-01_Spriedums.pdf
6. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 04. janvāra Spriedums lietā Nr. 2004-16-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-16-01_Spriedums.pdf
7. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006.gada 20.decembra Spriedums lietā Nr.2006-12-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-12-01_Spriedums.pdf
8. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 02. jūnija Spriedums lietā Nr. 2007-22-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2007-22-01_Spriedums.pdf
9. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008. gada 05.novembra Spriedums lietā Nr. 2008-04-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-04-01_Spriedums.pdf
10. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2008.gada 20.novembra Spriedums lietā Nr. 2008-07-01; Iegūts : 26.05.2020. No: <https://likumi.lv/ta/id/184081-par-civilprocesa-likuma-458-panta-pirmas-un-ceturta-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-91-un-92-pantam;>
11. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01; Iegūts: 22.09.2020. No: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Spriedums.pdf#search=;](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Spriedums.pdf#search=)
12. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 24. novembra spriedums lietā Nr. 2010-08-01. Iegūts: 03.02.2019. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-08-01_Spriedums.pdf
13. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011.gada 30.marta Spriedums lietā Nr. 2010-60-01, Iegūts: 30.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-60-01_Spriedums.pdf
14. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2013.gada 21. oktobra spriedums lieta Nr. 2013-02-01. Iegūts: 03.02.2020. No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-02-01_Spriedums.pdf
15. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2009.gada 07.septembra lēmums; Iegūts: 22.09.2020. No: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Lemums_ierosinasana.pdf#search=;](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-85-01_Lemums_ierosinasana.pdf#search=)
16. Latvijas Republikas Satversmes Tiesas 2011.gada 25. oktobra Spriedums lieta Nr.2011-01-01. *Latvijas Vēstnesis, 171 (4569), 28.10.2011.*
17. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 09.janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01; Iegūts: 29.02.2020; No: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-08-01_Spriedums.pdf.
18. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014. gada 07. februāra spriedums lietā Nr. 2013-04-01; Iegūts: 20.11.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-04-01_Spriedums.pdf
19. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2017.gada 02.novembra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01; Iegūts: 29.02.2020. No: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-14-01_atseviskas_domas_Rezevska-1.pdf#search= ;](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-14-01_atseviskas_domas_Rezevska-1.pdf#search=)
20. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-17-01. Iegūts : 18.10.2019. No: [2017-17-01_Spriedums.pdf \(tiesa.gov.lv\)](https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2017-17-01_Spriedums.pdf)
21. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 12. marta spriedums lietas Nr. 2019-11-01; Iegūts :23.05.2020. No : <https://likumi.lv/ta/id/313203-par-civilprocesa-likuma-464-panta-4-1-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-92-panta-pirmajam-teikumam;>

22. Satversmes tiesas tiesnešu A.Laviņa un J.Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-11-01, Rīgā, 2020.gada 27.martā, Iegūts: 27.12.2021. No: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/07/2019-11-01_Atseviskas_domas_Lavi%C5%86%C5%A1_Neimanis.pdf#search=
23. Latvijas Republikas Tiesu prakses apkopojums Kopīpašums, 2011. Iegūts: 19.02.2018. No: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas>
24. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse par zemesgrāmatu likuma piemērošanu. (2006-2018). Iegūts: 07.01.2022., No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas/lejupielades>
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2004.gada 14. janvāra spriedums lietā Nr. 5/2004; Iegūts: 03.08.2020. No : <https://m.juristavards.lv/doc.php?id=84942&show=true>
26. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 15.augusta spriedums lietā Nr. SKC-511. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. (2008). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 484.lpp.
27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 25. februāra spriedums lietā SKC-54; Iegūts: 03.08.2020. No:
28. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. SKC-386; Iegūts: No: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/lejupielades>
29. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 26.maija lēmums lietā Nr. SKC-838. Iegūts :03.08.2020. No: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/lejupielades>
30. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2013.gada 28. maija lēmums lietā Nr.PAC-1630/2013. Iegūts: 27.12.2017. No: https://tiesuprakse.weebly.com/uploads/7/7/0/9/7709073/at_28.05.2013_pac-1630-2013.pdf
31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2019. gada 17.decembra spriedums lietā Nr. SKC-259/2019, Iegūts: 30.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/lejupielades>;
32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2020. gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr. SKC-97/2020, Iegūts: 27.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/lv/jaunumi/par-tiesu-lietam/ar-pretapelacijas-sudzibu-var-parsudzet-spridumu-ari-dala-kura-nav-parsudzeta-ar-apelacijas-sudzibu-10056?>
33. Augstākās tiesas senatoru A.Keiša, I. Laukas un M. Senkānes atsevišķās domas 2020. gada 14. maijā, Iegūts: 30.12.2021. No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020>
34. Zemgales apgabaltiesas 2013.gada 30. oktobra spriedums lietā Nr. C10045112. Iegūts: 16.03.2019. No: file:///C:/Users/User/Downloads/Anonimizets_nolemums_137736.pdf.
35. Rīgas apgabaltiesa (2020). *Pētījums. Personu atbrīvošana no tiesas izdevumu un drošības naudas samaksas valsts ienākumos civillietās.*, 76lpp. Iegūts: 07.01.2022. No: https://tiesas.lv/Media/Default/Page/Atbr%C4%ABvo%C5%A1ana%20no%20tiesas%20izdevumu%20samaksas_p%C4%93t%C4%ABjums.pdf
36. Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama lēmums lietā Nr. 3-12/0132/27; 08.05.2017. – nav publicēts.
37. Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama lēmums lietā Nr. 3-12/0382/30.; 14.12.2017.– nav publicēts.
38. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr. C04271614; 03.05.2017. – nav publicēts.
39. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lēmums lieta Nr. C29266618; 23.03.2018.- nav publicēts.
40. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lēmums lietā Nr. C29266618; CA-2092-18/24; 10.05.2018. – nav publicēts.
41. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr. C30847318; 10.05.2019. - nav publicēts.
42. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C71229619 – nav publicēts.
43. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29435420 - nav publicēts.
44. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29262721 - nav publicēts.

45. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29404716 - nav publiskots.
46. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2022.gada 25.janvāra spriedums lietā Nr. C29390417 – nav publiskots
47. Vidzemes rajona tiesas (Valkā) 2022.gada 18. februāra spriedums lietā Nr. C71301721 - nav publiskots.

Citi avoti.

1. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas ziņojums par ikgadējo konferenci „Aktuālie Civilprocesa problēmjaudājumi”. Iegūts: 16.03.2019. No: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/pieejami-konferences-aktualie-civilprocesa-problemjautajumi-materiali>.
2. Konceptuālais ziņojums „Par advokātu procesa ieviešanu atsevišķās civillietu kategorijās”; 2016.gada 17.novembrī Tieslietu ministrs Dz.Rasnačs Iegūts: 20.11.2021. No: http://tap.mk.gov.lv/doc/2016_12/TMKoncZin_171116_VSS_625.1872.doc;
3. Augstākās tiesas priekšsēdētāja I. Bičkoviča uzruna Advokatūras dienu konferencē „Tiesu procesu efektivizācija” 2013. gada 21. martā; Iegūts: 20.11.2021. No: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjGyo2Zy6v0AhXjpIsKHTU7BWAQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.at.gov.lv%2Ffiles%2Fuploads%2Ffiles%2Fdocs%2Fuzrunas%2FAdvokatu%2520konferenciei%2520C21.03.2013.doc&usg=AOvVaw35XkGAB4H1Z0R2OuK8rc2u>;
4. Bičkovičs I. *Katrs tiesnesis tiesas zālē ir Latvijas tieslietu sistēmas seja*; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 17/2018 novembris; 42.lpp.; Iegūts: 23.11.2021.No:https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/BILETENS17_web.pdf;
5. Ose.D., *Civilprocesa likumam-20*, Iegūts: 03.01.2022. No: <https://lvportals.lv/norises/299405-civilprocesa-likumam-20-2018>
6. Augstākās tiesas darba grupas ziņojums 17.09.2020. Iegūts: 17.09.2021. No: https://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Ilga_tiesvediba_civilprocess_kopsavilkums_17_09_2020.pdf;
7. Valsts prezidenta E. Levita uzruna Latvijas tiesnešu ikgadējā konferencē. Iegūts: 23.11.2021. No: https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-latvijas-tiesnesu-ikgadeja-konference?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F,
8. Augstākās tiesas darbības rādītāji 2017.gadā : kopsavilkums. Iegūts: 03.01.2022. No: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/4_Tiesvediba/Statistika/2017/AT%20Kopejie%20raditaji%202017_GALA-2.PDF
9. Augstākās tiesas darbības rādītāji 2019.gadā kopsavilkums. Iegūts: 13.06.2020. No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesvediba/statistika/2018>
10. Augstākās tiesas darbības rādītāji 2020.gadā kopsavilkums. Iegūts: 03.01.2022., No: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesvediba/statistika/2020>